

การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน
ด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน
บ้านโนนรัง – บุรพา

สุวินัย เกิดทับทิม

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

**THE MODEL DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL
LOCAL WISDOM LEARNING CENTER : CASE STUDY
OF THE INTEGRATED AGRICULTURAL TRAINING
CENTER OF BAN NUANRANG - BURAPA**

SUWINAI KIRDTABTIM

**A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements
for Doctor of Philosophy in Education for Locality Development**

Academic Year 2012

Copyright of Bansomdejchaopraya Rajbhat University

ชื่อเรื่องคุณิพนธ์

พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรม
เกษตรกรรมผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)

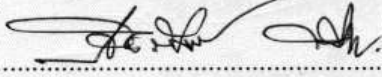
ชื่อนักศึกษา

นายสุวินัย เกิดทับทิม

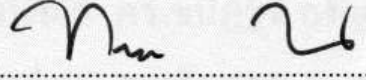
คณะกรรมการที่ปรึกษาคุณิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ดร.ชานิฐฐา กาญจนรังษิณนัท)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชินรัตน์ สมสืบ)

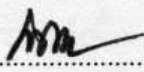
.....กรรมการ

(ดร.ทัชชญา วรรณบรรเดชะ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาอนุมัติให้คุณิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

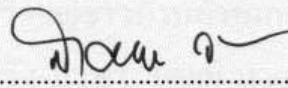
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีวรรณ เอี่ยมสะอาด)

.....รักษาราชการแทนอธิการบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.พลสิทธิ์ หนูชูชัย)

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.สายหยุด จำปาทอง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ทิมทรัพย์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี กรรพุมมาลัย)

.....กรรมการ

(ดร.ประทีป มากมิตร)

.....กรรมการ

(ดร.สมสุข แคมคำ)

.....กรรมการ ผู้แทนจากคณะกรรมการบริหาร

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิวิธ วัฒนานิมิตกุล)

โครงการปรัชญาคุษฎีบัณฑิต

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน บ้านโนนรัง – บุรพา
ชื่อผู้วิจัย	สุวินัย เกิดทับทิม
สาขาวิชา	การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ดร.ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ดร.ทัชชญา วรรณบวรเดช
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ชินรัตน์ สมสืบ
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร 2) ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม 3) พัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้ใช้ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา โดยมี นายจันทร์ที ประทุมภา ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม เป็นประธานศูนย์การเรียนรู้และพื้นที่เป้าหมาย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลทั้ง 2 แบบจากแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แนวการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แล้วนำผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากทั้งสองวิธีมาวิเคราะห์ หรือสังเคราะห์ และนำข้อมูลจากวิธีวิจัยทั้งสองประเภทมาเสริมกัน เพื่อให้ผลการวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์ความแปรปรวน การเก็บข้อมูลภาคสนามที่ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านโนนรัง-บุรพา และจากเกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ให้ปราชญ์ชาวบ้านและเกษตรกรมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาความต้องการของศูนย์การเรียนรู้ และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางการจัดการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้กับผู้มาเข้ารับการอบรม

ผลการวิจัย พบว่า

1) รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ตามความต้องการของเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย เกี่ยวกับความต้องการทั่วไปของเกษตรกรมีระดับสูงสุด คือ ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ในทางอาชีพได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านสำโรง ส่วนความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปีได้แก่ บ้านวังทองพัฒนา ความต้องการก่อนการฝึกอบรม มีระดับสูงสุด พบว่า ต้องการให้ศูนย์ร่วมมือกับหน่วยราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการสนับสนุนงบประมาณการฝึกอบรมแก่เกษตรกร ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านสำโรง ความต้องการระหว่างการอบรมพบว่า มีระดับสูงสุด คือ ความต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าวพืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านสำโรง ส่วนบ้านวังทองพัฒนาต้องการปรับปรุงบำรุงดินมีระดับสูงสุด ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรมระดับสูงสุดพบว่า ต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวมีระดับสูงสุด ได้แก่ บ้านวังทองพัฒนา บ้านสำโรง ส่วนบ้านใหม่โนนรังต้องการให้หน่วยราชการ เอกชน และมูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ

2) ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ พบว่า มีสภาพพื้นที่แตกต่างกัน ควรมีการสำรวจความต้องการก่อนการฝึกอบรม และจัดหลักสูตรให้ผู้เข้าอบรม ได้รับความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสภาพภูมิสังคมของหมู่บ้าน และจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ตรงกับความต้องการของผู้เข้าอบรม เช่น บ้านสำโรง ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่การเกษตรทำให้ผลผลิตเสียหาย การติดตามผลเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรไม่ทั่วถึง พบว่า สามารถติดตามผลได้เพียงร้อยละ 30 ของผู้เข้าอบรม แนวทางการแก้ไขปัญหาของศูนย์ฝึกอบรมฯ มีการสอบถามความต้องการของเกษตรกร ขณะเดียวกันควรประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงหลักสูตรมาตรฐานที่ศูนย์ฯ ดำเนินการเป็นหลักสูตร 5 วัน 4 คืน เพื่อจะได้เกษตรกรที่สนใจและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้าอบรม

3) รูปแบบในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่เหมาะสมพบว่า บ้านใหม่โนนรัง ผู้เข้าอบรมมีความสนใจปฏิบัติเรื่องการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง บ้านวังทองพัฒนา ผู้เข้าอบรมมีความสนใจปฏิบัติเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมี มุ่งเน้นการประหยัดลดรายจ่ายการเพาะปลูกพืชให้ผลงาม ปลอดภัยในการบริโภค และเกษตรกรสามารถมีแหล่งอาหารไว้บริโภคเรือนได้ตลอดปี บ้านสำโรง ผู้เข้าอบรมมีความสนใจปฏิบัติเรื่องทำนาข้าวอินทรีย์ ทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ได้มากขึ้น สรุปผลการวิจัย การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านใหม่โนนรัง เป็นรูปแบบการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน บ้านวังทองพัฒนา เป็นรูปแบบการพัฒนาเพื่อความพอเพียง บ้านสำโรง เป็นรูปแบบการพัฒนาเพื่อความอยู่รอด

คำสำคัญ : รูปแบบศูนย์ ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ทฤษฎีใหม่

Title	The Model Development of the Agricultural Local Wisdom Learning Center : Case Study of the Integrated Agricultural Training Center of Ban Nuanrang - Burapa
Author	Suwinai Kirdtabtim
Program	Educational for Locality Development
Major Advisor	Dr.Kanitta Kanjanarangsrinon
Co-Advisor	Dr.Tachaya Wanabovorndej
Co-Advisor	Associate Professor Dr. Chinnarat Somsueb
Academic Year	2011

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study model and implication process of Local Wisdom Learning Center based on agriculturists' needs 2) to study the problems and guidelines for problem solutions in training program of Local Wisdom Learning Center 3) to develop the model of Local Wisdom Learning Center. Training Center of Mixed Agriculture at Ban Nonrang-Burapa was used to be the research area. The local wisdom on agriculture, Mr. Chantee Pratoompa, was the head of the center. The target areas were 3 villages in Chumpuang, Nakornrachasrima Province, namely Mainonrang Village, Wangtongpattana Village and Samrong Village. The mixed-method research-quantitative and qualitative was conducted. The data were collected by interviewing and group discussion. Then the data collected were analyzed and synthesized to make the data completed. Percentage, mean and ANOVA were used to analyze the data. The participation research method was also conducted.

The findings revealed that :

1) The model and implication process of Local Wisdom Learning Center based on agriculturists' needs in 3 targeted villages on general needs was at the highest level that was the self-reliance on careers -Ban Mainonrang and Ban Samrong . While the needs of water sources for all year agriculture was Ban Wangtongpattana. The needs for pre-training was also at the highest level. They needed the cooperation between the Center and Ministry of Agriculture and Cooperatives for supporting on training budget – Ban Mainonrang, Ban Wangtongpattana and

Ban Samrong. The needs for during training was the highest level. They needed training on mixed agriculture such as planting rice, crops, fruits and so on –Ban Mainonrang, Ban Samrong. While Ban Wangtong , the needs of improving land was at the highest level. The needs for post traing-follow up and follow the guidlines was at the highest level- Ban Wangtongpattaya, Ban Samrong. While Ban Mainonrang needed the government section ,the the private section and the foundation to support on budget.

2) The problems and guidlines for problem solutions in training program of Local Wisdom Leaning Center was found that on different area should have different training course. The knowledge they got should be appropriate for their area. The guest speakers should have the knowledge about their area and serve their needs. The example of the problem in the area was flooding area at Ban Samrongpattaya that caused the damage to their crops and the assistance did not cover all of them- only 30% could get the assistance. To survey the needs and to publicize the training courses should be done in order to get the interested agriculturists and serve their needs.

3) The develop model of Local Wisdom Leaning Center, it was found that the trainees at Ban Mainonrang were interested in 3 forests 4 benefits. The trainees at Ban Wangtongpattana were interested in doing bio-fertilizer to reduce the using of chemical and their expenses. They also had food source all year round. While the trainees at Ban Samrong were interested in organic rice, bio-fertilizer in order to increase their products in the area. To conclude the results of the research were as follow:- the appropriate model for Ban Mainonrang was a sustainable development model, Ban Wangtongpattana was a sufficiency development model and Ban Samrong was a survival development model.

Keywords : Learning center model , Agricultural local wisdom , New theory agriculture

กิตติกรรมประกาศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมในการพัฒนาบุคลากรในประเทศนี้มาเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้วิจัยเป็นบุคลากรคนหนึ่งที่ได้รับความรู้ และประสบการณ์ในการพัฒนาท้องถิ่น งานวิจัยนี้เป็นงานที่ผู้วิจัยได้ใช้ความเพียรพยายามอย่างเต็มที่ ได้ลงพื้นที่วิจัยที่อยู่ห่างไกลและนำผลการพัฒนาไปใช้ประโยชน์กับท้องถิ่นอย่างจริงจัง

คุณฉันทิพนธ์ฉบับนี้เป็นนโยบายส่วนหนึ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร.พลสิทธิ์ หนูชูชัย อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ที่สนับสนุนให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยได้ศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้สู่สากล ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยฯ ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาในระดับปริญญาเอกครั้งนี้ นอกจากนี้คุณฉันทิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากได้รับคำปรึกษาอย่างดียิ่งด้วยความเมตตาจากดร.ขนิษฐา กาญจนรังษินันท์ ดร.ทัชชญา วรรณบวรเดช และรองศาสตราจารย์ ดร.ชินรัตน์ สมสืบ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ขอขอบพระคุณพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ประธานศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา และกรรมการศูนย์ฯทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลและอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อนำมาทำปริญญาเอก พี่ๆและเพื่อนร่วมงานที่ให้กำลังใจ รวมทั้งลูกศิษย์ที่ไม่สามารถกล่าวนามได้ครบถ้วนที่คอยช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ

คุณงามความดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้กับบุพการี และครูอาจารย์ทั้งหลายที่มีพระคุณต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด

สุวินัย เกิดทับทิม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	10
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
ขอบเขตของการวิจัย.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	13
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	14
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
กระบวนการทัศน์การพัฒนา.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม.....	38
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม.....	55
แนวคิดทางการบริหาร.....	62
ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล.....	68
ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่การวิจัย.....	71
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	86

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย.....	90
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	92
การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	96
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
บทที่ 4	
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	100
ตอนที่ 1 วิจัยเชิงสำรวจรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย.....	100
ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกร จากศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม.....	163
ตอนที่ 3 สนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของ ศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม.....	180
ตอนที่ 4 พัฒนารูปแบบในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่เหมาะสม.....	193
บทที่ 5	
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	233
สรุปผลการวิจัย.....	234
อภิปรายผล.....	243
ข้อเสนอแนะ.....	246
บรรณานุกรม.....	254

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก	259
ภาคผนวก ก แบบสำรวจเรื่องความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที ประทุมภา	260
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ANOVA.....	268
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ ครั้งที่ 1 เรื่องปัญหาในการฝึกอบรมของ เกษตรกรจากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเกษตรกรรม	272
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องปัญหาในการฝึกอบรมฯ	275
ภาคผนวก จ ประเด็นการสนทนากลุ่มภายในเรื่องแนวทางในการ แก้ปัญหาการฝึกอบรม.....	277
ภาคผนวก ฉ รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภายใน	279
ภาคผนวก ช ประเด็นการสนทนากลุ่มภายนอกเรื่องแนวทางใน การแก้ปัญหาการฝึกอบรม.....	281
ภาคผนวก ซ รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภายนอก	283
ภาคผนวก ฌ แนวการสัมภาษณ์ ครั้งที่ 2 เรื่องการเลือกอย่างมีเหตุผล...	285
ภาคผนวก ฎ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องการเลือกอย่างมีเหตุผล	287
ภาคผนวก ฏ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา	289
ภาคผนวก ฐ ภาพประกอบการทำวิจัยในพื้นที่.....	291
ภาคผนวก ถ ข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ของนายจันทร์ที ประทุมภา.....	298
ภาคผนวก ท หนังสือเผยแพร่บทความวิจัยในระดับชาติ	306
ภาคผนวก ธ สำเนาอุติบัตรภาษาอังกฤษ	318
ประวัติผู้วิจัย.....	323

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลจำแนกตามเพศ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ของบ้านใหม่โนนรัง.....	101
2	ข้อมูลจำแนกตามอายุ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.	101
3	ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่ม ตัวอย่างการวิจัย.....	102
4	ข้อมูลจำแนกตามรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) แสดง จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	102
5	ข้อมูลจำแนกตามหนี้สินประมาณ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่ม ตัวอย่างการวิจัย.....	103
6	ข้อมูลจำแนกตามเกษตรกรเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ ชาวบ้าน แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	103
7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการทั่วไปของ เกษตรกรในปัจจุบันเป็นรายข้อ.....	104
8	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรก่อนการ ฝึกอบรม.....	105
9	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรระหว่าง การฝึกอบรม.....	106
10	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกร หลังการ ฝึกอบรม.....	108
11	ข้อมูลจำแนกตามเพศ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ของบ้านวังทองพัฒนา.....	110
12	ข้อมูลจำแนกตามอายุ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.	110
13	ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่ม ตัวอย่างการวิจัย.....	110
14	ข้อมูลจำแนกตามรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) แสดง จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	112

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
15	ข้อมูลจำแนกตามหนี้สินประมาณ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	112
16	ข้อมูลจำแนกตามเกษตรกรเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	113
17	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการทั่วไปของเกษตรกร.....	114
18	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม.....	115
19	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม.....	116
20	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม.....	118
21	ข้อมูลจำแนกตามเพศ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัยของบ้านสำโรง.....	119
22	ข้อมูลจำแนกตามอายุ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.	120
23	ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	120
24	ข้อมูลจำแนกตามรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	121
25	ข้อมูลจำแนกตามหนี้สินประมาณ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	122
26	ข้อมูลจำแนกตามเกษตรกรเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย.....	123
27	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการทั่วไปของเกษตรกร....	124
28	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม.....	125

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
29	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรระหว่างการ ฝึกอบรม.....	126
30	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรหลังการ ฝึกอบรม.....	128
31	สรุปผลการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้เกษตรกร ผสมผสานบ้าน โนนรัง-บุรพา ด้วยโปรแกรม SPSS ใช้สถิติ ANOVA.....	130
32	แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรม เกษตรกรผสมผสานบ้าน โนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที่ ประทุมภา)	135
33	แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม.....	139
34	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรม.....	143
35	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรม (ต่อ).....	148
36	แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม.....	153
37	ปัญหาการฝึกอบรมของบ้านใหม่โนนรัง.....	164
38	ปัญหาการฝึกอบรมของบ้านวังทองพัฒนา.....	168
39	ปัญหาการฝึกอบรมของบ้านสำโรง.....	170
40	รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม	204
41	การเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติฯของบ้านใหม่โนนรัง..	209
42	การเลือกของเกษตรกรในการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติฯของบ้านวังทองพัฒนา.....	212
43	การเลือกของเกษตรกรในการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติฯของบ้านสำโรง.....	217
44	หลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ที่เหมาะสม.....	227

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	15
2	หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	25
3	แผนที่แสดงอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา.....	73
4	แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านใหม่โนนรัง.....	80
5	แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านสำโรง.....	82
6	แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านวังทองพัฒนา.....	84
7	แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์.....	136
8	แสดงระดับค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม.....	140
9	แสดงระดับค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม.....	145
10	แสดงระดับค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม (ต่อ)	150
11	แสดงความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม.....	154
12	พัฒนาการของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา	203
13	โคกหนอง นา โมเดล	249

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยตลอดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี ได้ใช้แนวคิดจากประเทศโลกตะวันตกที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า จะส่งผลดีต่อประชาชน เศรษฐกิจและสังคม ประเทศไทยจึงเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเน้นการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานประเภท ถนน ไฟฟ้า ประปา โดยใช้ดัชนีชี้วัดการพัฒนา ประเทศจากอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เรียกว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP : Gross Domestic Product) ผลของการพัฒนาเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า การพัฒนาที่ผ่านมาได้เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนทำให้ประชาชนที่ยากจนยิ่งจนมากขึ้น บางส่วนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ มีฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำ ประชาชนควรมีการดำรงชีวิตที่เหมาะสม การพัฒนาที่ดีควรทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพในด้านการประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ รวมถึงการมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และมีคุณธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในแต่ละประเทศ จำเป็นต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่เกิดและต่อเนื่องจนถึงตาย โดยพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ ด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการท้องถิ่นหรือบ้านเมือง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสภาพจิตใจในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อเป็นเกณฑ์ในการประเมินสถานการณ์ปัญหา ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งประชาชนในชนบทของไทยที่อยู่ห่างไกลและด้อยโอกาส ต้องประสบปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจ และสาขาอื่นๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และนำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานฯ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชน โดยทั่วไปเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 มีใจความดังนี้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานข้างต้น เป็นที่มาของ นิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านช่องทางต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้ และ คุณธรรม"

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ยังได้น้อมนำอัญเชิญแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักทางสายกลางในการพัฒนาและบริหารประเทศ เพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงพร้อมกลับสู่สภาวะที่สมดุลด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ พร้อมทั้งบรรจุข้อความของความหมายของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำรงชีวิตและการบริหารประเทศไปในทางสายกลาง ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้และคุณธรรม ความรอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนในการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติทุกภาคส่วนตั้งแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (ฉัตรพงษ์ ทองภักดี , 2550, น. 6-8)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ได้รับการเชิดชูสูงสุด จากองค์การสหประชาชาติ (UN) โดย นายโคฟี อันนัน ในฐานะเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 และได้มีปาฐกถาถึง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ว่า เป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองคู่หมู่บ้านและคู่เศรษฐกิจวงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ โดยองค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศที่เป็นสมาชิกต่างๆ 166 ประเทศ ยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (เคลิณีวัส , 2549 , 27 พฤษภาคม)

นายบารัก โอบามา ผู้นำสหรัฐฯ ได้กล่าวต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

“ รู้สึกเป็นเกียรติที่ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้นำทางด้านสติปัญญาความมีศักดิ์ศรี..... ถือเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย ” (สยามรัฐ, 2555, 19 พฤศจิกายน)

นายบารัก โอบามา ได้กล่าวสรรเสริญว่า

" ทรงเป็นผู้นำแห่งภูมิปัญญา และศูนย์รวมของคนในประเทศ และความมีศักดิ์ศรี ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ และความเป็นเอกภาพของประเทศไทย " (คมชัดลึก ,2555, 19 พฤศจิกายน)

กระแสพระราชดำรัสของในหลวง "เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา"

ข้อเขียนของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ในหนังสือชื่อ "หลักธรรม/ทำตามรอยพระยุคลบาท" ที่ว่า "59 ปีที่ผ่านมา ได้ทรงแสดงให้เห็นทุกอย่างเป็นตัวอย่าง ได้ทรงทำหมดทุกอย่าง ทรงคิดหมดทุกอย่างเพื่อรักษาประเทศไทยไว้ พวกเราพสกนิกรเห็นพระเจ้าอยู่หัวแต่ไม่เคยมองพระเจ้าอยู่หัวเลย ชื่นชม แต่ไม่เคยทำตาม" น่าจะช่วยเตือนสติให้เราทุกคน ทุกภาคส่วน น้อมนำปรัชญา "เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา" อันลึกซึ้งมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมให้ได้ (กรมประชาสัมพันธ์ , 2553 , ออนไลน์)

ในการปาฐกถานำ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี กล่าวว่า "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้หลักการ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ช่วยเหลือพสกนิกรในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วประเทศมาตลอด 60 ปี ในการครองราชย์ของพระองค์" น่าเสียดายที่การพัฒนาของภาครัฐเท่าที่ผ่านมา ไม่ได้ใช้แนวทางดังกล่าวจึงทำให้เกิดการพัฒนาที่ไปทำลายคุณค่าดั้งเดิม ทำให้คนแปลกแยกจากรากเหง้าของตนเอง โดยเฉพาะรากเหง้าทางจิตวิญญาณ

ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นการพัฒนาที่ไร้ทิศทาง ตอบไม่ได้ว่า จุดหมายปลายทางที่สังคมเราพึงบรรลุถึงคืออะไร (กรมประชาสัมพันธ์ , 2553 , ออนไลน์)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการช่วยเหลือเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทรงห่วงใยพสกนิกรในภาคการเกษตร ดังพระราชดำรัสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 19 กรกฎาคม 2505 ตอนหนึ่งว่า

“เศรษฐกิจของเรา ขึ้นอยู่กับการเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศได้มาใช้สร้างความเจริญด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัยความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุก ๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ ก็เพราะการเกษตรของเราเจริญ ”

พระองค์ได้ทรงศึกษา ค้นคว้า วิจัยในโครงการพระราชดำรินานภูมิภาคต่างๆ เป็นเวลานาน ได้มีการทดลองวิจัยเกี่ยวกับดิน น้ำ พืช สัตว์และป่าไม้ ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ได้มีโครงการนำร่อง ณ วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ซึ่งเมื่อประสบความสำเร็จจึงได้ให้การเรียนรู้กับประชาชน พระองค์ท่านทรงทุ่มเทพระวรกาย พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืช การทำ นาข้าว การปรับปรุงดินและน้ำ การศึกษาวิธีการปลูกป่าและพืชสมุนไพร การปลูกหญ้าแฝก โรงสี เทคโนโลยีชีวภาพ การวิจัยเรื่องพลังงาน และโครงการอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งทรงลงมือปฏิบัติการด้วยพระองค์เองดังได้มีพระราชดำรัสเมื่อเดือนพฤษภาคม 2504 กับกลุ่มชาวนา ความตอนหนึ่งว่า

“ ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาและทดลองทำนาบ้าง และทราบดีว่าการทำนานั้น มีความยากลำบากเป็นอุปสรรคอยู่มาก จำเป็นต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดีและต้องใช้วิชาการต่างๆ ด้วย จึงจะได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน อีกประการหนึ่งที่นาอันเมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรจะปลูกพืชอื่น ๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยจากพืช ทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้นเหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูถัดไป”

ทฤษฎีใหม่มุ่งที่จะแก้ไขปัญหาคความแปรปรวนของภูมิอากาศ ฝนที่ตกไม่สม่ำเสมอ ฝนทิ้งช่วง เกิดสภาวะแห้งแล้ง เกิดการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรกร โดยเน้นการบริหารจัดการที่ดินด้วยการแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดในการทำเกษตรกรรม ซึ่งวิธีการ นี้ไม่เคยมีใครคิดมาก่อน แต่พระองค์ท่านได้คำนวณตามหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่กักเก็บให้พอเพียงกับการเพาะปลูกของเกษตรกรได้ตลอดปี

พระราชดำรัสบางตอนเกี่ยวกับ “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2523 ความตอนหนึ่งว่า

“..สมควรที่จะปลูกแบบป่าสำหรับใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แจกออกไปเป็นกว้างๆ ใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้ รู้สึกว่าจะไม่ใช่ป่าไม้ จะเป็นสวนมากกว่าเป็นป่าไม้ แต่ว่าในความหมายของการช่วยเพื่อค้ำน้ำ ลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวนผลไม้ก็ตาม หรือเป็นสวนไม้ฟืนก็ตาม นั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้ และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับเป็นผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้...”

ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เป็นแนวคิดของการผสมผสานการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนเป็นที่ตั้ง ซึ่งจะสามารถช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ และเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศได้อย่างแยกขาด จากการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ตระหนัก และเห็นคุณค่าจากการได้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ที่ปลูก สามารถแจกแจงตามการใช้ประโยชน์ให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้

ประโยชน์เพื่อให้ “พออยู่” คือ การปลูกต้นไม้ที่ใช้เนื้อไม้และไม้เชิงเศรษฐกิจให้เป็นป่าไม้กลุ่มนี้เป็นไม้อายุยาวนานซึ่งจะเน้นประโยชน์ในเนื้อไม้เพื่อสร้างบ้าน ทำเครื่องเรือน และถือได้ว่าเป็นการออมทรัพย์เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคตต้นไม้กลุ่มนี้ เช่น ตะเคียนทอง ยางนา แดง ลัก พะยูง พะยอม เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ “พอกิน” คือ การปลูกต้นไม้ที่กินได้ รวมทั้งใช้เป็นยาสมุนไพร ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น แคน มะรุ้ม ทูเรียน สะตอ ผักหวาน ฟาง แสม กล้าย พักข้าว เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ “พอใช้” คือ การปลูกต้นไม้ให้เป็นป่าไม้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน อาทิ ทำฟืน เผาถ่าน ทำงานหัตถกรรม หรือทำน้ำยาซักล้าง ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น มะค่า ดีควาย หวาย ใผ่ หมี่หมื่น เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ “พอร่มเย็น” คือ ประโยชน์อย่างที่ 4 ที่เกิดจากการปลูกป่า 4 อย่าง “พอร่มเย็น” คือ ป่าทั้ง 3 อย่างจะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศดินและน้ำ ให้กลับอุดมสมบูรณ์ร่มรื่นและน่าเย็นขึ้นมา

แนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพึ่งตนเอง ยึดเป็น ทางสายกลางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรทั่วไป ทำให้พัฒนาอาชีพรายได้และความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน พออยู่พอกิน หมายถึง พอประมาณ ในปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ สามารถมีอาหารบริโภคในครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนแล้ว จึงนำไปแลกเปลี่ยนหรือขายเพื่อเพิ่มรายได้ เกษตรกรควรทำการเกษตรผสมผสาน

กันหลายๆ อย่างไม่ใช่เกษตรกรเชิงเดี่ยวที่เคยทำกันมาแบบดั้งเดิม ได้แก่ การปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว หากราคาข้าวตกต่ำ ส่งผลให้ปีนั้นเกษตรกรขายข้าวไม่ได้ราคา มีรายได้น้อยไม่พอกับรายจ่ายเพิ่ม ภาวะหนี้สินทั้งการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก และเกษตรกรยังต้องลงทุนทำนาปลูกข้าว ในฤดูกาลถัดไป เป็นวงจรแห่งความยากจนที่ไม่สามารถแก้ไขได้

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณและสายพระเนตรอันกว้างไกล ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงเล็งเห็นปัญหาและจุดบกพร่องทางเศรษฐกิจและสังคม ทรงถือว่า ประชาชาติจะดำรงอยู่ได้ประชาชนในประเทศต้อง“พออยู่” และ “พอกิน” จึงจะก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การ “อยู่ดี” และ “กินดี” ก็จะตามมา

ดังพระบรมราโชวาททรงพระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่บัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป...”

จากความห่วงใยในชีวิตของเกษตรกร และประชาชนชาวไทย พระองค์ท่านจึงได้พระราชทานพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” เป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดิน และน้ำ เพื่อการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยคำนึงถึง

1) การบริหาร และจัดแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร

2) มีการคำนวณ โดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำ ที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี

3) มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีขั้นตอนทั้งสิ้น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง และทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

นโยบายและรูปแบบการส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม กระจ่างเกษตรและสหกรณ์ กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2550 จัดทำโครงการทดลองปฏิบัติงานในรูปแบบที่กระทรวงฯ เข้าไปให้การสนับสนุนศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่จำนวนหนึ่ง โดยได้จัดสรรงบประมาณ 60 ล้านบาท ทำการอบรมเกษตรกรรายย่อยประมาณ 20,000 คน ให้กับศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 40 ศูนย์ทั่ว

ประเทศ เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณปรากฏรายงานการประเมินผลการดำเนินงาน พบว่า เกษตรกรที่ได้รับการอบรม จำนวน 22,943 ราย มีความพึงพอใจ

ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมและศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม โดยสนับสนุนงบประมาณการฝึกอบรมให้กับศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านทั่วประเทศ เป็นผู้ให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2551 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการขยายผลและเพิ่มจำนวนศูนย์เรียนรู้ชาวบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อพัฒนาการเกษตร กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , 2551 , น. 1)

ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม การศึกษาปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมและการปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ ที่มีวิธีการจัดแบ่งที่ดิน แหล่งน้ำและทำการเกษตรผสมผสานด้วยการปลูกข้าว ปลูกพืชผัก ไม้ผล เลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เพื่อให้พออยู่พอกินในครัวเรือนได้ตลอดปี เหลือแล้วจึงนำไปขายเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ลดภาระหนี้สินและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ทุกคนล้วนประสบปัญหาความทุกข์ยากจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว หรือเกษตรเพื่อขายที่นำไปสู่ความยากจน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานยิ่งทำให้ปัญหากระจายวงกว้างมากยิ่งขึ้น แต่ด้วยความมีเหตุผลและสติปัญญาจึงใคร่ครวญคิดพิจารณาหาสาเหตุแห่งทุกข์นี้ ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านค้นพบหาทางออกของปัญหา คือ การทำเกษตรกรรมโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ปราชญ์ชาวบ้านเป็น “ครูภูมิปัญญา” หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบรวมถึงการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งในชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้วยการรวบรวมศรัทธาและความเคารพนับถือจากประชาชนในท้องถิ่นจากการสะสมคุณธรรมความดีงามและองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีการดำเนินชีวิตที่ลงมือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นสู่ชุมชนสังคม หรือการทดลอง ประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ภูมินิเวศน์ ภูมิสังคม เป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550)

ตัวอย่างปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ปี พ.ศ.2552 นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม อาชีพ เกษตรกรที่อยู่บ้านเลขที่ 224 บ้านห้วยหิน หมู่ที่ 1 ตำบลลาดกระโทง อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้นำวิถีชีวิตเกษตรพึ่งตนเอง จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ในช่วงปี พ.ศ. 2504-2524 นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ทำการเกษตรเชิงธุรกิจจนทำให้เกิดหนี้สินจำนวนมาก ซึ่งเกษตรเชิงธุรกิจเป็นระบบที่ใช้การลงทุนด้วยเงินทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การจ้างแรงงาน ซื้อพันธุ์ไถดิน เตรียมดิน ถางหญ้าให้ปุ๋ย ให้สารเคมี แม้กระทั่งจะต้องจ้างแรงงานขนย้ายเพื่อนำไปขาย ทำให้ในปี พ.ศ. 2504 ถูกธนาคารฟ้องร้องและบังคับให้ขายที่ดิน 200-300 ไร่ เพื่อนำไปใช้หนี้สินยังคงเหลือที่ดินประมาณ 10 ไร่ ต่อมาได้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเกษตรเชิงธุรกิจ มาสู่การเกษตรแบบพึ่งตนเองบนที่ดินที่เหลืออยู่ บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจและการเรียนรู้ที่ถูกต้อง มีความเข้าใจในทรัพยากรที่มีอยู่และจัดการเป็น ทำให้ไม่มีหนี้สินและไม่เดือนร้อน ไม่ว่าจะจะมีเงินมากน้อย เนื่องจากมีพออยู่พอกินและไม่สร้างภาระให้กลายเป็นหนี้สินขึ้นมาอีก ซึ่งนายวิบูลย์ มองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่เรื่องของจำนวนที่ดินที่มีมากหรือน้อย หรือต้องทำอะไรจำนวนมากๆ แต่ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น คือไม่สามารถบริหารจัดการได้

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เห็นว่าเกษตรกรจำเป็นต้องเข้าใจชีวิต โดยหากมีผลผลิตหลายอย่างเกินความจำเป็นต้องกินต้องใช้ ก็สามารถขายได้ แต่จะขายอย่างไรหรือเท่าไร อยู่ที่ความรู้ความเข้าใจ แต่ทุกวันนี้เกษตรกรปลูกผลผลิตได้เท่าไร ก็จะขายทั้งหมดแล้วก็เอาเงินไปซื้อกินทั้งหมดก็จะอยู่ไม่ได้ดังนั้นเกษตรกรต้องเปลี่ยนวิธีคิดและระบบการจัดการใหม่และตัดสินใจเปลี่ยนวิถีชีวิต จากเกษตรธุรกิจมาเป็นแบบการพึ่ง ตนเอง ซึ่งต้องเริ่มจากจิตใจก่อนมีความเข้าใจชีวิตว่า ชีวิตควรเป็นอิสระจากอิทธิพลของเงินและระบบตลาด ให้มากที่สุด ซึ่งเป็นหนทางในการเลี้ยงชีวิตที่ครอบคลุมปัจจัยสี่ และเหลือเงินทองสำหรับการจับจ่ายตามความจำเป็น ตามแนวทางการทำเกษตรกรรมตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเรียนรู้จากผืนดิน 10 ไร่ที่เหลือ ทำการปลูกพันธุ์ไม้สารพัดจนกลายเป็นป่าย่อยๆ ที่แน่นขนัด เมื่อทำถึงจุดหนึ่งเริ่มปรากฏชัดขึ้นสามารถให้ผลผลิตและศักยภาพของการพึ่งตนเอง ซึ่งนายวิบูลย์ เรียก “วงจรการพึ่งตนเอง” ที่อิงอาศัยป่าเล็กๆ ว่า “วนเกษตร” หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ที่อยู่เคียงคู่กับป่า และความหลากหลายพรรณไม้ใหญ่น้อย และเรียนรู้การหาอยู่หากินอย่างมีความสุข โดยวนเกษตรต้องมีความหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้พรรณพืชในวนเกษตรได้เติบโตอย่างอิสระและสมบูรณ์ นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ใช้เวลาทำมาเป็นเวลา 6 ปี จึงเป็นรูปเป็นร่างขึ้นและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลังจากที่ต้องล้มลุกคลุกคลานจากความยากจนที่ถูกกระตุ้นจากกระแสการส่งเสริมของภาครัฐ ทำให้คิดอยากแข่งขัน อยากเติบโตและร่ำรวย (สำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 , น. 81-87) จึงได้ทุ่มเทให้กับสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องวนเกษตรให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยมีได้ผลักดันกระบวนการเรียนรู้ในชนบทเท่านั้น แต่ยังมีโอกาสผลักดันเข้าไปในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยังผลักดันถึงในรัฐสภา ในการกำหนดกรอบนโยบายหลักของประเทศ และในปี พ.ศ. 2549 สามารถผลักดันเข้าสู่นโยบายของรัฐบาลได้ โดยเปลี่ยนชื่อเป็น โครงการปลูกต้นไม้ใช้หนี้ และกลายเป็นวาระแห่งชาติของรัฐบาลในที่สุด

ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความสำเร็จของปราชญ์ชาวบ้าน คือ นายจันทิ ประทุมภา ณ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ตำบลลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ ที่ได้ปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ และเผยแพร่ความรู้ไปสู่เกษตรกรรายอื่นๆ โดยการใช้พื้นที่ของตนเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ ศึกษาคุณงาน เป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในรูปแบบศูนย์ฝึกอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้อย่างกว้างขวาง โดยมีคณะกรรมการที่มาจากชาวบ้านช่วยกันบริหารงานฝึกอบรมของศูนย์ฯ

หลักสูตรของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำเกษตรผสมผสาน เนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตร ได้แก่ การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยน้ำและปุ๋ยหมักชีวภาพ การปรับ บำรุงบำรุงดิน การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร การอัดอิฐดินซีเมนต์ เป็นต้น ทั้งนี้ แต่ละศูนย์อาจจะมียุทธศาสตร์ความรู้และการถ่ายทอดที่แตกต่างกัน ระยะเวลาการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงระยะเวลา 5 วัน 4 คืน โดยมีคณะวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านและผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทั้งในด้านวิชาการและด้านการฝึกปฏิบัติ (เอกสารหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกร ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา, 2551)

ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ได้จัดอบรมให้แก่เกษตรกรจากพื้นที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดต่างๆ ตามที่หน่วยงานให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาเข้ารับการอบรม เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น จากข้อมูลของผู้เดินทางมาเข้ารับการอบรมแห่งนี้ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงทำการเพาะปลูกเกษตรเชิงเดี่ยว มีเกษตรกร จำนวนน้อยที่ทำตามแนวทฤษฎีใหม่ เกษตรกรหลายคนไม่เคยผ่านการศึกษาดูงานด้านนี้มาก่อน ทำให้ไม่มีความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จะนำไปปฏิบัติ ซึ่งศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมนี้นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในเป็น

ศูนย์ฝึกปฏิบัติการให้ความรู้แก่เกษตรกรที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติม หรือผู้สนใจที่มีความต้องการจะเปลี่ยนอาชีพมาเป็นเกษตรกร โดยเริ่มเรียนรู้ทั้งจากภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้รับกลับไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา เพื่อวิเคราะห์วิจัยหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ที่จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดหลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมได้อย่างเหมาะสม และให้การวิจัยนี้มีบทบาทในการขับเคลื่อนให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างจริงจังจึงได้ใช้แนวคิดการวิจัยโดยชุมชน (Popular Research) เพื่อให้ประชาชนศึกษาค้นหาปัญหาความต้องการและแนวทางแก้ไขด้วยตนเองผ่านกระบวนการฝึกอบรม เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงชุมชน (อภิชาติ พันธเสน, 2550 , น. 156-162) ในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชาวบ้านสอนชาวบ้านด้วยกันเองผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายของการวิจัยในเขตอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทรซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมและปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมมากที่สุด 2) บ้านสำโรง หมู่ 7 ตำบลตลาดไทรซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมและปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมระดับน้อยที่สุด และ 3) บ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูมเป็นหมู่บ้านที่เกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมและปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านระดับปานกลาง

คำถามในการวิจัย

1. รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกรในหมู่บ้านที่ศึกษา ในการดำเนินงานก่อนระหว่างและหลังการฝึกอบรม เป็นอย่างไร
2. ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม มีอะไรบ้างและเป็นอย่างไร
3. พัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านที่ศึกษา ควรมีจุดมุ่งหมายอะไรบ้างและเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ และกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
3. เพื่อพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา “ ของ นายจันทร์ที ประทุมภามุ่งเน้นในการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสมในการตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านเป้าหมาย โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ตามแนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรกรรม แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทัศน์การพัฒนา การพัฒนาทางเลือก แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการฝึกอบรม แนวคิดทางการบริหาร ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่การวิจัย ศึกษาประวัติความเป็นมาของพื้นที่ทำการศึกษา ลักษณะทางกายภาพ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ การปกครอง ลักษณะประชากร อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี

2. **ขอบเขตด้านพื้นที่** เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมบ้านโนนรัง-บุรพา “ ของ นายจันทร์ที ประทุมภ่า ตำบลตลาดไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่ในความรับผิดชอบของศูนย์ในเขต ตำบลตลาดไทรและตำบลโนนตูมจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านลำโรง และบ้านวังทองพัฒนา

3. ขอบเขตประชากรและหมู่บ้านเป้าหมาย

ขอบเขตประชากร

เกษตรกรที่อาศัยอยู่ใน 3 หมู่บ้าน รวม 358 ครัวเรือน ตามฐานข้อมูล กชช.2ค แยกเป็น

- 1) บ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร จำนวน 170 ครัวเรือน
- 2) บ้านลำโรง หมู่ 7 ตำบลตลาดไทร จำนวน 80 ครัวเรือน

3) บ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูม จำนวน 108 ครัวเรือน

ผู้วิจัยได้กำหนดให้ครัวเรือนเป็นหน่วยในการวิจัยครั้งนี้ โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบ Yamane รวมทั้งสิ้นจำนวน 189 ครัวเรือน แยกเป็น บ้านใหม่โนนรัง จำนวน 90 ครัวเรือน เกษตรกรบ้านสำโรง จำนวน 42 ครัวเรือน บ้านวังทองพัฒนา จำนวน 57 ครัวเรือน

หมู่บ้านเป้าหมาย

บ้านใหม่โนนรัง - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับลูกคลื่น อยู่ใกล้ลำน้ำมาศ

บ้านวังทองพัฒนา - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน อยู่ห่างจากศูนย์ฯ 6 กิโลเมตร ฤดูร้อนแห้งแล้งขาดน้ำเพาะปลูกไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

บ้านสำโรง - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มดินร่วนปนทราย อยู่ห่างจากศูนย์ฯ 2 กิโลเมตร มีลำน้ำมาศไหลผ่านพื้นที่เกษตร เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมสูงประมาณ 1-2 เมตร ทำให้ผลผลิตพืชไร่นาได้รับความเสียหาย เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาในลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายปี

การคัดเลือกประชากรและหมู่บ้านเป้าหมายในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการสอบถามอย่างไม่เป็นทางการถึงความต้องการของเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา ของนายจันทร์ที ประทุมภา ในเบื้องต้นทราบว่า เกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้ให้ความสำคัญรวมถึงมีความต้องการและคาดหวังที่จะได้รับความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นอันดับแรก แต่จากสภาพความแตกต่างทางสภาพพื้นที่ของศูนย์ฝึกอบรมฯ กับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าอบรม ทำให้ศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้ต้องประสบกับปัญหาความแตกต่างของสภาพพื้นที่ของทั้ง 3 หมู่บ้าน ที่มีผลกระทบต่อการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดหลักสูตรการอบรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของเกษตรกรจากทั้ง 3 หมู่บ้าน ซึ่งเกษตรกรที่ผ่านการอบรมแล้วต้องประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านของตน สรุปคือ การคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นแบบเฉพาะเจาะจง ส่วนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบ Yamane เพื่อสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯตามความต้องการของเกษตรกร

4. ขอบเขตระยะเวลา - ใช้เวลาดำเนินการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

ความรู้รอบรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับวิชาการอย่างรอบคอบในเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐานเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง รวมถึงความระมัดระวังรอบคอบ คือมีการวางแผน โดยสามารถนำความรู้และหลักวิชาการต่าง ๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และความมีสติระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ในการนำแผนงานไปสู่การปฏิบัตินั้น ต้องตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ โดยมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมด้วย

คุณธรรม หมายถึง ความตระหนักรู้ในสองด้านคือ ด้านจิตใจ/ปัญญา มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบ เงื่อนไขนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้ ทำให้ตนเองไม่มีความโลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคมเพราะความโลภ ความไม่รู้จักพอ มีโอกาสที่ก่อให้เกิดการกระทำการทุจริต

ทฤษฎีใหม่ หมายถึง แนวทางที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพึ่งตนเอง ยึดเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรทั่วไป ทำให้พัฒนาอาชีพรายได้และความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน

พออยู่พอกิน หมายถึง พอประมาณ ในปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ สามารถมีอาหารบริโภคในครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน แล้วจึงนำไปแลกเปลี่ยนหรือขายเพื่อเพิ่มรายได้ ด้วยการจัดแบ่งที่ดินเป็นส่วนๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรงให้ใช้อัตราส่วนคร่าว ๆ ในพื้นที่ 30:30:30:10 แบ่งเป็น 30% แรก ขุดสระน้ำ 30% ที่สอง ทำนา, 30% ที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน สมุนไพร 10% สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ

ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม หมายถึง เกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวทางเดียวกับ “ทฤษฎีใหม่” คือ เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อการพึ่งตนเอง โดยเริ่มจาก “ปลูกของที่กิน

กินของที่ปลูก” เพื่อให้พออยู่ พอกินและเลี้ยงตัวเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลดการพึ่งพาและพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด

ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม หมายถึง ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา เป็นสถานที่ฝึกอบรมเกษตรกรรายย่อย ที่มีการจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรโดย นายจันทร์ที ประทุมภา

รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม หมายถึง การกำหนดเนื้อหาหลักสูตรวัตถุประสงค์และวิธีการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยมีความเชื่อมโยงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกัน และเป็นรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ให้ชาวบ้านสอนชาวบ้านด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดความเข้าใจที่นำไปปฏิบัติได้ง่าย

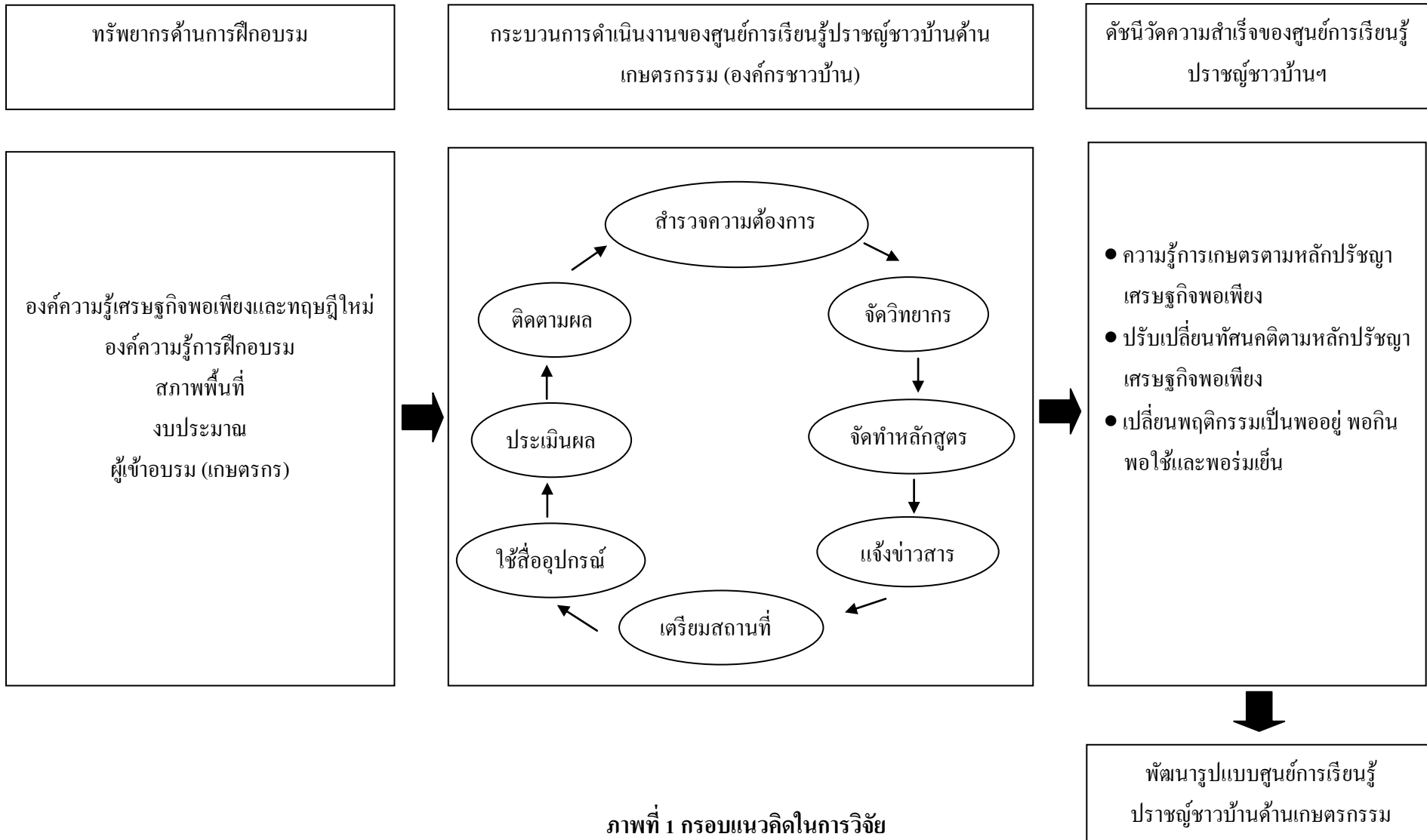
การพัฒนาารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม หมายถึง การศึกษาปัญหาความต้องการ ในการดำเนินงานด้านกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา เพื่อปรับปรุงรูปแบบวิธีการฝึกอบรมทั้งก่อน การฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม ให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม และสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เข้าอบรมทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านโนนรัง บ้านลำโรง บ้านวังทองพัฒนา เพื่อเสนอเป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกรที่ผ่านการอบรมและมีความประสงค์ที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตัวชี้วัดความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม หมายถึง มีความรู้เกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรับเปลี่ยนทัศนคติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และลงมือปฏิบัติ เพื่อพออยู่ พอกิน พอใช้ และพอร่มเย็น โดยมุ่งการผลิตให้สามารถมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปี และพึ่งตนเองได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแผนภาพกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยนำเข้า ได้แก่ทรัพยากรด้านการฝึกอบรม กระบวนการดำเนินของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน โดยวิเคราะห์หารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้สอดคล้องกับปัญหาการฝึกอบรมของศูนย์ฯ กำหนดเป็น

แนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ตลอดจนการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมของศูนย์
ที่เหมาะสม โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับดัชนีวัดความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านฯ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อดังต่อไปนี้

1. กระบวนการพัฒนา
2. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรกรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการฝึกอบรม
4. แนวคิดทางการบริหาร
5. ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล
6. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่การวิจัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาประเทศไทยในอดีตได้ยึดหลักการพัฒนาตามแนวทางของประเทศในโลกตะวันตกที่เน้นหนักด้านการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีหลายประการในการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติอย่างมาก เนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในด้านปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อมนุษย์ และที่ไม่จำเป็นต่อมนุษย์ หรือที่เรียกกันว่า ปัจจัยที่ 5 ปัจจัยที่ 6 เป็นต้น การพัฒนาเพื่อตอบสนองการบริโภคดังกล่าวต้องใช้ทรัพยากรอย่างมากมายมหาศาล ซึ่งปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อ ให้เป็นประจักษ์ เช่น สภาวะโลกร้อน สภาวะเรือนกระจก น้ำแข็งขั้วโลกละลาย รวมทั้งภาวะมลพิษทั้งในดิน น้ำ อากาศ ฝุ่นละออง ฯลฯ ที่เกิดจากขยะในการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจที่เน้นการบริโภคจนก่อให้เกิดภาวะหนี้สินล้มละลายเศรษฐกิจอยู่ในขั้นวิกฤต เศรษฐกิจคือ สภาวะฟองสบู่แตกทำให้เศรษฐกิจตกต่ำจนถึงขีดสุด ส่งผลถึงคุณภาพชีวิตที่เสื่อมลง ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและสภาวะสิ่งแวดล้อมอย่างมากมายทั่วโลก

กระบวนการพัฒนา

2.1 ทฤษฎีในการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดตะวันตก

ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (The Stages of Economic Growth) ของ วัตต์ คับเบิ้ลยู รอสโทว์ (Watt W. Rostow) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกัน (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2527, น. 8) ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้นเชื่อว่า การพัฒนาประเทศให้ประสบความสำเร็จ คือ แนวทางการพัฒนาของประเทศที่มีอุตสาหกรรมก้าวหน้า เช่น กลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา เพราะประเทศเหล่านี้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาแล้ว ถ้านำไปใช้ในประเทศอื่นก็จะประสบความสำเร็จด้วย โดยมีขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้นตอน ตามลำดับคือ

1. ขั้นเศรษฐกิจสังคมเป็นแบบดั้งเดิม (Traditional Society) เป็นระยะที่เศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์เป็นแบบสมัยโบราณ อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรมแบบยังชีพ มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีน้อย การขยายตัวทางเศรษฐกิจน้อย

2. ขั้นเตรียมการพัฒนา (Precondition for Take-off) เป็นระยะที่สังคมมีการติดต่อค้าขายกับสังคมภายนอกมากขึ้น การคมนาคมติดต่อกันสะดวกขึ้น การพัฒนาผลผลิตเพื่อส่งขายมากขึ้น มีการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ มีการสร้างทุนพื้นฐานอย่างกว้างขวาง มีการนำเข้าสินค้าประเภททุนและเพิ่มขยายการลงทุนมากขึ้น

3. ขั้นเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take-off Stage) เป็นระยะที่มีการลงทุนด้านอุตสาหกรรมสูงกว่าด้านอื่นๆ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น มีลักษณะโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่มีประสิทธิภาพ

4. ขั้นทะยานเข้าสู่ภาวะของการพัฒนา (Drive to Maturity Stage) เป็นระยะที่สังคมมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ มีการจัดสรรและใช้ทรัพยากร รวมถึงระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ แรงงานที่ใช้เป็นแรงงานฝีมือ และมีความต้องการสิ่งใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาในขั้นต่อไป

5. ขั้นพัฒนาสมบูรณ์แบบ (Stage of High Mass Consumption) เป็นขั้นที่ประชาชนมีการอุปโภคบริโภคอย่างอุดมสมบูรณ์ มีการจ้างงานงานเต็มที่ วิถีชีวิตของประชาชนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เศรษฐกิจมั่งคั่ง สังคมมั่นคงและประชาชนมีความสุข ซึ่งบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น ของ Rostow (1960) ไม่อาจใช้เป็นแนวทางได้ทุกประเทศ เพราะประเทศต่าง ๆ มีประวัติศาสตร์ภูมิหลังความเป็นมาที่แตกต่างกันทั้งสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

ประเทศไทยเริ่มมีการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีทางตะวันตก เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงได้จัดลำดับเวลาในแต่ละทศวรรษของแผน ๆ ไว้ดังนี้ (มโนชญ มุกข์ประดิษฐ์ 2549, น. 32-43)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-2514)

แนวคิดและทฤษฎีการวางแผนเป็นแบบจากบนลงล่าง (Top-Down Planning) เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น โดยให้ความหมายของการพัฒนา คือ “การพัฒนาเศรษฐกิจ” ที่มีนัยสำคัญอยู่ที่ความสามารถในการเพิ่มค่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้เท่าใด หรือที่เรียกกันว่า ค่า GDP (Gross Domestic Product) คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ หมายถึง มูลค่าการผลิตสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายของประเทศ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (1 ปีปฏิทิน) ซึ่งมีค่าเท่ากับมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ดังเห็นได้จากการลงทุนในระบบโครงสร้างขั้นพื้นฐาน (Infrastructure) ของโครงการลงทุนภาครัฐ เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า ฯลฯ แม้ว่าผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ดินน้ำลำธาร ระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลายไปเป็นอย่างมาก

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3-4 (พ.ศ.2515-2524)

การพัฒนาในช่วงระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีผลอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจ การพัฒนาระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้นแต่ผลประโยชน์กลับตกอยู่กับคนเฉพาะกลุ่มในเขตเมืองและเมืองใหญ่ เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมประชาชนส่วนใหญ่ยากจน ดังนั้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายกระจายรายได้และการบริการทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท นับได้ว่าเป็นแผนพัฒนาฉบับแรกให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม

ในระยะแรกของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2515-2516 ประเทศไทยต้องประสบกับสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น 4 เท่า เกิดภาวะเงินเฟ้อ เศรษฐกิจและการลงทุนซบเซา การว่างงานสูง สินค้าเกษตรตกต่ำ เกิดปัญหาสังคมตามมาหลายประการ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ 2549 , น. 99)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน การพัฒนาทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ และแหล่งแร่ ผลของการพัฒนาประเทศในช่วงนี้ยังคงมีอัตราตัวเลขการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงถึง 7.4 ต่อปี ขณะเดียวกันก็ยังคงมีอัตราเงินเฟ้อสูงเพิ่มขึ้น ปัญหาความยากจนยังคงรุนแรงและขยายตัวในวงกว้างเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะประชาชนในเขตชนบทล้าหลังไม่สามารถเข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ร่อยหรือเสื่อมโทรมลงเป็นอันมากทั้งที่ดิน ป่าไม้ แลประมง การพัฒนาไม่ได้เน้นการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง เป็นการพัฒนาในเชิงทำลายมากกว่าการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-6 (พ.ศ.2525-2534)

จากการที่ประเทศไทยได้มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ มาแล้ว 4 ฉบับ จึงได้มีการประเมินผลพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจมีความเจริญเติบโตตามเป้าหมายที่วางไว้ แต่ปัญหาความยากจนของประชากรทั้งประเทศสูงถึง ร้อยละ 20.6 ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 93 อยู่ในภาคเกษตรกรรมในชนบท คนที่ยากจนที่สุด ร้อยละ 20 ล่างสุดมีส่วนแบ่งรายได้จากคนทั้งประเทศเพียงร้อยละ 4 เมื่อเทียบกับร้อยละ 20 ของคนรวยซึ่งอยู่บนสุด ซึ่งมีถึงร้อยละ 60 (มโนชญ มุกข์ประดิษฐ์, 2549, น. 34)

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 รัฐบาลได้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างจริงจัง สาเหตุของปัญหาความยากจนของประชาชน ได้แก่ การขาดความรู้ สุขภาพอนามัยไม่สมบูรณ์ ปัญหาด้านโภชนาการ ปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน การวางแผนพัฒนาประเทศจึงได้เปลี่ยนแปลงเป็นการยึดพื้นที่เป็นหลักในการวางแผน (Area-Based approach) โดยคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายจำนวน 286 อำเภอ และกิ่งอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ เน้นการพัฒนาที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (People Participation) ในการแก้ไขปัญหาเป็นรูปแบบการพัฒนาจากล่างขึ้นบน(Bottom -up) เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 การขยายตัวทางเศรษฐกิจมีอัตราเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 10.9 ต่อปี ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยสูงสุดในรอบ 25 ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังคงทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น คือ ช่องว่างรายได้คนมีและคนจนระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมือง การบริการขั้นพื้นฐานไม่เพียงพอ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพิ่มมากขึ้นตามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ยิ่งเศรษฐกิจมีตัวเลขแสดงความเจริญเติบโตในอัตราที่มากขึ้นเท่าใด ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ถูกทำลายมากขึ้นเท่านั้น

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7-8 (พ.ศ.2535-2544)

ผลจากการพัฒนาประเทศที่เน้นอัตราเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมที่ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ค่านิยมทางสังคม คุณธรรมจริยธรรมเสื่อมทรามลงเห็นได้จากปัญหาอาชญากรรมซึ่งมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น การอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมือง การค้ามนุษย์ การลักลอบแรงงานเข้าประเทศ การใช้แรงงานเด็ก ปัญหาเสพติด ปัญหาครอบครัว ฯ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักที่จะผลักดันให้ เศรษฐกิจของไทยก้าวไปสู่ความเป็นเศรษฐกิจด้านหน้าของภูมิภาค โดยกำหนดให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า การเงิน การท่องเที่ยวในภูมิภาค มีการลงทุนทั้งในภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ ปรากฏว่า อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับ ร้อยละ 8.1 ต่อปี ประชากรมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 77,000 บาท แม้ว่าการพัฒนาจะประสบผลสำเร็จในเชิงอัตราความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงปรากฏผลลัพธ์อันไม่พึงประสงค์จากแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจตามทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization) เพื่อบรรลุถึงความสุขและชีวิตที่ยั่งยืน

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 การวางแผนพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแนวความคิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นการให้ความสำคัญในการพัฒนา “คน” เป็นเป้าหมายหลักและยึดถือ “คน” เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยกำหนดแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทิศทางการพัฒนาเปลี่ยนจากเดิมที่พัฒนาแบบ “แยกส่วน” มาเป็นการพัฒนาแบบ “รวมส่วน หรือ บูรณาการ” เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และในขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพและทุกภูมิภาคเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นครั้งแรกอีกด้วย การนำนโยบายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ไปสู่การปฏิบัติต้องประสบกับปัญหา เนื่องจากประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาวะ “เศรษฐกิจฟองสบู่” รัฐบาลได้ดำเนินแก้ไขปัญหาโดยการกำหนดกรอบแผนงานและการปรับแผนให้สอดคล้องกับกรอบการดำเนินงานตามนโยบายภายใต้คำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ท่ามกลางการขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจทั้งภาครัฐและเอกชน ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบทได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจที่ร้ายแรงที่สุดอีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศ

รัฐบาลในขณะนั้นโดย นายสีปนนท์ เกตุทัต ประธานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อัญเชิญพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตน้อม

เกล้าน้อมกระหม่อม อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2542 มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายวางแผนและนำไปสู่การปฏิบัติการทุกระดับ เพื่อให้ประเทศชาติรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเป็นหลักคิดในแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีของชนในชาติได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงต่อไป

แนวคิด “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นี้ยังได้ถูกกำหนดไว้ในการจัดทำแผนอย่างต่อเนื่องทั้งในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สมดุลและยั่งยืนภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงแห่งยุคกระแสโลกาภิวัตน์

2.2 การพัฒนาทางเลือก

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจ และสาขาอื่นๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานฯ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 มีใจความดังนี้

2.2.1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวดีพอ สมควรต่อการมีผลกระทบ ใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและ ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ดั่งแผนภาพ แสดงแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ใช้ความรู้และจริยธรรมในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง ซึ่งเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจทางเลือกสำหรับประชาชน สามารถนำไปปฏิบัติได้เหมาะสม ในกระแสแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีปัญหาต่างๆมากมาย

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานข้างต้น เป็นที่มาของ นิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านช่องทางต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้ และ คุณธรรม" หากขาดองค์ประกอบใดก็ไม่เป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์ ในแต่ละองค์ ประกอบมีความหมายดังนี้

ความพอประมาณ (Moderation) มีสองนัย คือ ความพอดีไม่สุดโต่ง และการยืนหยัดบนขาของตัวเอง (Self-reliant) เป็นการดำเนินชีวิตอย่างทางสายกลาง โดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง เป็นสิ่งที่ทำให้เราทำอะไรเต็มตามศักยภาพ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเพื่อเป็นการยืนได้โดยลำแข้งของตนเอง

ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายความว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีความพอประมาณในมิติต่าง ๆ จะต้องมีการไตร่ตรองรู้คิดถึงระยะยาว ต้องมีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการ มีการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้องต้องเป็นการมองระยะยาว ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำและความเสี่ยง จะทำให้มีความพอประมาณทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การมีภูมิคุ้มกัน (immunity) พลวัตในมิติต่างๆทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสถานะต่างๆ อย่างรวดเร็วขึ้น จึงต้องมีการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเป็นขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ การกระทำที่เรียกได้ว่าพอเพียง ไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องคำนึง ถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และการมีภูมิคุ้มกันจะทำให้มีความพอเพียงแม้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงถึงจะมีเหตุการณ์ที่แย่ที่สุดก็รับมือได้

ความรอบรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้านในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐานเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้ รวมถึงความรอบคอบ ความระมัดระวัง คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่าง ๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และความมีสติตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ในการนำแผนไปปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ

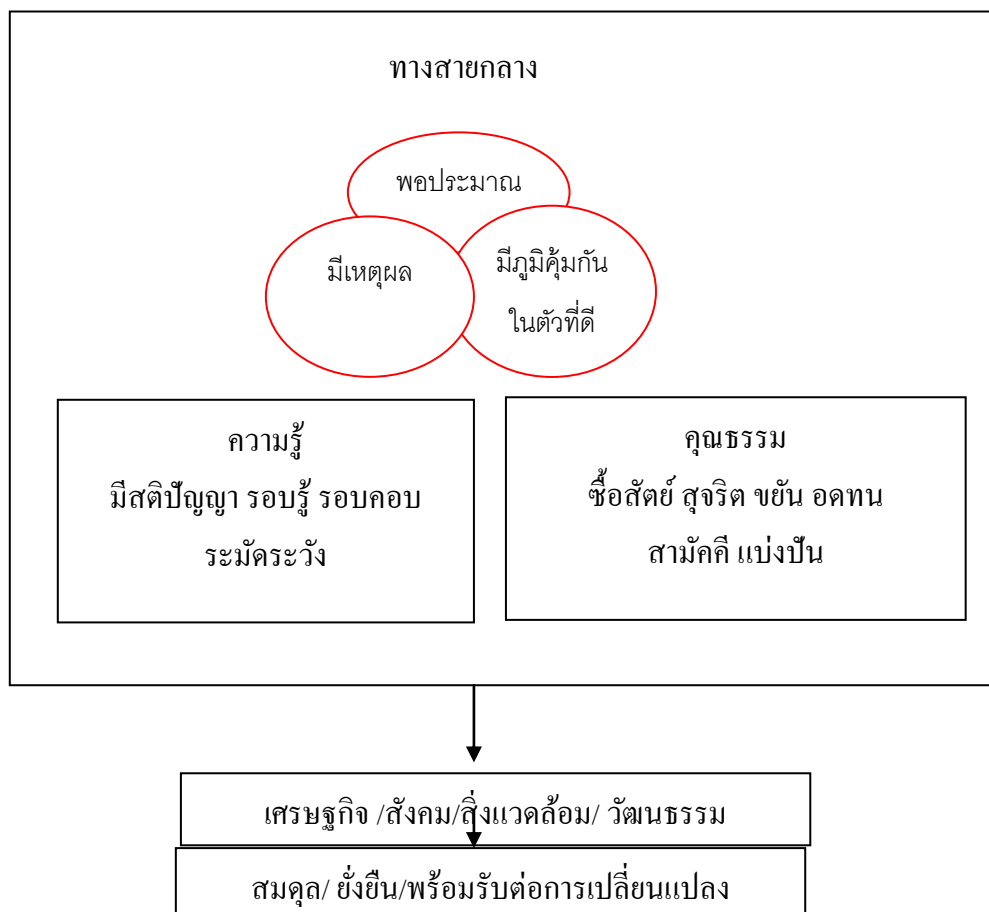
เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยมีการปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมด้วย

ส่วนคุณธรรม เป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญ มีสองด้านคือ ด้านจิตใจ/ปัญญา และด้านการกระทำในด้านแรกเป็นการเน้นความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ส่วนด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียรสติปัญญาและความรอบคอบ เงื่อนไขนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้ทำให้ตนเองไม่มีความโลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคมเพราะการมีความโลภจะทำให้ทำอะไรสุดโต่ง ไม่นึกถึงความเสีย ไม่รู้จักพอ มีโอกาสที่จะกระทำการทุจริต

หลักปรัชญากล่าวถึงผลที่คาดว่าจะได้รับด้วย โดยความพอเพียงเป็นทั้งวิธีการและผล (End and Mean) จากการกระทำ ซึ่งจะทำให้เกิดวิถีการพัฒนาและผลของการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ความสมดุลและความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาภายใต้พลวัตทั้งภายในและภายนอกประเทศ

โครงสร้างของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา : ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2552, ออนไลน์)

ศาสตราจารย์โรเบิร์ต มันเดล ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ได้บรรยายพิเศษ หัวข้อ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกระแสโลกาภิวัตน์” เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ณ มหาวิทยาลัยสยาม เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในวโรกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา ความว่า

“ในกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเช่นปัจจุบันนี้ ที่เงินทุนสามารถเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้อย่างรวดเร็ว ประเทศที่เศรษฐกิจอ่อนแอจึงมีโอกาสตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยมอย่างเช่นประเทศไทยเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา ดังนั้น การสร้างระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้มีความ

เข้มแข็งและยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจขนาดเล็กและยังไม่เข้มแข็งพอ เมื่อพิจารณาการใช้จ่ายรวมของประเทศประกอบด้วย การบริโภคภาคเอกชน การลงทุนของภาคธุรกิจ การใช้จ่ายภาครัฐบาล การนำเข้าและการส่งออกแล้ว สามารถนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ โดยเริ่มจากสร้างความเข้มแข็งของภาคครัวเรือนที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดของระบบเศรษฐกิจ หากการบริโภคในภาคครัวเรือน คือบริโภคอย่างพออยู่พอกินหรืออย่างอยู่ดีมีสุขอย่างมีเหตุมีผลตามอัตภาพของแต่ละครัวเรือน จะทำให้แต่ละครัวเรือนสร้างภูมิคุ้มกันด้านเศรษฐกิจครอบครัว คือ การสร้างการออมภาคครัวเรือนให้เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจเพราะเมื่อ เงินออมในประเทศมีเพียงพอต่อการลงทุน ก็จะทำให้ภาคธุรกิจลดการพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ ทำให้การไหลของเงินทุนจากต่างประเทศที่มีความเร็วพอที่จะทำร้ายเศรษฐกิจในประเทศมีการชะลอลง และถ้ามีเงินออมเหลือจากการลงทุนในประเทศก็สามารถส่งออกเงินทุนเหล่านี้ไปหาผลตอบแทนในต่างประเทศตามกระแสเงินทุนโลกได้อีกด้วย เป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศก่อน

นอกจากนี้แล้ว เมื่อครัวเรือนมีการบริโภคอย่างมีเหตุมีผลและพอประมาณตามอัตภาพแล้วจะส่งผลให้การนำเข้าสินค้าที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีพลดลง ปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศก็น้อยลง ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศมีความเข้มแข็งขึ้นมาได้ (มติชนรายวัน, 2550 , 14 พฤศจิกายน)

2.2.2. ทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสให้มูลนิธิชัยพัฒนา ทดลองการเกษตรทฤษฎีใหม่เมื่อปี พ.ศ.2531 ในที่ดินซึ่งติดกับวัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี มีพื้นที่ประมาณ 15 ไร่ ที่ดินมีสภาพแห้งแล้ง ขาดธาตุอาหาร วิธีการดำเนินงานใช้หลักการประสานงานระหว่าง “ชาวบ้าน” “วัด” และ “ราชการ” เรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” ทรงให้วัดเป็นศูนย์กลางประสานความร่วมมือเพราะทรงมีวัตถุประสงค์ให้ชาวบ้าน วัด และหน่วยงานราชการต่าง ๆ รู้จักสามัคคีช่วยเหลือกันพัฒนาท้องถิ่น หลังจากการทดลองเป็นเวลา 4 ปี จนประสบผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2535 จึงขยายผลไปดำเนินการที่บ้านกุดต่อแก่น ตำบลกุ่มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นท้องถิ่นทุรกันดาร แห้งแล้งมาก อาศัยเพียงน้ำค้างหล่อเลี้ยงเมล็ดข้าวเท่านั้น นา ไร่ ได้ผลผลิตเพียง 2-3 ถัง ทำให้ชาวบ้านมีความสุข บุตรหลานเริ่มอพยพกลับมาอยู่กับครอบครัวอย่างอบอุ่น (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, 2540 , น. 47-48)

แนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ เป็นแนวที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพึ่งตนเอง ยึดเป็นสายกลางในการดำเนินชีวิตเหมาะสมสำหรับเกษตรกรทั่วไป ทำให้พัฒนาอาชีพรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างยั่งยืน พออยู่พอกิน หมายถึง พอประมาณในปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ สามารถมีอาหารบริโภคในครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่เหลือจากการในครัวเรือนแล้วจึงนำไปแลกเปลี่ยนหรือขายเพื่อการเพิ่มรายได้ เกษตรกรควรทำการเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ ไม่ใช่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวแบบเดิม จัดสรรที่ดินให้ใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งเนื้อที่เป็นส่วน ๆ ส่วนแรกร้อยละ 30 ขุดสระเก็บกักน้ำไว้ใช้เพื่อการเพาะปลูกตลอดปี อาจเลี้ยงปลาด้วย ส่วนที่สอง ร้อยละ 30 ทำนาข้าว , ร้อยละ 30 ปลูกพืชไร่ - พืชสวนผสมผสานกัน ส่วนที่สามร้อยละ 10 เป็นที่อยู่อาศัยอาจทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ แนวทางนี้เกษตรกรต้องมีความเพียรและเรียนรู้มากขึ้น เกษตรกรควรลดรายจ่ายต่างๆ และลดต้นทุนการผลิตด้วยการทำปุ๋ยไว้ใช้เอง เช่น ปุ๋ยหมัก หรือ ปุ๋ยชีวภาพ ลดการใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสื่อมสภาพและเสียค่าใช้จ่ายมากในระยะยาว ศึกษาความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคนิคการเพิ่มผลผลิต เช่น การปลูกข้าวให้ได้คุณภาพดีและเพิ่มผลผลิตต่อไร่ในปริมาณที่มากขึ้น รู้จักการเก็บออมการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดภาระหนี้สิน จะทำให้เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น และลดความยากจนลงได้ (อภิชัย พันธเสน, 2550 , น. 53-60)

การเกษตรทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เป็นการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ ชุมชน ต้องมีความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจ ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น ทุกครัวเรือนควรปลูกข้าวเพื่อให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะ ปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้งหรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี การจัดแบ่งที่ดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรงให้ใช้อัตราส่วนคร่าว ๆ ในพื้นที่ 30:30:30:10 แบ่งเป็นขุดสระน้ำ, ทำนาปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร), เป็นที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ (กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว ฯลฯ) อัตราส่วนดังกล่าวเป็นหลักการโดยประมาณเกษตรกรสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ดินปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม

ขั้นที่ 2 ทฤษฎีใหม่ขั้นตอนที่สอง ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่าง ๆ โดยทุกกิจกรรม จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ 'ได้แก่

- 2.1 การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ซบปรุแทน ฯลฯ)
- 2.2 การตลาด (ลานตากข้าว ชั่ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
- 2.3 ความเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
- 2.4 สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
- 2.5 การศึกษา (โรงเรียน ทนการศึกษา)
- 2.6 สังคมและศาสนา

กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ จะประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี หากได้รับความสนับสนุน และร่วมมือจากหน่วยราชการ มูลนิธิและภาคเอกชน

ขั้นที่ 3 ทฤษฎีใหม่ขั้นตอนที่สาม การติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้านเอกชนมาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งทั้งเกษตรกร และฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน คือ เกษตรกรขายข้าวในราคาสูงไม่ถูกกดราคา ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ โดยซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและสีเอง เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำเป็นร้านสหกรณ์ราคาขายส่ง (ปนัดดา พงศ์ภาพิไล , 2543 , น. 78-79) กล่าวโดยสรุป แนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการบริหารจัดการที่ดิน น้ำ ด้วยการทำการเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว ปลูกพืชผัก ไม้ผล เลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เกษตรกรมีพอกินพอกิน มีคุณภาพชีวิตที่ดี หลีกเลี่ยงการบริโภคในครัวเรือน นำไปขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ลดการเป็นหนี้สิน ลดปัญหาความยากจน ทำให้เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น

หลักการและแนวทางสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ คือ

1) เป็นการผลิตแบบพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ชุมชน ต้องมีความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจ ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) ข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้นทุกครัวเรือนควรปลูกข้าว เพื่อให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง ยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอสรภาพ

3) ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี

4) การจัดแบ่งที่ดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรงให้ใช้อัตราส่วนคร่าว ๆ ในพื้นที่ 30:30:30:10 แบ่งเป็น

30% แรก - บุคสระน้ำ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด ฯลฯ)

30% ที่สอง - ทำนา

30% ที่สาม - ปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร)

10% สุดท้าย - เป็นที่อยู่อาศัย และอื่นๆ (กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผักสวนครัว ฯลฯ)

โดยอัตราส่วนดังกล่าว เป็นหลักการโดยประมาณเกษตรกรสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ดินปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม

สรุปบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง

บันไดขั้นที่ 1-4 เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน

ขั้นที่ 1 พอกิน

พื้นฐานที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย 4 และประการสำคัญที่สุดของปัจจัย 4 คือ อาหาร ขั้นที่ 1 ของแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน คือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “ทำอย่างไรจึงจะพอกิน” โดยให้ความสำคัญกับข้าวปลาอาหาร ไม่ให้ความสำคัญกับเงินซึ่งเป็นเพียงแค่ “ตัวกลาง” ในการแลกเปลี่ยนตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักว่า “เงินทองเป็นของมาตา ข้าวปลาสิของจริง” เกษตรกรต้องเริ่มจากการอยู่ให้ได้โดยไม่ใช้เงิน มีอาหารพอมือ พอกิน ด้วยการปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้พอกิน ชาวนาต้องเก็บข้าวไว้ให้เพียงพอสำหรับการมีกินทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร นอกจากนั้น หัวใจสำคัญของ “พอกิน” ยังมีความหมายรวมไปถึงความปลอดภัยในอาหาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดี ไม่สะสมเอาความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้ในร่างกาย นี่คือความหมายของบันไดขั้นที่ 1 ที่เกษตรกรต้องก้าวข้ามให้ได้

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น

บันไดขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งป่า 3 อย่าง จะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพร สำหรับรักษาโรคทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัยและให้ความร่มเย็น กับบ้าน กับชุมชน กับโลกใบนี้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาคความยากจนของเกษตรกรไทย ที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริงและยังสามารถย้อนกลับไปแก้ไขปัญหา

หนี้สิน ซึ่งสะสมพอกพูนจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาความขาดแคลนน้ำภัยแล้งซึ่งทั้งหมดล้วนแก้ไขได้ จากแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

บันไดขั้นที่ 5-9 เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า

ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน

เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทาน ที่ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้าแต่เน้นการทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของส่วนตัว แต่เน้นการให้ทานและสะสม โดยมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนรวมโดยวัด หรือศาสนสถานตามแต่ละศาสนา เป็นศูนย์กลาง เป็นการฝึกจิตใจให้ละซึ่งความโลภ และกิเลสในการอยากได้ ใครมี อดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น และเชื่อมั่นในฤทธิ์ของท่าน ว่าท่านมีฤทธิ์จริงและจะส่งผลกลับมาเป็นเพื่อน เป็นกัลยาณมิตรเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

ขั้นที่ 7 เก็บรักษา

ขั้นต่อไปหลังจากสามารถพึ่งตนเองได้ พอมี พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อน ซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อให้พอมิกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา “ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป ซึ่งผิดกับวิถีชาวนาในปัจจุบันที่ใช้วิธีการขายข้าวทั้งหมด แล้วนำเงินที่ขายได้ไปซื้อพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกในปีต่อไป ส่งผลให้เกิดการขาดความมั่นคงและเปรียบเสมือนการใช้ชีวิตอยู่บนเส้นทางสายความประมาท เพราะหากเกิดภัยแล้งน้ำท่วมผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ ย่อมหมายถึงปัญหาหนี้สินและการขาดแคลนพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในปีต่อไป นอกจากเก็บพันธุ์ข้าวแล้ว ยังเน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสม อาหารไว้กินในยามหน้าแล้ง ด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด เช่น ปลา ร้า ปลาแห้ง มะขามเปียก พริกแห้ง หอม กระเทียม เพื่อเก็บไว้กิน

ขั้นที่ 8 ขาย

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณและทำไปตามลำดับ โดยของที่ขายคือของที่เหลือจากทุกขั้นแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลผลิตเก็บไว้พอกิน เก็บไว้ทำพันธุ์ ทำบุญ ทำทานแล้วจึงนำมาขายด้วยความรู้สึกของการ “ให้” อยากที่จะ ให้สิ่งดีๆที่เราปลูกเองเพื่อแบ่งให้กับคนอื่นๆ ได้รับสิ่งดีๆนั้นๆ

ด้วยการค้าขายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการค้าที่มองกลับด้าน “เพราะรักคุณ จึงอยากให้คุณได้รับในสิ่งดีๆ” พอเพียง เพื่ออุ้มชู เพื่อแม่ และ แบ่งปันไปด้วยกัน

ขั้นที่ 9 เครื่องข่ายกองกำลังเกษตรโยธิน

คือ การสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศเพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผู้การปฏิบัติแนวคิดและวิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมในชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ ได้แก่ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ (Environmental Crisis) วิกฤตการณ์โรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช (Epidemic Crisis) วิกฤตเศรษฐกิจข้าวยากหมากแพง (Economic Crisis) วิกฤตความขัดแย้งทางสังคม/สงคราม (Political/Social Crisis) (วิวัฒน์ ศัลยกำธร , 2553 , ออนไลน์)

สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ 1 เป็นสำคัญ คือเน้นการผลิตให้สามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปี ปัจจุบันเกษตรทางเลือกมีอยู่หลายกลุ่ม ส่วนใหญ่จะมีหลักการและวิธีการที่ใกล้เคียงกัน เช่น เกษตรธรรมชาติ หรือ กสิกรรมธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรทางเลือกจะเป็นการทำเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี เน้นการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกและวัสดุคลุมดินผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ลดการไถพรวนและงดเว้นการใช้สารเคมีสังเคราะห์และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้น้อยลงจนถึงขั้นไม่ใช้เลย เกษตรทางเลือกมีเป้าหมายในการผลิตอาหารที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มากกว่าผลิตเพื่อการส่งออก เกษตรกรไม่ต้องวิ่งตามกระแสของตลาดอาหารที่ผลิตได้เป็นอาหารที่มีคุณภาพปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง เป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ก่อให้เกิดมลพิษใดๆ อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน เกษตรทางเลือกเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

อี.เอฟ.ชูมาเคอร์

อี.เอฟ.ชูมาเคอร์ (E.F.Shumacher,1911-1977) เป็นชาวเยอรมัน โดยกำเนิด เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพที่ประเทศอังกฤษ ได้เขียนหนังสือเรื่อง Small is Beautiful (1973) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีทั่วไป จากแนวคิดของชูมาเคอร์ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจแก่ขบวนการเศรษฐกิจทางเลือกร่วมสมัย ชูมาเคอร์ได้เสนอยุทธวิธีใหม่ๆ ในการพัฒนาที่เน้นความจำเป็นของมนุษย์การพัฒนาชนบทและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นความสำคัญของมนุษย์มากกว่าการผลิตสิ่งของตามความคิดทันสมัยแบบตะวันตก มนุษย์จะเป็นเจ้าของตัวเองได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในกลุ่มที่เล็กพอที่จะรู้จักกันได้หมด ดังนั้น เราจึงควรเรียนรู้ที่จะคิดหาโครงสร้างที่จะสามารถจัดการกับหน่วยการผลิตขนาดเล็กที่มีหลากหลายได้ (Shumacher, 1973 , P.70) การเน้นหน่วยผลิต

ที่มีขนาดเล็กของซูมาเคอร์เกิดจากความคิดที่เน้นเทคโนโลยีที่เหมาะสมและใช้หมู่บ้านเป็นฐานของความคิดในการพัฒนา งานสำคัญเฉพาะหน้า คือ ต้องนำเอาจริยธรรมกลับเข้ามาใช้ร่วมกับเศรษฐศาสตร์ (Shumacher, 1973 , P.99) ซูมาเคอร์ไม่ได้ต่อต้านการพัฒนา แต่ต่อต้านความพยายามในการพัฒนาที่ผิดแนวทางที่เน้นการผลิตสินค้าและการขยายตัวการผลิตแทนการพัฒนามนุษย์ สิ่งที่ทำทลายความรู้ความสามารถในวิชาเศรษฐศาสตร์มากที่สุดก็คือ การแก้ปัญหาความยากจนในชนบทซึ่งในขั้นแรกต้องสามารถตอบสนอง ความจำเป็นขั้นพื้นฐานเพื่อขจัดความยากจนให้หมดไป โดยนำเอาหน่วยการสร้างงานที่มีอยู่นับล้านไปสู่ชนบทและเมืองเล็กๆ มาทำให้เป็นประโยชน์ (Shumacher, 1973 , P.164) ภารกิจที่สำคัญที่สุดในทศวรรษนี้ (1970) คือ ความพยายามในการพัฒนาที่เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้มีผลโดยตรงต่อหมู่บ้านที่ยากจนกว่า 2 ล้านหมู่บ้าน ถ้าปล่อยให้ชีวิตชาวชนบทต้องพังทลายไปในที่สุดจะไม่มีทางออก การพัฒนาในความหมายที่แท้จริงเท่านั้นที่จะให้หลักประกันว่า จะช่วยให้คนในชนบทในโลกที่สามสามารถช่วยตัวเองได้ (อภิชาติ พันธเสน, 2544, น.302-307)

เอ วิ ชายานอฟ

เอ วิ ชายานอฟ (Alexander Vasil'evich Chayanof 1888-1937) เป็นนักทฤษฎีสำนึกองค์กรการผลิตที่มีความสำคัญในการนำเสนอว่า หากต้องการช่วยเหลือชาวนา จะต้องเข้าใจและยอมรับข้อเท็จจริงในการดำรงอยู่ของชีวิตชาวนา และสร้างองค์ความรู้ที่เป็นระบบและต้องศึกษาเศรษฐกิจชาวนาที่กำลังวิวัฒนาการเข้าสู่ระบบตลาด โดยในปี ค.ศ.1912 เขาได้เขียนผลงานที่สำคัญเกี่ยวกับ ทฤษฎีแรงงานการผลิตของครอบครัวชาวนา (Essays on Labour Farm Theory , 1912) ดังนี้

เศรษฐกิจชาวนา มีลักษณะพิเศษเนื่องจากใช้แรงงานครอบครัวไม่ได้ใช้แรงงานรับจ้าง เศรษฐกิจชาวนารัสเซีย ประกอบด้วยฟาร์มขนาดย่อม คือ ฟาร์มครอบครัวเป็นลักษณะสำคัญไม่ใช่ฟาร์มทุนนิยมหรือไร่ขนาดใหญ่ ในรัสเซียครอบครัวชาวนากับองค์กรการผลิตของชาวนาเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน คราวเรือนชาวนาเป็นกิจกรรมที่มีจุดหมายเพื่อสนองความจำเป็นในการบริโภคของครอบครัว ความมากน้อยของกิจกรรมของฟาร์มถูกกำหนดโดยองค์ประกอบและขนาดของครอบครัว องค์ประกอบและขนาดของครอบครัวกำหนดขนาดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ลักษณะพื้นฐานของฟาร์มครอบครัวชาวนา คือ ไม่ได้ผลิตเพื่อกำไร แต่เพื่อประกันระดับการบริโภคของครอบครัว ชาวนาจะพยายามใช้แรงงานสมาชิกของครอบครัวเพื่อใช้ในการบริโภคของตัวเองซึ่งเป็นการใช้แรงงานที่มีคุณภาพของความพึงพอใจในการได้ผลผลิตมาบริโภค โดยใช้แรงงานในครอบครัวเพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตขนาดนั้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548:128-135)

สรุป แนวคิดเศรษฐกิจชวานาเน้นใช้กำลังแรงงานของสมาชิกครอบครัว เป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวเป็นสำคัญ ไม่ได้ผลิตเพื่อขายให้ได้กำไรจากการขาย

2.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาของโลกกว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงยุคปัจจุบัน ได้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงความผิดพลาดในการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจเป็นตัวนำ ผ่านกลไกระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่มุ่งสู่ความทันสมัย (Modernization) ส่งผลให้การพัฒนาจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการล่มสลายทางวัฒนธรรมของชุมชนรวมทั้งคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชาชนที่เสื่อมโทรมลง จนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มของประชาชนทั่วโลก จัดทำข้อเรียกร้องยื่นต่อผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศให้มีการทบทวนแนวทางการพัฒนาและแสวงหาทางเลือกใหม่ ที่ไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนและสังคม โดยเสนอให้พิจารณาโยบายการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน (Sustainable Development) ของโลก

ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมขึ้นที่กรุงสตอกโฮล์มซึ่งต่อมาได้กลายเป็นที่รู้จักกันในนาม Stockholm Conference on the Human Environment นับเป็นจุดเริ่มต้นในการปลุกกระแสความสนใจกระตุ้นให้ประชาชนและผู้บริหารประเทศในวงการเมืองระดับโลก ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเริ่มหันมาให้ความสนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ , 2535 , น.119)

ในการประชุมครั้งนั้น ประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศกลุ่มอุตสาหกรรม โดยเฉพาะทางซีกโลกตะวันตกได้ยกประเด็นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเมืองมาพิจารณาและมีความเห็นร่วมกันว่า การพัฒนาได้นำความเจริญมาสู่โลกตะวันตกมากมาย แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความสูญเสียที่คาดไม่ถึงหลายประการ เช่น มลพิษทางอากาศ น้ำเน่าเสีย ความเสื่อมโทรมของดินการบุกรุกพื้นที่ การตัดไม้ทำลายป่า ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ ถูกทำลาย เช่น พันธุ์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและยา สัตว์ป่า เป็นต้น การพัฒนายังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนเมือง ได้แก่ เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองอันเนื่อง มาจากความต้องการแรงงานในระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ปัญหาชุมชนแออัด อากาศเสียจากยานพาหนะ ปัญหาอาชญากรรม ความล่มสลายของครอบครัว ปัญหาช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การประชุมดังกล่าวจึง

มีข้อสรุปสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ความเจริญทางเศรษฐกิจ ไม่อาจดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานได้ หากปราศจากการคำนึงถึงเงื่อนไขของระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ได้รับผลกระทบจากโดยตรงจากการพัฒนาที่มุ่งสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในระยะยาวได้ ถ้าไม่ให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ให้ได้รับความสุขสะดวกสบาย ในการดำรงชีวิตที่มากเกินไปจนเกินไป

ในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2532) องค์การสหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดขึ้นที่เมืองริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นการจัดประชุมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยมีมา หรือที่เรียกกันว่า “Earth Summit” ผลจากการประชุมครั้งนี้ ได้มีการร่วมกันกำหนดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ประเด็นที่สำคัญที่สุดของแผนปฏิบัติการในศตวรรษที่ 21 (ค.ศ.2001-2100)คือ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” กล่าวโดยสรุป คือ การพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องประสานควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นและสิ่งแวดล้อมและละเว้นการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย การป้องกันรักษามิให้เกิดการสูญพันธุ์ของพันธุ์พืชและสัตว์ การไม่ปล่อยของเสียและมลพิษต่างๆ เป็นสาเหตุที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมไม่ยั่งยืน และเป็นการทำลายสุขภาพและความปกติสุขของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตในโลก ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเพราะมีผลกระทบเฉียบพลันต่อสุขภาพ อาจเสียดุลยภาพชีวิตและมีผลกระทบระยะยาวต่อประชากรรุ่นหลังซึ่งคาดว่าจะเลวร้ายรุนแรงมากยิ่งขึ้น มนุษย์ทุกคนร่ำรวยหรือยากจน มีสิทธิ์เท่าเทียมกันในอนาคตที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ดื่มน้ำที่สะอาด ได้รับอากาศหายใจที่บริสุทธิ์ และสามารถควบคุมการใช้ทรัพยากรของตนเองได้

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (1980) ให้นิยามว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยปราศจากการประนีประนอมใน

ความสามารถของชนรุ่นต่อไปที่จะบรรลุความต้องการของพวกเขา”

Goodland และ Ledec (1987) กล่าวไว้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง แบบแผนของการเปลี่ยนแปลงสังคม และโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งเล็งประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยไม่เป็นการเสี่ยงอันตรายต่อผลประโยชน์ที่มีลักษณะคล้ายกันเช่นนี้ในอนาคต”

เกือ วงศ์บุญสิน , (2538 , น.193-194) อ้างถึง UNFPA หรือ United Nation Found For Population Activities ได้รวบรวมคำอธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการและ/หรือความจำเป็นที่จะเกิดขึ้นแก่ชนรุ่นหลังๆ ด้วย

ทั้งนี้มาตรฐานการครองชีพที่เลวขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว (Longterm Sustainability)

2. การพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุมมาตรการการรักษามรดกทางทรัพยากรที่ตกกับชนรุ่นหลังโดยอย่างน้อยให้มากพอๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับ

3. การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวม เพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง

4. การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การทำให้คุณภาพชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศที่สามารถรองรับการดำเนินชีวิตได้ต่อไป ในลักษณะดังกล่าวเศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economy) ต้องเป็นเศรษฐกิจที่ดำรงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของคนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไปด้วยการปรับตัว และโดยอาศัยการยกระดับความรู้ ปรับปรุงองค์กร ตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิคและเข้าปัญญา

ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2535 , น.147) ให้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “คือการพัฒนาที่สนองความต้องการและความใฝ่ฝันของผู้คนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาส ความสามารถและอนาคตของชนรุ่นหลัง”

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าควรพิจารณาคำ 2 คำ คือ Development กับ Environment หมายความว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ก็ยังตั้งเป้าหมายที่ความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่ตั้งเงื่อนไขให้เอาความคิดในเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมเข้ามาควบคุมความเจริญทางเศรษฐกิจอีกทีหนึ่ง ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องง่ายในการวางแผนการพัฒนาแต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและการปฏิบัติที่ผ่านๆ มา ไปสู่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มีเงื่อนไขในการดำเนินงานอีกหลายประเด็นที่ควรจะให้ความสำคัญ

สรุปได้ว่า แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่ต้องการจัดการทรัพยากรทั้งธรรมชาติและมนุษย์ รวมทั้งทรัพยากรการเงินและวัสดุทั้งปวงให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งและอยู่ดีกินดี โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสงวนไว้สำหรับคนรุ่นหลัง โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งการใช้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรนั้นและต้องมีการบำรุงรักษา กำหนดขอบเขตในการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภท เพื่อให้เวลาธรรมชาติกลับคืนสู่สภาพปกติ เช่น การทำป่าไม้ ควรตัดไม้ที่มีขนาดใหญ่แล้วและปล่อยไม้ขนาดเล็กไว้ให้เติบโตต่อไป ข้อห้ามคือไม่ควรตัดไม้แบบไม่เหลือซาก ควรชะลออัตราและปริมาณการใช้ทรัพยากรให้น้อยลง หรือมีการใช้ทรัพยากรอื่นทดแทนรวมทั้งการกำหนดวิธีการป้องกันการทำลายและวิธีการ

รักษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ การอนุรักษ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศ

2. เศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนต้องไม่ละถิ่นฐานบ้านเกิด สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมั่นคงไม่ต้องอพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่น เสริมสร้างความมั่นคงของชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้วยระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

3. คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนกินคืออยู่ดีถูกสุขลักษณะ มาตรฐานการครองชีพอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ปราศจากมลพิษทางด้านอาหาร อากาศและน้ำ สิ่งแวดล้อมไม่เป็นพิษ มีการวางแผนบริหารจัดการเกี่ยวกับการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม เช่น การวางผังเมืองอย่างเป็นระบบมีระเบียบการแบ่งแยกพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยออกจากพื้นที่อุตสาหกรรม ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอพื้นที่ประกอบกิจกรรมตามลักษณะของกิจกรรม ได้แก่ สวนสาธารณะ สวนสุขภาพ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ออกกำลังกาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน

หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในทุกภาคส่วน โดยตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และประเทศประชาชาติให้เข้าสู่ภาวะที่สมดุล ซึ่งมีหลักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ด้านป่าไม้ การบริหารจัดการป่าไม้ควรคำนึงถึงการจัดสรรพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสม มีการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแต่ละประเภทอย่างรอบคอบ รัศมีชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยหามาตรการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล บำรุงรักษาและอนุรักษ์ป่าไม้ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์จากป่า นอกจากนี้ป่าไม้ยังเป็นพื้นที่สำหรับทุกคนที่สนใจศึกษาเรียนรู้จากห้องเรียนธรรมชาติ ที่แวดล้อมไปด้วยพสกยานานาพรรณ การใช้ประโยชน์จากต้นน้ำ และวิธีบำรุงรักษาต้นน้ำลำธาร หรือเรียนรู้การดำรงชีวิตของสัตว์ป่า เรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ระบบนิเวศวิทยา การเรียนรู้พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและยา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมชาติเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

2. การใช้ประโยชน์ด้านประมง ทรัพยากรประมงจัดเป็นสาธารณสมบัติ (Common Property) การประมงมีทั้งประมงน้ำจืดและประมงน้ำเค็ม ทุกคนจึงมีเสรีภาพในการเข้าถึงและเก็บเกี่ยวใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งมีชีวิตในน้ำจืดและท้องทะเล ที่สำคัญ ได้แก่ การควบคุมอาชญาบัตรประมง ซึ่งเป็นการควบคุมการใช้ทรัพยากร

ประมงวิธีหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตในน้ำ โดยจะต้องคุ้มครองสิ่งมีชีวิตในทะเลให้สามารถแพร่ขยายพันธุ์สัตว์และพืชน้ำต่อไปได้ ดังนั้น ในการอนุรักษ์ทรัพยากรการประมงจำเป็นต้องศึกษาและกำหนดอาณาเขต พร้อมทั้งควบคุมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เหมาะสม

3. การทำการเกษตรแบบยั่งยืน มีปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ ที่มีผลต่อระบบเกษตรยั่งยืน คือ 1) ความหลากหลายทางชีวภาพ (Diversity) ของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศเกษตร (Agro-ecosystem) นั้นๆ 2) ความผสมกลมกลืน (Harmonization) โดยอาศัยความหลากหลายของพืชชนิดต่างๆ ที่ปลูกรวมกันในพื้นที่นั้น โดยธรรมชาติของพืชและสัตว์เช่น แมลง หนอน ไล่เดือนจะอาศัยเกื้อกูลพึ่งพาซึ่งกันและกัน ปัจจุบันเกษตรกรประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน โรคแมลงศัตรูพืช ผลกระทบจากการใช้สารเคมี เนื่องจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่เน้นปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่มากพอกับการจัดจำหน่ายในระบบการค้า ซึ่งเป็นการทำลายคุณภาพของดินและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงพบว่าเกษตรกรบางรายได้กลับมาใช้วิธีการทำเกษตรแบบผสมผสาน คือ ทำนา ปลูกพืชผัก สมุนไพร เลี้ยงสัตว์ ขุดบ่อปลา ทำสวนผลไม้ เป็นต้น เกษตรกรบางรายอาจทำไม่ครบตามที่กล่าวมาด้วยจำกัดด้านพื้นที่ก็ทำเพียงบางส่วนที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีอยู่

4. การพัฒนาอุตสาหกรรมแบบยั่งยืน กระทำได้โดยการลดมลพิษในระบบการผลิตซึ่งมีวิธีการจัดการที่ดี โดยการควบคุมตรวจสอบการทำงานของระบบการผลิตให้เกิดของเสียน้อยที่สุด การปรับปรุงปัจจัยการผลิต เช่น เปลี่ยนวัสดุหรือเปลี่ยนสูตรที่ก่อให้เกิดมลพิษ การใช้ประโยชน์จากของเสีย ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยในการจัดการของเสียให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืน และลดค่าใช้จ่ายการนำเข้าเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

5. การใช้พลังงานอย่างยั่งยืน ด้วยการรณรงค์ส่งเสริมความรู้ให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติตามมาตรการประหยัดพลังงาน และเผยแพร่วิธีการใช้พลังงานอย่างประหยัด

6. การบริหารทรัพยากรธรรมชาติ คือการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ประสานและกลมกลืนกับธรรมชาติ ด้วยการเปิดโอกาสให้กลไกทางธรรมชาติดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงการย่อยสลายในระบบนิเวศ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ทรัพยากรเหล่านั้นได้รับการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เช่น การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้มาจากการย่อยสลายของธรรมชาติ ทำให้มนุษย์สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีจากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ความสดชื่นของอากาศและความสวยงามตามธรรมชาติ

7. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น รวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพของระบบนิเวศ พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยการกำหนดกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นหลัก การเสริมสร้างขีดความสามารถในการรองรับ (Carry capacity) นักท่องเที่ยวทุกๆ ด้านโดยการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Local participation) ต่อการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ การพัฒนาควรตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการวัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local product) เพื่อเป็นการกระจายรายได้ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ต้องไม่ขัดกับหลักการที่กล่าวมา ทั้งนี้ โดยการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานร่วมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

แนวคิดศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ตามงานที่โปรแกรมกำหนดให้ โดยจัดเป็นคูหาหรือโต๊ะและมีสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบสื่อประสมช่วยในการเรียนรู้ โดยมีครูผู้สอนคอยแนะนำ ลักษณะของศูนย์การเรียนรู้มีพื้นฐานจากแนวคิดการศึกษาาระบบเปิดในช่วงทศวรรษ 1960 ถึง 1970 โดยการจัดพื้นฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาสควบคุมการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมการทำกิจกรรมด้วยตนเองหรือโดยกลุ่ม จะจัดโดยแบ่งกลุ่ม ตามที่ได้รับมอบหมาย การจัดพื้นที่นี้สามารถจัดภายในห้องเรียนในห้องปฏิบัติการ จะจัดโดยแบ่งออกเป็น 4-6 ศูนย์ ภายในห้องหรือศูนย์เดี่ยวกลางห้องหรือมุมใดมุมหนึ่งของห้องหรือแม้แต่ระเบียบทางเดินก็ทำได้แต่ต้องสามารถกำจัดเสียงรบกวนต่าง ๆ ได้ หรือจัดไว้ในห้องสมุด แต่ละศูนย์จะจัดในลักษณะเป็นโต๊ะ 1 ตัว และมีเก้าอี้โดยรอบเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียน อภิปราย วิจัย แก้ปัญหา หรือทดลองร่วมกัน หรืออาจจัดโต๊ะคอมพิวเตอร์ที่ต่อเป็น เครือข่าย หรือในลักษณะที่สามารถทำกิจกรรมคนเดียว หรือเป็นกลุ่มเล็กได้ นอกจากนี้ยังจัดในลักษณะเป็นห้อง เพื่อกำจัดเสียงรบกวนในขณะที่เรียนหรือทำกิจกรรมจากศูนย์ใกล้เคียงหรือเสียงรบกวนอื่น ที่จะทำให้เสียสมาธิในการเรียน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2552, ออนไลน์) ห้องทำกิจกรรมอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

ห้องที่ประกอบด้วยสื่อการเรียนรู้ที่ไม่มีวัสดุอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ กับห้องที่มีสื่อการเรียนรู้ที่เป็นวัสดุอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น เทปเสียง ทีวีมอนิเตอร์ เครื่องเล่นแถบวีดิทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สื่อการเรียนรู้ที่ประจำในแต่ละศูนย์จะอยู่ในรูปแบบสื่อประสมที่แยกตามกิจกรรม หรือเป็นชุดการเรียนรู้ก็ได้ ในการเรียนที่แต่ละศูนย์แยกตามกิจกรรมการเรียนออกจกกัน ผู้เรียนที่แบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มต้องเรียนให้ครบทุกศูนย์ ส่วนศูนย์การเรียนรู้ที่จัดทุกกิจกรรมไว้ในศูนย์เดียว แต่ละกลุ่มต้องเปลี่ยนกันเข้าไปเรียน

แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชนหรือกลุ่มบุคคลและเพื่อประชาชนที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบศูนย์เรียนรู้ชุมชน ได้แก่ ความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ที่จะเกิดขึ้นได้ ต้องเป็นความต้องการของประชาชนในชุมชน เพราะจะเป็นสมมติฐานของชุมชน โดยนำแนวคิดนี้เสนอต่อที่ประชุมเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เวทีประชาคม คือ พื้นที่สาธารณะ (Public Space) หรือสถานที่ที่ผู้คนสามารถมาพบปะรวมตัวกันเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนถกแถลง (ไม่ใช่โต๊ะเดียว) ข้อมูล ความคิดเห็น คุณค่า อุดมการณ์ ปัญหา การแก้ไขปัญหาการวางแผนงานและการกระทำหรือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อเป็นประโยชน์สาธารณะหรือของชุมชน ควรมีบรรยากาศของความร่วมมือในการพูดคุยสื่อสารทำความเข้าใจกัน พูดคุยในบรรยากาศที่มีมิตรภาพสนุกสนานและสัมพันธ์ภาพที่เท่าเทียมกัน แต่ไม่ใช่เรื่องที่ทุกฝ่ายที่มาพบกันต้องคิดและทำอะไรเหมือนกันหมด ความแตกต่างหลากหลายที่แต่ละคนมีอยู่ต่างหากที่เป็นจุดแข็งที่จะสร้างประชาสังคมที่แข็งแกร่งขึ้นมา เวทีประชาคมที่ดีผู้เข้าร่วมต้องสามารถสื่อสารความคิดเห็น ความรู้สึกการให้คุณค่าเรื่องต่างๆ ให้ผู้อื่นได้รับรู้โดยตรงไปตรงมา ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งจัดเก็บประวัติชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข่าวสารของชุมชนให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอตามความเห็น และกำลังความสามารถของ

ชุมชนที่จะดำเนินการได้ โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชนประกอบ ด้วยคณะกรรมการบริหารที่มาจากผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและคัดเลือกจากชาวบ้าน คณะกรรมการมีหน้าที่วางแผนยุทธศาสตร์และดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ในการระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้และบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ที่ปรึกษา ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยคณะกรรมการฯ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ สถานที่ ดำเนินการควรเป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกันเพื่อการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมากก่อสร้างใหม่ เช่น ห้องประชุมของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่ให้พบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนประชุมทำงานกันได้ตลอดเวลา คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือกสามารถบริหารจัดการศูนย์ฯ ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยคณะกรรมการฯ ควรมีการจัดหางบประมาณสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้สามารถดำเนินงานและบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทั้งในอาคารและนอกอาคาร ศูนย์ฯ เช่น การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ อาจจัดขึ้นที่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ในไร่นาแปลงสาธิต เป็นต้น การกิจกรรมการเรียนรู้นั้นมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การเรียนการสอน การลงมือปฏิบัติ การจัดการความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ ขนบประเพณี วัฒนธรรม การรับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การจัดเวทีประชาคมเพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้ผ่าน E-Learning การสาธิต การจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา ฝึกอบรม อภิปราย ฯลฯ

วิธีการจัดการ กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) มีหลายวิธี ได้แก่

1. ใช้วิธีกระบวนการกลุ่มในการศึกษาเรียนรู้ (Group Process) คือ การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มการร่วมกันศึกษาค้นคว้า และร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง

2. ใช้สื่อเป็นกระบวนการในการนำไปสู่การเรียนรู้ (Media Process) คือ การเรียนรู้โดยใช้สื่อเช่น สื่อชุดวิชา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนูปกรณ์ สื่อเทคโนโลยี (สื่อจากดาวเทียมทางไกลไทยคมทางไกลไทยคม) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ต (Internet)

3. ใช้วิธีการเรียนรู้โดยการฝึกอบรม (Training Process) คือ การเรียนรู้โดยการพัฒนาบางวิชา บางเนื้อหาที่มีความสลับซับซ้อนยากที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ด้วยตนเอง ครูจำเป็นต้องสอนหรือจัดวิทยากรผู้ชำนาญการในเนื้อหา นั้น ๆ มาสอนให้กับผู้เรียน

4. ใช้วิธีการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางสังคม (Social Process) คือ การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม เนื่องจากการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนรู้ที่สำคัญและกว้างขวางเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นการเรียนรู้สู่วิถีชีวิต เช่น การเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนเพื่อเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามปกติสถานทางสังคม (Norm) ของชุมชนนั้น

ข้อดีของศูนย์การเรียนรู้ เป็นการเรียนตามอัตราการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนหรือภายในกลุ่ม (Self Pacing) ศูนย์การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเรียนตามความต้องการตามความสามารถของแต่ละคนหรือผู้เรียนภายในกลุ่ม ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างกระฉับกระเฉง (Active Learning) ศูนย์การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้ การตอบสนอง และให้ผลย้อนกลับทันที โดยผู้สอน (Teacher Role) เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แนะนำและคอยช่วยเหลือการเรียนมากขึ้น ผ่านกระบวนการกลุ่ม (Group Process) ที่ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม ภาวะเป็นผู้นำยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนข้อจำกัดของศูนย์การเรียนรู้ใช้ต้นทุนมาก (Cost) ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดสร้างศูนย์ การใช้เวลาเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล จัดหาวัสดุอุปกรณ์สำนักงาน การออกแบบและพัฒนาสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ (ศูนย์เรียนรู้ชุมชน , 2552 ,ออนไลน์)

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้การเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามเอกสารการฝึกอบรมเกษตรกรจะเน้นเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน เนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตร ได้แก่ การปรับเปลี่ยนแนวคิด ภายใต้อัตลักษณ์เศรษฐกิจพอเพียง, การทำเกษตรทฤษฎีใหม่, การทำเกษตรแบบผสมผสาน, การทำปุ๋ย น้ำชีวภาพ, การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ, การปรับปรุงบำรุงดิน, การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์, การจัดทำบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน, ใช้ระยะเวลาอบรมเวลาหลายวัน โดยวิทยากรปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เข้ารับการอบรมเป็นเกษตรกรจากพื้นที่ต่างๆ โดยมีหน่วยงานสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายให้เดินทางมาเข้ารับการอบรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเห็นชอบกับวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรายย่อยโดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สอนและเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันแบบบูรณาการ ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อมโยงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกัน เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ชาวบ้านสอนชาวบ้านด้วยตัวเอง ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งนำไปปฏิบัติได้โดยง่าย ในปีงบประมาณ 2551

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดแผนงานขยายจำนวนศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากโครงการมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น (ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อพัฒนาการเกษตร กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , 2551 น. 1)

การสร้างความสำเร็จที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้ นั้นจำเป็นต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้น แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร กระบวนการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องทำกันอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้างและหลักสูตรที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร ปัจจัยที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งคือ การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ระดับชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์กระบวนการทัศน์และค่านิยมเกี่ยวกับวิถีการผลิต วิถีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน (อภิชาติ พันเสน , 2550 , น.159-162) จะทำให้เกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรมของศูนย์ ได้รับการตอบสนองตามความต้องการในการฝึกอบรม เกิดทัศนคติที่ดี มีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จนนำไปสู่การพึ่งตนเองได้

แนวคิดและรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เห็นถึงความรับผิดชอบศึกษาวิเคราะห์และจัดทำแผนนโยบายมาตรการและแผนงานเพื่อการพัฒนา การเกษตรอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับระดับการพัฒนาในแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ความช่วยเหลือเกษตรกร โดยการประสานงานสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือและเชื่อมโยงเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรเกษตรกรและเกษตรกร ให้เกิดผลงานด้านนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีชีวภาพ ทางเกษตรและความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้เกิดระบบการพัฒนา และการประยุกต์ใช้ประโยชน์ที่เกิดจากผลสำเร็จของการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการประชุมและการนำเสนอแนวทางพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวทางทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

กรมปศุสัตว์ เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดรูปแบบแนวทางการทำเกษตรกรรมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ในการพัฒนารูปแบบการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพนั้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมทางสังคม เศรษฐกิจของแต่ละชุมชน ซึ่งกรมปศุสัตว์ได้กำหนดรูปแบบแนวทางการทำเกษตรกรรม ที่มีความ

หลากหลายทางชีวภาพกับการผลิตปศุสัตว์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรอาจเลือกใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือเป็นระบบการเกษตรผสมผสานที่มุ่งถึงการใช้การผลิตอาหารในท้องถิ่น สร้างความพอเพียงให้ครอบครัวเกษตรกรรายย่อย เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่จำกัดว่าจะใช้การผลิตรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมทางสังคม เศรษฐกิจของแต่ละชุมชนและความต้องการของเกษตรกรในครัวเรือน ดังนี้ (กรมปศุสัตว์, 2553, ออนไลน์)

- 1) เกษตรแบบยังชีพ (subsistence agriculture)
- 2) เกษตรแบบการค้า (commercial agriculture)
- 3) เกษตรผสมผสานแบบประณีต
- 4) วนเกษตร (agro-forestry)
- 5) เกษตรปลอดสารพิษ
- 6) เกษตรทฤษฎีใหม่
- 7) เกษตรธรรมชาติ (natural farming)
- 8) เกษตรอินทรีย์ (organic agriculture)

1) เกษตรแบบยังชีพ (subsistence agriculture) เป็นการทำการเกษตรที่มีได้มุ่งหวังผลิตเพื่อการจำหน่าย มุ่งเพื่อเป็นแหล่งอาหารและใช้ในครอบครัว อาจแลกเปลี่ยนผลผลิตกันบ้าง ผลิตโดยใช้พันธุ์ที่มีอยู่ ใช้ปัจจัยที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก

2) เกษตรแบบการค้า (commercial agriculture) เกิดขึ้นเนื่องจากการขยายตัวทางสังคมและเศรษฐกิจระบบทุนนิยม และวิชาการสมัยใหม่ที่เน้นการผลิตแบบพืชเชิงเดี่ยว เมื่อชุมชนหรือสังคมมีการติดต่อกันมากขึ้นความจำเป็นด้านการตลาดทางการค้าก็มีมากขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเงินตราเข้ามาสู่ชุมชน หรือแต่ละประเทศเกษตรแบบการค้าที่ มุ่งเน้นผลิตอาหารหลัก(staple food) ไม่กี่ชนิดเพื่อสนอง การค้าของโลกโดยเชื่อกันว่าเป็นผู้ป้อนอาหารให้แก่โลก แต่ปัจจุบันมีประชากรโลกประมาณ 2,000 ล้านคน ที่มีชีวิตอยู่ได้เพราะการผลิตอาหารแบบดั้งเดิมในท้องถิ่น โดยมากเป็นชาวบ้านที่ยังไม่เชื่อคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของรัฐ

3) เกษตรผสมผสานแบบประณีต เกษตรผสมผสานแบบประณีต เป็นการใช้พื้นที่ทางการเกษตรที่มีอยู่เดิมมาเพิ่มกิจกรรมให้มากกว่าเดิมตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป อาจเป็นการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ เป็นการลดความเสี่ยงที่เกิดจากราคาผลผลิตตกต่ำหากปลูกพืชเพียงอย่างเดียว ซึ่งกิจกรรมในพื้นที่จะต้องผสมผสานเกื้อกูลกัน เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกัน ตัวอย่างเกษตรผสม ผสานแบบประณีตในพื้นที่ 1 ไร่ของพ่อผาย สร้อยสระกลาง มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาไทยอีสานคืนถิ่น 158 หมู่ 4 ตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในพื้นที่ 1 ไร่

เป็นที่อยู่อาศัย 60 ตารางเมตร มีสระน้ำ 8 x 15 เมตร เลี้ยงปลา 500 – 600 ตัว น้ำใช้เพาะปลูก เลี้ยงไก่พื้นเมือง 10 กว่าตัว หมู 20 กว่าตัว วัวพันธุ์ดี 3–4 ตัว คอกวัว 70 ตารางเมตร ปลูกผัก 30 กว่าอย่าง ผลไม้ 4 อย่าง ข้าว 1 แปลง พื้นที่ 360 ตารางเมตร มีเรือนเพาะชำพื้นที่ 15 ตารางเมตร

4) **วนเกษตร (agro-forestry)** เป็นการทำการเกษตรโดยคำนึงถึงระบบนิเวศของป่าเป็นสิ่งสำคัญ ให้เกิดความเกื้อกูลกันโดยไม่ทำลายความเป็นป่า หรือสร้างพื้นที่ให้ใกล้เคียงกับความเป็นป่า มีความหลากหลายทางชีวภาพดังเช่นระบบนิเวศของป่า มีรูปแบบตามองค์ประกอบกิจกรรมหลักเช่น ระบบป่าไม้-ปลูกพืชเกษตร ป่าไม้-การทำปศุสัตว์ เกษตร-ป่าไม้-ปศุสัตว์ และป่าไม้-ประมง

5) **เกษตรปลอดสารพิษ** ในปี 2545 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตรวจสอบการพิษในผักคะน้าและผักบุ้งจำนวน 202 ตัวอย่าง พบสารพิษตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในระดับที่มีพิษสูงมากถึงร้อยละ 48 ทำให้ผู้บริโภคได้ตระหนักถึงสุขภาพอนามัยของตนเองมากยิ่งขึ้น จึงมีการกำหนดผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัยที่ระดับต่างๆ เช่น

- 1) ผลิตภัณฑ์ปลอดภัยจากสารพิษ เป็นผลผลิตการเกษตรที่ไม่เก็บเกี่ยวก่อนที่สารเคมีที่เป็นพิษจะถูกชะล้างหรือเสื่อมสลายไป หรือรอให้มีพิษตกค้างน้อยที่สุดไม่เกินปริมาณที่กำหนด
- 2) ผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ เป็นผลผลิตการเกษตรที่ไม่ใช้สารพิษหรือสารเคมีเลย
- 3) ผลิตภัณฑ์อนามัย เป็นผลผลิตการเกษตรที่ผ่านการตรวจสอบของกรมวิชาการเกษตร โดยเกษตรกรได้ควบคุมการใช้สารเคมี ที่เป็นพิษอย่างระมัดระวัง มีความปลอดภัยในการนำไปบริโภค มีสารพิษตกค้างในปริมาณไม่เกินที่กำหนด

6) **เกษตรทฤษฎีใหม่** เป็นแนวคิดในการทำการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เหมาะกับพื้นที่ขนาดเล็ก 10–20 ไร่ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 : พออยู่พอกิน เป็นเรื่องของการจัดการพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน ตามสูตร 30 : 30 : 30 : 10 ตัวอย่างพื้นที่ 15 ไร่ แบ่งเป็น แหล่งน้ำร้อยละ 30 หรือ 3 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร เพื่อกักเก็บน้ำในหน้าฝน ป้องกันน้ำไหลหลากท่วมไร่นา และเพื่อใช้น้ำในหน้าแล้งหรือฝนทิ้งช่วง โดยคำนวณว่าพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่ ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ดังนั้น พื้นที่ 10 ไร่ ต้องใช้น้ำอย่างน้อย 10,000 ลูกบาศก์เมตร ทำนาร้อยละ 30 หรือ 5 ไร่ เพื่อปลูกไว้กินเองหรือเหลือขาย เป็นรายได้ คนไทยกินข้าวเฉลี่ยคนละ 200 กก.ข้าวเปลือกสมาชิกครอบครัวละ 3–4 คน ปลูกข้าว 5 ไร่ ผลผลิตไร่ละ 30 ถัง เพียงพอต่อการบริโภค ปลูกไม้ผลยืนต้น พืชไร่ พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ ร้อยละ 30 หรือ 5 ไร่ เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ปลูกไม้ใช้สอย และเพิ่มรายได้ ที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์และกิจกรรมอื่นๆ ร้อยละ 10 หรือ 2 ไร่

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 : รวมพลังเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการรวมกลุ่มให้เกิดพลังในการดำรงชีพ การผลิต การตลาด ทำให้เพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาในการจำหน่ายผลผลิตได้ เมื่อกลุ่มเข้มแข็งก็สามารถสร้างสวัสดิการความเป็นอยู่ของสมาชิกและชุมชน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 : ร่วมค้าขายสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน เป็นการร่วมกับคนภายนอกค้าขาย ประสานประโยชน์ร่วมกัน

7) เกษตรธรรมชาติ (natural farming) เป็นการเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่เน้นการผลิตโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมเกษตรกรสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน แหล่งที่มาของแนวคิดเกษตรธรรมชาติได้แก่

แนวทางของญี่ปุ่น เริ่มจาก มาซาโน ฟุคุโอกะ นักโรคพืชวิทยาชาวญี่ปุ่นที่ผันตัวเองเป็นเกษตรกรซึ่งได้เขียนหนังสือ “ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว” โดยใช้หลักการ 4 ประการได้แก่ “ไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมีกำจัดโรคและแมลง ต่อมาองค์การศาสนา “เซโคคิวเซเคียว” ได้เสนอเกษตรธรรมชาติคิวเซ (แปลว่า ช่วยเหลือโลก) โดยมีปรัชญาว่า “เกษตรธรรมชาติ คือ การทำให้ดินมีชีวิต” มีหลักดำเนินงาน 3 ประการคือ การคลุมดิน ไม่ไถพรวนดินและไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตร ได้ค้นพบจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพหรือ อีเอ็ม (EM ย่อจาก Effective Microorganism)

แนวทางของเกาหลี ต่างจากแบบคิวเซโดยใช้จุลินทรีย์พื้นบ้านที่มีอยู่ในพื้นที่ป่าในหมู่บ้านหรือชุมชนมาเพิ่มความหลากหลายของธรรมชาติในพื้นที่เกษตรกรรม นำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ดินแดงในป่า รำข้าว รวมถึงมูลสัตว์ มาหมักร่วมกับจุลินทรีย์ท้องถิ่น แล้วนำไปใช้ปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดิน เนื่องจากเน้นการเลือกใช้วัสดุที่สลายตัวได้รวดเร็ว ใช้แรงงานน้อย ทำให้ใช้ระยะเวลาที่ไม่แตกต่างกับระบบการเกษตรแบบการค้า แต่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในระยะยาวสูงกว่า ในประเทศไทยกรมวิชาการเกษตร ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านนี้มาบรรยายในปี พ.ศ. 2540 เป็นการเริ่มต้นของการใช้จุลินทรีย์พื้นบ้านในประเทศไทย

นักวิชาการกรมพัฒนาที่ดิน ได้ใช้สารเร่ง พด.2 (พิเศษ) เป็นสารที่ศึกษาวิจัย เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ ที่มีคุณสมบัติในการย่อยสลายวัสดุการเกษตรเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ โดยดำเนินกิจกรรมการหมักในสภาพที่ไม่มีออกซิเจนทำให้กระบวนการหมักดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จุลินทรีย์ในสารเร่ง พด.2 (พิเศษ) เป็นสารที่มีประสิทธิภาพ มีคุณสมบัติในการย่อยสลายวัสดุอินทรีย์ทางการ เกษตรที่มีลักษณะเป็นของสดหรือมีความชื้นสูงได้ดี ประกอบด้วย ยีสต์ผลิตแอลกอฮอล์และกรดอินทรีย์ได้ แบคทีเรียผลิตกรดแลคติก แบคทีเรียผลิตเอนไซม์โปรตีนเอสย่อยสลายโปรตีน แบคทีเรียผลิตเอนไซม์ไลเปสย่อยสลายไขมัน แบคทีเรียผลิตเอนไซม์เซลลูเลสย่อยสลายเซลลูโลส เป็นสารที่ไม่ต้องการแสงและอากาศในระหว่างการหมักวัสดุและเจริญได้ดีที่

อุณหภูมิปานกลาง 30 องศาเซลเซียส ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 50 ลิตร ต้องการความชื้นสูง 100 เปอร์เซ็นต์ ใช้วัสดุอินทรีย์สด (เช่น ปลา หอยเชอรี ผัก ผลไม้ เศษอาหาร น้ำสมุนไพร) 40 กก. สับให้เป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ในถังหมัก ผสมกับน้ำตาล 10 กก. อาจใช้น้ำตาลทรายแดง น้ำอ้อย น้ำมะพร้าว หรือเศษผลไม้แทนได้ สารละลาย พค.2 (พิเศษ) 1 ซอง (25 กรัม) ผสมในน้ำ 10 ลิตร เทลงผสมในถังหมัก คลุกเคล้าหรือคนให้เข้ากันตั้งไว้ในที่ร่มแล้วปิดฝาไม่ต้องสนิท ควรคนหรือกวนทุก 7 วัน เพื่อระบายก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้ผักหรือผลไม้ใช้เวลาหมัก 7 วัน แต่ถ้าใช้วัสดุอื่นต้องใช้เวลา 20 ถึง 21 วัน

การนำอึหมและน้ำหมักชีวภาพ ไปใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ให้สัตว์กินโดยตรงเนื่องจากการมีฤทธิ์ในการต้านจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดอันตราย และมีคุณสมบัติเป็นสารเสริม (Probiotic) จึงทำให้สัตว์มีมีการย่อยอาหารดีขึ้น ใช้ฆ่าเชื้อโรคในคอกและโรงเรือนเพราะมีฤทธิ์ในการต้านจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดอันตราย จึงอาจใช้ฆ่าเชื้อโรคแทนยามาเชื้อได้ส่วนหนึ่งและใช้หมักอาหารก่อนให้สัตว์กิน เพราะน้ำหมักมีเอนไซม์เซลลูโลสจึงสามารถย่อยเซลลูโลสซึ่งเป็นส่วนประกอบส่วนใหญ่ของพืชได้ส่วนหนึ่ง ทำให้สัตว์ย่อยได้ง่ายขึ้นยังเป็นประโยชน์ต่อสัตว์ได้โดยตรง

8. เกษตรอินทรีย์ (organic agriculture)

การทำเกษตรอินทรีย์ (organic farming) คือ “การเกษตรระบบหนึ่งที่มีส่วนใหญ่อาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นกับการขึ้นอยู่กับของการรักษาสมดุลทางนิเวศและการพัฒนาการกระบวนการทางชีวภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีที่สุด (optimum)” คำจำกัดความเกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) จาก FAO/WHO (Codex Alimentarius Commission, 1999) ได้แก่ “ระบบจัดการการผลิตแบบองค์รวมที่เกี่ยวพันและเพิ่มพูนสุขภาพของระบบเกษตรนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจร ชีวภาพ และกิจกรรมชีวภาพของดิน โดยเน้นการใช้การปฏิบัติด้านการจัดการให้ใช้ปัจจัยนำเข้าจากฟาร์มที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่ได้แล้ว ซึ่งจะบรรลุผลได้โดยการใช้วิธีการทางวัฒนธรรม ชีวภาพ และวิถีกลเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยต่อต้านการใช้วัสดุสังเคราะห์ที่สนองต่อหน้าที่เฉพาะใดๆ ในระบบ” เกษตรอินทรีย์กับความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งระบบเกษตรอินทรีย์ถือว่าความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการผลิตพืชและสัตว์ป่านิตต่างๆ ทำหน้าที่ให้มีความหลากหลายทางนิเวศในระบบอินทรีย์ ตัวอย่างเช่น แมลงพาหะถ่ายเรณู ศัตรูที่เป็นธรรมชาติของพืชและสัตว์ และจุลินทรีย์ในดินที่เป็นส่วนประกอบในระบบนิเวศเกษตร ดังนั้น การมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทำให้เกิดความเข้มแข็งของระบบการเกษตร และการทำเกษตรอินทรีย์ ยังลดการใช้ปัจจัยจากภายนอกโดยระงับการใช้ปุ๋ยเคมี สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ และเคมีเกษตร ระบบอินทรีย์จึงถูกออกแบบในการจัดการ

ธรรมชาติ เพื่อตั้งใจให้เพิ่มผลผลิตการเกษตรและการต้านทานโรคโดยมุ่งใช้การพึ่งพาศักยภาพตามธรรมชาติของพืช สัตว์ และสภาพภูมิศาสตร์ให้เกิดผลทางคุณภาพที่ดีที่สุดทุกรูปแบบของการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการการเกษตร (COAG ย่อจาก Committee on Agriculture) องค์การ เอฟเอโอ ได้ยอมรับในรายงานเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1999 ว่า “การทำเกษตรอินทรีย์รูปแบบต่างๆ เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญของวิธีการในระบบการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน” ตระหนักถึง “สภาพแวดล้อมและ ศักยภาพด้านสุขภาพที่ได้รับจากเกษตรอินทรีย์และเทคโนโลยีการผลิตใหม่ของเกษตรอินทรีย์ที่มีต่อระบบการเกษตรอื่นๆ และต่อเป้าหมายโดยรวมของความยั่งยืน” สหพันธ์ความเคลื่อนไหวเกษตรอินทรีย์นานาชาติ หรือ ไอโอฟม (IFOAM ย่อจาก International Federation of Organic Agriculture Movements) ได้กำหนดมาตรฐานพื้นฐานการทำเกษตรและการแปรรูปอาหารอินทรีย์ (Basic Standards for Organic Agriculture and Food Processing) ได้แก่ การผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารสูงในปริมาณที่พอเพียง รวมถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์และเพิ่มพูนวิถีชีวิตกับระบบธรรมชาติทุกระบบและทุกวงจร สามารถกระตุ้นและเพิ่มพูนวงจรชีวภาพในระบบการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับจุลินทรีย์พืชและสัตว์ที่อยู่ในดินรวมทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งช่วยรักษาและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินในระยะยาว โดยการใช้ทรัพยากรที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง (renewable resource) ในระบบการเกษตรท้องถิ่นให้มากที่สุด และเน้นการปฏิบัติงานภายในระบบปิดที่เกี่ยวข้องกับอินทรีย์วัตถุและสารอาหารพื้นฐานให้มากที่สุด การใช้งานด้านวัสดุและวัตถุควรสามารถนำมาแปรใช้ใหม่ (recycle) ให้มากที่สุด ไม่ว่าในไร่นาหรือที่อื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้ปศุสัตว์ทุกชนิดมีความเป็นอยู่ที่ดีเพื่อสามารถแสดงออกตามเกณฑ์พื้นฐานของพฤติกรรมแท้จริง เป็นการลดภาวะมลพิษทุกรูปแบบที่อาจเกิดขึ้นและมีผลต่อการทำการเกษตรให้น้อยที่สุด คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมของระบบการเกษตรและบริเวณแวดล้อม รวมทั้งปกป้องถิ่นที่อยู่ของพืชและสัตว์ป่า การปฏิบัติตามมาตรฐานจะเอื้อให้ผู้ผลิตการเกษตรมีชีวิตตามสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติในการประกันความต้องการพื้นฐานและได้รับผลตอบแทนจากการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและพึงพอใจ รวมทั้งมีความปลอดภัยในการปฏิบัติงานและคำนึงถึงผลกระทบต่อทางสังคมและทางนิเวศของระบบการเกษตร

รูปแบบของฟาร์มเกษตรอินทรีย์

1. ฟาร์มเชิงเดี่ยว เป็นฟาร์มแบบการค้าหรือธุรกิจเกษตร เนื่องจากผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเพิ่มขึ้น ในสหรัฐอเมริกาธุรกิจเกษตรและบริษัทใหญ่ทำการกว้านซื้อกิจการฟาร์มอินทรีย์ของผู้ผลิตอิสระที่เป็นฟาร์มการค้าแบบเชิงเดี่ยว แล้วทำการขายผลิตภัณฑ์ผ่านซูเปอร์มาร์เก็ต ธุรกิจเหล่านี้ต้องการให้นิยามของเกษตรอินทรีย์มีความหมายแคบลง

เป็นเฉพาะการห้ามใช้สารเคมีเท่านั้น ไม่รวมถึงประเด็นการปฏิบัติต่อสัตว์และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเกษตรอินทรีย์ระบบฟาร์มเชิงเดี่ยวจึงยังไม่สนองต่อการลดการขนส่งอาหารและการสนับสนุนความหลากหลายทางชีวภาพ

2. เกษตรกรรายย่อยในท้องถิ่น เกษตรกรรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนาได้พัฒนาและได้รับการถ่ายทอดวิธีทำการเกษตรที่ปรับเข้ากับสภาพพื้นที่ท้องถิ่นที่โดยทั่วไปมีความหลากหลายสูง การปฏิบัติตามประเพณีพื้นเมืองที่สืบทอดกันมาช่วยอนุรักษ์ทั้งความหลากหลายของพืชและสัตว์ป่า และความหลากหลายทางการ เกษตรกรรวมทั้งสนับสนุนการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและช่วยชุมชนต้านทานความบีบคั้นจากภายนอกที่สามารถบ่อนทำลายวิถีชีวิตของพวกเขา

เกษตรอินทรีย์ไทย มีความหมายใกล้เคียงกับเกษตรอินทรีย์นานาชาติ โดยเกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) หมายถึง ระบบจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบเกษตรนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุสังเคราะห์ และไม่ใช่ พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการตัดแปลงพันธุกรรม (genetic modification) หรือพันธุวิศวกรรม (genetic engineering) ในการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวังเพื่อรักษาการเป็นเกษตรอินทรีย์และคุณค่าที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ทุกขั้นตอน” (มกอช., 2548 เล่ม 1 น. 9) ในการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ (certification body) มี 4 แห่ง คือ กรมวิชาการเกษตร ด้านพืช , กรมปศุสัตว์ ด้านสัตว์ , กรมประมง ด้านสัตว์น้ำและสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งเป็นองค์การเอกชน ที่มีหน้าที่ในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้บริโภคและเกษตรกรผู้ผลิตได้ตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีเกษตรที่ใช้ ให้ความสำคัญในการผลิตอาหารท้องถิ่นมากขึ้น การพัฒนาการเกษตรของโลกในอนาคตจึงมีแนวโน้มมุ่งมาทางเกษตรอินทรีย์มากขึ้นเรื่อยๆ

ปศุสัตว์อินทรีย์ (organic livestock) หมายถึง “ระบบการจัดการการผลิตปศุสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กลมกลืนระหว่างผืนดิน พืชและสัตว์ที่เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการทางสรีรวิทยาและพฤติกรรมสัตว์ที่ทำให้เกิดความเครียดต่อสัตว์น้อยที่สุด ส่งเสริมให้สัตว์มีคุณภาพดี เน้นการป้องกันโรคโดยอาศัยการจัดการฟาร์มที่ดี หลีกเลี่ยงการใช้ยาและสารเคมี” (มกอช. 2548 เล่ม 2 น.1)

หลักการปฏิบัติก็คล้ายกับเกษตรอินทรีย์ เช่น พื้นที่ต้องไม่มีประวัติน้ำท่วมขัง มีแนวกันชนเพื่อป้องกันโรคและสารเคมีปนเปื้อนจากภายนอก มีขอบเขตการเข้าออกของผู้คน พืชอาหารสัตว์ต้องใช้มาตรฐานการเกษตรอินทรีย์ พันธุ์สัตว์ที่ใช้ต้องมาจากฟาร์มปศุสัตว์อินทรีย์ เลี้ยงโดยให้อยู่รวมฝูงตามธรรมชาติ ห้ามใช้ฮอร์โมน การย้ายฝากตัวอ่อน และการตัดแปลงพันธุกรรม

อาหารสัตว์ต้องเป็นอาหารที่ผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ใช้สารเสริมชีวิต เอนไซม์และจุลินทรีย์ได้ห้ามใช้ยาปฏิชีวนะ ยาแก้ปวด ยาแผนปัจจุบัน สารเร่งการเติบโต สารประกอบไนโตรเจนสังเคราะห์ผลพลอยได้จากสัตว์ชนิดเดียวกัน ยกเว้นนมที่ให้กับสัตว์กระเพาะรวมการรักษาโรคใช้ยาสมุนไพรได้ ในพื้นที่เกิดโรคระบาดให้ใช้ยา วัคซีน ได้ตามความจำเป็น

ปลูสัตว์กับระดับเศรษฐกิจพอเพียง สังคมมักมองว่า การทำปศุสัตว์หรือการเลี้ยงสัตว์เป็นตัวการในการทำลายสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดโรคติดต่อถึงคนและเลี้ยงสัตว์แบบทรมาณในแง่ของสวัสดิภาพสัตว์ (animal welfare) สิ่งเหล่านี้เป็นจริงในการเลี้ยงสัตว์แบบการค้าที่ใช้เทคโนโลยีจากตะวันตก เช่น การเลี้ยงหมูและไก่ของฟาร์มแบบการค้า แต่ไม่จริงกับการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นความพอเพียงระดับครอบครัว การเลี้ยงสัตว์ในเกษตรกรรายย่อยจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้โดยตรง เพราะสัตว์ที่ผลิตได้จะเป็นอาหารโปรตีนของครอบครัวและท้องถิ่น เป็นเงินออมและสินทรัพย์ไว้ขายเมื่อต้องการใช้เงิน ชนิดของสัตว์ที่เกษตรกรเลี้ยงไว้บริโภคและได้รับประโยชน์จากการขาย ได้แก่ สัตว์ปีก แพะ แกะ วัว ควาย ขาไข่ ขาเนื้อ นมหนัง และตัวสัตว์ที่มีชีวิต มูลสัตว์ใช้เป็นปุ๋ยเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน ใช้แรงงานในการเพาะปลูก ไถพรวน ใช้เป็นพาหนะในการขนส่ง เป็นต้น

สัตว์ที่เหมาะสมกับครอบครัวเกษตรกรรายย่อยในระดับพึ่งตนเองได้แก่ ไก่พื้นเมือง เป็ดเทศ โดยเลี้ยงแบบปล่อยให้หากิน อาหารบริเวณบ้านและไร่นา ให้อาหารเสริมบางส่วน เช่น ข้าวเปลือก เศษพืชผักที่เหลือจากการเกษตร อาหารที่เหลือจากการบริโภคในครอบครัว วัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้ไข่และเนื้อบริโภคเป็นแหล่งอาหารโปรตีนในครอบครัว และขายเป็นเงินสดในยามขาดสน แหล่งขาย ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล ตลาดในชุมชนเมืองและเมืองใหญ่ เกษตรกรมักเลี้ยงสัตว์มากกว่า 1 ชนิดเพื่อใช้ประโยชน์ของสัตว์ที่แตกต่างกันและกระจายความเสี่ยงเมื่อเกิดความเสียหายและโรคสัตว์ การเลือกชนิดสัตว์ที่เลี้ยงขึ้นอยู่กับความจำกัดของตลาดและฐานะทางเศรษฐกิจ เกษตรกรจะเลี้ยงสัตว์ปีกก่อน เมื่อมีฐานะดีขึ้น ก็จะเลี้ยงหมู แพะ แกะ และวัวควายตามลำดับ เรียกว่าเป็นขั้นบันไดของการเลี้ยงสัตว์ (livestock ladder) ซึ่งจะต้องพึ่งพาตลาดในชุมชน เพราะผลผลิตจากสัตว์เหล่านี้สมาชิกครอบครัวไม่สามารถบริโภคได้หมดผลพลอยได้จากการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ มูลสัตว์เป็นปุ๋ยบำรุงดิน ทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้นแม้วันม 1 ตัว จะให้มูลเฉลี่ยร้อยละ 4.6 ปีศาจาร้อยละ 3.3 หรือรวมกันแล้วเกือบประมาณ ร้อยละ 8 ของน้ำหนักตัว ในขณะที่หมูให้มูลและปีศาจาร้อยละ 2.0 และ 3.0 เมื่อเปรียบเทียบกับปุ๋ยเคมีแล้วมูลสัตว์จะมีประสิทธิภาพต่ำกว่า โดยปุ๋ยเคมีมีประสิทธิภาพไม่น้อยกว่ามูลไก่ 12 เท่า มูลเป็ด 14 เท่า มูลหมู 18 เท่า และมูลค่างาว 8 เท่า หมายความว่ามูลไก่ 12 กก. มีราคาเท่ากับปุ๋ยเคมีประมาณ 1 กก. เป็นต้น การที่จะใช้ปุ๋ยเคมีหรือมูลสัตว์ขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบต่างๆ เช่น หากเลี้ยงสัตว์อยู่แล้วก็ไม่

ต้องเสียเงินซื้อปุ๋ยเคมี การขนส่งหากระยะทางเท่ากันก็สู้ปุ๋ยเคมีไม่ได้ เพราะมูลสัตว์ใช้พื้นที่ขนส่งมากกว่า เป็นต้น

การเลี้ยงสัตว์แบบพอเพียงระดับชุมชนหมู่บ้านหรือตำบล สัตว์ที่เหมาะสมกับความพอเพียงก้าวหน้าแบบรวมกลุ่ม ได้แก่ หมูพื้นเมือง หมูลูกผสมที่เลี้ยงแบบหลังบ้าน แพะ แกะ วัวพื้นเมือง และควาย เลี้ยงแบบใช้อาหารสัตว์ที่ผลิตได้ที่มีอยู่ในไร่นาและในท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น ไร่ข้าว ข้าวโพดบด ใบข้าวโพด มันเส้น ใบมันสำปะหลัง เป็นต้น สัตว์เหล่านี้เมื่อฆ่าชำแหละแล้วสมาชิกในครอบครัวไม่สามารถบริโภคได้หมดภายใน 2-3 วัน จึงต้องขายเป็นสัตว์มีชีวิตให้พ่อค้าคนกลางที่ซื้อไปชำแหละเป็นเนื้อส่งตลาดสดในชุมชนเมือง แล้วชาวบ้านในท้องถิ่นต้องไปซื้อจากในเมืองกลับมาบริโภค หากมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนแปรรูปขายในชุมชน หรือส่งเนื้อส่วนหนึ่งไปขายก็จะสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวเกษตรกรและท้องถิ่นได้ การจัดตลาดนัดเกษตรกรในท้องถิ่น เป็นการเกื้อหนุนวิสาหกิจชุมชนและทำให้เงินหมุนเวียนอยู่ในท้องถิ่น ในระยะแรกร้านอาหารในท้องถิ่นอาจเห็นว่าตลาดนัดเป็นคู่แข่ง แต่การที่คนมาตลาดมากขึ้นกลับเป็นผลดีต่อร้านอาหารเช่นเดียวกัน

ตัวอย่างปราชญ์ชาวบ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม หมายถึงเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวทางเดียวกับ “ทฤษฎีใหม่” คือ เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อการพึ่งตนเอง โดยเริ่มจาก “ปลูกของที่กิน กินของที่ปลูก” เพื่อให้พออยู่ พอกิน และเลี้ยงตัวเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลดการพึ่งพาและพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด และดำเนินไปตาม 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ 2) การรวมกลุ่มในการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนา 3) การสร้างเครือข่ายโดยประสานความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อนำไปสู่การลดต้นทุน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างความเข้มแข็งในระดับประเทศ

จากการศึกษาพบว่า ปราชญ์ชาวบ้านทุกท่านล้วนประสบปัญหาความทุกข์ยากจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวหรือการปลูกพืชเพื่อจำหน่าย ทำให้เกิดภาวะขาดทุนเป็นหนี้นำไปสู่ความยากจน ยิ่งทำยิ่งเพิ่มปัญหาตามมา เช่น สภาพที่ดินทรุดโทรมและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ต้องอพยพย้ายถิ่น แต่ด้วยความมีเหตุผลและสติปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุแห่งทุกข์ สาเหตุของการเป็นหนี้ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านพบทางออกในการแก้ไขปัญหาทั้งหมด คือ การทำเกษตรกรรม โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ตัวอย่างปราชญ์ชาวบ้านที่ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีดังนี้

พ่อทัศน์ กระยอม ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดขอนแก่น

พ่อทัศน์ กระยอม อยู่บ้านเลขที่ 108 หมู่ 6 บ้านโสกน้ำขาว ตำบลก้านเหลือง อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้นำในการเผยแพร่ความรู้ด้านเกษตรกรรมพึ่งตนเอง และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาของสมาชิกที่เป็นหนี้ ก่อตั้งชมรมอัมชูไทยอีสานเพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนเดิมนั้นท่านไม่ได้ ใช้นามสกุล “สุม้ง” ตามพ่อแม่ เนื่องจากพ่อเป็นนักแสดง ท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ กว่าที่จะพบกันก็ล่วงเข้าวัยชรา ซึ่งขณะนี้ได้เสียชีวิตไปแล้ว ท่านจึงต้องอาศัยอยู่กับตาชาย ใช้นามสกุล “กระยอม” ตอนเด็ก มีอุปนิสัยชอบเล่น โดยได้ออกบวชเป็นเณรตั้งแต่อายุ 7 ปี และสอบได้นักธรรมตรีต่อมาเมื่ออายุ 11 ปี ได้สึกออกมาเรียนต่อจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วสอบทอวิชาหมอยาและหมอธรรมจากคุณตา จากนั้นได้พาชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ติดกับโสกน้ำขาว ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโสกน้ำขาว เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2510 ท่านมีความซื่อสัตย์สุจริต มีวิชาความรู้ด้านยาและธรรมะในการช่วยเหลือจัดปัดเป่าความทุกข์ยากของคนยากจนในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีความศรัทธาและพร้อมใจกันตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน นำชาวบ้านพัฒนาบ้านเมือง เช่น การตัดถนนหนทางเพื่อสะดวกในการสัญจรโดยไม่ใช้งบประมาณ ท่านเป็นที่รักใคร่ของชาวบ้านในหมู่บ้านเห็นได้จากยามใดที่เดินผ่านบ้านพ่อทัศน์เมื่อกำลังเกี่ยวข้าวจะเข้ามาช่วยทันที โดยไม่ต้องเอ่ยปากขอหรือจ้างวานได้เริ่มลงมือทำการเกษตรแบบผสมผสาน ขุดสระน้ำปลูกกล้วยเป็นหลัก ปลูกไม้ผลและเลี้ยงสัตว์ รู้จักเก็บออมไม่ประมาทว่าเงินน้อย ไม่คอยแต่วาสนา " ปราชญ์ชาวบ้านผู้สำเร็จได้เพราะ 5 พระ " ท่านให้ถือหลัก 5 พระองค์ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระมหากษัตริย์ และพยายาม และถือหลัก “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ชีวิตจึงเปลี่ยนแปลงไปสู่ทางที่ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว ท่านฝากบอกสังคมไทยว่าควรเลิกเชื่อคนอื่นแต่ให้หันมาเชื่อกฎมีปัญญาชาวบ้าน เหล่านักวิชาการเกษตรทำการเกษตรเจ๊งมามากต่อมาก แต่ภูมิปัญญาชาวบ้านทำการเกษตรไม่เคยเจ๊ง ทั้งนี้ เพราะเรามีของคืออยู่แล้วในถิ่นฐาน เป็นของดีที่มีคุณค่า มีความรักความเอื้ออาทรต่อเผ่าพันธุ์ให้ดำรง อยู่อย่างมีความสุข ด้วยคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมดี จึงควรที่คนรุ่นใหม่หยุดคิดและหยุดเชื่อคนอื่น หันกลับมาเชื่อกฎมีปัญญาชาวบ้านเราดีกว่า

ครุคำเตื่อง ภาษี ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์

ครุคำเตื่อง ภาษี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ 8 บ้านโนนเขวา ตำบลหัวฝาย จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้บ้านและแปลงนาของตนเป็นโรงเรียนชุมชนอีสานสำหรับการถ่ายทอดแนวคิด และความรู้ในเรื่องการทำเกษตรธรรมชาติให้แก่กลุ่มเกษตรกร นักศึกษาจากวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศหลากหลายระดับความรู้ที่ได้เดินทางไปศึกษาดูงาน ฝึกงานที่แปลงเกษตรธรรมชาติของครุคำเตื่องอยู่เป็นระยะ ๆ นอกจากนี้ ยังมีการจัดประชุมสมาชิก โรงเรียนชุมชนอีสานทุก ๆ วันที่ 10 ของเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดย

ท่านเป็นเสมือนครูใหญ่ในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เนื้อหาสาระที่พูดคุยกัน ได้แก่ การทำเกษตรกรรมธรรมชาติ เกษตรผสมผสาน การนำแนวคิดเกษตรกรรมธรรมชาติไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเน้นในเรื่องของความประ หยัดละเว้นอบายมุข และการมีชีวิตที่เรียบง่าย ท่านเป็น " ปราชญ์ชาวบ้านนักคิด นักพูด นักปฏิบัติแห่งยุคสมัย " ใช้เวลาตลอดทั้งชีวิตในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของตนเอง สิ่ง que เรียนรู้จากประสบการณ์ได้กลายเป็นภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมธรรมชาติ ที่สามารถเอาชนะปัญหาอุปสรรคที่เผชิญมาอย่างยาวนานได้สำเร็จ ที่สำคัญคือ ครูเคื่อง ยังได้นำภูมิปัญญาถ่ายทอดสอนให้ผู้อื่นนำไปปฏิบัติจนเกิดประโยชน์อย่างเอนกอนันต์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

แนวคิดศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์ ได้นำวิถีทัศน์ของชาวบ้านมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ฯ โดยมีพันธกิจในการสร้างองค์ความรู้ขับเคลื่อนสังคมและการบริหารจัดการเพื่อผลักดันเชิงนโยบาย เพื่อแก้ปัญหาและให้สอดคล้องกับแผนการผลิตของชุมชน (เสงี่ยม กอนไชสง, 2553) การเรียนรู้ของศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์ยึดหลักอริยสัจ 4 อุดตา หิ อุดตโน นาโถ หลักอภิธานิธรรม หลักอิทธิบาท 4 มุ่งเน้นให้เกษตรกรภายในกลุ่มเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต ด้วยการเริ่มต้นที่กระบวนการคิดวิเคราะห์ตนเอง สร้างจิตสำนึกเกิดแรงบันดาลใจ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สร้างความหลากหลายทางชีวภาพและเรียนรู้จากผู้รู้จริงปฏิบัติสำเร็จแล้ว มีความคิดอย่างเป็นระบบด้วยเหตุด้วยผล เกิดกระบวนการคิดทบทวนอดีต ปัจจุบัน และคิดถึงอนาคตเห็นความ สำคัญของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการผลิตมุ่งเน้นลดต้นทุนในการผลิต สร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และการผลิตที่มุ่งหวังพึ่ง ตนเองไม่ยึดเงินเป็นตัวตั้งและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่เสมอ ปัจจัยที่มีผลสำเร็จต่อกลุ่มคือแนว คิดและอุดมการณ์ในการพึ่งตนเองและมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีสระน้ำขนาดเล็กในไร่นา ความพร้อมใจกันและการเอาใจใส่ของบุคคลในครอบครัว มีรายได้หลักจากการเกษตรผสมผสานพืชและสัตว์ที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ความสำเร็จเกิดขึ้นจากการจัดการความรู้และการสร้างเครือข่ายของเกษตรกร (เสงี่ยม กอนไชสง, 2553)

แนวคิดศูนย์เรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัด นครปฐม

การจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านฯ จังหวัดนครปฐมมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความรู้ คนและกระบวนการจัดการความรู้ การจัดการความรู้ในด้านเกษตรนั้นจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ คือ ความรู้ ความรู้ในที่นี้ คือ ความรู้ที่เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมของบรรพบุรุษ โดยมีการประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การปรับปรุงดินซึ่งเป็นวิธีการหรือขั้นตอนที่สำคัญของการทำเกษตร กรรมและความรู้ที่จะนำเสนอเพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือประโยชน์ ทั้งสำหรับของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านเองและบุคคลที่มีความสนใจ อีกปัจจัยหนึ่งคือ คน เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้หรือขั้นตอนของการสร้างความรู้ หรือที่เรียกว่า เกลียวความรู้ต่อ ๆ กันไป (กิตติมา คุณประยูร, 2552 , น.1) ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้ของศูนย์ฯ ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะการเป็นผู้นำของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความสามารถในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการประสานงานรวมทั้งความเสียสละเวลามาทถ่ายทอดความรู้ โดยมีสถานที่ที่มีความพร้อมใช้เป็นที่ถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยวิธีการลงมือปฏิบัติจริง นอกจากนี้ วัฒนธรรมของกลุ่มคนในชุมชนที่ให้การยอมรับและเชื่อถือ มีจิตสำนึกร่วมกันในความรักและผูกพันกับท้องถิ่น ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทาง ด้านวิชาการ งบประมาณ การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน มีการติดต่อสื่อสารกันในด้านข่าว สารและนำข่าวสารนั้นมาพัฒนากลุ่มต่อไป (กิตติมา คุณประยูร, 2552 , น. 93)

แนวคิดศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกอย่างตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานทั้งแนวคิดและวิธีการ เพื่อพิสูจน์ให้ทุกคนเห็นว่าท่านสามารถพึ่งตนเองได้ การพึ่งตนเองเริ่มจากการผลิตเอ็นไซม์สมุนไพรธรรมชาติใช้เองในนาข้าวและพืชชนิดอื่นๆ ทั้งพืชผักและไม้ผล รวมถึงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยทำการทดลองที่ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง และนำประสบการณ์ที่ปฏิบัติจริงไปเผยแพร่ความรู้ให้แก่เกษตรกร ขณะเดียวกันก็ทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเอ็นไซม์สมุนไพรธรรมชาติ สมุนไพรไล่แมลง ซึ่งได้ทำการศึกษาทดลองเผยแพร่ในพื้นที่ของเกษตรกรกว่า 50 จังหวัดทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พืชที่ทำการทดลอง ได้แก่ ข้าว พืชตระกูล

แดง พืชตระกูลถั่ว หอมแดง หอมแบ่ง หน่อไม้ฝรั่ง ข้าวโพด มันสำปะหลัง ไม้ไผ่ตง อ้อย
 ยางพารา ทุเรียน มังคุด ลองกอง ส้ม มะม่วง ขนุน ลำไย มะไฟ ฯ ส่วนด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
 ได้แก่ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การเลี้ยงกุ้งก้ามกราม การเลี้ยงปลาชุก การเลี้ยงปลานิล เป็นต้น การ
 ดำเนินกิจกรรมของ “ชมรมกสิกรรมธรรมชาติ” ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้ให้ความรู้และ
 ช่วยเหลือให้กับเกษตรกรในหลายๆ จังหวัด ประกอบกับชมรมฯ ได้รับความสนใจจากประชาชน
 และเกษตรกรที่สนใจและพร้อมให้การสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมมากขึ้น โดยลำดับ
 จนกระทั่งสมาชิกเห็นพ้องต้องกันว่าเพื่อให้การดำเนินงานของชมรมฯ เป็นไปอย่างยั่งยืนคล่องตัว
 และชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงได้จดทะเบียนเป็น “มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ” เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม
 พ.ศ. 2544 เป็นการนำโครงการต่าง ๆ ที่ชมรมได้ดำเนินการมาสานต่อและเผยแพร่ขยายให้
 กว้างไกลยิ่งขึ้น ทั้งนี้ องค์ความรู้ของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ประกอบด้วย 9 ฐานการ
 เรียนรู้ คือ 1) ฐานคนรักแม่ธรณี (ปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยเม็ด น้ำหมักชีวภาพ), 2) ฐานคนรักป่า (ป่า 3 อย่าง
 ประโยชน์ 4 อย่าง), 3) ฐานคนรักน้ำ, 4) ฐานคนรักแม่โพสพ (นาข้าว ข้าว และโรงสี), 5) ฐาน
 คนเอาถ่าน(เตาเผาถ่าน น้ำส้มควันไม้), 6) ฐานคนรักสุขภาพ, 7) ฐานคนมีไฟ (พลังงาน
 ทดแทนไบโอแก๊ส ไบโอดีเซล) 8) ฐานคนมีน้ำยา (น้ำยาเอนกประสงค์), และ 9) ฐานคนติดดิน
 (บ้านดิน ฐานอิฐ) (มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ,2551,ออนไลน์)

แนวคิดศูนย์เรียนรู้เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติสองสสิ่งจังหวัดระยอง

ศูนย์เรียนรู้เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติสองสสิ่ง มีคำขวัญประจำศูนย์คือ “เราเลี้ยงดินให้
 ดินเลี้ยงพืช” เป็นแนวคิดหลักของศูนย์ที่มุ่งเน้นเริ่มต้นจากการปรับปรุงบำรุงดินเป็นหลัก
 กระบวนการการเรียนรู้ส่วนใหญ่มาจากผู้ประสบความสำเร็จแล้วนำความรู้มาถ่ายทอดกันต่อไป
 จนเกิดเป็นความชำนาญในการถ่ายทอดไปยังคนอื่นได้เรียนรู้กันต่อไป ซึ่งเดิมนั้นเกษตรกรใช้
 สารเคมีกันมากเพื่อความต้องการเพิ่มผลผลิตและปัญหาที่ตามมาคือ ต้นทุนที่มีราคาสูงขึ้น สภาพ
 ดินเสื่อมโทรม ปัญหาสุขภาพ และสินค้าราคาเกษตรที่ตกต่ำ เกิดการเรียนรู้หาแนวทางแก้ไข
 ปัญหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตน เอง ดังนั้น ความรู้ที่ได้มีส่วนใหญ่มาจากบุคลากรในศูนย์
 กสิกรรมธรรมชาติสองสสิ่งนำมาปฏิบัติจริง (ปัญญา เมืองรีน, 2552,น.101) อุปสรรคต่อการ
 เรียนรู้ของบุคลากรในศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสสิ่ง เป็นเรื่องของเวลาที่จะเรียนรู้เพราะการทำ
 การเกษตรต้องมีเวลาให้กับพืชผลในสวน เพราะบางเวลาไม่สามารถทิ้งสวนไปไหนได้ ส่วนการ
 เรียนรู้ที่ไม่ตรงต่อความต้องการนั้นน้อยลง เพราะการเรียนรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรซึ่ง
 ตนเองก็เป็นเกษตรกรอยู่แล้ว การถ่ายทอดความรู้ของศูนย์เน้นเกษตรแบบพอเพียง การปรับปรุง
 บำรุงดิน การทำปุ๋ยให้กับบุคคลอื่นที่ส่วนใหญ่เป็นคนใกล้ชิดกัน เพื่อนบ้านหรือบุคคลทั่วไป โดย
 การแนะนำพูดคุยแล้วให้ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดความชำนาญ เป็นแหล่งความรู้ (Knowledge

Identification) ตามแนวทางของชุมชน และเป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นไปในลักษณะของการเรียนรู้แบบท้องถิ่นที่มีการจัดเตรียมการ ในการกำหนดเนื้อหาความรู้เรื่องต่างๆ นั้น ดำเนินการตามความจำเป็นของเกษตรกรที่ต้องการเรียนรู้ (ปัญญา เมืองรัตน์, 2552 , น.102) กล่าวคือมีเรื่องใดที่ต้องเรียนรู้บ้าง ใครมีความรู้เรื่องอะไรและมีวิธีการอย่างไร หรือนำความรู้นั้นไปใช้ที่แห่งใดและจะสามารถหาความรู้เพิ่มเติมได้จากที่ไหนซึ่งตรงกับกระบวนการบริการจัดการความรู้ หรือ (Knowledge Management Process) ที่ต้องมีขั้นตอนการค้นหาคำความรู้ของเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายสามารถวางขอบเขตของการจัดการความรู้ได้อย่างเหมาะสม การสร้างและแสวงหาความรู้มาจากตัวบุคคลเป็นหลักการถ่ายทอดความรู้แบบความรู้จากบุคคลสู่บุคคล เป็นการเปลี่ยนความรู้แฝง (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่เปิดเผย (Explicit Knowledge) แล้วกลับเข้ามาเป็นความรู้แฝง (Tacit Knowledge) ของบุคคลอีกครั้งหนึ่ง (ปัญญา เมืองรัตน์, 2552 , น.103)

แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรม เป็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งทางด้านทัศนคติ ความรู้และทักษะ ในการบูรณาการทั้ง 3 ด้านนี้ วิทยากรหรือเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การพัฒนาบุคคลที่เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม หรือที่เรียกกันว่า พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมในการเผชิญกับปัญหาและสามารถหาแนวทางแก้ไขได้ด้วยตนเอง หรือนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อพึ่งตนเองและเป็นที่ยังของครอบครัว ชุมชน สังคมต่อไป

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2528 น.23)ได้เปรียบเทียบการฝึกอบรมกับการศึกษาในสถาบันการศึกษา โดยให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในระยะเวลาที่สั้น การฝึกอบรมและการให้ การศึกษามีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาก ข้อแตกต่างอยู่ที่ระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรม งบประมาณค่า และกลุ่มเป้าหมายด้วย แต่ทั้งการฝึกอบรมและการศึกษาจะต้องมีแนวทางในการดำเนินการ คือ หลักสูตรเพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีการจัด และแนวทางในการประเมินผล

วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537 น.23) ให้ความหมายของ การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบที่จะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะและเจตคติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรม การรู้จักเลือกใช้เครื่องมือต่างๆอย่างดีและเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นให้บุคลากรที่ได้รับบริการฝึกอบรม แล้วย่นำความรู้ แนวคิดใหม่ๆ และความชำนาญที่ได้รับไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง

วัตถุประสงค์การฝึกอบรม

สมคิด บางโม (2539 น.15) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการนำไปสู่ความเข้าใจ เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเพิ่มพูนลักษณะในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง และเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

พิรพงษ์ ทิพนาค (2514 น.17) กล่าวว่า วัตถุประสงค์จะต้องกำหนดไว้ในรูปที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงพฤติกรรมอะไรบ้างเมื่อผ่านการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ แล้ว ซึ่งจะต้องเขียนในรูปที่สามารถพัฒนาความรู้ ความเข้าใจและเจตคติ

ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน

กระบวนการในการฝึกอบรม

ในการฝึกอบรมมีกระบวนการขั้นตอนที่สำคัญสามารถกำหนดได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1. **ขั้นการสำรวจความต้องการ** เป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการสำรวจค้นหาข้อเท็จจริงของความจำเป็นในการฝึกอบรมว่ามีมากน้อยเพียงใด และความต้องการนั้นเกิดจากความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสภาพที่ควรจะเป็นมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้นจนเกิดช่องว่าง (gap) ระหว่างสิ่งที่พึงประสงค์กับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น

2. **ขั้นการวางแผนและการเตรียมการ** โดยต้องมีการกำหนดรายละเอียดเพื่อการตัดสินใจล่วงหน้าว่าควรมีการฝึกอบรมเรื่องอะไร (what) ทำไมต้องฝึกอบรม (why) อบรมที่ไหน (where) อบรมโดยใครเพื่อใคร (who) อบรมเมื่อไร (when) และทำอย่างไรจึงจะทำให้การฝึกอบรมเกิดประสิทธิผล

3. **ขั้นดำเนินการ** ทีมงานฝึกอบรมต้องปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในกระบวนการฝึกอบรมให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ ทั้งในด้านเนื้อหาสาระทางวิชาการ กิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะ ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมสนใจและเกิดความต้องการที่อยากจะเรียนรู้อย่างแท้จริง ตลอดจนมีความพึงพอใจและได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเข้าร่วมฝึกอบรมการดำเนินงานด้านการฝึกอบรมจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการ โครงการ การประสานงาน การควบคุม กำกับ ดูแลทีมงาน วิทยากร ผู้เข้าอบรม และการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกขณะของกระบวนการฝึกอบรม

4. **ขั้นติดตามประเมินผล** ภายหลังจากการฝึกอบรมเสร็จสิ้นลงควรมีการติดตามผล

(monitoring) ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้เป็นระยะๆ เพื่อนำมาปรับปรุงในการฝึกอบรมครั้งต่อไปหรือให้ความช่วยเหลือผู้เข้าอบรมหลังจากที่กลับไปปฏิบัติตามที่ได้อบรมมาแล้ว แต่เกิดประสบกับอุปสรรคและต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่เกินขีดความสามารถของตนเอง ซึ่งทีมงานฝึกอบรมจะได้ประสานหาแนวทางสนับสนุนช่วยเหลือผู้เข้าอบรม ให้เกิดทักษะและเรียนรู้ที่จะประสบความสำเร็จในการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วๆ ที่ ซึ่งการสนับสนุนช่วยเหลือผู้เข้าอบรมภายหลังการฝึกอบรมเสร็จสิ้นแล้วนั้น นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งของขั้นตอนติดตามและประเมินผล (evaluation) อย่างแท้จริงว่าการจัดการฝึกอบรมนั้นมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลจนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการตั้งเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของแต่ละโครงการ ดังนั้น การฝึกอบรมจึงให้ความสำคัญการฝึกอบรมทั้ง 4 ขั้นตอน ตั้งแต่สำรวจความต้องการ การวางแผนเตรียมการ การจัดการฝึกอบรมรวมทั้งการติดตามประเมินผลการฝึกอบรม (เสนห์ จุ้ยโต 2553 , น.24-25)

การจัดทำหลักสูตร

ทาบ (taba 1962 , p.345-399) ได้เสนอแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ

1. จำแนกความต้องการ (diagnosis of need) เป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการ โดยการสำรวจปัญหาและความต้องการรวมทั้งความจำเป็นต่างๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมาย

แหล่งข้อมูลความต้องการฝึกอบรมศึกษาได้จากบทความ หนังสือ กรณีศึกษา ข้อเรียกร้อง ประสบการณ์ต่างๆ ข้อเท็จจริง การบันทึกรายงานคำแนะนำต่างๆ เครื่องมือในการค้นหาความต้องการในการฝึกอบรมนั้นจากประสบการณ์และการศึกษาความต้องการของผู้เข้าอบรมกระทำได้ 3 วิธีการ คือ การสังเกต (observation) การสัมภาษณ์ (interview) และแบบสอบถาม (questionnaire)

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (formulation of objectives) โดยพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อนำมาพิจารณาจัดการศึกษาให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย (objectives) และเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3. การคัดเลือกเนื้อหาวิชา (selection of content) โดยคัดเลือกเนื้อหาความรู้ที่จะต้องนำมากำหนดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมาย ซึ่งสอดคล้องกันระหว่างเนื้อหาและจุดมุ่งหมาย

4. การจัดรวบรวมเนื้อหา (organization of content) โดยพิจารณาจากความยากง่ายของสาระวิชาและความพร้อมของผู้เรียน

5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (selection of learning experience) เพื่อนำมาเสริมเนื้อหาวิชาที่ต้องนำมาสอนและกระบวนการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

6. การจัดรวบรวมกิจกรรมการเรียนรู้ (organization of learning activities) โดยพิจารณาว่าในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนความเชื่อมโยงและจัดลำดับกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกัน

7. การพิจารณาถึงวิธีการและแนวทาง (determination of what to evaluate and of the ways and means of doing it) การประเมินผลเป็นการประเมินขั้นสุดท้าย จะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร เป็นการประเมินผลหลักสูตรว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

การพัฒนาหลักสูตรและเนื้อหาการฝึกอบรม

พิรพงษ์ ทินาค (2541, น.16-17) ในการกำหนดเนื้อหาและหัวข้อวิชานั้นจะต้องพิจารณาจากความจำเป็นในการฝึกอบรมของหลักสูตรนั้นๆ ว่าจะต้องมีหัวข้อวิชาใดบ้าง ซึ่งในการเรียนรู้ นั้นมีอยู่ 3 ด้านใหญ่ๆ คือ ด้านความรู้ (cognitive domain) ด้านทักษะ (psychomotor domain) และด้านทัศนคติ (affective domain) การกำหนดเนื้อหาและหัวข้อวิชาในการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เหล่านี้ต้องปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ โดยต้องกำหนดให้มีความสอดคล้องต้องกันกับความจำเป็นในการฝึกอบรม กล่าวคือ ควรเป็นเนื้อหาที่จำเป็นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมยังขาดหรืออยู่ในระดับต่ำ เมื่อได้เรียนรู้แล้วจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่ระบุไว้ได้ เมื่อได้หัวข้อวิชาแล้วควรตั้งชื่อหัวข้อวิชาให้เหมาะสมชัดเจนเป็นที่เข้าใจตรงกัน หัวข้อใดที่มีเนื้อหาสาระลักษณะใกล้เคียงกัน หรือมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันควรจัดไว้ในหมวดเดียวกัน ในการจัดลำดับเนื้อหาวิชาไม่ควรให้ซ้ำซ้อนกัน การพิจารณาการจัดเรียงลำดับตามหลักสูตรวิทยานั้น ควรจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นเหตุเป็นผลกันตามหลักการอ้างอิง การวิเคราะห์จากความเป็นจริงตามสิ่งที่ปรากฏและตามสถานการณ์ หรือการจัดเรียงลำดับโดยใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มจากย่อยไปหาใหญ่ จากที่เฉพาะเจาะจงไปสู่ทั่วๆ ไป หรือจากตัวอย่างไปสู่การพัฒนาทฤษฎีต่างๆ ในบางกรณีอาจจัดเรียงลำดับตามการปฏิบัติงานที่งานนั้นเป็นอยู่จริงบางกิจกรรมสามารถจัดเรียงลำดับตามหลักจิตวิทยา เพื่อให้เรียนรู้ได้ง่ายคือ จากสิ่งที่มีอยู่เดิมไปสู่สิ่งใหม่ ง่ายไปยาก ที่รู้แล้วไปสู่ที่ยังไม่รู้ รูปธรรมไปนามธรรม กิจกรรมหรือการปฏิบัติไปสู่โมโนทัศน์ และจากปัจจุบันไปอนาคต กล่าวโดยสรุป การจัดทำหลักสูตรต้องพิจารณาความต้องการหรือความจำเป็นของผู้เข้าอบรม จุดมุ่งหมายในการอบรม เนื้อหา วิธีการ ระยะเวลาและการประเมินผล

ปนัดดา พงศ์นภาพิไล (2543 , น. 11) ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม : การ เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ” ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของ โรงเรียนบุตรเกษตรกรไว้ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การดำเนินการตามขั้นตอน 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เป็นการสำรวจความต้องการการฝึกอบรม : การเกษตร ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของเกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญ ขั้นที่ 2 พัฒนาหลักสูตร โดยจัดทำ โครงร่างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขตามที่คุณเชี่ยวชาญเสนอแนะ ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผลหลักสูตร โดยปรับปรุงแก้ไขให้เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้บุตรของเกษตรกรมีความรู้ด้านเกษตรกรรม และนำความรู้มาพัฒนาปรับปรุงอาชีพเกษตร กรรมของครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ (ปนัดดา พงศ์นภาพิไล, 2543) พบว่า บุตรเกษตรกรมีความ ต้องการเข้ารับการฝึกอบรมสูงถึงร้อยละ 92.50 ในเรื่อง โรคแมลงศัตรูพืชเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ การปลูกไม้ผลและการปลูกพืชแบบเกษตรผสมผสาน ภายในระยะเวลา 10 วัน ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก สูตร 6 ประการ คือ (1) หลักการ (แนวทางการบริหารจัดการการเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน) (2) จุดประสงค์ (ให้บุตรเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ การ ผลิต ธุรกิจการเกษตร การจัดการ ทฤษฎีใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า) (3) โครงสร้างของ เนื้อหา (ความรู้เบื้องต้น ทรัพยากร องค์ความรู้ด้านการเกษตรที่จำเป็นต่อการเกษตรทฤษฎีใหม่ องค์ความรู้ด้านการจัดการ การเสริมประสบการณ์งานฟาร์มและการวิเคราะห์วางแผนเกษตร ทฤษฎีใหม่) (4) เทคนิควิธีการ (การบรรยายประกอบสื่อต่างๆ การระดมพลังสมอง การสาธิต การ จำลองสถานการณ์ การฝึกปฏิบัติ และการศึกษาดูงาน) (5) ระยะเวลา 62 ชั่วโมง และ (6) การ ประเมินผล (ความรู้ พฤติกรรม เจตคติ)

การสื่อสารที่ใช้ในการฝึกอบรม

ทฤษฎีการสื่อสาร S M C R

เบอร์โล (Berlo) เป็นผู้คิดค้นกระบวนการของการติดต่อสื่อสารไว้ในลักษณะรูปแบบจำลอง S M C R Model ซึ่งประกอบด้วย

1. ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการเข้ารหัส (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีเจตคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้อย่างดี

เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะมีสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

2. ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

3. ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึงการที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสารข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4. ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัสสาร” (decode) เป็นผู้ที่มีการเจตคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เช่น เดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสารจึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

ตามลักษณะของ S M C R Model นี้ ปัจจัยหลักที่มีความสำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและผู้รับ ที่จะทำให้การสื่อความหมายนั้นได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ได้แก่

1. ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับควร จะมีความชำนาญในการส่งและการรับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้ถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้อง มีความสามารถในการเข้ารหัส มีการพูด โดยการใช้ภาษาพูดที่ถูกต้อง ใช้คำพูดที่ชัดเจน ฟังง่าย มีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ทำนองลีลาในการพูดเป็นจังหวะน่าฟัง หรือการเขียน ด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถในการถอดรหัสและมี ทักษะที่เหมือน กันกับผู้ส่งสาร โดยมีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมารู้เรื่อง หรือสามารถ อ่านข้อความที่ส่งมา นั้นได้ เป็นต้น

2. เจตคติ (Attitudes) เป็นเจตคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีเจตคติที่ดีต่อกัน ก็จะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้เพราะเจตคดีย่อมเกี่ยวข้องไปถึงการยอมรับซึ่ง กันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูด ก็มักจะมีความเห็นที่สอดคล้องตามไปได้ง่ายกับผู้พูด แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ฟังมีเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้พูดก็ จะฟังแล้วไม่เห็นชอบด้วย และมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้น หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีเจตคติที่ ไม่ดีต่อกัน ท่วงทำนองหรือน้ำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าว แต่ถ้ามีเจตคติที่ดีต่อกันก็มักจะ พูดกันด้วยความไพเราะน่าฟัง

3. ระดับความรู้ (Knowledge Levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้ที่เท่าเทียมกัน ก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับที่แตกต่างกันจำเป็นที่ จะต้องมีการ ปรับความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งและความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ ใช้ เช่น การไม่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการภาษาต่างประเทศหรือถ้อยคำยาวๆหรือสำนวนที่

สลับซับซ้อน ทั้งนี้ เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ เช่น การที่หมอรักษาคนไข้แล้วพูดแต่คำศัพท์ทางการแพทย์เกี่ยวกับโรคต่างๆย่อมจะทำให้คนไข้ไม่เข้าใจว่าตนเป็นโรคอะไร หรือการที่ข้าราชการจากส่วนกลางออกไปพัฒนาหมู่บ้านต่างๆในชนบท ให้คำแนะนำทางด้านวิชาการ เกษตรและเลี้ยงสัตว์แก่ชาวบ้าน ถ้าพูดแต่ศัพท์ทางวิชาการโดยไม่อธิบายด้วยถ้อยคำหรือภาษาที่ง่ายๆ ก็จะทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจหรืออาจเข้าใจผิดไปได้

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio - Culture System) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในชาตินั้น ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกันไป ดังเช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ต่างๆ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติต่างภาษา กัน จึงต้องมีการศึกษาระบบสังคมและวัฒนธรรมของบุคคลในแต่ละชาติ เพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมรวมไปถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย (วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี ,2552, ออนไลน์)

ปาจารย์ อ่อนสะอาด (2553) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารที่สร้างความสำเร็จต่อ “วิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง” กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี พบว่า ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องเป็นศูนย์แห่งแรก (ศูนย์แม่) ก่อตั้งโดย อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร อดีตผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ กปร.สำนักงานกสิกรรมได้กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ภายใต้หัวข้อ “การพัฒนาการศึกษาระบบเศรษฐกิจพอเพียง” มีลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อมุ่งหมายให้ผู้เข้าอบรมสามารถ **ทำได้ ทำเป็นจริง**ต่อมาศูนย์แม่ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติที่มีศูนย์ฝึกอบรม (ศูนย์ลูก) ขยายพื้นที่ทั่วประเทศ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการนี้ นับเป็นช่องทางสื่อสารสำคัญที่ต้องอาศัยคุณลักษณะของ **ผู้ส่งสาร (วิทยากร)** ที่กอปรด้วยความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ตรง ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเสียสละ ฯลฯ จนเป็นที่เชื่อถือศรัทธา รวมถึง **การสร้างสารโน้มน้าวใจ** ด้วยคำพูดของวิทยากรและการเขียนที่มีความหมายกระตุ้นเตือนใจผ่านข้อความต่างๆ บทเพลงที่มีเนื้อหาสำนวนคล้องจองรวมถึงการใช้สัญลักษณ์อื่นๆ เช่น เสื้อ สี รหัสมือ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนมีนัยยะกระตุ้นเตือนให้ **ผู้รับสาร (ผู้เข้าอบรม)** ตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ภายหลังเสร็จสิ้นการอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด รวมถึงการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองอันนำไปสู่การใช้ชีวิตแบบพอเพียงได้จริง การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การเพาะถั่วงอก การหมักดิน การทำ

ปุ๋ยชีวภาพ การทำเหมืองปุ๋ยสมุนไพรทำน้ำมันไบโอดีเซล การเผาถ่านและน้ำส้มควันไม้ การทำ
บัญชีครัวเรือน เป็นต้น

แนวคิดทางการบริหาร

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ”เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

สำนักงานคณะกรรมการการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้
จัดทำหนังสือ หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น จะ
ทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถาม
เจ้าหน้าที่ นักวิชาการและราษฎรในพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความ
ช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงตามความต้องการของประชาชน

2. ระเบิดจากข้างใน พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คน
ในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก
มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้าน ที่ยังไม่ทันได้มี
โอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

3. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพใน
การแก้ปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหของพระองค์จะเริ่ม
จากจุดเล็ก ๆ คือ การแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าที่คนมักจะมีมองข้าม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “.....ถ้าปวด
หัวก็คิดอะไรไม่ออก..... เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน.....มันไม่ได้เป็นการแก้
อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้...แบบ Macro นี้เขาจะทำแบบ
รื้อทั้งหมด มันไม่เห็นด้วย..... อย่างบ้านคนอยู่ เราบอกบ้านนี้มันผุดตรงนั้น ผุดตรงนี้ไม่คุ้มที่จะ
ไปซ่อม..... เอาตกลงรื้อบ้านนี้ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่.... วิธีทำต้องค่อย ๆ ทำ จะ
ไประเบิดหมดไม่ได้

4. ทรงทำตามลำดับขั้น “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้าง
พื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและ
อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และ
ปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป
หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติ
การสัมพันธ์กับภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลใน

เรื่องต่าง ๆ ขึ้นซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลา...”

5. ภูมิสังคม “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

6. องค์กรรวม ทรงมีชีวิตคิดอย่างองค์กรรวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจรในการที่จะ พระ ราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง ดังเช่นกรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทยเป็นแนวทางในการ ประกอบอาชีพนับเป็นแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงมองอย่างองค์กรรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชาชนคนไทยประมาณ 10 - 15 ไร่ เพื่อการบริหารจัดการที่ดิน และแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อมีน้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่ม รวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร นั่นคือ ทฤษฎีใหม่ ชั้นที่ 1, 2 และ 3

7. ไม่ติดตำรา การพัฒนาตามแนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลมและกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

8. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานานดังที่นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เคยเล่าว่า “...กองงานในพระองค์โดยท่านผู้หญิงบุตร วิระไวทยะ บอกว่าปีหนึ่งพระองค์เบิกดินสอ 12 แท่ง เดือนละแท่ง ใช้จนกระทั่งถูกใครอย่าไปทิ้งของท่านนะจะกริ้วเลย ประหยัดทุกอย่างเป็นต้นแบบทุกอย่าง ทุกอย่างมีค่าสำหรับพระองค์หมด ทุกบาททุกสตางค์จะใช้อย่างระมัดระวัง จะสั่งให้เราปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ...”

9. ทำให้ง่าย Simplicity ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้การคิดค้น คิดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาเป็นไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญคือสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศน์โดยรวมใช้

กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทาง ฉะนั้น คำว่า “ทำให้ง่าย” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

10. การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักประชาธิปไตย “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ได้มาร่วมกัน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดของประชาชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้น แท้จริงคือการระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง....”

11. ประโยชน์ส่วนรวม การปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และการพระราชทานพระราชดำริ ในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

12. บริการรวมที่จุดเดียว One-Stop Services ทรงเน้นในเรื่องการสร้างความรู้ รัก สามัคคี และการร่วมมือร่วมแรงใจกัน ด้วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีคนต่างทำและยึดติดกับการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้แปรเปลี่ยนเป็นการร่วมมือกันแนวพระราชดำริในการดำเนินบริหารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีอยู่ทั้ง 6 ศูนย์ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับเป็นรูปแบบใหม่ของการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยอย่างแท้จริง

13. ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ หากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริการปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูกปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ

14. ใช้ธรรมปราบอธรรม แนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำดีขับไล่ น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ ดังพระราชดำรัสว่า “ใช้ธรรมปราบอธรรม”

15. ปลูกป่าในใจคน พระราชดำรัสความตอนหนึ่งความว่า “...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง”

16. ขาดทุนคือกำไร ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain...) การเสีย คือ การได้ ประเทศก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...ต่อพสกนิกรชาวไทย “การให้” “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร....

17. การพึ่งตนเอง “...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด เพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นต่อไป...”

18. พออยู่พอกิน การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ได้เริ่มจากการเสด็จฯ ไปเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้มีความอยู่ดีกินดี มีชีวิตอยู่ในขั้น “พออยู่พอกิน” ก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “ถ้าโครงการใดไม่เข้าประชาชนก็ได้กำไรจะได้ผลราษฎรจะอยู่ดีกินดีขึ้นจะได้ประโยชน์ไป”

19. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดมานานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และภายหลังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยยึดหลักทางสายกลางพอเพียงพอประมาณ ด้วยเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริตดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีสติปัญญารอบคอบ

20. ความซื่อสัตย์ สุจริต และกตัญญู “...คนที่ไม่มีความสุขจิต คนที่ไม่มีความมั่นคง ชอบแต่มีกง่าย ไม่มีวันจะสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้นจึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แท้จริงได้สำเร็จ....” พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อยก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้มีความรู้มากแต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ....” พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2533

21. ทำงานอย่างมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระเกษมสำราญและทรงมีความสุขทุกคราวที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเคยรับสั่งครั้งหนึ่งว่า “..ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กันผู้อื่น..”

22. ความเพียร :พระมหาชนก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มทำโครงการต่างๆ ในระยะแรกที่ไม่มีความพร้อมในการทำงานมากนักและทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็ได้ ท้อพระราชหฤทัย มุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

23. รู้ รัก สามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสในเรื่อง รู้ รัก สามัคคี มาอย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคำสามคำ ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุค ทุกสมัยรู้การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้นจะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก คือความรักที่เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรัก ความพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ

สามัคคี สามัคคี แต่การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุ่่วงไป ด้วยดี

การทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด (คลังปัญญาไทย,2549, ออนไลน์)

หลักการบริหารงานตามแนวคิดตะวันตก

คำว่า “การบริหาร” (Administration) ใช้ในความหมายกว้างๆ เช่น การบริหารราชการ หรือ คำเรียกในความหมายเดียวกันคือ “การจัดการ” (Management) ซึ่งทั้งสองคำนี้สามารถใช้แทนกันได้

ความหมายของการบริหาร

Peter F Drucker ได้ระบุถึงการบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ,2542 , น.2)

Herbert A.Simon กล่าวว่าการบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ , 2542 , น.2)

การบริหาร หมายถึง การทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2542 , น.1)

สรุป การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกัน ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายๆ อย่าง โดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม จากหลักการบริหารทั่วไป 14 ข้อ ของ Fayol ซึ่งต่อมา Luther Gulick ได้นำมาปรับปรุงจนกลายเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ภายใต้อักษรย่อ “POSDCORB” ที่ถือว่าเป็นคัมภีร์ของการบริหารจัดการองค์กรในช่วงต้นยุคของศาสตร์การบริหาร โดยตัวย่อของแต่ละอักษรมีความหมายดังนี้

P = Planning หมายถึง การวางแผน

O = Organization หมายถึง การจัดองค์กร

S = Staffing หมายถึง การกำลังคน

D = Directing หมายถึง การสั่งการ

Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน

R = Reporting หมายถึง การรายงาน

B = Budgeting หมายถึง การงบประมาณ

การวางแผน (planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การว่าควรทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไร และจะดำเนินการอย่างไร

การจัดองค์กร (organization) หมายถึง การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการภายในองค์การเพื่อประสานงานหน่วยปฏิบัติงานย่อยต่างๆ ให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การ

การจัดกำลังคน (staffing) หมายถึง หน้าที่ด้านบริหารงานบุคคลเพื่อฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และจัดเตรียมบรรยากาศในการทำงาน

การสั่งการ (directing) หมายถึง การที่หัวหน้าฝ่ายบริหารมีหน้าที่ต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามนำเอาการตัดสินใจดังกล่าวมาเปลี่ยนเป็นคำสั่งและคำแนะนำ นอกจากนี้ยังหมายถึงการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำขององค์การ

การประสานงาน (coordinating) หมายถึง หน้าที่สำคัญในการประสานงานส่วนต่างๆ ของงานให้เข้ากันด้วยดี

การรายงาน (reporting) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวต่างๆ ในองค์การให้ทุกฝ่ายทราบ ทั้งนี้ อาจใช้วิธีการต่างๆ เช่น การวิจัยและการตรวจสอบ

การงบประมาณ (budgeting) หมายถึง หน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณในรูปแบบของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินการบัญชี

ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory)

ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล มีรากฐานมาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีมหภาค (Macro Theory) ทางสังคมวิทยาที่นำไปใช้ในการศึกษาหาค่าความสัมพันธ์ทางสังคมตั้งแต่ระดับจุลภาค/ปัจเจกบุคคล (Micro Level - Individual) ไปจนถึงระดับมหภาค/สังคม (Macro Level - Society) ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล เป็นการประยุกต์หลักการตามแนวพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยา (สุเทพ สุนทรเกศ, 2540, น.250) โดยมีฐานคติ (Assumption) ที่ว่าการกระทำระหว่างกันของบุคคลจะกระทำโดยอาศัยการโต้ตอบซึ่งพิจารณาจากรางวัล (Reward) กับการลงโทษ (Punishment) หรือความพอใจ (Satisfactory) กับความไม่พอใจ (Unsatisfactory) การแลกเปลี่ยนการกระทำที่ได้กระทำไปแล้วนั้น ถือเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งและมีความคาดหวังว่าจะได้รับการกระทำหรือการตอบแทนจากผู้อื่น อันจะสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ที่ได้กระทำเป็นอย่างมาก การแสดง “พฤติกรรมเชิงเหตุผล” (Rational Behavior) ของมนุษย์ สามารถอธิบายได้ว่า มนุษย์มีพฤติกรรมที่จะเลือกวิถีทาง (Means) ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่ดีในเป้าหมายสุดท้าย (End) ของตน โดยมีเหตุผลเป็นบรรทัดฐาน (Normative) ของความคิดดังกล่าว ดังนั้น ความสามารถในการล่วงรู้ความคิดเชิงเหตุผลของบุคคล จึงเป็นประโยชน์ต่อการอธิบาย (Explanation) ทำนาย (Prediction) และพรรณนา (Description) ถึงพฤติกรรมทางเลือกของมนุษย์ได้ การเลือกเชิงเหตุผลของปัจเจกบุคคลจะมีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างทางเลือก และการแสดง ออกอยู่ 2 ประการคือ การแสดงออกถึงทางเลือกอันเป็นผลมาจากความเป็นเหตุเป็นผล (Rational) ซึ่งเรียกว่า “การอ้างเหตุผล” (Behavior Rationality) กับสภาวะทางจิตใจ (Mental State) ที่เป็นคุณลักษณะของปัจเจกบุคคลดังกล่าว การเลือกเชิงเหตุผลนี้จะเกี่ยวข้องกับการคาดคะเน 2 ประการ คือ การคาดคะเนผลที่จะตามมาในอนาคตอันสืบเนื่องมาจากการกระทำของตนในปัจจุบัน กล่าวคือ บุคคลได้จินตนาการว่าจะไปจะตามมาในอนาคต อันเป็นผลมาจากการกระทำของเขาในขณะนั้นและการคาดคะเนเกี่ยวกับคุณค่าของผลที่จะได้รับในอนาคต ดังนั้น ก่อนที่บุคคลจะตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งที่ต้องลงทุนเพื่ออนาคตของตนเองหรือครอบครัวแล้ว มักจะมีเหตุผลที่ทำการวินิจฉัยถึงการได้รับผลตอบแทนสูงสุดในอนาคตก่อนที่จะมีการลงทุนในกิจกรรมนั้นๆ ทฤษฎีทางเลือกเชิงเหตุผล เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่กำหนดทางเลือกสุดท้ายที่ตนเองพึงพอใจไว้ แล้วผู้กระทำ (Actor) ต้องเลือกระหว่างทางเลือกที่จะต้องไปถึงจุดหมาย และการกระทำนั้นให้ผลตอบแทนเชิงเหตุผลมากกว่า ทางเลือกเชิงเหตุผลเป็นการกระทำ (Actions) อันมาจากแรง จูงใจ (Motivation) ที่ตนจะได้รับผลประโยชน์นั้น

นักเศรษฐศาสตร์ (Harsanyi, 1986 , P. 60-107) ได้ให้ความหมายของการเลือกเชิงเหตุผลว่าเป็นการเลือกท่ามกลางตัวเลือกมากมาย แต่สิ่งที่บุคคลเลือกจะอยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจ (Preference) และโอกาส (Opportunities) กล่าวคือ บุคคลอาจเลือกที่จะดำเนินการในเป้าหมายหนึ่งไว้แล้ว แต่เกิดการเปลี่ยนใจไปกระทำอีกเป้าหมายหนึ่ง ทั้งๆ ที่ความพอใจพื้นฐานยังเหมือนเดิมหรือกล่าวได้ว่า บุคคลจะเรียนรู้ถึงค่าสูญเสียโอกาส (Opportunity Cost) ของเป้าหมายทั้งสองที่แตกต่างกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ข้อมูลเกี่ยวกับค่าสูญเสียโอกาสที่มีอยู่ เช่น บางคนตัดสินใจที่จะศึกษาต่อแต่เปลี่ยนใจไม่ไปเรียน อาจเป็นเพราะค่าเล่าเรียนหรือค่าใช้จ่ายสูงขึ้น หรือการศึกษาที่จะศึกษาต่อไปนั้นยากเกินไป ฯลฯ ดังนั้น ข้อสำคัญของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเชิงเหตุผลนี้ คือ บุคคลได้เลือกสรรสิ่งที่ตนเองพอใจและคงความพึงพอใจ ซึ่งความพึงพอใจเหล่านี้จะแสดงออก มาในรูปของการได้รับผลตอบแทนในแง่ของอรรถประโยชน์สูงสุด (Utility maximization)

ในด้านการศึกษา Schultz (Schultz, 1966 , P.127-132) กล่าวว่า การศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยเป็นการลงทุนให้กับตนเอง การศึกษาช่วยพัฒนาความสามารถและความเจริญงอกงามต่างๆ การลงทุนในที่นี้หมายถึง การเข้าศึกษาในโรงเรียน เพื่อที่จะได้เป็นผู้ผลิตและเป็นผู้ที่มีรายได้ในอนาคต จัดเป็นการลงทุนในระดับจุลภาค (Micro) ส่วนการศึกษาในระดับมหภาค (Macro) ถือว่าการ ศึกษาเป็นการลงทุน เพื่อผลิตแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งแรงงานทรัพยากรมนุษย์เหล่านั้น จะเป็นผู้ก่อให้เกิดสินค้าและบริการในตลาด เป็นการช่วยเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ ในอีกด้านหนึ่งการศึกษาจัดเป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) ที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนได้มีโอกาสรับการศึกษาโดยทั่วถึง การศึกษาในแง่ปัจเจกบุคคล จัดได้ว่าเป็นการลงทุนและการบริโภค (ศิริลักษณ์ ชุตติกุล, 2530 , น. 146) โดยพิจารณาว่าเมื่อบุคคลหนึ่งจะเข้าศึกษาต่อต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา แต่บุคคลนั้นจะได้รับความพึงพอใจและชื่นชมต่อความสำเร็จของตน ซึ่งได้รับอรรถประโยชน์โดยตรงจากการศึกษาต่อ รายจ่ายเพื่อการศึกษาในกรณีนี้ จึงเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภค แต่การนำเอาความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพในอนาคตสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว ยังนำมาซึ่งข้อ เสียเชิงเกียรติยศภายหลังสำเร็จการศึกษาแล้ว รายจ่ายเพื่อการศึกษาในประเด็นนี้จึงเป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนในอนาคตที่เป็นทั้งตัวเงินและผลตอบแทนทางด้านจิตใจ

ตัวอย่างการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ต้นแบบในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเชิงคุณธรรม

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเชิงคุณธรรมประจำตำบลร่องวัวแดง เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรที่มีคุณภาพและมีคามเข้มแข็ง และการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์

ทางการเกษตร เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบในการดำเนินงานของศูนย์ มีคำขวัญ/สโลแกนประจำศูนย์ฯ คือ “เขียนผู้จากของแต่ เผยแพร่ชื่อลูกหลาน คือ งานเกษตรบ้านเฮา (เรียนรู้จากของจริงเผยแพร่ให้ลูกหลาน คือ งานเกษตรบ้านเรา)” และมีคุณธรรมประจำศูนย์ฯ คือ “ร้องวัวแดง... เกษตรแบบพอเพียง เมื่อชุมชนเพียงพอ” ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเชิงคุณธรรมประจำตำบลร้องวัวแดง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 15 หมู่ 4 บ้านม่วงเจิว ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดย นายบุญทรง ยุติธรรม ตัวแทนเกษตรกรในชุมชนตำบลร้องวัวแดง เป็นผู้จัดการศูนย์ฯ ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการงานควบคุมการดำเนินงานของศูนย์ฯ และดำเนินงานด้านเกษตรทุกรูปแบบร่วมกับคณะกรรมการประจำศูนย์ฯ จำนวน 30 คน ซึ่งทั้งหมดนี้จะรับหน้าที่ในการดำเนินงานของศูนย์ฯ ที่มีเป้าหมายเดียวกัน แต่รูปแบบการดำเนินงานไม่เหมือนกันเพื่อสร้างและพัฒนาศูนย์ฯ ให้มีประสิทธิ ภาพและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ จัดอยู่ในประเภทของผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตร ได้แก่ น้ำหมักชีวภาพ น้ำสมุนไพร น้ำส้มควันไม้ น้ำปุ๋ยชีวภาพ และพืชผักปลอดสารพิษ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงหมูหลุม การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ การเลี้ยงวัว ฯ

เหตุผลที่คณะกรรมการศูนย์ฯ ได้ตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบในการดำเนินงานของศูนย์ฯ เนื่องจากตำบลร้องวัวแดง มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรที่มีคุณภาพและมีความเข้มแข็ง อีกทั้งคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งศูนย์แห่งนี้ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชนที่สามารถเข้ามาเรียนรู้ทดลองปฏิบัติและแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตร โดย นายบุญทรง ยุติธรรม (ผู้จัดการศูนย์) และปราชญ์ชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอด ตลอดจนสร้างรูปแบบการทำเกษตรแบบผสมผสาน ที่มีทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่สามารถสร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้กับเกษตรกรในชุมชนได้เป็นอย่างดี และศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ได้ส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มเกษตรกรของชุมชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม โดยมีการสอดแทรกหลักของคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เกษตรกรนำไปปรับใช้กับการประกอบอาชีพของตนเอง รวมถึงการสร้างแนวคิดและการพัฒนาด้านการเกษตรให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายจนสามารถใช้เป็นต้นแบบในการเรียนรู้และถ่ายทอดให้ชุมชนและประชาชนทั่วไปได้ศึกษา เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน (ศูนย์คุณธรรม, 2551 , ออนไลน์)

สรุป ทฤษฎีทางเลือกเชิงเหตุผล เชื่อว่า ผู้กระทำ (Actor) จะเลือกวิธีการโดยมีเหตุผลและพึงพอใจกับเป้าหมายที่คาดหวังว่าจะได้รับในอนาคต เป็นรูปแบบที่ดีที่สุดสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมกับงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้เข้าใจพฤติกรรมในการเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

และทราบเหตุผลในการเลือกของเกษตรกร ในกรณีที่มีการคัดลใจที่จะประกอบอาชีพ เกษตรกรรมหรือไม่เพราะเหตุใดและถ้าเลือกที่จะปฏิบัติตามต้องการความช่วยเหลือ หรือขอรับการสนับสนุนในเรื่องใดจึงจะตรงกับความต้องการของตนเองและชุมชน

จากการศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบการเลือกตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นโยบายการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แนวคิดศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม การสื่อสารที่ใช้ในการฝึกอบรม แนวคิดทางการบริหาร แนวคิดการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และแนวคิดการพัฒนารูปแบบที่ยั่งยืน ทำให้เห็นถึงรูปแบบ วิธีการขั้นตอน และทรัพยากรที่ใช้ในการบริหารจัดการฝึกอบรมซึ่งศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ของนายจันทร์ที ประทุมภา จะได้ใช้เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมแก่เกษตรกรในหมู่บ้านเป้าหมายทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านใหม่โนนรัง ,บ้านสำโรง ตำบลตลาดไทรและบ้านวังทองพัฒนา ตำบลโนนตูม อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ให้ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อไป

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่การวิจัย

การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมาในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ที่ได้มาเข้ารับการอบรม ณ ศูนย์ฯ แห่งนี้ ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในเขตตำบลตลาดไทร 2 หมู่บ้าน และตำบลโนนตูม 1 หมู่บ้าน คือ 1) บ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร 2) บ้านสำโรง หมู่ 7 ตำบลตลาดไทร และ 3) บ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูล สภาพภูมิสังคมและข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมาและทำการศึกษาร่วมกัน (community study) เก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย 3 หมู่บ้าน โดยมีสาระสำคัญเรียงตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

- 7.1 ข้อมูลจังหวัดนครราชสีมา
- 7.2 การศึกษาชุมชนบ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร
- 7.3 การศึกษาชุมชนบ้านสำโรง หมู่ 7 ตำบลตลาดไทร
- 7.4 การศึกษาชุมชนบ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูม

7.1 ข้อมูลจังหวัดนครราชสีมา

ประวัติความเป็นมา

จังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งในอาณาจักรไทย แต่เดิมตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอสูงเนิน ห่างจากตัวเมืองปัจจุบันประมาณ 31 กิโลเมตร เรียกว่า “เมืองโคราฆะปุระ” หรือโคราฆ กับเมืองเสมา ซึ่งทั้ง 2 เมืองเคยเจริญรุ่งเรืองในสมัยขอมแต่ในปัจจุบันเป็นเมืองร้าง ตั้งอยู่ริมลำตะคอง สมัยอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231) โปรดให้สร้างเมืองโดยเอาชื่อเมืองเสมากับเมืองโคราฆะปุระ มาผูกเป็นนามเมืองใหม่เรียกว่า “เมืองนครราชสีมา” แต่คนทั่วไป เรียกว่า “เมืองโคราฆ” ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเป็นเมืองชั้นเอก ผู้สำเร็จราชการเมืองคนแรก คือเจ้าพระยานครราชสีมา (ปิ่น นครราชสีมา) ในรัชกาลนี้เมืองนครราชสีมา ได้นำช้างเผือก 2 เชือก ขึ้นน้อมเกล้าถวาย ต่อมาในปี พ.ศ.2369 ในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ก่อการกบฏยกกองทัพมาตีเมืองนครราชสีมา กวาดต้อนพลเมืองไปเป็นเชลย คุณหญิงโม (ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา คือ พระสุรียเดชวิเศษ ฤทธิพิศพิศวิชัย) ผู้รักษาเมือง แสร้งทำกลัวเกรงและประจบเอาใจทหารลาว เมื่อถูกกวาดต้อนมาถึงทุ่งสัมฤทธิ์ในเขตอำเภอพิมายก็หยุดพักกลางทาง พอได้โอกาสคุณหญิงโมก็จัดกองทัพโจมตีกองทัพเวียงจันทน์แตกพ่ายไป วิจารณ์ที่คุณหญิงโมได้ประกอบขึ้นนี้ รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา คุณหญิงโม ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น “ท้าวสุรนารี” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวม หัวเมืองในเขตที่ราบสูงให้นครราชสีมาเป็น ที่ว่าการมณฑลลาวกลาง ในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110)

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบนที่ราบสูงโคราฆ ละติจูด 15 องศาเหนือ ลองจิจูด 102 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 187 เมตร ตัวจังหวัดอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ 255 กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ 264 กิโลเมตร มีพื้นที่ 20,493.964 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,808,728 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.12 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเขตพื้นที่ปกครอง 32 อำเภอ 289 ตำบล 3743 หมู่บ้าน

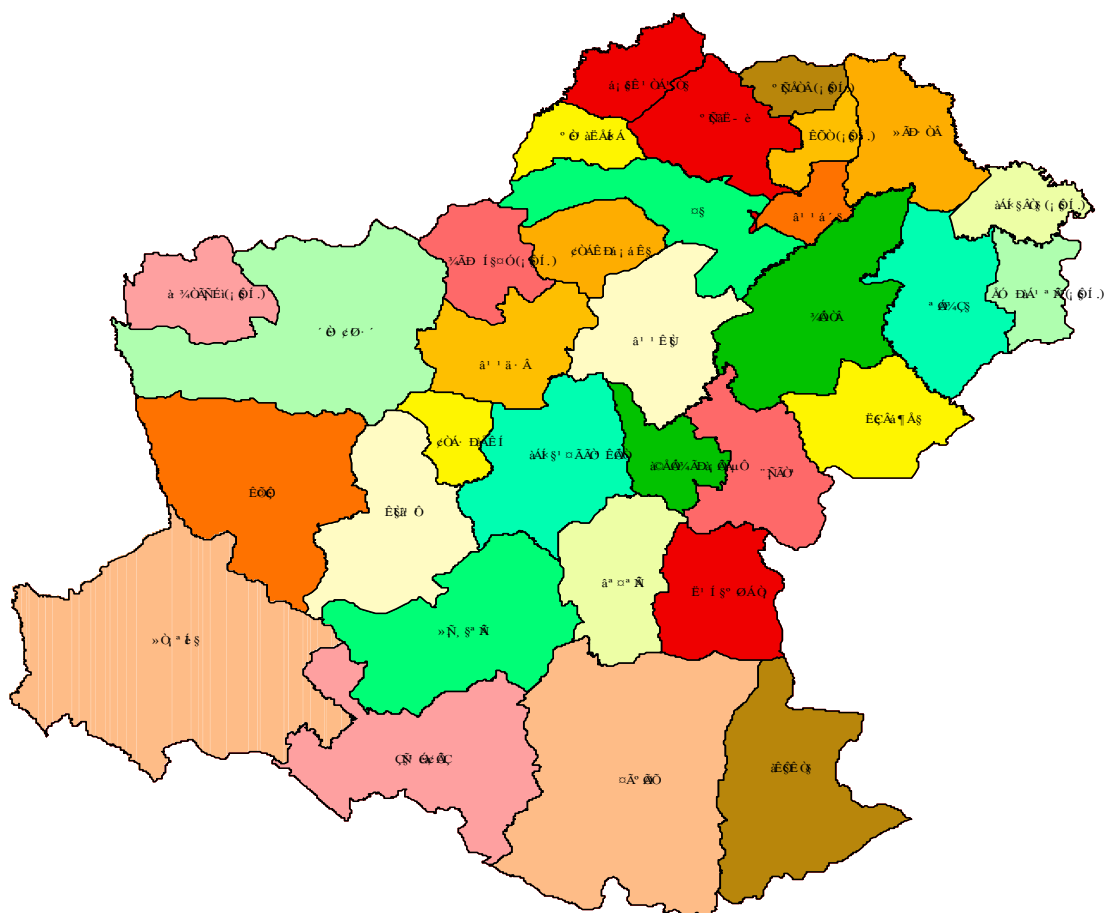
อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครนายก และจังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา
(ที่มา : สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา)

ลักษณะทางกายภาพ

ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครราชสีมาสามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

- 1) บริเวณเทือกเขาและที่สูงทางตอนใต้ของจังหวัดมีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 250 เมตร อยู่ในบริเวณอำเภอปากช่อง อำเภอปักธงชัย อำเภอวังน้ำเขียว อำเภอครบุรี และอำเภอเสิงสาง เทือกเขานี้เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสายที่ไหลไปทางตะวันออกของภาค ได้แก่ แม่น้ำมูล ลำชีวะ ลำพระเพลิง และลำปลายมาศ พื้นที่ระหว่างเทือกเขาส่วนใหญ่มี

ลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลึกและลูกคลื่นลอนตื้น ตอนล่างของหุบเขามีความลาดชันค่อนข้างมาก ทำให้มีการชะล้างพังทลายของหน้าดินในบริเวณนี้ค่อนข้างสูง

2) บริเวณที่สูงทางตอนกลางของจังหวัดมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 200 -250 เมตร อยู่ในเขตอำเภอด่านขุนทด อำเภอสีคิ้ว อำเภอเทพารักษ์ อำเภอพระทองคำ ตอนล่างของอำเภอโนนไทย อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมือง อำเภอสูงเนิน ตอนบนของอำเภอ ปักธงชัยและอำเภอครบุรี อำเภอโชคชัย อำเภอหนองบุญมาก อำเภอจักราช และอำเภอเสิงสาง ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนตื้นยกเว้นบริเวณใกล้เชิงเขามีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลึก พื้นที่บางส่วนเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำไหลผ่าน หลายสาย ได้แก่ ลำตะเพิน ลำพระเพลิง ลำตะคอง ลำน้ำมูล และลำจักราช

3) พื้นที่ลูกคลื่นทางตอนเหนือของจังหวัด มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 200 เมตร อยู่ในเขตอำเภอขามสะแกแสง ตอนบนของอำเภอโนนไทย อำเภอดง ทางทิศตะวันตกของอำเภอบัวใหญ่ อำเภอบ้านเหลื่อม อำเภอห้วยแถลง และอำเภอชุมพวง อำเภอลำทะเมนชัย มีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น ที่สูงสลับที่นา บางตอนเป็นพื้นที่ราบลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำเชียงไกร และลำปลายมาศ

4) บริเวณที่ราบลุ่มทางตอนเหนือของจังหวัด มีความสูงจากระดับน้ำทะเลน้อยกว่า 200 เมตร อยู่ในเขตอำเภอบัวใหญ่ อำเภอดง อำเภอโนนสูง อำเภอประทาย อำเภอพิมาย อำเภอสีดา อำเภอบัวลาย และอำเภอเมืองยาง มีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น และมีที่ราบลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ

ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดนครราชสีมา เป็นประเภททุ่งหญ้าเขตร้อน (Tropical Savanna) โดยมีลมมรสุมพัดผ่าน คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเริ่มพัดจากทิศตะวันออกหรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง กับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้หรือทิศใต้ ทำให้อากาศชุ่มชื้นและมีฝนตกชุกโดยทั่วไป ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ของทุกปี เริ่มมีฝนตกชุกปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว สภาพอากาศจะเริ่มเปลี่ยนจากฤดูฝนไปสู่ฤดูหนาวตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ภายใต้นี้ได้รับอิทธิพลจาก ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาวและแห้ง พัดจากประเทศจีน

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคมช่วงที่อากาศร้อนที่สุด อยู่ใน เดือนมีนาคม มีอุณหภูมิสูงสุด 36.88 องศาเซลเซียส

ลักษณะประชากรและอาชีพ

ปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมา มีประชากรจำนวนประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมากเป็นอันดับสองของประเทศรองจากกรุงเทพมหานคร ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ.2553 จำนวนทั้งสิ้น 2,582,089 คน เป็นชาย จำนวน 1,277,333 คน เป็นหญิง จำนวน 1,304,756 คน (ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554)

ประกอบด้วยประชากรหลากหลายเชื้อชาติ ได้แก่

ไทยโคราช เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา ใช้ภาษาเหมือนไทยในภาคกลาง เพียงแต่เสียงวรรณยุกต์เพี้ยนไปบ้าง และมีคำศัพท์สำนวนบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะตนเอง

ลาว (ลาวเวียง ไทยลาว หรือไทยอีสาน) มีจำนวนรองลงมาจากกลุ่มไทยโคราช พูดภาษาไทยอีสาน และมีขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนชาวอีสานทั่วไป

มอญ ปัจจุบันชาวมอญในนครราชสีมายังคงรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีมอญไว้ เช่น ภาษา การไหว้ พิธี การเล่นสะบ้า ภาษามอญจะใช้พูดในชาวไทยมอญที่อายุเกิน 60 ปีขึ้นไป ส่วนคนรุ่นหลังจะพูดภาษาไทยโคราชทั้งสิ้น

ส่วย หรือ ข่า เป็นชนพื้นเมืองของหัวเมืองเขมรป่าดงและเมืองนครราชสีมา พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ปัจจุบันมีเฉพาะผู้ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ยังคงใช้ภาษาส่วยในกลุ่มของตนเอง และยังใช้ภาษาไทยโคราชเป็นพื้น

ญ้อกร หรือ เนียะกุล เป็นชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ตามไหล่เขาหรือเนินเขาต่างๆ บริเวณด้านในของที่ราบสูงโคราช ใช้ภาษาชาวน เป็นภาษาตระกูลมอญ-เขมร ซึ่งจะพูดกันเฉพาะในกลุ่มผู้มีอายุเกิน 60 ปี ขึ้นไป นอกนั้นใช้ภาษาไทยโคราช

ไทยยวน หรือ ไทยโยนก เป็นเผ่าไทยในภาคเหนือของไทย ชาวไทยยวนยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบโยนกไว้ได้ดีมาก ใช้ภาษาไทยยวนในหมู่ไทยยวนด้วยกันเอง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวจีน ชาวเวียดนาม และชาวเขก

อาชีพ

อาชีพหลัก คือ ทำนา ทำไร่ มีพืชสำคัญ เช่น ข้าวเจ้า ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอ ฝ้ายและข้าวฟ่าง เลี้ยงไหม ทำป่าไม้ เลี้ยงสัตว์ ประมงน้ำจืด ทรัพยากรแร่ที่สำคัญคือ เหล็กหิน

ด้านการอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร เช่น โรงสีข้าว โรงทำมันเส้น มันอัดเม็ด ทำน้ำตาล ทอกระสอบ ทอผ้าไหม ทำแป้งมันสำปะหลัง ฟาร์มไก่ ฟาร์มหมู

อุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทอผ้าไหม ผ้ามัดหมี่ เครื่องจักสาน และการทำเครื่องปั้น ดินเผาด่านเกวียน

อาชีพเกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยว เช่น โรงแรม รีสอร์ท บ้านพักที่คืนจัดสรร นำเที่ยว สินค้าของที่ระลึก ฟาร์มผัก ฟาร์มองุ่น ฟาร์มโคนม ขนส่งผัก เนื้อ นม จากฟาร์มสู่ตลาดกลางในกรุงเทพฯ ปัจจุบัน จังหวัดนครราชสีมา ได้ชื่อเป็นเมืองท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน

สภาพเศรษฐกิจ

นักลงทุนทั้งไทยและต่างประเทศ ได้ตั้งฉายาจังหวัดนครราชสีมาว่า “มหานครแห่งอีสาน” เป็นเสมือนเมืองหลวงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ของภูมิภาค ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การคมนาคมขนส่ง การอุตสาหกรรม การเงินการธนาคาร การพาณิชย์ การสื่อสาร ฯลฯ ดังมีคำขวัญของเมืองโคราชว่า “มหานครแห่งอีสาน เมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจประตูเชื่อมโยงพันธมิตร สร้างเศรษฐกิจคู่สากล (จังหวัดนครราชสีมา , 2552 ,ออนไลน์)

สภาพลุ่มน้ำและการพัฒนาลุ่มน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา มี 9 ลุ่มน้ำ โดยมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 20,905 ตารางกิโลเมตร อำเภอที่ได้รับน้ำจากลุ่มน้ำ ได้แก่ อำเภอ ชุมพวง พิมาย ห้วยแถลง จักราช โนนสูง เมืองเสิงสาง ครบุรี โชกขัย ปักธงชัย สูงเนิน ปากช่อง ขามทะเลสอ สีคิ้ว โนนไทย ประทาย โนนแดง บัวใหญ่ ขามสะแกแสง คง แก้งสนามนาง บ้านเหลื่อม หนองบุญมาก รวม 23 อำเภอ มีรายละเอียดลุ่มน้ำต่างๆ ดังนี้

ลุ่มน้ำมูล ต้นกำเนิดเกิดจากเขาวงและเขาละมั่งของเทือกเขาสันกำแพง ในเขตอำเภอปักธงชัย ไหลจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านท้องที่อำเภอปักธงชัย จักราชวกไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านอำเภอโนนสูง พิมาย ชุมพวง ลำน้ำสายหลัก คือแม่น้ำมูล มีน้ำไหลตลอดปีและค่อนข้างมากในฤดูฝน ประชากรตามริมฝั่งลุ่มน้ำมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ นอกจากนี้ ลุ่มน้ำมูลยังมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ คือโครงการเขื่อนพิมาย สร้างกั้นลำน้ำที่อำเภอพิมายรวมทั้งฝายหินทิ้ง และโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

ลุ่มน้ำลำมาศตอนปลาย มีลำน้ำสายหลักคือลำมาศ ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในอำเภอเสิงสางคือลุ่มน้ำมาศตอนต้น ไหลผ่านอำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์ แล้วไหลเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมาเป็นลุ่มน้ำลำมาศตอนปลาย โดยไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่ตอนเหนือของอำเภอชุมพวง ประชากรส่วนใหญ่ตามริมฝั่งลำน้ำประกอบอาชีพทำนาและทำไร่เป็นส่วนใหญ่มีน้ำไหลตลอดปี แต่ฤดูแล้งจะมีปริมาณน้ำน้อยจนไม่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรได้

ลุ่มน้ำลำมาศตอนต้น มีลำน้ำสายหลักคือลำมาศซึ่งเกิดจากลำห้วยเพือก ลำห้วยโทนและห้วยอื่นๆ ไหลมารวมกันแล้วไหลเข้าสู่อำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ของอำเภอครบุรี และเสิงสาง น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำอย่างรวดเร็วในฤดูฝน ทำให้ดินดูดซับน้ำได้น้อยเกิดการชะล้างหน้าดินสูง ทำให้ลำน้ำตื้นเขินเร็วและไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ มีโครงการชลประทานเขื่อนลำปลายมาศอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ แต่ประชากรส่วนใหญ่ที่ได้รับประโยชน์อยู่ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากนี้ ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

ลุ่มน้ำลำจักราช มีลำน้ำสายหลักคือลำจักราช ซึ่งเกิดจากห้วยสาระเพ็ชร และห้วยจักราช ในอำเภอหนองบุญมากแล้วไหลสู่แม่น้ำมูลในอำเภอพิมาย มีน้ำไหลเฉพาะช่วงฤดูฝนประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ ลำห้วยตอนต้นมีความลาดชันมาก ราษฎรสร้างฝายเป็นช่วงๆค่อนข้าง มากบริเวณลุ่มน้ำมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก

ลุ่มน้ำลำมูลบน - ลำพระเพลิง มีลำน้ำสายหลักคือ ลำพระเพลิง ลำมูลบน ลำชะเอ และลำน้ำมูล มีความยาวประมาณ 224 กิโลเมตร ซึ่งไหลไปบรรจบกับลำตะคองที่อำเภอจักราช ประชากรตามลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอบักรังชัยและครบุรี มีปริมาณน้ำค่อนข้างมากและไหลตลอดปี ลุ่มน้ำนี้มีเขื่อนขนาดใหญ่ 3 แห่ง คือ เขื่อนลำมูลบน เขื่อนลำชะเอ และเขื่อนลำพระเพลิง นอกจากนี้ ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

ลุ่มน้ำลำตะคอง ต้นกำเนิดเกิดจากเทือกเขาสนกำพวด ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีลำน้ำสายหลัก คือลำตะคอง มีความยาวประมาณ 175 กิโลเมตร ไหลขึ้นไปทางเหนือผ่านอำเภอบำกช่อง และวกไปทางตะวันออกผ่านอำเภอสีคิ้ว สูงเนิน เมือง ไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติประชากรตามบริเวณลุ่มน้ำส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกไม้ผล และ เลี้ยงสัตว์

ลุ่มน้ำลำเชียงไกร ต้นกำเนิดเกิดจากภูเขาในเขตอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ มีลำน้ำสายหลัก คือ ลำเชียงไกร มีความยาวประมาณ 145 กิโลเมตร ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในอำเภอด่านขุนทด และไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอโนนสูง มีน้ำตลอดปีและค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน นอกจากนั้น ยัง

มีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก ฝายน้ำล้นและบ่อบาดาลอีกหลายแห่งประชากรส่วนใหญ่ตามลุ่มน้ำประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

ลุ่มน้ำลำสะเทต ต้นน้ำอยู่ที่ห้วยปราสาทในเขตอำเภอคง มีลำน้ำสายหลัก คือ ลำสะเทต มีความยาวประมาณ 35 กิโลเมตร มีต้นน้ำอยู่ที่อำเภอลำทะเมนชัย และอำเภอคง มีปริมาณน้ำตลอดปีและค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน มีฝายน้ำล้นขนาดกลาง ขนาดเล็กกั้นลำน้ำอีกหลายแห่ง ประชากรส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกไม้ผลและเลี้ยงสัตว์

ลุ่มน้ำชี มีลำน้ำสายหลัก คือ ลำน้ำชีช่วงผ่านจังหวัดนครราชสีมา มีความยาวประมาณ 38 กิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปีปริมาณน้ำค่อนข้างมากในฤดูฝน โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจากแม่น้ำชีของการ พลังงานแห่งชาติในพื้นที่อำเภอแก้งสนามนาง มีแหล่งน้ำขนาดเล็กอีกหลายแห่ง ประชากรส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำประกอบอาชีพทำนา (ที่มา : โครงการชลประทานนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2553)

แหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่

ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา มีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ 5 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำลำตะคอง, อ่างเก็บน้ำลำพระเพลิง, อ่างเก็บน้ำมูลบน, อ่างเก็บน้ำลำแซะ, อ่างเก็บน้ำลำปลายมาศ และเขื่อนระบายน้ำทุ่งสัมฤทธิ์ โดยมีความจุ 992.69 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ชลประทาน 589,499 ไร่ (โครงการชลประทานนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2553)

ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ชลประทานในจังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่ชลประทานปัจจุบันพื้นที่ชลประทานที่มีศักยภาพขยายเพิ่มได้

	(ไร่)	(ไร่)
-โครงการชลประทานนครราชสีมา	106,696	6,789
-โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำตะคอง	164,186	-
-โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำพระเพลิง	84,960	2,400
-โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษามูลบน-ลำแซะ	158,886	-
-โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปลายมาศ	28,022	650
-โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาทุ่งสัมฤทธิ์	152,931	6,000
รวม	695,681	15,839

(ที่มา : โครงการชลประทานนครราชสีมา)

ทรัพยากรดิน

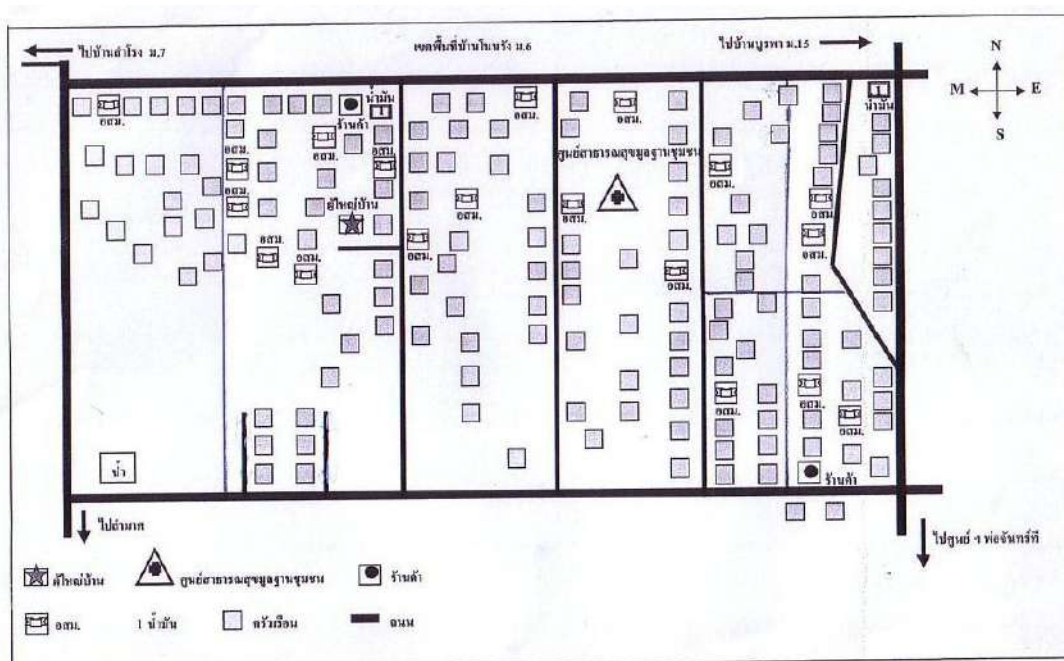
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ดินเค็มถึงหนึ่งในสามของภาคคือ 17.8 ล้านไร่ จังหวัด นครราชสีมา มีพื้นที่ดินเค็มมากที่สุดและรุนแรงที่สุด โดยมีพื้นที่ดินเค็มทั้งหมด 12.8 ล้านไร่ เป็นพื้นที่เค็มมากทำการเพาะปลูกไม่ได้ 0.48 ล้านไร่ พื้นที่ดินเค็มน้อย-ปานกลางใช้ปลูกข้าว 2 ล้านไร่ และพื้นที่รับน้ำที่มีศักยภาพทำให้เกิดการแพร่ดินเค็มอีก 2.1 ล้านไร่

พื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติ

จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่รับน้ำฝนรวม 55,142 ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำท่ารวม 9761 ลบ.ม. / ปี ปริมาณน้ำฝน ระหว่างปี 2545 ถึง 2551 จะอยู่ในช่วง 824.40 มม. ถึง 1,380.40 มม. ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,357.7 จำนวนวันฝนตก 124 วัน ซึ่งปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย และจำนวนวันที่ฝนตกมีแนวโน้มคงที่ พื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่เสี่ยงภัยต่อการเกิดน้ำท่วมขัง จังหวัดนครราชสีมา บริเวณที่ราบริมแม่น้ำมูล แม่น้ำชี และแม่น้ำสาขาใกล้จุดบรรจบแม่น้ำสายหลักทำให้มีความเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมขัง พื้นที่เสี่ยงภัยต่อการเกิดดินถล่ม มีพื้นที่เสี่ยงภัยในเขต จังหวัดนครราชสีมา 4 ตำบล ใน 3 อำเภอ พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่เสี่ยงภัยต่อการเกิดไฟป่าบริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตอำเภอปากช่องและอำเภอวังน้ำเขียวพื้นที่แล้งซ้ำซาก พื้นที่จังหวัดนครราชสีมาประสบภัยแล้งในระดับรุนแรง

1.2 ข้อมูลชุมชนบ้านใหม่โนนรัง

สภาพทั่วไป บ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัด นครราชสีมา

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านใหม่โนนรัง
(ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนรัง (2552,ออนไลน์)

ประวัติความเป็นมา

บ้านใหม่โนนรัง มีลักษณะพื้นที่เป็น โกล เป็นเนิน เมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาเป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าเต็ง ป่ารัง ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านโนนรัง ปัจจุบันมีดินรังกเหลือเพียงต้นเดียวเท่านั้น ต่อมาได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านบุรพาโดยแยกออกมาจากบ้านโนนรัง เมื่อปี พ.ศ. 2545 บ้านใหม่โนนรังแยกออกมาจากบ้านโนนรัง และได้เปลี่ยนเป็นตำบลตลาดไทร โดยมี นายบุญยัง สมบุตร ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโนนรัง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลโลกเก่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลโนนตูม อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลประชากร ครัวเรือนที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน 77 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 191 คน หญิง 180 คน รวมทั้งสิ้น 371 คน (สำนักทะเบียนราษฎร์ อำเภอชุมพวง ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2552)

สภาพทางเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ได้แก่ อาชีพทำนา ไร่ยอละ 69 อาชีพทำไร่ ไร่ยอละ 7 ของประชากรทั้งหมด เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสลับลูกคลื่น สภาพพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย มีหินลูกรังและดินลูกรังผสมดินเหนียวเป็นบางส่วน เหมาะแก่การเพาะปลูก ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 16 ของประชากรทั้งหมดและอาชีพอื่น ๆ ทำนาปี ทำนาปรัง ปลูกเห็ดฟาง ปลูกเงาะ ปลูกแตงน้ำหยด เลี้ยงหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า รับจ้าง ค้าขาย

สภาพทางสังคม มีลักษณะทางสังคมเป็นแบบสังคมร่วมสมัย โดยนำเอาศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษมาผสมผสานกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ประชาชนในชุมชนมีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย อยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัย เป็นสังคมเกษตรกรรมที่สงบสุข ในชุมชนไม่มีความขัดแย้งทั้งทางศาสนาและกฎระเบียบ

สภาพทางวัฒนธรรม พิธีศาลดาบู่ พิธีบุญเบิกบ้าน พิธีบุญข้าวก่ำ พิธีบุญมหาชาติ

สภาพแวดล้อม-สภาพพื้นที่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงลาดเอียงจากทิศเหนือลงใต้ แม่น้ำสายสำคัญคือ ลำน้ำมาศ

สภาพภูมิอากาศ

ฤดูร้อน ช่วงระยะเวลา เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิ 35 c

ฤดูฝน ช่วงระยะเวลา เดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม อุณหภูมิ 32 c

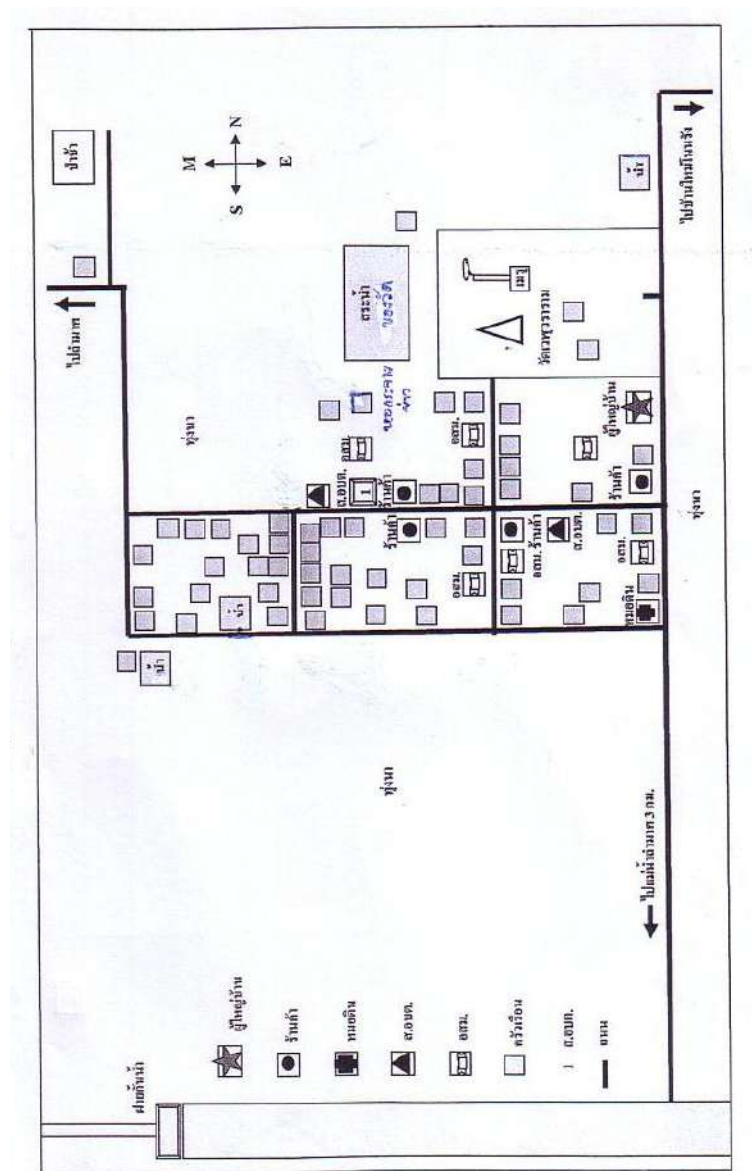
ฤดูหนาว ช่วงระยะเวลา เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิ 27 c

สภาพภูมิประเทศ มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับลูกคลื่น พื้นที่มีความลาดเอียงจากทางทิศตะวันออก เอียงเหนือ สภาพพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย มีหินลูกรังและดินลูกรังผสมดินเหนียว เป็นบางส่วนเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่และไม้ยืนต้น พื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ป่าสงวนทั้งหมดสภาพแล้ว แหล่งน้ำไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดปี (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนรังออนไลน์, 2552)

1.3 ข้อมูลชุมชนบ้านตำโรง

สภาพทั่วไป หมู่บ้านตำโรง หมู่ที่ 7 ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา
แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนบ้านตำโรง

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านตำโรง
(ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนรัง (2552,ออนไลน์)

ประวัติความเป็นมา

บ้านสำโรง หมู่ที่ 7 ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เริ่มก่อตั้งประมาณปี พ.ศ. 2447 ในสมัยนั้นผู้คนอพยพมาจากบ้านตลาดโพธิ์ และพบว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการตั้งหมู่บ้าน และมีต้นสำโรงใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน จึงได้ชื่อว่า บ้านสำโรง เดิมนั้นขึ้นกับตำบลสาหร่าย อำเภอพิมาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้ย้ายมาขึ้นกับตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง ปัจจุบันมี นายบุญมา ลำชาว เป็นผู้ใหญ่บ้าน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโนนตูม

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลหนองนา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านโนนรังใหญ่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านคอน

ข้อมูลประชากร

1) ครัวเรือนที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน 79 ครัวเรือน แบ่งเป็น ชาย 179 คน หญิง 179 คน รวมทั้งสิ้น 358 คน

2) ครัวเรือนตามข้อมูล จปฐ. ปี 2552 จำนวน 58 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนที่มีอยู่จริง แบ่งเป็น ชาย 101 คน หญิง 126 คน รวมทั้งสิ้น 227 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพ ทำนาปี ทำนาปรัง ปลูกแตงน้ำหยด รับจ้าง ค้าขาย

สภาพทางวัฒนธรรม พิธีศาลตาปู่ พิธีบุญเบิกบ้าน พิธีบุญข้าวก่ำ พิธีบุญมหาชาติ

สภาพแวดล้อม-สภาพพื้นที่ทรัพยากรดิน ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย มีคุณภาพค่อนข้างต่ำ ต้องมีการปรับปรุงดินอยู่เสมอ จึงจะทำให้ได้ผลผลิตที่ดี มีแม่น้ำสายสำคัญ คือ ลำน้ำมาศไหลผ่านพื้นที่เกษตรบ้านสำโรง สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มเมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมสูงประมาณ 1-2 เมตร ทำให้มีปัญหาด้านการเพาะปลูกและพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย

สภาพภูมิอากาศ

ฤดูร้อน ช่วงระยะเวลา เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อากาศร้อนมากขาดแคลนน้ำสภาวะน้ำในสระแห้ง

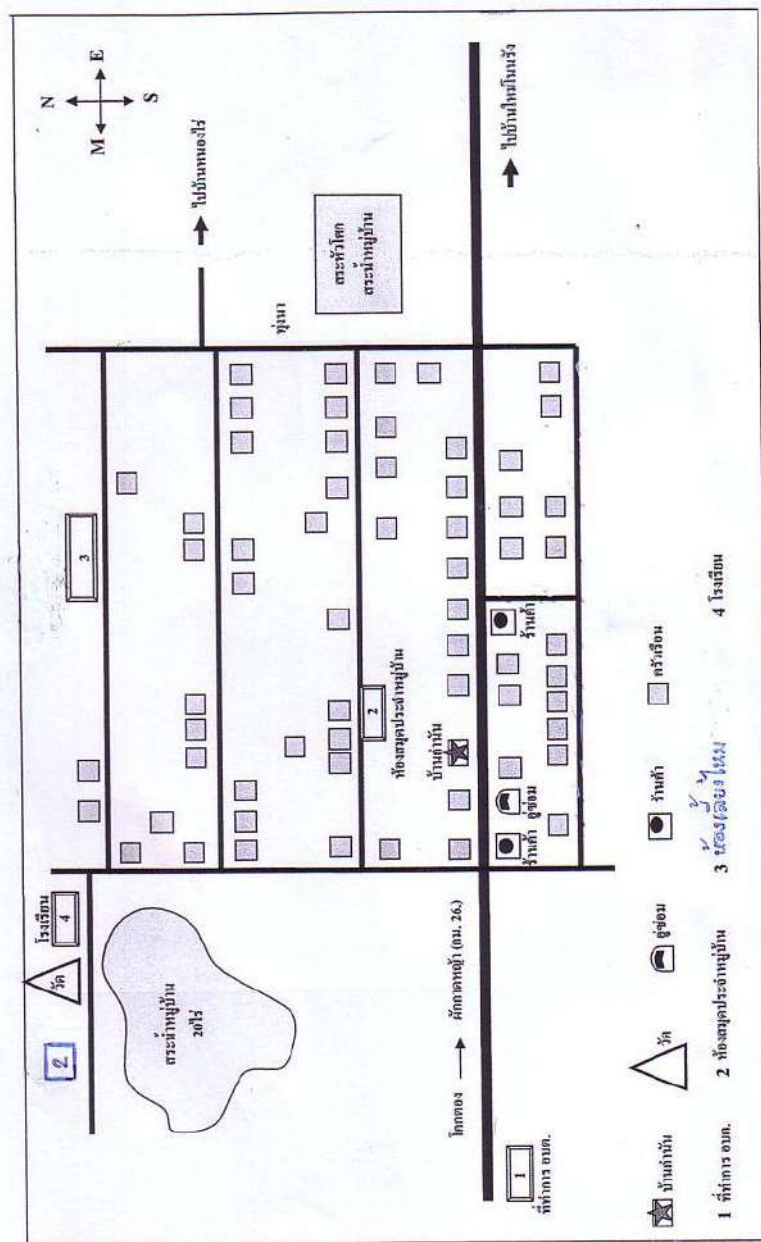
ฤดูฝน ช่วงระยะเวลา เดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม หากฝนตกชุกมีน้ำท่วมสูง

ฤดูหนาว ช่วงระยะเวลา เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์

1.4 ข้อมูลชุมชนบ้านวังทองพัฒนา

สภาพทั่วไป หมู่บ้านวังทองพัฒนา หมู่ที่ 12 ตำบลโนนตูม อำเภอยางชุมน่าง จังหวัด
นครราชสีมา

แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านวังทองพัฒนา

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนหมู่บ้านวังทองพัฒนา (ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนตูม (2552,ออนไลน์))

ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านวังทองพัฒนา หมู่ที่ 12 เดิมขึ้นกับตำบลสาหร่าย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2514 ได้ย้ายมาขึ้นกับตำบลโนนตูมมีลำน้ำมาศไหลผ่านหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพการเกษตร ภาษาที่พูด คือ ภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธ ชื่อหมู่บ้านวังทองพัฒนาตั้งโดย นายทองอุ่น ปะวะระ กำนันตำบลโนนตูม ปัจจุบันมี นายบัวผัน เพ็ญวงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลห้วยตะเคียนและตำบลวัง อำเภอลำห้วยแถลง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสาหร่าย ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง

ข้อมูลประชากร มีครัวเรือนที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในหมู่บ้าน จำนวน 133 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 279 คน หญิง 320 คน รวมทั้งสิ้น 617 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง ปลูกพืชไร่หลังการเก็บเกี่ยวบางส่วน เมื่อว่างจากการทำเกษตรกรรมจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ทำนาปี ปลูกถั่วเขียว ปลูกยางดำ ปลูกแตงน้ำหยด รับจ้าง ค้าขาย

สภาพทางวัฒนธรรม พิธีศาลดาปู่ พิธีบุญเบิกบ้าน พิธีบุญข้าวก่ำ พิธีบุญมหาชาติ

สภาพแวดล้อม สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ช่วงหน้าร้อนจะขาดน้ำมาก มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ ลำห้วยสามหมู่ไหลผ่านใจกลางตำบล รอบ ๆ ตำบลมีลำน้ำมาศ ลำน้ำห้วยกลองและลำน้ำห้วยน้อย

สภาพภูมิอากาศ ลักษณะโดยทั่วไปเป็นอากาศร้อนชื้น มีลมมรสุมพัดผ่านประจำ 2 ชนิด โดยพัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาว เรียกว่า มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดภาวะอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง ลมมรสุมอีกชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ และทิศใต้เป็นส่วนใหญ่ โดยจะพัดในช่วงฤดูฝนทำให้อากาศชุ่มชื้นและฝนตกทั่วไป

สภาพภูมิประเทศ ลักษณะโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนคงพิมาย ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับอำเภอห้วยแถลง มีลำน้ำมาศเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างอำเภอทางด้านทิศตะวันออกติดกับตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง ในตำบลมีลำห้วยสามหมู่ไหลไหลผ่านกลางตำบลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ด้านทิศตะวันออกมีลำห้วยห้วย ลำห้วยกลางไหลผ่านจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนตูม (2552,ออนไลน์)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- งานวิจัยเรื่อง “ เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย “ ของ อรุณดา เจริญรัต เป็นงานวิจัยมุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาเศรษฐกิจของหมู่บ้านในชนบท ทั้งก่อน พ.ศ.2518 . ที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ และหลังปี พ.ศ. 2518 . ที่ระบบทุนนิยมเข้าไปกระทบที่ปรับตัวอย่างไร ข้อค้นพบงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าอำนาจในการควบคุมดูแลจัดสรรทรัพยากรถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่และปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยเรื่องนี้ได้ระบุเงื่อนไขการดำรงอยู่และปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงว่าต้องประกอบด้วย 1) การปลอดจากการแทรกแซงของอิทธิพลภายนอกและระบบการค้าแบบเงินตรา 2) สภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า 3) การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม 4) การมีจำนวนประชากรที่มีขนาดพอเหมาะพอดี ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเป็นตัวสนับสนุนให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

- การศึกษาของสมศรี จินะวงษ์ (2544) เรื่อง “การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นตัวอย่างของการศึกษาที่ผสานคำถามการวิจัยในเชิงแนวคิดและการประยุกต์ กล่าวคือมีการศึกษาถึงความเป็นมาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาความเหมือนความต่างของเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและปัจจุบัน จากนั้นผู้ศึกษาจึงยังศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกและการสังเกตการณ์ในพื้นที่

- จากการศึกษาวิจัยของจรรยา สุพรรณ (2548) เรื่อง “การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านหลุมมะขามเกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยระยะแรกได้รับจ้างเป็นแรงงานตัดไม้จากนั้นได้จับจองพื้นที่ดังกล่าวทำการเกษตร ซึ่งการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในช่วงนั้นเป็นเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม คือผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในชุมชน ต่อมามีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนรวมทั้งได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้เกษตรกรเกิดปัญหาภาวะหนี้สินในระดับสูง มีการจัดการทรัพยากรที่ไม่พึ่งพาซึ่งกันและกัน เกษตรกรส่วนหนึ่งจึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตและรูปแบบการผลิตเป็นไปตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยจุดเริ่มต้นได้แบบอย่างจากการศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบ

อาชีพตามแนวคิดดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านหลุมมะขามที่ได้ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- จากการศึกษาวิจัยของพระมหาสิทธิพงษ์ สิทธิเมธี (สุคใจ) 2543 : เรื่อง “การประเมินผลทางเศรษฐกิจและสังคมในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ตำบลเขาหินพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทั่วไปในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงทิศทางการดำเนินชีวิต ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้นมากกว่าก่อนเข้าโครงการฯ แม้การเปลี่ยนแปลงบางอย่างยังไม่เห็นชัดเจนแต่อย่างไรก็ตามปรากฏว่าไม่มีเรื่องใดที่เลวไปกว่าเดิมเลย ลักษณะทางเศรษฐกิจ พบว่า หลังจากที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ แล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่มีลักษณะการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จนถึงมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น โดยเฉพาะมีความเพียงพอด้านปัจจัย 4 ดีขึ้นกว่าเดิม การทดสอบสมมติฐานแสดงให้เห็นว่า การผลิตอาหารเพื่อบริโภคเองโดยเฉลี่ย และมูลค่าของการผลิตอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับบริโภคอุปโภคในครัวเรือนดีขึ้น สถานะทางสังคม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีกิจกรรมทางสังคมเท่าเดิมและมากขึ้น ทั้งในครัวเรือนและนอกครัวเรือน อย่างไรก็ตามเกษตรกรสามารถมีเงินสนับสนุนการศึกษาให้แก่บุตรหลานได้มากกว่าเดิม

- จากการศึกษาวิจัยของลักขณา วิเชียรรัตน์ (2545) เรื่อง “การประเมินผลโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตจังหวัดสระบุรี” ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นว่าการดำเนินงานขั้นตอนการตรวจสอบและจ่ายเงินและขั้นตอนการรายงานและติดตามมีประสิทธิภาพสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 95.0 ส่วนขั้นตอนการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรและขั้นตอนเกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่มีประสิทธิภาพสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 90.0 สำหรับความยากง่ายของแต่ละขั้นตอนนั้น พบว่าขั้นตอนการเตรียมความพร้อมเกษตรกร และขั้นตอนเกษตรกรดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความยากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.1

สำหรับระดับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย การศึกษาระดับประถมศึกษา สถานภาพสมรสแล้ว มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4-5 คน มีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 93.3 โดยมีที่ดินถือครองเฉลี่ย 15.29 ไร่ต่อคน และมีรายได้เฉลี่ยคนละ 187,838.52 บาทต่อปี ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 50 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา สถานภาพสมรสแล้ว มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 5 คน มีที่ดินเป็นของตนเองคิดเป็นร้อยละ 57.7 โดยมีที่ดินถือครองเฉลี่ย 17.05 ไร่และมีรายได้เฉลี่ยคนละ 76,970.59 บาทต่อปี

กลุ่มตัวอย่างระดับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง ถึงดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 มีความพึงพอใจค่อนข้างมากในการเข้าร่วมโครงการฯ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตระดับต่ำถึงปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.90 โดยมีระดับความพอใจต่ำกว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ทุกด้าน ได้แก่ รายได้ที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อปี เงินออมเฉลี่ยต่อปี และภาระหนี้สินที่ลดลงต่อปี

เมื่อทำการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความแตกต่างระหว่างคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ด้วย t-test ปรากฏว่าค่า t เท่ากับ 14.633 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 แสดงว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีระดับคุณภาพชีวิตที่แตกต่างจากเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 โดยพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ กล่าวคือเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมค่อนข้างดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 ในขณะที่เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ มีระดับคุณภาพชีวิต โดยรวมค่อนข้างต่ำ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89

- งานวิจัยของ ทรงชัย ดิยานนท์ (2542) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดขอบเขตปัจจัยเงื่อนไขในการศึกษาเป็นเกษตรกรที่กู้ยืมเงินในวงเงินไม่เกิน 40,000 บาท จากธนาคารกสิกรไทย สาขาหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 195 ราย อายุระหว่าง 41-50 ปี และมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ (ถึงร้อยละ 94.7) ผลการศึกษาพบว่าลำดับที่ 1 คือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 96.8 มีความคิดเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือการกินอยู่อย่างประหยัด เหมาะสมกับรายได้ และลำดับที่ 2 ร้อยละ 89.9 คิดว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือการที่เกษตรกรมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี โดยผลิตอาหารได้เองในสวน ไร่ นา ไม่ต้องซื้อ ลำดับที่ 3 คือ ร้อยละ 88.8 คิดว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือการทำเกษตร โดยปลูกพืชหลายชนิดและเลี้ยงสัตว์เพื่อให้มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี (ทรงชัย, 2542, หน้า 50) แต่ในการปฏิบัติจริงกลับพบว่าเกษตรกรร้อยละ 44.8 มีการทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น ปลูกข้าว ปลูกไร่ ปลูกผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ในส่วน ไร่ นา น้อย และมีเกษตรกรถึงร้อยละ 60.1 ไม่ได้ทำการเกษตร โดยการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศวิทยาไม่ได้มีการงดใช้สารเคมี (ทรงชัย, 2542, หน้า 59-62) โดยภาพรวมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ไม่ได้ปฏิบัติตามกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถึงร้อยละ 63.3 (ทรงชัย, 2542, น. 68)

- พัฒนาการณ์ ฉัตรวิโรจน์. (2545). งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. พบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 44.3 อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.5 และอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 21.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) รายวิชาที่สอน เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถทำนายการปฏิบัติบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้ร้อยละ 18.80 ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้บริหาร และด้านเพื่อนร่วมงาน

- ปันดดา พงศ์ณภาพิไล (2543) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม : การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ พบว่า บุตรเกษตรกรมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมสูงถึงร้อยละ 92.50 และต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่อง โรคแมลงศัตรูพืชและการป้องกันกำจัดมากเป็นลำดับหนึ่ง รองลงมาคือ เรื่องการผลิตไม้ผลและการผลิตพืชในการเกษตรผสมผสาน และต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 10 วัน หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยหกอองค์ประกอบ คือ หลักการ (แนวทางการบริหารจัดการการเกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน) จุดประสงค์ (ให้บุตรเกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ การผลิตธุรกิจการเกษตร การจัดการเกษตรทฤษฎีใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า) โครงสร้างของเนื้อหา (ความรู้เบื้องต้น ทรัพยากร องค์ความรู้ด้านการเกษตรที่จำเป็นต่อการเกษตรทฤษฎีใหม่ องค์ความรู้ด้านการจัดการ การเสริมประสบการณ์งานฟาร์ม และการวิเคราะห์วางแผนงานเกษตรทฤษฎีใหม่) เทคนิควิธีการ (การบรรยายประกอบสื่อต่างๆ การระดมพลังสมอง การสาธิต การจำลองสถานการณ์ การฝึกปฏิบัติและการศึกษาดูงาน) ระยะเวลา (62 ชั่วโมง) และการประเมินผล (ความรู้ พฤติกรรม เจตคติ)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา” ได้กำหนดวิธีการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1) วิจัยเชิงสำรวจศึกษารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2) สัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ขั้นตอนที่ 3) สนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ขั้นตอนที่ 4) พัฒนารูปแบบในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่เหมาะสม

ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามหลักการวิจัยในรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา โดยมี นายจันทร์ที ประทุมภา ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมบ้านเป็นประธานศูนย์ฯ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา และเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของศูนย์ฯ จำนวน 3 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 358 ครัวเรือน การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบเจาะจงโดยใช้ฐานข้อมูล กชช.2ค และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจาก 3 หมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 189 ครัวเรือน โดยวิธีการสุ่มแบบ Yamane ผู้วิจัยกำหนดให้ครัวเรือนเป็นหน่วยของการวิจัยในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างแยกตามหมู่บ้านได้ดังนี้

1. บ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 170 ครัวเรือน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 ครัวเรือน

2. บ้านลำโรง หมู่ 7 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 80 ครัวเรือน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 42 ครัวเรือน

3. บ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 108 ครัวเรือน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 57 ครัวเรือน

ในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่าง โดยไม่คำนึงว่าประชากรจะถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยเทคนิคตามความสะดวกซึ่งกลุ่มตัวอย่างคือประชากรที่อยู่ในหมู่บ้านดังกล่าวทั้ง 3 หมู่บ้าน ตามขั้นตอนการวิจัย กล่าวคือ

ขั้นตอนที่ 1) วิจัยเชิงสำรวจศึกษารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย กลุ่มตัวอย่าง 189 ครัวเรือน

ขั้นตอนที่ 2) สัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการศูนย์ฯ ปราชญ์ชาวบ้าน และเกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน และข้าราชการสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 12 คน (รายชื่อภาคผนวก ง)

ขั้นตอนที่ 3) สันทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม กลุ่มตัวอย่าง เกษตรกรกลุ่มสนทนาภายใน เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ประธานและกรรมการศูนย์ฯ เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง บ้านลำโรงและบ้านวังทองพัฒนา (รายชื่อภาคผนวก ฉ) และเกษตรกรกลุ่มสนทนาภายนอก เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และ หลังการฝึกอบรม จำนวน 6 คน ประกอบด้วย บุคคลที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการศูนย์ฯ และไม่ได้เป็นเกษตรกรในบ้านใหม่โนนรัง บ้านลำโรง และบ้านวังทองพัฒนา (รายชื่อภาคผนวก ช)

ขั้นตอนที่ 4) พัฒนารูปแบบในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่เหมาะสม กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ตัดสินใจเข้ารับการฝึกอบรมและไม่เข้าฝึกอบรมจากทั้ง 3 หมู่บ้านๆ ละ 4 คน รวม 12 คน (รายชื่อภาคผนวก ฉ)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Research) แบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จนสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชน (Transformation Learning Research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือเพื่อศึกษารูปแบบ และกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมและเพื่อพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ จากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการวิจัยมาดำเนินการพัฒนารูปแบบของศูนย์ฯ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ โดยกรรมการ บริหารศูนย์ฯ กับผู้วิจัยจะได้ศึกษาหาแนวทางการจัดฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพภูมิสังคม รวมถึงสภาพพื้นที่ในการประกอบอาชีพ สภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี ลักษณะทางกายภาพ ภูมิอากาศ และการดำรงชีวิตของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

การจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้นำวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สภาพภูมิสังคมของพื้นที่เป้าหมายเป็นฐานความรู้ในการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์และประมวลผล ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมประเด็นการวิจัย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 4 ประเภท คือ

1. แบบสำรวจ โครงสร้างแบบสอบถามมีลักษณะผสมกันทั้งคำถามปลายปิดและปลายเปิด (Close ended Question) เกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยเนื้อหาของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน บ้านโนนรัง-บุงพา คุณลักษณะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ที่อยู่ การศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งข้อมูลที่ได้ทราบหรือที่เคยได้เข้าอบรมเรียนรู้

ส่วนที่ 3 การศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการเข้าอบรมจากศูนย์เรียนรู้ประชาชนชาวบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน

บ้านโนนรัง-บุรพาประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความต้องการในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การมีอาหารบริโภคในครัวเรือตลอดปี แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี การทำเกษตรผสมผสาน ความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรหรือการเป็นเกษตรกรเพื่อพึ่งตนเองได้ในด้านอาชีพ

การเก็บข้อมูลจากเกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน แบบสำรวจได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยสาระสำคัญที่เกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินงานฝึกอบรมของศูนย์ฯ ดังนี้

1. ทรัพยากรด้านการฝึกอบรม ประกอบด้วย องค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ องค์ความรู้การฝึกอบรม เกษตรกรผู้เข้าอบรม สภาพพื้นที่ และงบประมาณ
2. ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมในฐานะองค์กรชาวบ้าน ประกอบด้วย การบริหาร การสำรวจ ความต้องการผู้เข้าอบรม การจัดทำหลักสูตร การแจ้งข่าวสารและการรับรู้ข่าวสาร การจัดหาวิทยากรสถานที่ สื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและกิจกรรมในภาคปฏิบัติ การติดตามประเมินผล
3. ความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมโดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของเกษตรกรได้แก่ ความรู้การเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปรับเปลี่ยนทัศนคติในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่และการเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นพออยู่พอกิน พอใช้และพอร่มเย็นและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
4. ความต้องการของเกษตรกรในการเข้าอบรม หากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านรับรู้ถึงความต้องการของเกษตรกรที่เข้าอบรมนับว่าเป็นส่วนสำคัญ เพื่อศูนย์ฯ จะสามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกร

2. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (in - depth interview) กรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯและเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย ซึ่งได้คัดเลือกเกษตรกรที่รู้ปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์อย่างแท้จริง (key informants) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ (ชาย โภธิสิตา, 2528:277) โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาในการฝึกอบรมเกษตรกรของศูนย์ฯ การสัมภาษณ์เจาะลึกทำให้ทราบถึงความต้องการในด้านต่างๆ ของเกษตรกรใน 3 หมู่บ้านเป้าหมายและความต้องการนั้นเป็นความต้องการที่แท้จริงหรือไม่มากนักเพียงใด โดยเฉพาะในส่วนของกรรมการศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา และเกษตรกรในบ้านใหม่โนนรัง บ้านสำโรงและบ้านวังทองพัฒนา ได้ร่วมกันพิจารณาในประเด็น

ปัญหาก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรมและหลังการฝึก อบรมเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการแบบ สัมภาษณ์เจาะลึก 2 ครั้ง ดังนี้

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ครั้งที่ 1 (ภาคผนวก ง)

ประเด็นและเนื้อหาในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้ตอบแบบ สัมภาษณ์ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ที่อยู่ การศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ประกอบด้วย คำถามความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรมจากศูนย์การเรียนรู้ฯ ทรัพยากรและกระบวนการ ฝึกอบรม ปัญหาจากการฝึกอบรมและผลกระทบจากปัญหานั้น มีสาเหตุและแนวทางแก้ไขอย่างไร จากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ครั้งที่ 2 (ภาคผนวก ฉ)

ประเด็นและเนื้อหาในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้ตอบแบบ สัมภาษณ์ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ที่อยู่ การศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการทำเกษตรของเกษตรกร ปัญหาและ เหตุผลสำคัญในการเลือกทำเกษตรตามแนวปราชญ์ชาวบ้าน ลักษณะการทำเกษตรในปัจจุบันที่ เกษตรกรทำอยู่ เช่น การขุดสระ การทำเกษตรผสมผสาน การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การงดใช้ปุ๋ยเคมี ผล ของการปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์เป็นอย่างไร สิ่งที่ยังวัดถึงความสำเร็จของเกษตรกรทั้งในด้านการ ปรับเปลี่ยนทัศนคติและการลงมือปฏิบัติตามเพื่อเพิ่มผลผลิตและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. แนวการสนทนากลุ่มภายในและภายนอกศูนย์ฯ เป็นการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาถึง แนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมเกษตรกร ของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง- บูรพา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

แนวทางการสนทนากลุ่มภายใน (ภาคผนวก จ)

การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภายใน ได้แก่ ประธานและกรรมการของศูนย์ การฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา และเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมของศูนย์ฯ จาก บ้านใหม่โนนรัง บ้านลำโรงและบ้านวังทองพัฒนา

แนวทางการสนทนากลุ่มภายนอก (ภาคผนวก ช)

การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภายนอก ซึ่งไม่ได้เป็นคณะกรรมการศูนย์ฯ และไม่ได้เป็นเกษตรกรใน 3 หมู่บ้านเป้าหมาย แต่ทราบการดำเนินงานของศูนย์ฯพอสมควร

ผู้วิจัยทำหน้าที่กำหนดกรอบการแนวสนทนาและเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม power point เป็นเครื่องช่วยในการสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้รับทราบ ข้อมูลการสนทนาไปพร้อมๆ กัน ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการ ฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม โดยมีประเด็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือการฝึกอบรมในการสนทนากลุ่มทั้งภายในและกลุ่มภายนอก ดังนี้

ปัญหาก่อนการฝึกอบรม ได้แก่

การได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา การได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสม ผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน ,มูลนิธิสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับ โรงเรียน, วัดในหมู่บ้าน

ปัญหาระหว่างการฝึกอบรม ได้แก่ การถ่ายทอดปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เนื้อหาการฝึกอบรม มีความต้องการมากน้อยเพียงใดในเรื่องต่างๆ ดังนี้ การอัดวีดิทัศน์ซีเมนต์ การเผาถ่าน กิจกรรมตอนค่ำระหว่างเวลา 19.30 น.- 20.30 น. ระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืนได้รับเอกสารความรู้ต่างๆ ประกอบการฝึกอบรม

ปัญหาหลังการฝึกอบรม ได้แก่ การนำความรู้กลับไปปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด สภาพพื้นที่ทางกายภาพของหมู่บ้านหรือพื้นที่ทำเกษตรกรรมที่เป็นอุปสรรค เช่น เป็นที่สูงขาดแคลนน้ำ เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมในฤดูทำนา ขาดแคลนแหล่งน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร เช่น สระน้ำ บ่อน้ำ การติดตามประเมินผลมากน้อยเพียงใด การให้คำแนะนำ กำลังใจมากน้อยเพียงใด การสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และงบประมาณจากศูนย์การเรียนรู้ประชาชนบ้านด้านเกษตรกรรม หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน มูลนิธิ เป็นต้น

การสรุปผลการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วทั้ง 2 ครั้ง ผู้วิจัยได้มอบหมายให้ผู้ช่วยวิจัยนำเทปที่ได้บันทึกไว้มาถอดเป็นบทสรุปผลการสนทนากลุ่ม พร้อมวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาคือการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมฯ ทั้งในช่วงก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม

4. แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ได้แก่ เกษตรกรที่ตัดสินใจเข้ารับการฝึกอบรมและไม่เข้าฝึกอบรมจากทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาคือการฝึกอบรมของศูนย์ฯ และ

พัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 เกษตรกรที่เข้าอบรม และปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ
- กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่เข้าอบรม แต่ไม่ปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ
- กลุ่มที่ 3 เกษตรกรที่ไม่เข้าอบรม แต่ปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ
- กลุ่มที่ 4 เกษตรกรที่ไม่เข้าอบรม และไม่ปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ

ประเด็นและเนื้อหาในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา คุณลักษณะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ที่อยู่ การศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา

การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และเยี่ยมชมพื้นที่แปลงการเกษตร ของเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์ทำให้ทราบปัญหาและสาเหตุที่แท้จริงของเกษตรกร รวมถึงเหตุผลในการตัดสินใจที่จะเข้ารับการอบรม หรือไม่เข้ารับการอบรม และการลงมือปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ ตลอดจนได้รับทราบข้อมูลในการแก้ไขปัญหาความต้องการของเกษตรกรที่เหมาะสม ซึ่งนับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัยในการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาวิธีการแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่มากยิ่งขึ้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาจจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม โดยให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร เพื่อกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสม ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สำหรับหมู่บ้านเป้าหมาย คือ บ้านใหม่โนนรัง บ้านลำโรง และ บ้านวังทองพัฒนา โดยให้เกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้านร่วมกันพิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตร ด้วยการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรที่สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอให้กับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพาในการจัดฝึกอบรมต่อไป

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2 วิธี คือ

1. ทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยก่อนที่จะนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดในการวิจัยและให้อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาในแบบสอบถามเบื้องต้น หลังจากนั้นตรวจสอบ

โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำไปทดสอบกับกลุ่มเกษตรกรใกล้เคียง โดยมีรายชื่อนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จิตรภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรเมษฐ์ บุญศรี
3. ดร.ทวิช บุญธิรัมย์

2. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ผู้วิจัยได้หาความเชื่อมั่นโดยการนำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขแล้วมาจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปทดลองใช้ (Try out) กับเกษตรกรในหมู่บ้านใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ หมู่บ้านตาจาง หมู่ที่ 5 ตำบลตลาดไพร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.8742 พิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

ผลการทดสอบ

จากการทดสอบคำถามเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ฯ ตามความต้องการของเกษตรกรผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม (Reliability Coefficients) จากการตอบของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าทุกข้อคำถามสามารถใช้เป็นเครื่องมือวัดได้ พิจารณาค่า Alpha – 0.7842

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ศึกษาตามประเด็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ฯ ตามความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้านผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์เกษตรกรตามครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมาย โดยให้ครัวเรือนของเกษตรกรเป็นหน่วยการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อศึกษาหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ ผู้วิจัยพร้อมด้วยผู้ช่วยวิจัย ได้แก่ กรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ (คุณบังอร ลาสาดี) เป็นตัวแทนของกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ ผู้นำเกษตรกรใน 3 หมู่บ้านเป้าหมาย ได้เดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองในพื้นที่ศึกษาโดยเก็บข้อมูลเชิงลึกตามแบบสอบถาม ผู้วิจัยและผู้ช่วยพยายามใช้เวลาอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามอย่างตรงประเด็น นอกจากนี้ ยังมีเครื่องมือช่วยด้วยการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์และนำมาถอดเทปตามประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการวิจัย ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุ รวมถึงผลกระทบที่เกิดจากปัญหาแล้วนำมาประมวล ตรวจสอบ วิเคราะห์ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลใช้

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์แบบสามเส้า เพื่อให้ทราบถึงปัญหาต่างๆ ของเกษตรกรในการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ผู้วิจัยได้ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA) เพื่อศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมในด้านต่างๆ เกี่ยวกับศูนย์ฯ จากกลุ่มตัวอย่าง 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรง ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า Sig. < 0.05) โดยมีประเด็นจากแบบสอบถามที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรม ANOVA มีดังนี้

(ดูรายละเอียดภาคผนวก ข)

1. ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา

1.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านผลผลิตอาหารบริโภคตลอดปีของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.014174)

1.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.008206)

1.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรมของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.002139)

2. ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรมเกี่ยวกับศูนย์ฯ

2.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการทำปุ๋ยหมักชีวภาพของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.002147)

2.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.048387)

2.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำน้อยของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.000166)

2.4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำมากของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.02746)

2.5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการงดใช้สารเคมีของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.045532)

2.6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.01448)

3. ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับศูนย์ฯ

3.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านให้หน่วยราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ของ 3 หมู่บ้าน (ค่า Sig. 0.018273)

3.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านให้หน่วยราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ (ค่า Sig. 0.039504)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการดำเนินงาน ศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรม และพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ประชาชนชาวบ้าน ด้านเกษตรกรรม ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 วิจัยเชิงสำรวจรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรจากศูนย์การเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ตอนที่ 3 สนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ตอนที่ 4 พัฒนารูปแบบในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่เหมาะสม

ตอนที่ 1 วิจัยเชิงสำรวจรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร 3 หมู่บ้านเป้าหมาย

1.1 สำรวจหมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่ที่ 18 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา

จากการสำรวจครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างไว้ 90 ตัวอย่างเป็นตัวแทนของเกษตรกรในหมู่บ้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถได้ข้อมูลกลับมาจำนวน 90 ตัวอย่าง ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

หมู่บ้านใหม่โนนรัง

ข้อมูลส่วนบุคคล

ตารางที่ 1 ข้อมูลจำแนกตามเพศ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	21	23.30
หญิง	69	76.70
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 1 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 90 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง จำนวน 69 คน (ร้อยละ 76.70) และมีผู้ทำแบบสอบถาม เป็นเพศชาย จำนวน 21 คน (ร้อยละ 23.30)

ตารางที่ 2 ข้อมูลจำแนกตามอายุ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
20-30 ปี	2	2.20
31-40 ปี	14	15.60
41-50 ปี	36	40.00
51-60 ปี	26	28.90
61 ปีขึ้นไป	12	13.30
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีอายุในช่วง ระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 36 คน (ร้อยละ 40) รองลงมา คือ อายุ 51-60 ปี จำนวน 26 คน (ร้อยละ 28.90) และมีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนน้อยที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 2 คน (ร้อยละ 2.20)

ตารางที่ 3 ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	63	70.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	16	17.80
มัธยมศึกษาตอนปลาย	9	10.00
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	2	2.20
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 63 คน (ร้อยละ 70) รองลงมา มีระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 16 คน (ร้อยละ 17.80) และมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนน้อยที่สุด มีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 2 คน (ร้อยละ 2.20)

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า เกษตรกรในบ้านใหม่โนนรัง มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวนมากที่สุด

ตารางที่ 4 ข้อมูลจำแนกตามรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	8	8.90
10,000 - 20,000 บาท	7	7.80
20,001 – 30,000 บาท	18	20.00
30,001 – 40,000 บาท	33	36.70
40,001 – 50,000 บาท	3	3.30
50,000 บาท ขึ้นไป	21	23.30
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด มีรายได้ 30,001 -40,000 บาท จำนวน 33 คน (ร้อยละ 36.70) รองลงมา มีรายได้ ต่ำกว่า 50,000 บาทขึ้นไป จำนวน 21 คน

(ร้อยละ 23.30) และมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนน้อยที่สุด มีรายได้ 40,001-50,000 บาท จำนวน 3 คน (ร้อยละ 3.30)

จากการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านใหม่โนนรัง มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) 30,001-40,000 บาท มากที่สุด

ตารางที่ 5 ข้อมูลจำแนกตามหนี้สินประมาณ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

หนี้สินประมาณ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20,000 บาท	25	27.80
20,000 – 40,000 บาท	18	20.00
40,000 – 60,000 บาท	20	22.20
60,000 – 80,000 บาท	19	21.10
80,000 – 100,000 บาท	1	1.10
100,000 บาท ขึ้นไป	7	7.80
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000 บาท จำนวน 25 คน (ร้อยละ 27.80) รองลงมามีหนี้สินประมาณ 40,000-60,000 บาท จำนวน 20 คน (ร้อยละ 22.20) และมีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด มีหนี้สินประมาณ 80,000-100,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 1.10)

จากการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านใหม่โนนรัง มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000 บาท มากที่สุด

ตารางที่ 6 ข้อมูลจำแนกตามเกษตรกรเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน

แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	73	81.10
ไม่เคย	17	18.90
รวม	90	100.00

จากตารางที่ 6 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 90 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด ที่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 73 คน (ร้อยละ 81.10) และไม่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 17 คน (ร้อยละ 18.90)

จำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านใหม่โนนรัง ส่วนใหญ่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านมากที่สุด ทั้งนี้เกษตรกรของหมู่บ้านใหม่โนนรังอยู่ใกล้กับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง- บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) มากที่สุด

1.1.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมบ้านใหม่โนนรัง

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการทั่วไปของเกษตรกรในปัจจุบัน เป็นรายชื่อ

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1.ความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี	4.32	0.827	มากที่สุด
2.ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี	4.51	0.838	มากที่สุด
3.ความต้องการทำเกษตรผสมผสาน	4.12	0.872	มาก
4.ความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม	4.46	0.810	มากที่สุด
5.ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพ	4.60	0.650	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 พบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังเมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพ($\bar{X}$ = 4.60) รองลงมาได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ($\bar{X}$ = 4.51) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการทำเกษตรผสมผสาน ($\bar{X}$ = 4.12)

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังเมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าประเด็นที่มีระดับมากที่สุดถึง 4 ข้อ ประเด็นที่มีระดับมากเพียง 1 ข้อ ได้แก่ ความต้องการทำเกษตรผสมผสาน

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
6.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม	4.31	0.788	มากที่สุด
7.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม	4.34	0.752	มากที่สุด
8.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม	4.29	0.824	มากที่สุด
9.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานเอกชนมูลนิธิ สนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม	4.21	0.711	มาก
10.ต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา	4.11	0.880	มาก
11.ต้องการได้รับข่าวสารการเข้าฝึกอบรมจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา	4.02	0.821	มาก
12.ต้องการให้มีห้องบรรยายสำหรับการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสม	3.77	0.912	มาก
13.ต้องการให้มีที่พักค้างที่มีความเหมาะสม	3.52	0.890	มาก
14.ต้องการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆด้านไฟฟ้าประปา ที่มีความเหมาะสม	3.61	0.944	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่า ความต้องการก่อนการฝึกอบรมบ้านใหม่โนนรังเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม ($\bar{X}$ = 4.34) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม ($\bar{X}$ = 4.31) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการให้มีการพักค้างที่มีความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 3.52)

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการให้ศูนย์ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม ระดับมากที่สุด ส่วนความต้องการให้มีการพักค้างที่มีความเหมาะสม ระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการข้ออื่น ๆ มีระดับน้อยที่สุด เนื่องจากเกษตรกรของหมู่บ้านใหม่โนนรังอยู่ใกล้กับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง- บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) มากที่สุด จึงต้องการพักค้างที่บ้านตนเองมากกว่า ประกอบกับที่พักของฝ่ายหญิงซึ่งพักรวมกันมีความแออัดอาจไม่สะดวก

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
15. ต้องการคณะกรรมการบริการศูนย์ที่เป็นประชาชนชาวบ้าน	3.81	1.004	มาก
16. ต้องการให้มีการอบรมในหลักสูตรเกษตรกรผสมผสานปลูกข้าว, พืชไร่, ไม้ผล, เลี้ยงสัตว์, ไม้ใช้สอย ฯลฯ	4.46	0.781	มากที่สุด
17. ต้องการให้มีการฝึกอบรมประกอบด้วย			
17.1 การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงพออยู่พอกินในการดำเนินชีวิตฯ	4.01	0.893	มาก
17.2 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	3.96	0.820	มาก
17.3 การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ	4.13	0.722	มาก
17.4 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	4.22	0.667	มาก
17.5 การปรับปรุงดิน	4.36	0.641	มากที่สุด
17.6 การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์	4.07	0.747	มาก
17.7 การอัดอิฐดินซีเมนต์	3.20	1.062	ปานกลาง
17.8 การเผาถ่านด้วยถังน้ำมัน 200 ลิตร	3.56	0.984	มาก
17.9 การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว	3.28	1.102	ปานกลาง
17.10 การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน	3.76	0.987	มาก
17.11 การทำน้ำยาอเนกประสงค์	3.81	0.733	มาก

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
17.12 การแปรรูปอาหาร	3.79	0.855	มาก
17.13 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย (พื้นที่ดอน)	4.27	1.130	มากที่สุด
17.14 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก	3.86	1.127	มาก
17.15 การทำเกษตรด้วยการงดใช้สารเคมี	4.11	0.905	มาก
18. ต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน	3.78	0.871	มาก
19. ต้องการให้มีการแจกอุปกรณ์การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้แก่ผู้เข้าอบรม	4.03	0.893	มาก
20. ต้องการได้รับเอกสารความรู้ต่างๆประกอบการฝึกอบรม	3.98	0.924	มาก
21. ต้องการให้มีการระดมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรม	3.91	0.967	มาก
22. ต้องการให้มีการกิจกรรมตอนเช้า (เวลา 05:00-06:00 น.) โดยการออกกำลังกาย	3.60	1.159	มาก
23. ต้องการให้มีการรับประทานอาหารกลางวัน เย็น และอาหารว่างที่เหมาะสม	3.96	1.048	มาก
24. ต้องการให้มีการฝึกปฏิบัติต่างๆตามเนื้อหาที่อบรม	3.89	0.977	มาก
25. ต้องการให้มีการอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆ	3.89	0.905	มาก
26. ต้องการให้มีการศึกษาดูงานปราชญ์แปลงของปราชญ์ชาวบ้าน	3.89	0.924	มาก
27. ต้องการให้มีการกิจกรรมตอนค่ำ (เวลา 19:30-20:30 น.) โดยการสรุปบทเรียน	3.24	1.115	ปานกลาง
28. ต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน	2.84	1.080	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 พบว่า ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม บ้านใหม่โนนรัง เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย ($\bar{X}$ = 4.46) รองลงมาได้แก่ ความ

ต้องการการปรับปรุงดิน ($\bar{X} = 4.36$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ($\bar{X} = 2.84$)

จากการศึกษาพบว่าความต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานฯและความต้องการการปรับปรุงดิน ระดับมากที่สุด ทั้งนี้ความต้องการการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานฯ เพื่อเปลี่ยนจากทำเกษตรเชิงเดี่ยว และความต้องการการปรับปรุงดิน เนื่องจากดินในพื้นที่มีน้ำน้อยและเป็นดินร่วนปนทรายจึงต้องการบำรุงดิน อาจใช้ปุ๋ยชีวภาพ ส่วนความต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ระดับปานกลาง เนื่องจากใช้ระยะเวลามาก หลายวัน ประกอบกับเกษตรกรอาจมีความจำเป็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกร หลังการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
29. ต้องการให้ศูนย์ฯ สนับสนุนวัสดุคิปลและวัสดุแก่ผู้เข้าฝึกอบรม	4.16	0.873	มาก
30. ต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ	4.31	0.816	มากที่สุด
31. ต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์	4.28	0.750	มากที่สุด
32. ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช	4.29	0.753	มากที่สุด
33. ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์	4.16	0.860	มาก
34. ต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ	4.27	0.804	มากที่สุด

จากตารางที่ 10 พบว่า ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม บ้านใหม่โนนรัง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ/การเงิน ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช ($\bar{X} = 4.29$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนพันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 4.16$)

จากการศึกษาพบว่าความต้องการให้หน่วยราชการสนับสนุนงบประมาณและด้านพันธุ์พืช ระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ต้องการได้งบประมาณเพื่อไปขุดสระเก็บน้ำทำเกษตรกรรมหรือใช้จ่ายอื่นๆ และได้พันธุ์พืชที่เหมาะสมทำให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดี ส่วนความต้องการสนับสนุนพันธุ์สัตว์ ระดับมาก เนื่องจาก การเพาะปลูกพืชสะดวกกว่าการเลี้ยงสัตว์

คำถามปลายเปิด

ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้าน โนนรัง – บुरुพา (นายจันทร์ที่ ประทุมภา) ดังนี้

เวลาว่างไม่ตรงกับที่จัดการอบรมจึงขาดโอกาสในการอบรม เขียนหนังสือไม่ถนัดเป็นอุปสรรคต่อการอบรม ขาดแรงงาน อยากให้มีการอัดเทปและเอกสารแจกให้กับชาวบ้าน เดินทางไม่สะดวก ที่พัก ที่นอนแออัด และการติดตามผลน้อย

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้าน โนนรัง – บुरुพา (นายจันทร์ที่ ประทุมภา) ดังนี้

อยากได้แหล่งน้ำ พันธุ์ไม้ และอุปกรณ์การเกษตร อยากให้ประเมินผล ติดตาม และสนับสนุนอุปกรณ์แก่สมาชิก อยากให้ขยายความรู้แก่ประชาชน และสร้างเครือข่ายให้แข็งแรง อยากลงมือปฏิบัติมากกว่านี้ ในทุกกิจกรรม อยากได้วิธีการปรับเปลี่ยนแนวคิดของตนเอง ต้องการเข้าศูนย์อบรมของนายจันทร์ที่ ประทุมภา อยากให้นายจันทร์ที่ ประทุมภา บรรยายเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทุกครั้งที่มียานสำคัญของหมู่บ้าน อยากได้วิธีการรักษาพันธุ์ไม้ และสมุนไพรโบราณ อยากให้มีการประชาสัมพันธ์ก่อนทุกครั้งที่มีการอบรม อยากให้มีวิทยากรใหม่ๆ มาให้ความรู้แก่สมาชิก อยากให้ห้องบรรยายสะดวกสบายมากขึ้น

1.2 สํารวจหมู่บ้านวังทองพัฒนา หมู่ที่ 12 ต. โนนตูม อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา

จากการสำรวจครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างไว้ 57 ตัวอย่างเป็นตัวแทนของเกษตรกรในหมู่บ้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถได้ข้อมูลกลับมาจำนวน 57 ตัวอย่าง ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

หมู่บ้านวังทองพัฒนา

ข้อมูลส่วนบุคคล

ตารางที่ 11 ข้อมูลจำแนกตามเพศ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	33	57.90
หญิง	24	42.10
รวม	57	100.00

จากตารางที่ 11 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 57 คน พบว่ามีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชาย จำนวน 33 คน (ร้อยละ 57.90) และมีผู้ทำแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง จำนวน 24 คน (ร้อยละ 42.10)

จากผลการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในบ้านวังทองพัฒนา เพศชายมากกว่าเพศหญิง

ตารางที่ 12 ข้อมูลจำแนกตามอายุ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
20-30 ปี	4	7.00
31-40 ปี	7	12.30
41-50 ปี	13	22.80
51-60 ปี	19	33.30
61 ปีขึ้นไป	14	24.60
รวม	57	100.00

จากตารางที่ 12 พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีอายุในช่วง ระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 19 คน (ร้อยละ 33.30) รองลงมา คือ อายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน (ร้อยละ 24.60) และมีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 4 คน (ร้อยละ 7)

จากผลการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในบ้านวังทองพัฒนา อายุระหว่าง 51-60 ปี มีจำนวนมากที่สุด

ตารางที่ 13 ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	42	73.70
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	8.70
มัธยมศึกษาตอนปลาย	7	12.30
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	2	3.50
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	1	1.80
รวม	57	100.00

จากตารางที่ 13 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 42 คน (ร้อยละ 73.70) รองลงมามีระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 7 คน (ร้อยละ 12.30) และมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนน้อยที่สุดมีระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 1 คน (ร้อยละ 1.80)

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่าเกษตรกรในบ้านวังทองพัฒนา มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวนมากที่สุด

ตารางที่ 14 ข้อมูลจำแนกตามรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) แสดงจำนวนและ ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	9	15.80
10,000 - 20,000 บาท	11	19.30
20,001 – 30,000 บาท	18	31.50
30,001 – 40,000 บาท	9	15.80
40,001 – 50,000 บาท	9	15.80
50,000 บาท ขึ้นไป	1	1.80
รวม	57	100.00

จากตารางที่ 14 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด มีรายได้ 20,001 -30,000 บาท จำนวน 18 คน (ร้อยละ 31.60) รองลงมา มีรายได้ 10,000-20,000 บาท จำนวน 11 คน (ร้อยละ 19.30) และมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนน้อยที่สุด มีรายได้ 50,000 บาทขึ้นไป จำนวน 1 คน (ร้อยละ 1.80)

จากการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านวังทองพัฒนา มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) 20,001-30,000 บาท มากที่สุด ซึ่งถือว่า มีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเทียบกับเกษตรกรหมู่บ้านใหม่โนนรังและหมู่บ้านสำโรง

ตารางที่ 15 ข้อมูลจำแนกตามหนี้สินประมาณ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

หนี้สินประมาณ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0	1	1.80
ต่ำกว่า 20,000 บาท	26	45.60
20,000 – 40,000 บาท	26	45.60
40,000 – 60,000 บาท	2	3.40
80,000 – 100,000 บาท	1	1.80
100,000 บาท ขึ้นไป	1	1.80
รวม	57	100.00

จากตารางที่ 15 พบว่า มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000 บาท และ 20,000-40,000 บาท จำนวน 26 คน (ร้อยละ 45.60) จำนวนมีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด มีหนี้สินประมาณ 80,000-100,000 บาท และ 100,000 บาทขึ้นไป จำนวน 1 คน (ร้อยละ 1.80)

จากการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านวังทองพัฒนา มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000 บาท และ 20,000-40,000 บาท มากที่สุด ซึ่งถือว่าจำนวนเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนามีหนี้สินระดับปานกลาง เมื่อเทียบกับเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังและบ้านสำโรง

ตารางที่ 16 ข้อมูลจำแนกตามเกษตรกรเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	20	35.10
ไม่เคย	37	64.90
รวม	57	100.00

จากตารางที่ 16 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามสูงที่สุด ที่ไม่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 37 คน (ร้อยละ 64.90) และเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 20 คน (ร้อยละ 35.10)

จากการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในบ้านวังทองพัฒนา ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งจำนวนเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนาได้เคยอบรมจากศูนย์การเรียนรู้ที่น้อยที่สุด เมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังและบ้านสำโรง เนื่องจากเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนาอยู่ห่างจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน (ที่ใกล้บ้าน) ได้แก่ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา ระยะทาง 6 กิโลเมตร มากกว่าบ้านใหม่โนนรังและบ้านสำโรง

1.2.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการทั่วไปของเกษตรกร

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
16.ความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี	4.32	0.827	มากที่สุด
17.ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี	4.39	0.861	มากที่สุด
18.ความต้องการทำเกษตรผสมผสาน	4.00	0.964	มาก
19.ความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม	4.19	0.811	มาก
20.ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพ	4.26	0.720	มากที่สุด

จากตารางที่ 17 พบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร บ้านวังทองพัฒนา เมื่อพิจารณา รายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ($\bar{X} = 4.39$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ($\bar{X} = 4.32$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการทำเกษตรผสมผสาน ($\bar{X} = 4.00$)

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี และความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี เนื่องจาก บ้านวังทองพัฒนาเป็นพื้นที่ดอน มีน้ำน้อย จึงต้องการแหล่งน้ำเก็บน้ำเพื่อทำการเกษตรกรรมตลอดปี และจะได้มีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ส่วนความต้องการทำเกษตรผสมผสาน ระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการข้ออื่นๆมีระดับน้อยที่สุด เนื่องจาก สภาพพื้นที่มีน้ำน้อย ทำการเกษตรยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่เคยอบรมจากศูนย์ฯจึงยังไม่มั่นใจในการทำเกษตรผสมผสาน

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
21.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม	4.16	0.727	มาก
22.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม	4.26	0.613	มากที่สุด
23.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม	4.16	0.702	มาก
24.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานเอกชนมูลนิธิ สนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม	4.00	0.732	มาก
25.ต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา	4.07	0.884	มาก
26.ต้องการได้รับข่าวสารการเข้าฝึกอบรมจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา	4.12	0.867	มาก
27.ต้องการให้มีห้องบรรยายสำหรับการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสม	3.96	0.906	มาก
28.ต้องการให้มีที่พักค้างที่มีความเหมาะสม	3.77	1.069	มาก
29.ต้องการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆด้านไฟฟ้าประปา ที่มีความเหมาะสม	4.00	0.845	มาก

จากตารางที่ 18 พบว่า ความต้องการก่อนการฝึกอบรม บ้านวังทองพัฒนา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้าอบรม ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรและความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) โดยให้การสนับสนุน

งบประมาณแก่เกษตรกร ($\bar{X} = 4.16$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการให้มีที่พักค้างที่มีความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.77$)

การศึกษาพบว่าความต้องการให้ศูนย์ร่วมมือกับหน่วยราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรในการฝึกอบรม โดยเกษตรกรไม่เสียค่าใช้จ่ายระดับมาก เป็นความต้องการมากของเกษตรกร ส่วนความต้องการให้มีที่พักค้างที่มีความเหมาะสม ระดับมาก เกษตรกรต้องการมาก เนื่องจากบ้านวังทองพัฒนาอยู่ห่างจากศูนย์ระยะทาง 6 กิโลเมตร แต่ที่พักรวมจะแออัดบ้าง โดยเฉพาะที่พักของฝ่ายหญิง

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
30. ต้องการคณะกรรมการบริการศูนย์ที่เป็นประชาชนชาวบ้าน	4.05	0.915	มาก
31. ต้องการให้มีการอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสานปลูกข้าว, พืชไร่, ไม้ผล, เลี้ยงสัตว์, ไม้ใช้สอย ฯลฯ	4.16	0.869	มาก
32. ต้องการให้มีเนื้อการฝึกอบรมประกอบด้วย			
32.1 การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงพออยู่พอกินในการดำเนินชีวิตฯ	4.18	0.710	มาก
32.2 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	4.14	0.789	มาก
32.3 การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ	4.19	0.718	มาก
32.4 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	4.16	0.774	มาก
32.5 การปรับปรุงดิน	4.54	0.629	มากที่สุด
32.6 การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์	3.88	0.908	มาก
32.7 การอัดอิฐดินซีเมนต์	3.18	1.104	ปานกลาง
32.8 การเผาถ่านด้วยถังน้ำมัน 200 ลิตร	3.37	0.899	ปานกลาง
32.9 การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว	3.23	0.982	ปานกลาง
32.10 การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน	3.60	1.015	มาก
32.11 การทำน้ำยาอเนกประสงค์	3.68	0.811	มาก
32.12 การแปรรูปอาหาร	3.93	0.728	มาก

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
32.13 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย (พื้นที่ดอน)	4.11	0.838	มาก
32.14 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก	3.40	0.904	ปานกลาง
32.15 การทำเกษตรด้วยการงดใช้สารเคมี	4.02	1.009	มาก
33. ต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน	3.95	0.895	มาก
34. ต้องการให้มีการแจกอุปกรณ์การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้แก่ผู้เข้าอบรม	4.04	0.963	มาก
35. ต้องการได้รับเอกสารความรู้ต่างๆประกอบการอบรม	4.25	0.714	มากที่สุด
36. ต้องการให้มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรม	4.09	0.808	มาก
37. ต้องการให้มีกิจกรรมตอนเช้า (เวลา 05:00-06:00 น.) โดยการออกกำลังกาย	3.93	0.932	มาก
38. ต้องการให้มีอาหารเช้า กลางวัน เย็น และอาหารว่างที่เหมาะสม	4.40	0.728	มากที่สุด
39. ต้องการให้มีการฝึกปฏิบัติต่างๆตามเนื้อหาที่อบรม	3.75	0.739	มาก
40. ต้องการให้มีอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆ	4.07	0.799	มาก
41. ต้องการให้มีการศึกษาดูงานปราชญ์ชาวบ้าน	4.02	1.009	มาก
42. ต้องการให้มีกิจกรรมตอนค่ำ (เวลา 19:30-20:30 น.) โดยการสรุปบทเรียน	3.67	0.932	มาก
43. ต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน	3.39	1.146	ปานกลาง

จากตารางที่ 19 พบว่า ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม บ้านวังทองพัฒนา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการการปรับปรุงดิน ($\bar{X}$ = 4.54) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้มีอาหารเช้า กลางวัน เย็น และอาหารว่างที่เหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.40) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการการทำน้ำมัน ไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว ($\bar{X}$ = 3.23)

การศึกษาพบว่า ความต้องการการปรับปรุงดิน ระดับมากที่สุด เพราะ สภาพพื้นดินของบ้านวังทองพัฒนา มีสภาพแห้งแล้ง ต้องการปรับปรุงบำรุงดิน จะได้เพาะปลูกพืชดีขึ้นและต้องการได้รับเอกสารความรู้ต่างๆประกอบการอบรม ระดับมากที่สุดด้วย เพราะหลังจากการฝึกอบรมจะได้มีเอกสารนำมาศึกษาทบทวนได้ ประกอบกับบ้านวังทองพัฒนาอยู่ห่างจากศูนย์ระยะทาง 6 กิโลเมตร จะไปถามคงจะไม่สะดวก ส่วนความต้องการทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้วระดับปานกลาง เนื่องจาก วัตถุดิบและกระบวนการทำน้ำมันไบโอดีเซลมีความซับซ้อน เกษตรกรอาจไม่มั่นใจในการทำ

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
44. ต้องการให้ศูนย์ฯ สนับสนุนวัตถุดิบและวัสดุแก่ผู้เข้าฝึกอบรม	4.00	0.779	มาก
45. ต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ	4.18	0.735	มาก
46. ต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์	4.12	0.709	มาก
47. ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช	4.02	0.855	มาก
48. ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์	3.88	0.927	มาก
49. ต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ	4.42	0.731	มากที่สุด

จากตารางที่ 20 พบว่า ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม บ้านวังทองพัฒนา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ ($\bar{X} = 4.42$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ ($\bar{X} = 4.18$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 3.88$)

การศึกษาพบว่าความต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ ระดับมากที่สุด เนื่องจาก หลังจากการฝึกอบรมแล้ว เกษตรกรนำความรู้สู่การปฏิบัติในพื้นที่ อาจพบอุปสรรค

ปัญหาต่างๆ จึงต้องการกำลังใจและคำแนะนำการปฏิบัติตามแนวเพื่อจะปฏิบัติให้ได้ผลต่อไป ส่วนความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์ ระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการข้ออื่นๆ มีระดับน้อยที่สุด เนื่องจาก การเพาะปลูกพืชจะสะดวกกว่าเลี้ยงสัตว์

คำถามปลายเปิด

ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) ขาดอุปกรณ์ และที่พัก

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) แก่ปัญหาเรื่องน้ำ อยากให้มีวิทยากรใหม่ๆ มาให้ความรู้ อยากให้มีการพัฒนาให้ดีกว่านี้ อยากให้มีห้องบรรยายกว้างขวางและมีอาหารที่ดีกว่านี้ อยากให้ผู้สนใจจริงๆ เข้าร่วมบรรยาย อยากให้มีห้องน้ำที่สะดวกที่จอดรถสบาย และอยากให้มีแปลงสาธิตที่สะดวกสบาย

1.3 สํารวจหมู่บ้านสำโรง หมู่ที่ 7 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา

จากการสำรวจครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างไว้ 42 ตัวอย่างเป็นตัวแทนของเกษตรกรในหมู่บ้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถได้ข้อมูลกลับมาจำนวน 42 ตัวอย่างซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

หมู่บ้านสำโรง

ข้อมูลส่วนบุคคล

ตารางที่ 21 ข้อมูลจำแนกตามเพศ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	19	45.20
หญิง	23	54.80
รวม	42	100.00

จากตารางที่ 21 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 42 คน พบว่า มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง จำนวน 23 คน (ร้อยละ 54.80) และมีผู้ทำแบบสอบถาม เป็นเพศชาย จำนวน 19 คน (ร้อยละ 45.20)

ตารางที่ 22 ข้อมูลจำแนกตามอายุ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
20-30 ปี	1	2.40
31-40 ปี	4	9.50
41-50 ปี	10	23.80
51-60 ปี	9	21.40
61 ปีขึ้นไป	18	42.90
รวม	42	100.00

จากตารางที่ 22 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีอายุในช่วง ระหว่าง 61 ปีขึ้นไป จำนวน 18 คน (ร้อยละ 42.90) รองลงมา คือ อายุ 41-50 ปี จำนวน 10 คน (ร้อยละ 23.80) และมีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 1 คน (ร้อยละ 2.40)

ผลการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในบ้านสำโรง อายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นเกษตรกรอายุสูงมาก จำนวนเกษตรกรอายุสูงมากกว่าจำนวนเกษตรกรบ้านใหม่ โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา ส่วนจำนวนเกษตรกรบ้านสำโรงในวัยแรงงานถือว่ามีน้อยมาก เนื่องจากประสบปัญหาสภาพพื้นที่น้ำมากในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และปัญหาอื่นๆ เกี่ยวกับมีหนี้สินมาก เป็นต้น ทำให้เกษตรกรบ้านสำโรงไปทำงานนอกพื้นที่ของหมู่บ้านสำโรงมีจำนวนมาก

ตารางที่ 23 ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	39	92.80
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	4.80
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1	2.40
รวม	42	100.00

จากตารางที่ 23 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามสูงที่สุด มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 39 คน (ร้อยละ 92.80) รองลงมา มีระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน (ร้อยละ 4.80) และมีผู้ตอบแบบสอบถามต่ำที่สุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 1 คน (ร้อยละ 2.40)

การศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่าเกษตรกรในบ้านสำโรง ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีจำนวนมากที่สุด และเป็นร้อยละ 92.90 ร้อยละมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา เนื่องจากเกษตรกรบ้านสำโรงมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จึงทำให้มีโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปน้อยลงด้วย

ตารางที่ 24 ข้อมูลจำแนกตามรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	19	45.20
10,000 - 20,000 บาท	12	28.60
20,001 – 30,000 บาท	5	11.90
30,001 – 40,000 บาท	1	2.40
40,001 – 50,000 บาท	2	4.80
50,000 บาท ขึ้นไป	3	7.10
รวม	42	100.00

จากตารางที่ 24 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามสูงที่สุด มีรายได้ ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 19 คน (ร้อยละ 45.20) รองลงมา มีรายได้ ต่ำกว่า 10,000-20,000 บาท จำนวน 12 คน (ร้อยละ 28.60) และมีผู้ตอบแบบสอบถามต่ำที่สุด มีรายได้ 30,001-40,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 2.40)

ผลการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านสำโรง มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) ต่ำกว่า 10,000 บาทเป็นรายได้น้อยที่สุด มีเป็นจำนวนมากที่สุด ทำให้ฐานะรายได้ทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในหมู่บ้านนี้ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา ที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลักถือว่าจำนวนเกษตรกรในบ้านใหม่โนนรัง มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลักมากที่สุด รองลงมาคือบ้านวังทองพัฒนาและน้อยที่สุดคือบ้านสำโรง ทำให้เกษตรกรบ้านใหม่โนนรังมี ฐานะรายได้ทางเศรษฐกิจดีกว่าเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนาและเกษตรกรบ้านสำโรง

ตารางที่ 25 ข้อมูลจำแนกตามหนี้สินประมาณ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

หนี้สินประมาณ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20,000 บาท	14	33.30
20,000 – 40,000 บาท	15	35.70
40,000 – 60,000 บาท	9	21.40
60,000-80,000 บาท	3	7.20
80,000 – 100,000 บาท	1	2.40
รวม	42	100.00

จากตารางที่ 25 พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามสูงสุด มีหนี้สินประมาณ 20,000-40,000 บาท จำนวน 15 คน (ร้อยละ 35.70) รองลงมา มีหนี้สินประมาณ ต่ำกว่า 20,000 บาท จำนวน 14 คน (ร้อยละ 33.30) และมีผู้ตอบแบบสอบถามต่ำที่สุด มีหนี้สินประมาณ 80,000-100,000 บาท จำนวน 1 คน (ร้อยละ 2.40)

ผลการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านสำโรง มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000-40,000 บาท มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา ที่มีหนี้สิน ถือว่าจำนวนเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังมีหนี้สินน้อยที่สุด รองลงมาคือจำนวนเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนาและจำนวนเกษตรกรบ้านสำโรงมีหนี้สินมากที่สุด เมื่อเกษตรกรมีหนี้สิน พอมีรายได้จากการทำการเกษตร จึงนำไปหักเป็นรายจ่ายเพื่อนำไปชำระหนี้ ทำให้การเก็บออมน้อยลง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี มีหนี้สินมากขึ้นก็ทำให้ฐานะยากจนลง จึงทำให้เกษตรกรบ้านสำโรงหลายคนจึงจำเป็นต้องไปประกอบอาชีพต่างๆ นอกพื้นที่หมู่บ้านเพื่อหารายได้เพิ่ม

ตารางที่ 26 ข้อมูลจำแนกตามเกษตรกรเคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน

แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เคย	28	66.70
ไม่เคย	14	33.30
รวม	42	100.00

จากตารางที่ 26 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 42 คน พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามสูงที่สุด ที่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 28 คน (ร้อยละ 66.70) และไม่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 14 คน (ร้อยละ 33.30)

ผลการศึกษาพบว่าจำนวนเกษตรกรในหมู่บ้านสำโรงซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯ 2 กิโลเมตร ส่วนใหญ่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง- บุรพา (นายจันทร์ที่ประทุมภา) มากกว่าจำนวนเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา แต่น้อยกว่าจำนวนเกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง จำนวนเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนามีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์ฯน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นหมู่บ้านห่างจากศูนย์ฯ 6 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ 2 หมู่บ้านดังกล่าว ทั้งนี้ผู้ที่เคยเข้าอบรมจะเกิดความรู้ ความเข้าใจและมั่นใจในการปฏิบัติตามแนวฯมากขึ้น ย่อมส่งผลต่อทัศนคติ การปฏิบัติตามแนวทางของปราชญ์ชาวบ้านมีมากขึ้นด้วย แต่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามแนวทางนี้ของเกษตรกรบ้านสำโรงอาจจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจัยสภาพพื้นที่ เป็นที่ลุ่มต่ำ ในฤดูเกษตรกรรม พื้นที่มีน้ำมาก ทำให้ไม่ได้ผลผลิตดีเท่าที่ควรและปัจจัยด้านอื่น ๆ อาทิ ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัย ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.3.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ตารางที่ 27 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการทั่วไปของเกษตรกร

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1.ความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี	3.88	0.861	มาก
2.ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี	4.02	0.780	มาก
3.ความต้องการทำเกษตรผสมผสาน	3.93	1.068	มาก
4.ความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม	4.05	0.795	มาก
5.ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพ	4.19	0.833	มาก

จากตารางที่ 27 พบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร บ้านสำโรง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ในทางอาชีพ ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม ($\bar{X} = 4.05$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ($\bar{X} = 3.88$)

ผลการศึกษาพบว่าความต้องการให้พึ่งตนเองได้ในทางอาชีพและความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม ระดับมาก ส่วนความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการข้ออื่น ๆ มีระดับน้อยที่สุด เนื่องจาก การเพาะปลูกไม่ได้ผลผลิตที่ดี

ตารางที่ 28 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
6.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้ารับการอบรม	4.26	0.734	มากที่สุด
7.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับการอบรม	4.10	0.759	มาก
8.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม	4.10	0.692	มาก
9.ความต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน มูลนิธิ สนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม	3.98	0.715	มาก
10.ต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา	4.21	0.750	มาก
11.ต้องการได้รับข่าวสารการเข้าฝึกอบรมจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา	3.95	0.731	มาก
12.ต้องการให้มีห้องบรรยายสำหรับการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสม	3.69	0.869	มาก
13.ต้องการให้มีที่พักค้างที่มีความเหมาะสม	3.55	0.861	มาก
14.ต้องการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆด้านไฟฟ้า ประปา ที่มีความเหมาะสม	3.83	0.794	มาก

จากตารางที่ 28 พบว่า ความต้องการก่อนการฝึกอบรม บ้านสำโรง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกร ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา ($\bar{X} = 4.21$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ต้องการที่พักค้างที่มีความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.55$)

ผลการศึกษาพบว่าความต้องการให้ศูนย์ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม ระดับมากที่สุด ส่วนความต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ของนายจันทร์ที่ ประทุมภา ระดับมากและความต้องการให้มีการพักค้างที่มีความเหมาะสม ระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการข้ออื่น ๆ มีระดับน้อยที่สุด เนื่องจากเกษตรกรของหมู่บ้านสำโรงอยู่ใกล้กับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน บ้านโนนรัง- บุรพา ระยะทาง 2 กิโลเมตรจึงต้องการพักค้างที่บ้านตนเองมากกว่า ประกอบกับที่พักของฝ่ายหญิงซึ่งพักรวมกันมีความแออัดอาจไม่สะดวก

ตารางที่ 29 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
15. ต้องการคณะกรรมการบริการศูนย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน	3.93	0.712	มาก
16. ต้องการให้มีการอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสานปลูกข้าว, พืชไร่, ไม้ผล, เลี้ยงสัตว์, ไม้ใช้สอย ฯลฯ	4.19	0.671	มาก
17. ต้องการให้มีเนื้อการฝึกอบรมประกอบด้วย			
17.1 การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงพออยู่พอกินในการดำเนินชีวิตฯ	4.10	0.759	มาก
17.2 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	3.81	0.833	มาก
17.3 การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ	3.71	0.944	มาก
17.4 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	3.71	0.995	มาก
17.5 การปรับปรุงดิน	3.79	0.951	มาก
17.6 การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์	3.67	1.074	มาก
17.7 การอัดอิฐดินซีเมนต์	3.29	1.175	ปานกลาง
17.8 การเผาถ่านด้วยถังน้ำมัน 200 ลิตร	3.36	1.428	ปานกลาง
17.9 การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว	3.21	1.220	ปานกลาง
17.10 การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน	2.81	1.401	ปานกลาง
17.11 การทำน้ำยาอเนกประสงค์	3.46	0.897	มาก
17.12 การแปรรูปอาหาร	3.48	0.890	มาก

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
17.13 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย (พื้นที่ดอน)	3.45	1.041	มาก
17.14 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก	3.76	0.821	มาก
17.15 การทำเกษตรด้วยการงคใช้สารเคมี	3.64	1.206	มาก
18.ต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน	3.76	0.656	มาก
19.ต้องการให้มีการแจกอุปกรณ์การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้แก่ผู้เข้าอบรม	3.86	0.814	มาก
20.ต้องการได้รับเอกสารความรู้ต่างๆประกอบการอบรม	3.86	0.751	มาก
21.ต้องการให้มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรม	3.81	0.740	มาก
22.ต้องการให้มีกิจกรรมตอนเช้า (เวลา05:00-06:00 น.) โดยการออกกำลังกาย	3.62	0.731	มาก
23.ต้องการให้มีอาหารเช้า กลางวัน เย็น และอาหารว่างที่เหมาะสม	3.81	0.773	มาก
24.ต้องการให้มีการฝึกปฏิบัติต่างๆตามเนื้อหาที่อบรม	3.86	0.647	มาก
25.ต้องการให้มีอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆ	3.93	0.838	มาก
26.ต้องการให้มีการศึกษาดูงานปราชญ์ชาวบ้าน	3.83	0.892	มาก
27.ต้องการให้มีกิจกรรมตอนค่ำ (เวลา19:30-20:30 น.) โดยการสรุปบทเรียน	3.19	0.943	ปานกลาง
28.ต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน	3.02	1.024	ปานกลาง

จากตารางที่ 29 พบว่า ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม บ้านลำโรง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้มีการฝึกอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทฤษฎีหลักเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่พอกินในการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.10$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ($\bar{X} = 3.02$)

ผลการศึกษาพบว่าความต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานฯและความต้องการการปรับปรุงดิน ระดับมากที่สุด ทั้งนี้ความต้องการการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสานฯ เพื่อเปลี่ยนจากทำเกษตรเชิงเดี่ยว และความต้องการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทฤษฎีหลักเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่พอกินในการดำเนินชีวิต ระดับมาก ส่วนความต้องการระยะเวลาในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ระดับปานกลาง เนื่องจากใช้ระยะเวลาหลายวัน ประกอบกับเกษตรกรอาจมีความจำเป็นเกี่ยวกับทำการเกษตรกรรมของตนเอง

ตารางที่ 30 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานแสดงความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความต้องการ
29.ต้องการให้ศูนย์ฯสนับสนุนวัสดุและวัสดุแก่ผู้เข้าฝึกอบรม	3.90	0.821	มาก
30.ต้องการให้หน่วยงานราชการ,หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น,เอกชน,มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ	3.98	0.715	มาก
31.ต้องการให้หน่วยงานราชการ,หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น,เอกชน,มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์	3.88	0.781	มาก
32.ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช	3.98	0.715	มาก
33.ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์	3.93	0.712	มาก
34.ต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ	4.17	0.853	มาก

จากตารางที่ 30 พบว่า ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม บ้านสำโรง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าประเด็นที่มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆให้การสนับสนุนพันธุ์พืช ($\bar{X} = 3.98$) ส่วนประเด็นที่มีระดับน้อยที่สุดได้แก่ ความต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{X} = 3.88$)

ผลศึกษาพบว่าความต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวระดับมาก เนื่องจาก หลังจากการฝึกอบรมแล้ว เกษตรกรนำความรู้สู่การปฏิบัติในพื้นที่ อาจพบอุปสรรค ปัญหาต่างๆ จึงต้องการกำลังใจและคำแนะนำการปฏิบัติเพื่อจะปฏิบัติให้ได้ผล ส่วนความต้องการให้หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและสนับสนุนด้านพันธุ์พืช ระดับมาก ส่วนความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์ ระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการข้ออื่น ๆ มีระดับน้อยที่สุด เนื่องจาก การเพาะปลูกพืชจะสะดวกกว่าเลี้ยงสัตว์

คำถามปลายเปิด

ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานของบ้านสำโรง ความรู้ น้อยไม่ถนัดการจดบันทึก อยากให้มีการปฏิบัติมากกว่านี้ คนมากเสียงดัง ฟังไม่รู้เรื่อง ขาดแรงงานเนื่องจากอายุมากแล้ว ไม่ค่อยมีเวลาและต้องการให้บรรยายให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานของบ้านสำโรง อยากได้แหล่งน้ำ อยากให้ติดตามผล ช่วยแก้ปัญหาหน้าท่วม อยากได้พันธุ์ไม้ที่ดูแลง่าย ปลูกง่าย และอยากได้วิธีแก้ไขปัญหาพื้นที่

จากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม โดยศึกษาความต้องการของเกษตรกรจากบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) ทำให้ทราบข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกร ความต้องการของเกษตรกรจากศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรมและความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม ในแต่ละหมู่บ้าน ในขั้นต่อไปจะศึกษาเปรียบเทียบความต้องการของเกษตรกรดังกล่าว จาก 3 หมู่บ้าน เพื่อหาความแตกต่างกันเกี่ยวกับความต้องการ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจนั้นนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ใช้สถิติ ANOVA ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 พิจารณาจาก $P < 0.05$ ที่ค่า Sig. ตัวเลข น้อยกว่า 0.05 แสดงว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกี่ยวกับความต้องการ ดังตาราง ANOVA ในภาคผนวก ข และสรุปผลการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ตามกรอบแนวคิดการวิจัยและประเด็นที่สำคัญ ดังตารางที่ 31

ตารางที่ 31 สรุปผลการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้เกษตรกรผสมผสาน
บ้านโนนรัง-บุรพา ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ใช้สถิติ ANOVA

ความต้องการของเกษตรกร หมู่บ้าน	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
1. ความต้องการของเกษตรกรจากศูนย์	- ผลิตอาหารบริโภคตลอดปี (4.33)* - มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี (4.51)* - ทำเกษตรผสมผสาน (4.12) - การพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม (4.6)*	- ผลิตอาหารบริโภคตลอดปี (4.32)* - มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี (4.39)* - ทำเกษตรผสมผสาน (4) - การพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม (4.26)*	- ผลิตอาหารบริโภคตลอดปี (3.89)* - มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี (4.02)* - ทำเกษตรผสมผสาน (3.92) - การพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม (4.19)*
2. ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม	- ร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (4.31) - ร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) (4.29) - ได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ (4.11) - ได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ (4.02)	- ร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (4.16) - ร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) (4.16) - ได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ (4.07) - ได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ (4.12)	- ร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (4.26) - ร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) (4.10) - ได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ (4.21) - ได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ (3.95)

ความ ต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านตำโรง
3. ความต้องการของ เกษตรกรระหว่างการอบรม	- ให้มีห้องบรรยาย สำหรับการฝึกอบรมที่ เหมาะสม (3.77) - ให้มีที่พักค้างที่ เหมาะสม (3.52) - คณะกรรมการ บริหารศูนย์ที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.81) - หลักสูตรเกษตร ผสมผสาน (4.46) - แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง (4.01) - การทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ (3.96) - การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ (4.22)* - การปรับปรุงบำรุง ดิน (4.36) - การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ (4.07)* - การเผาถ่านด้วยถัง น้ำมัน 200 ลิตร (3.56)	- ให้มีห้องบรรยาย สำหรับการฝึกอบรมที่ เหมาะสม (3.96) - ให้มีที่พักค้างที่ เหมาะสม (3.77) - คณะกรรมการ บริหารศูนย์ที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (4.05) - หลักสูตรเกษตร ผสมผสาน (4.18) - แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง (4.18) - การทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ (4.14) - การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ (4.16)* - การปรับปรุงบำรุง ดิน (4.54) - การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ (3.88)* - การเผาถ่านด้วยถัง น้ำมัน 200 ลิตร (3.37)	- ให้มีห้องบรรยาย สำหรับการฝึกอบรมที่ เหมาะสม (3.69) - ให้มีที่พักค้างที่ เหมาะสม (3.55) - คณะกรรมการ บริหารศูนย์ที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.92) - หลักสูตรเกษตร ผสมผสาน (4.19) - แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง (4.10) - การทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ (3.80) - การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ (3.71)* - การปรับปรุงบำรุง ดิน (3.79) - การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ (3.67)* - การเผาถ่านด้วยถัง น้ำมัน 200 ลิตร (3.36)

ความ ต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านตำโรง
	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายในครัวเรือน (3.76) - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำน้อย (4.27)* - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำมาก (3.86)* - การงดใช้สารเคมี (4.11)* - วิทยากรที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.78) - ได้รับเอกสาร ประกอบการฝึกอบรม (3.98) - กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมของผู้ เข้าอบรม (3.91) - กิจกรรมตอนเช้าโดย การออกกำลังกาย (3.6) - ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตาม เนื้อหาที่อบรม (3.89) 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายในครัวเรือน (3.60) - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำน้อย (4.11)* - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำมาก (3.40)* - การงดใช้สารเคมี (4.12)* - วิทยากรที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.95) - ได้รับเอกสาร ประกอบการฝึกอบรม (4.25) - กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมของผู้ เข้าอบรม (4.09) - กิจกรรมตอนเช้าโดย การออกกำลังกาย (3.93) - ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตาม เนื้อหาที่อบรม (3.75) 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายในครัวเรือน (2.81) - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำน้อย (3.45)* - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำมาก (3.76)* - การงดใช้สารเคมี (3.64)* - วิทยากรที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.76) - ได้รับเอกสาร ประกอบการฝึกอบรม (3.86) - กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมของผู้ เข้าอบรม (3.81) - กิจกรรมตอนเช้าโดย การออกกำลังกาย (3.62) - ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตาม เนื้อหาที่อบรม (3.86)

<div style="text-align: right;">หมู่บ้าน</div> <div style="text-align: left;"> ความ ต้องการของ เกษตรกร </div>	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
4. ความต้องการของ เกษตรกรหลังการฝึกอบรม	- ศึกษาดูงานแปลง ของปราชญ์ชาวบ้าน (3.98) - กิจกรรมตอนคำ การ สรุบบทเรียน (3.24)* - ระยะเวลาการ ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (2.84)* - ให้นหน่วยงานราชการ ต่างๆ สนับสนุนด้าน อุปกรณ์ (4.28)* - ให้นหน่วยงาน ข้าราชการต่างๆ สนับสนุนด้านพันธุ์ พืช (4.29)* - ให้นหน่วยงาน ข้าราชการต่างๆ สนับสนุนด้านพันธุ์ สัตว์ (4.16) - ให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ (4.27)	- ศึกษาดูงานแปลง ของปราชญ์ชาวบ้าน (4.02) - กิจกรรมตอนคำ การ สรุบบทเรียน(3.67)* - ระยะเวลาการ ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (3.39)* - ให้นหน่วยงานราชการ ต่างๆ สนับสนุนด้าน อุปกรณ์ (4.12)* - ให้นหน่วยงาน ข้าราชการต่างๆ สนับสนุนด้านพันธุ์ พืช (4.02)* - ให้นหน่วยงาน ข้าราชการต่างๆ สนับสนุนด้านพันธุ์ สัตว์ (3.88) - ให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ (4.42)	- ศึกษาดูงานแปลง ของปราชญ์ชาวบ้าน (3.83) - กิจกรรมตอนคำ การ สรุบบทเรียน(3.19)* - ระยะเวลาการ ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (3.02)* - ให้นหน่วยงานราชการ ต่างๆ สนับสนุนด้าน อุปกรณ์ (3.88)* - ให้นหน่วยงาน ข้าราชการต่างๆ สนับสนุนด้านพันธุ์ พืช (3.98)* - ให้นหน่วยงาน ข้าราชการต่างๆ สนับสนุนด้านพันธุ์ สัตว์ (3.93) - ให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ (4.17)

หมายเหตุ ตัวเลขแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ * แสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$.) ในด้านนั้นระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง

จากการศึกษาความต้องการของเกษตรกรจากบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโรงเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)

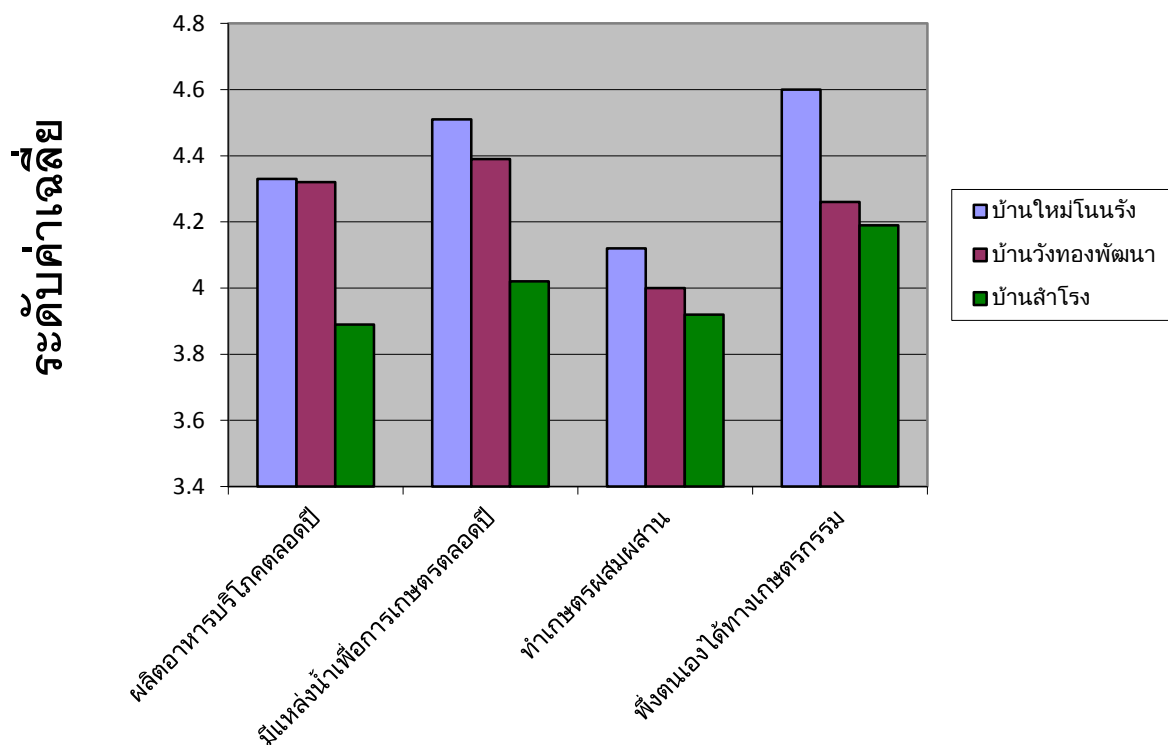
โดยศึกษาเปรียบเทียบความต้องการของเกษตรกร จาก 3 หมู่บ้านดังกล่าว เพื่อหาความแตกต่างกันเกี่ยวกับความต้องการ โดยวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ใช้สถิติ ANOVA พิจารณาจาก $P < 0.05$ ค่า Sig มีค่าตัวเลขน้อยกว่า 0.05 แสดงว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังผลการวิเคราะห์สถิติ ANOVA ในภาคผนวก ข และสรุปผลการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ดังตารางที่ 31 นั้น ในขั้นต่อไปศึกษาจากความต้องการของเกษตรกรจากศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรมและความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม ในแต่ละประเด็นนำเสนอเป็นกราฟแท่งเพื่อให้เห็นภาพในการเปรียบเทียบระหว่าง 3 หมู่บ้าน และ ศึกษารายประเด็นต่างๆจับคู่ 2 หมู่บ้านดังกล่าว พิจารณาจาก $P < 0.05$ ที่ค่าตัวเลขน้อยกว่า 0.05 แสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 32 แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกร
ผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)

ความต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน		
	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
1. ความต้องการของ เกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้าน โนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)	- ผลิตอาหารบริโภค ตลอดปี (4.33)* - มีแหล่งน้ำเพื่อ การเกษตรตลอดปี (4.51)* - ทำเกษตรผสมผสาน (4.12) - การพึ่งตนเองได้ทาง เกษตรกรรม (4.6)*	- ผลิตอาหารบริโภค ตลอดปี (4.32)* - มีแหล่งน้ำเพื่อ การเกษตรตลอดปี (4.39)* - ทำเกษตรผสมผสาน (4) - การพึ่งตนเองได้ทาง เกษตรกรรม (4.26)*	- ผลิตอาหารบริโภค ตลอดปี (3.89)* - มีแหล่งน้ำเพื่อ การเกษตรตลอดปี (4.02)* - ทำเกษตรผสมผสาน (3.92) - การพึ่งตนเองได้ทาง เกษตรกรรม (4.19)*

หมายเหตุ ตัวเลขแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ *แสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$.) ในด้านนี้ระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโรง ตามภาคผนวก ข

จากตารางที่ 32 พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 189 คน ใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่บ้านวังทองพัฒนา และหมู่บ้านลำโรง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) ตำบลตลาดไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ในด้านผลิตอาหารบริโภคตลอดปี ด้านมีแหล่งน้ำตลอดปี ด้านทำเกษตรผสมผสาน และด้านการพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม โดยใช้แบบสำรวจเดียวกัน ผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัยและกรรมการศูนย์ฯ ร่วมกันสำรวจซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกัน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) นำมาเปรียบเทียบกัน

ภาพที่ 7 แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฯ ในแต่ละด้าน เปรียบเทียบระหว่าง 3 หมู่บ้าน

จากภาพที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา บ้านสำโรง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยด้านผลิตอาหารบริโภคตลอดปี ด้านมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี ด้านทำเกษตรผสมผสานและด้านพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม พบว่าความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฯ มีผู้ตอบแบบสอบถาม 189 คน จาก 3 หมู่บ้าน มีความต้องการด้านผลิตอาหารบริโภคตลอดปี (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.33$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.32$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 3.89$) ด้านมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.51$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.39$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 4.02$) ด้านทำเกษตรผสมผสาน (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.12$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.00$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 3.92$) ด้าน การพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.60$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.26$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 4.19$)

โดยความต้องการด้านผลิตอาหารบริโภคตลอดปี ด้านมีแหล่งน้ำตลอดปี และด้านการพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ดังตารางที่ 32)

โดยภาพรวมความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฯ พบว่า ความต้องการในด้านการผลิตอาหารบริโภคตลอดปี ด้านมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี ด้านทำเกษตรผสมผสาน และด้าน

การพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรม บ้านใหม่โนนรังมีระดับสูงสุด บ้านวังทองพัฒนามีระดับรองลงมา และบ้านสำโรงมีระดับน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับผลิตอาหารบริโภคตลอดปีโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังกับบ้านวังทองพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนบ้านวังทองพัฒนากับบ้านสำโรงมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) และบ้านใหม่โนนรังกับบ้านสำโรงก็มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการน้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา อย่างชัดเจน เนื่องจากบ้านสำโรง การเพาะปลูกไม่ได้ผลผลิตดีเท่าที่ควร จึงคิดว่าการผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนตลอดปีคงจะทำได้ จึงมีความต้องการในด้านนี้น้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับมีแหล่งน้ำตลอดปีโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังกับบ้านวังทองพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนบ้านวังทองพัฒนากับบ้านสำโรงมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) และบ้านใหม่โนนรังกับบ้านสำโรงก็มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการน้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา อย่างชัดเจน เนื่องจากบ้านสำโรงเป็นบ้านที่พื้นที่เป็นที่ลุ่ม ในฤดูการทำนาพื้นที่จะมีระดับน้ำสูงทำให้มีความต้องการแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรน้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนาอย่างชัดเจน ส่วนบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนามีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอนทำให้มีความต้องการน้ำและต้องการแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรตลอดปี โดยแหล่งน้ำการเกษตรอาจได้มาจากการขุดสระเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ปลูกพืชรวมทั้งการทำสวนครัว โดยเฉพาะหากมีแหล่งน้ำพอเพียงก็สามารถใช้ในการเกษตรสำหรับพืชผักสวนครัว ซึ่งจะทำให้สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับทำเกษตรผสมผสานโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการทำเกษตรผสมผสานระดับมากพอกัน ทั้ง 3 หมู่บ้านต้องการทำเกษตรผสมผสานมากกว่าเกษตรเชิงเดี่ยว การทำเกษตรเชิงเดี่ยวอันได้แก่การทำเกษตรปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ ชนิดเดียวกันอย่างเดียวกัน เช่น ปลูกข้าวอย่างเดียว เลี้ยงหมูอย่างเดียว เป็นต้น ซึ่งการทำเกษตรเชิงเดี่ยวแบบนี้เพื่อขายให้มีรายได้ แต่ถ้าวราคาพืชและสัตว์ตกต่ำก็จะทำให้มีปัญหาทางเศรษฐกิจในครัวเรือน เกษตรกรจึงต้องการทำเกษตรผสมผสาน เพื่อให้มีอาหารบริโภค

ตลอดปี แม้อาณาผลผลิตจะตกต่ำก็ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่วนผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคสามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือน

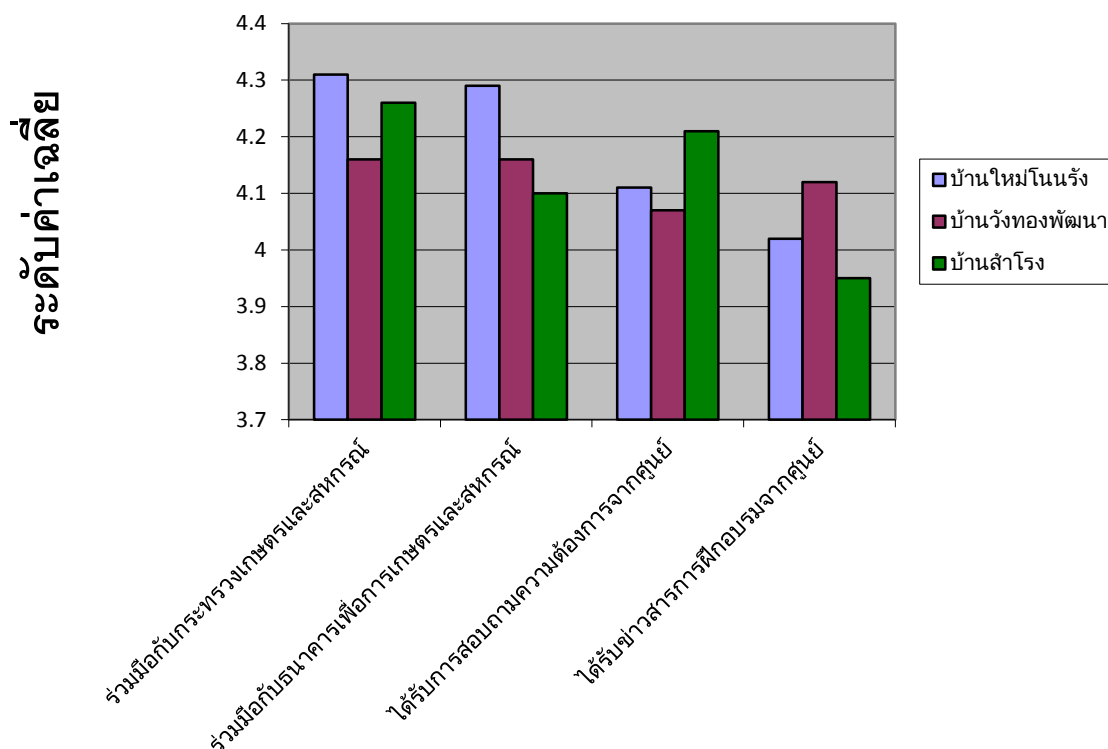
เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรมโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังกับบ้านวังทองพัฒนามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ส่วนบ้านวังทองพัฒนากับบ้านสำโรงไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญและบ้านใหม่โนนรังกับบ้านสำโรงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรังมีความต้องการพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรมมากกว่าบ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงอย่างชัดเจน เนื่องจากบ้านใหม่โนนรังเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับศูนย์การเรียนรู้มากกว่าบ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรง โดยบ้านใหม่โนนรัง เป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ ใกล้กับปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นวิทยากรของศูนย์การเรียนรู้ถือว่าเป็นกลุ่มผู้นำชาวบ้านในด้านเกษตรกรรม ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์กับการทำเกษตรตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่เห็นการพึ่งตนเองได้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมในหมู่บ้านอาทิ นายจันทร์ที ประทุมภา นายประสาร พลแสน เป็นต้น จึงต้องการทำการเกษตรแนวทางการนี้และต้องการพึ่งตนเองได้ในการทำเกษตร ทำให้มีอิสระในการจัดการเกษตร ในการผลิต จำหน่ายผลผลิต โดยไม่ต้องพึ่งกับการตลาด แม้อาณาผลผลิตต่างๆ จะมีราคาตกต่ำก็ไม่เดือดร้อน เนื่องจากมีอาหารบริโภคได้ตลอดปี เมื่อเหลือจากการบริโภคก็สามารถนำไปจำหน่ายได้ ทำให้เป็นการเพิ่มรายได้ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้มีเงินออม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นอิสระ พึ่งตนเองได้ในการทำเกษตร

ตารางที่ 33 แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม

ความต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน		
	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
2. ความต้องการของเกษตรกร ก่อนการฝึกอบรม	- ร่วมมือกับกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ (4.31) - ร่วมมือกับธนาคาร เพื่อการเกษตรและ สหกรณ์ (ชกส.) (4.29) - ได้รับการสอบถาม ความต้องการจากศูนย์ (4.11) - ได้รับข่าวสารการ ฝึกอบรมจากศูนย์ (4.02)	- ร่วมมือกับกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ (4.16) - ร่วมมือกับธนาคาร เพื่อการเกษตรและ สหกรณ์ (ชกส.) (4.16) - ได้รับการสอบถาม ความต้องการจากศูนย์ (4.07) - ได้รับข่าวสารการ ฝึกอบรมจากศูนย์ (4.12)	- ร่วมมือกับกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ (4.26) - ร่วมมือกับธนาคาร เพื่อการเกษตรและ สหกรณ์ (ชกส.) (4.10) - ได้รับการสอบถาม ความต้องการจากศูนย์ (4.21) - ได้รับข่าวสารการ ฝึกอบรมจากศูนย์ (3.95)

หมายเหตุ ตัวเลขแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

จากตารางที่ 33 พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 189 คน ใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่บ้านวังทองพัฒนา และหมู่บ้านลำโรง เกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการด้านร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้านร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) ด้านได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ และด้านได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ โดยใช้แบบสำรวจเดียวกัน กลุ่มผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัยและกรรมการศูนย์ฯ กลุ่มเดียวกัน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) นำมาเปรียบเทียบกัน

ภาพที่ 8 แสดงระดับค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรมในแต่ละด้านเปรียบเทียบระหว่าง 3 หมู่บ้าน

จากภาพที่ 8 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา บ้านสำโรง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยด้านรวมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้านรวมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) ด้านได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ และด้านได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ พบว่า ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม มีผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการด้านรวมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.31$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.16$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 4.26$) ด้านรวมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.29$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.16$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 4.10$) ด้านได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.11$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.07$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 4.21$) และด้าน ได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.02$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.12$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 3.95$)

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับรวมมือกับเกษตรและสหกรณ์โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงไม่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวัง

ทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับมากพอกัน ทั้ง 3 หมู่บ้านต้องการให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรในการฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) โดยเกษตรกรไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้ ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสเข้าฝึกอบรม หากกระทรวงเกษตรไม่สนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ แก่เกษตรกรคงจะมีโอกาสเข้าอบรมได้ยาก ซึ่งค่าใช้จ่ายในการเข้าฝึกอบรมของศูนย์เกี่ยวกับค่าวิทยากร ค่าอาหาร ค่าที่พัก และค่าเดินทาง เป็นต้น ซึ่งก็เป็นจำนวนเงินมากพอสมควร และการมาสนับสนุนศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้คิดว่าได้ประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป

อนึ่งการวิจัยนี้เป็นการศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ ประทุมภา) ตำบลตลาดไทร อ.ชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ร่วมมือกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นสำคัญ มิได้ศึกษาร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ซึ่งศูนย์ฝึกอบรมฯ ก็ได้ร่วมมือหน่วยงานอื่นอีกในการฝึกอบรมเกษตรกรต่างๆ เช่น ร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) เป็นต้น

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างกันและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังบ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) ระดับมากที่สุด ทั้ง 3 หมู่บ้าน ต้องการให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) สนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรในการฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) โดยเกษตรกรไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้ ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสเข้าฝึกอบรม ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานแห่งนี้ร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) ก็ได้ฝึกอบรมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกับธนาคารฯ มีหลายรุ่นในแต่ละปี

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างอย่างกันและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังบ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ระดับมากพอกัน ทั้ง 3 หมู่บ้านต้องการให้สอบถามความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) การสอบถามความต้องการเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรรวมทั้งความจำเป็นต่างหากเพื่อ

ค้นหาว่ามีความจำเป็นในการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใดจะได้มากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายในการฝึกอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรผู้เข้าอบรม เกษตรกรผู้เข้าอบรมที่มาจากหมู่บ้านต่างๆ ย่อมมีสภาพพื้นที่แตกต่างกัน พื้นฐานต่างๆ ย่อมแตกต่างกัน อาทิ อายุ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น เมื่อรู้ความต้องการของเกษตรกรผู้จะเข้าอบรมย่อมนำมากำหนดหลักสูตรได้เหมาะสมกับความต้องการจะทำให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ฯ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างอย่างกันและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังบ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงไม่แตกต่าง แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรังบ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ฯ ระดับมากพอกัน ทั้ง 3 หมู่บ้าน ต้องการได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ฯ อย่างเพียงพอ จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เข้าอบรมในการเตรียมตัวและเตรียมของใช้ต่างๆ ในระหว่างการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารจากศูนย์ฯ เกี่ยวกับการฝึกอบรมได้แก่ ระเบียบการระหว่างฝึกอบรม เช่น ห้ามดื่มสุรา ฯลฯ การพักอาศัย ระยะเวลาการฝึกอบรม เนื้อหาการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

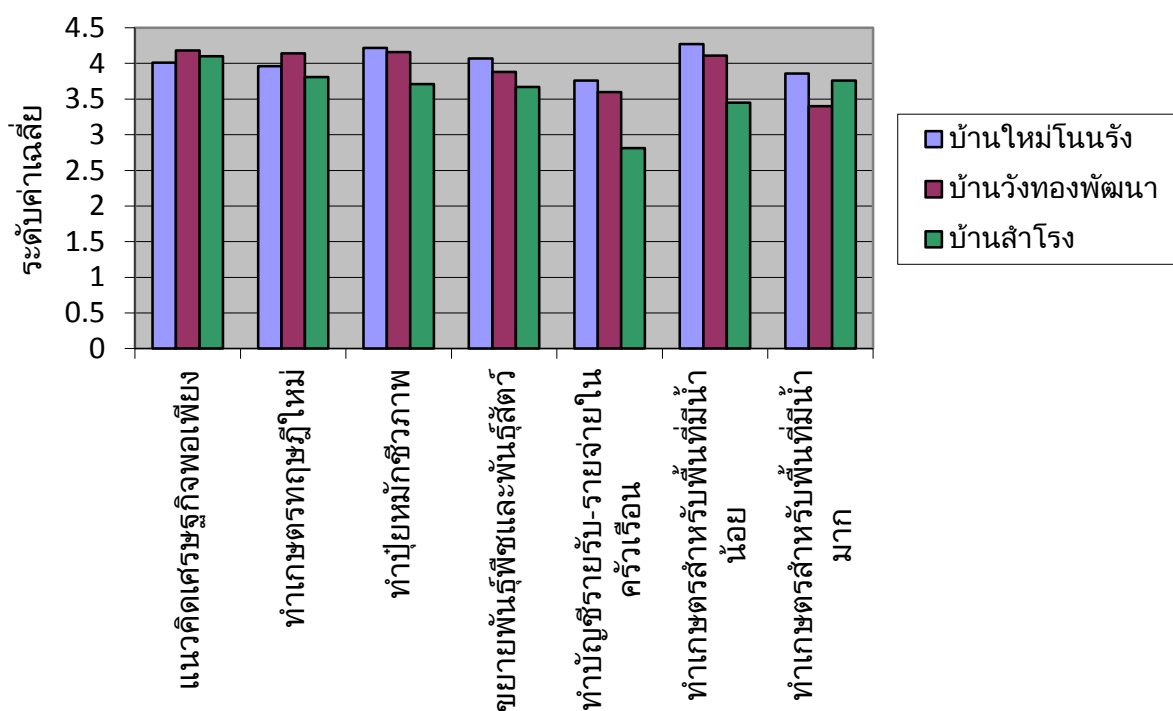
ตารางที่ 34 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรม

ความ ต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
3. ความต้องการของ เกษตรกรระหว่างการอบรม	<ul style="list-style-type: none"> - ให้มีห้องบรรยาย สำหรับการฝึกอบรมที่ เหมาะสม (3.77) - ให้มีที่พักค้างที่ เหมาะสม (3.52) - คณะกรรมการ บริหารศูนย์ที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.81) - หลักสูตรเกษตร ผสมผสาน (4.46) - แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง (4.01) - การทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ (3.96) - การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ (4.22)* 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้มีห้องบรรยาย สำหรับการฝึกอบรมที่ เหมาะสม (3.96) - ให้มีที่พักค้างที่ เหมาะสม (3.77) - คณะกรรมการ บริหารศูนย์ที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (4.05) - หลักสูตรเกษตร ผสมผสาน (4.18) - แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง (4.18) - การทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ (4.14) - การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ (4.16)* 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้มีห้องบรรยาย สำหรับการฝึกอบรมที่ เหมาะสม (3.69) - ให้มีที่พักค้างที่ เหมาะสม (3.55) - คณะกรรมการ บริหารศูนย์ที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.93) - หลักสูตรเกษตร ผสมผสาน (4.19) - แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง (4.10) - การทำเกษตรทฤษฎี ใหม่ (3.81) - การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ (3.71)* 	

ความต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน		
	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
	- การปรับปรุงบำรุง ดิน (4.36) - การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ (4.07)* - การเผาถ่านด้วยถัง น้ำมัน 200 ลิตร (3.56) - จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายในครัวเรือน (3.76) - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำน้อย (4.27)* - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำมาก (3.86)*	- การปรับปรุงบำรุง ดิน (4.54) - การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ (3.88)* - การเผาถ่านด้วยถัง น้ำมัน 200 ลิตร (3.37) - จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายในครัวเรือน (3.60) - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำน้อย (4.11)* - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำมาก (3.40)*	- การปรับปรุงบำรุง ดิน (3.79) - การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ (3.67)* - การเผาถ่านด้วยถัง น้ำมัน 200 ลิตร (3.36) - จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายในครัวเรือน (2.81) - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำน้อย (3.45)* - การเกษตรสำหรับ พื้นที่มีน้ำมาก (3.76)*

หมายเหตุ ตัวเลขแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ * แสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ในด้านนั้นระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโรง ตามภาคผนวก ข

จากตารางที่ 34 พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 189 คน ใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่บ้านวังทองพัฒนา และหมู่บ้านลำโรง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการด้านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การทำทฤษฎีใหม่ ด้านทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ด้านขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ด้านทำบัญชีราย-รายจ่ายในครัวเรือน ด้านทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำน้อย และด้านทเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำมาก โดยใช้แบบสำรวจเดียวกัน กลุ่มผู้วิจัยและกรรมการศูนย์ฯ กลุ่มเดียวกัน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) นำมาเปรียบเทียบกัน

ภาพที่ 9 แสดงระดับค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรมในแต่ละด้าน เปรียบเทียบระหว่าง 3 หมู่บ้าน

พบว่าความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม มีผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการด้านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 4.01 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 4.18 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 4.10) ด้านทำเกษตรทฤษฎีใหม่ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 3.96 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 4.14 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 3.80) ด้านทำปุ๋ยหมักชีวภาพ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 4.22 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 4.16 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 3.71) ด้านขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 4.07 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 3.88 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 3.67) ด้านทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือน (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 3.76 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 3.60 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 2.81) ด้านทำเกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำน้อย (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 4.27 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 4.11 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 3.45) และด้านทำเกษตรพื้นที่ที่มีน้ำมาก (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X}$ = 3.86 บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X}$ = 3.40 บ้านลำโรง $\bar{X}$ = 3.76)

จากการศึกษาความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม (จากแผนภาพที่ 7) ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรงไม่มีความแตกต่างกัน มีต้องการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงระดับมากพอกัน แสดงว่าทั้ง 3 หมู่บ้านมีความต้องการ และยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในอาชีพเกษตรกรรม

ในด้านทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้านไม่มีความแตกต่างกัน บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านสำโรงต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ระดับมากพอๆกัน เมื่อจับคู่พิจารณา พบว่า บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการตามแนวทฤษฎีใหม่น้อยกว่าบ้านวังทองพัฒนาอย่างชัดเจน เนื่องจากปัจจัยเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ปัจจัยด้านบุคคล อาทิ อายุ การศึกษา รายได้ ภาวะหนี้สิน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีส่วนผลักดันให้มีความต้องการทำตามแนวทฤษฎีใหม่น้อยแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังมีความต้องการระดับมากกับบ้านวังทองพัฒนา ส่วนบ้านสำโรงมีความต้องการระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา บ้านสำโรงต้องการน้อยที่สุดซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการน้อยที่สุดอย่างชัดเจน การทำปุ๋ยหมักชีวภาพเป็นการผลิตปุ๋ยเพื่อใช้ในการเกษตร ช่วยลดต้นทุนการผลิตปุ๋ย เกษตรกรจะใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งทำให้มีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงกว่าปุ๋ยหมักชีวภาพ และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจะทำให้ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุจุลินทรีย์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูกของพืชในระยะยาว บ้านสำโรงมีความต้องการระดับนี้แสดงให้เห็นว่าให้ความสำคัญในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพน้อยกว่าเกษตรกรบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนา ซึ่งการทำปุ๋ยหมักชีวภาพก็มีกระบวนการขั้นตอนพอสมควร แต่การใช้ปุ๋ยเคมีเกษตรกรจะสะดวก หาซื้อง่ายหรือนำมาใช้ก่อน เมื่อขายผลผลิตได้จึงนำไปชำระหนี้ พืชจะเติบโตเร็ว ได้ผลผลิตเร็วกว่า ทำให้มีรายได้ นำไปชำระหนี้ แต่ระยะยาวดินจะเสื่อมคุณภาพ ต้องใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังมีความต้องการระดับมาก ส่วนบ้านสำโรงมีความต้องการระดับมาก แต่น้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการน้อยกว่าอย่างชัดเจน เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ทางด้านบุคคล เศรษฐกิจ และสภาพพื้นที่เป็นสำคัญ

ในด้านการทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายในครัวเรือน พบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างกันและ บ้านใหม่โนนรัง ต้องการทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายในครัวเรือนระดับมาก บ้านวังทองพัฒนาระดับมาก และบ้านสำโรงต้องการระดับปานกลาง เมื่อจับคู่พิจารณา พบว่าบ้านวังทอง

พัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการทำทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือนน้อยกว่าบ้านวังทองพัฒนาอย่างชัดเจน เนื่องจากปัจจัยเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ปัจจัยเกี่ยวกับทางด้านบุคคล อาทิ อายุ การศึกษา รายได้ ภาวะหนี้สิน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีส่วนผลักดันให้มีความต้องการทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือนแตกต่างกัน โดยเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลและทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เนื่องจาก บ้านวังทองพัฒนา เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินน้อยกว่าบ้านสำโรง รายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมดีกว่า สภาพพื้นที่การเกษตรดีกว่า เนื่องจากเป็นที่ดอน ทำการเกษตรไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร แต่พื้นที่น้ำไม่ท่วม มีผู้นำหมู่บ้านที่คิดว่า เป็นผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม แนะนำส่งเสริมเกษตรกรในหมู่บ้าน และเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติดี ไม่หมกมุ่นในอบายมุข ทำให้ความต้องการด้านนี้ บ้านวังทองพัฒนามีมากกว่าบ้านสำโรงอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อยโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังมีความต้องการระดับมากที่สุด บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการระดับมาก ส่วนบ้านวังทองพัฒนากับบ้านสำโรงมีความต้องการแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย น้อยกว่าบ้านวังทองพัฒนาอย่างชัดเจน เนื่องจากบ้านสำโรงมีสภาพพื้นที่ในการทำเกษตรเป็นพื้นที่ที่มีน้ำมาก เป็นที่ลุ่ม ทำให้ระดับน้ำสูงในช่วงฤดูทำการเกษตร ส่วนบ้านวังทองพัฒนาเป็นพื้นที่ในการเกษตรที่มีน้ำน้อย เป็นที่ดอน ที่สูง

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมากโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังและบ้านสำโรงมีความต้องการระดับมาก บ้านวังทองพัฒนามีความต้องการระดับปานกลาง ส่วนบ้านวังทองพัฒนากับบ้านใหม่โนนรังมีความต้องการแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านวังทองพัฒนามีความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก น้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังอย่างชัดเจน เนื่องจากบ้านวังทองพัฒนามีสภาพพื้นที่ในการทำเกษตรเป็นพื้นที่ที่มีน้ำน้อย เป็นที่ดอน ทำให้สภาพพื้นที่มีน้ำน้อย บางแห่งแห้งแล้งในช่วงฤดูทำการเกษตร ส่วนบ้านใหม่โนนรังเป็นพื้นที่ในการเกษตรที่มีน้ำ จากแหล่งน้ำต่างๆ จากลำปลายมาศ และจากชลประทาน แต่บางแห่งก็เป็นที่ดอน

ตารางที่ 35 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรม (ต่อ)

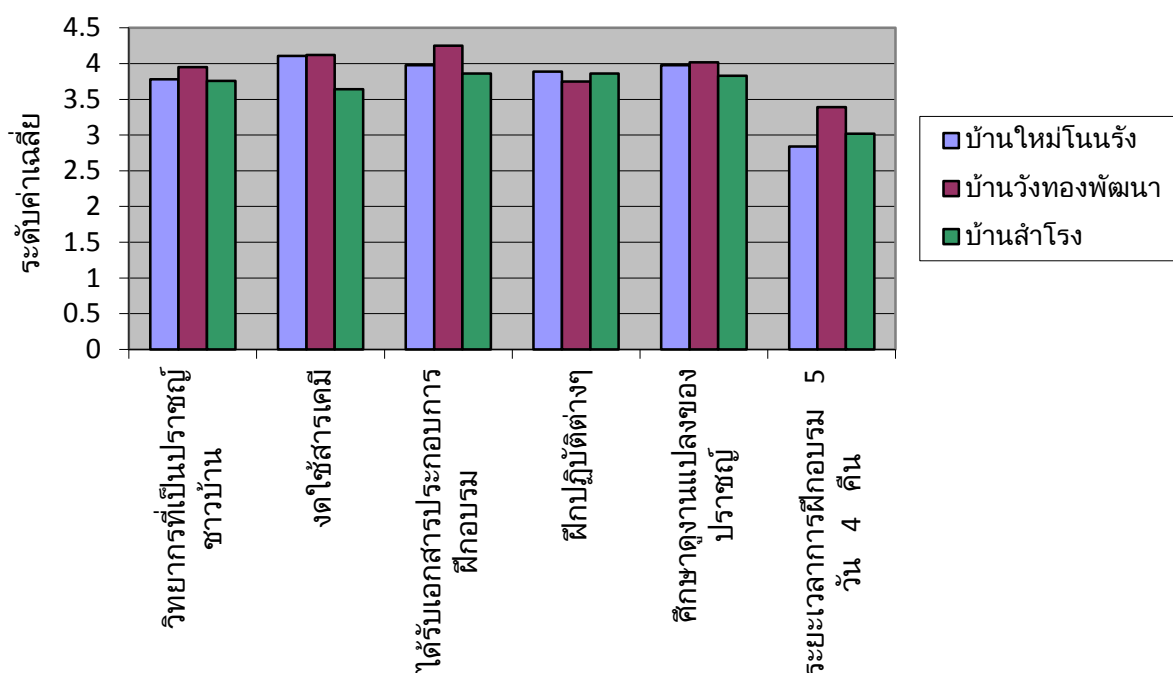
ความ ต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
	- การงดใช้สารเคมี (4.11)* - วิทยากรที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.78) - ได้รับเอกสาร ประกอบการฝึกอบรม (3.98) - กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมของผู้ เข้าอบรม (3.91) - กิจกรรมตอนเช้าโดย การออกกำลังกาย (3.6) - ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตาม เนื้อหาที่อบรม (3.89) - ศึกษาดูงานแปลง ของปราชญ์ชาวบ้าน (3.98) - กิจกรรมตอนค่ำ การ สรุปทบทเรียน (3.24)*	- การงดใช้สารเคมี (4.02)* - วิทยากรที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.95) - ได้รับเอกสาร ประกอบการฝึกอบรม (4.25) - กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมของผู้ เข้าอบรม (4.09) - กิจกรรมตอนเช้าโดย การออกกำลังกาย (3.93) - ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตาม เนื้อหาที่อบรม (3.75) - ศึกษาดูงานแปลง ของปราชญ์ชาวบ้าน (4.02) - กิจกรรมตอนค่ำ การ สรุปทบทเรียน(3.67)*	- การงดใช้สารเคมี (3.64)* - วิทยากรที่เป็น ปราชญ์ชาวบ้าน (3.76) - ได้รับเอกสาร ประกอบการฝึกอบรม (3.86) - กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมของผู้ เข้าอบรม (3.81) - กิจกรรมตอนเช้าโดย การออกกำลังกาย (3.62) - ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตาม เนื้อหาที่อบรม (3.86) - ศึกษาดูงานแปลง ของปราชญ์ชาวบ้าน (3.83) - กิจกรรมตอนค่ำ การ สรุปทบทเรียน(3.19)*

ตารางที่ 35 แสดงค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรม (ต่อ)

ความ ต้องการของ เกษตรกร	หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
	- ระยะเวลาการ ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (2.84)*	- ระยะเวลาการ ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (3.39)*	- ระยะเวลาการ ฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (3.02)*

หมายเหตุ ตัวเลขแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ *แสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$.) ในด้านนั้นระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง ดังภาคผนวก ข

จากตารางที่ 35 พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 189 คน ใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่บ้านวังทองพัฒนา และหมู่บ้านลำโรง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการด้านวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ด้านงคใช้สารเคมี ด้านได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรม ด้านฝึกปฏิบัติต่างๆ ด้าน ศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์และด้านระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน โดยใช้แบบสำรวจเดียวกัน กลุ่มผู้วิจัยและกรรมการศูนย์ฯ กลุ่มเดียวกัน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) นำมาเปรียบเทียบกัน

ภาพที่ 10 แสดงระดับค่าเฉลี่ยความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม (ต่อ) ในแต่ละด้าน เปรียบเทียบระหว่าง 3 หมู่บ้าน

จากภาพที่ 10 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา บ้านลำโรง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับด้านวิทยาการที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ด้านงดใช้สารเคมี ด้านได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรม ด้านฝึกปฏิบัติต่างๆ ด้านศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ และด้านระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน

พบว่าความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม มีผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการด้านวิทยาการที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 3.78$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 3.95$ บ้านลำโรง $\bar{X} = 3.76$) ด้านงดใช้สารเคมี (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.11$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.12$ บ้านลำโรง $\bar{X} = 3.64$) ด้านได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรม (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 3.98$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.25$ บ้านลำโรง $\bar{X} = 3.86$) ด้านฝึกปฏิบัติต่างๆ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 3.89$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 3.75$ บ้านลำโรง $\bar{X} = 3.86$) ด้านศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 3.98$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.02$ บ้านลำโรง $\bar{X} = 3.83$) และด้านระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 2.84$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 3.39$ บ้านลำโรง $\bar{X} = 3.02$)

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับวิทยาการที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้าน

พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการวิทยาที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านระดับมากพอกัน ทั้ง 3 หมู่บ้านต้องการให้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมเป็นวิทยากรสำคัญในการฝึกอบรมหลักสูตรนี้ เนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมเป็นผู้มีความรู้ตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ มีประสบการณ์ในการทำเกษตรแนวนี้จนประสบความสำเร็จ มีตัวอย่างจากแปลงของปราชญ์ชาวบ้านต่างๆ สามารถศึกษาดูงานได้ ประกอบเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความน่าเชื่อถือในความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านและประสบการณ์ต่างๆ ที่มาถ่ายทอด

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับการงดใช้สารเคมีโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความต้องการระดับมากและ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังและบ้านสำโรงมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านสำโรงมีความต้องการน้อยกว่าบ้านใหม่โนนรังอย่างชัดเจน เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจ รายได้น้อย มีหนี้สิน จึงยังจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ แม้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วก็ตาม การงดใช้สารเคมี ช่วยลดต้นทุนการผลิต ปุ๋ยเคมีทำให้มีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงกว่าปุ๋ยหมักชีวภาพ และการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพจะทำให้ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกอุดมสมบูรณ์กว่าการใช้ปุ๋ยเคมี

ในด้านการได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรมโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีความต้องการระดับมากและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการเอกสารประกอบการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างชัดเจนซึ่งบ้านสำโรงมีความต้องการน้อยกว่าบ้านวังทองพัฒนา ในการฝึกอบรมได้รับความรู้ในด้านต่างๆ จากวิทยากร แต่การได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรมก็มีส่วนสำคัญในการศึกษา ทบทวน ทำความเข้าใจ โดยเฉพาะหลังจากการฝึกอบรมเอกสารประกอบการฝึกอบรมจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการทำความเข้าใจเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณารายด้านฝึกปฏิบัติต่างๆ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างกันและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันแสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านสำโรงมีความต้องการฝึกปฏิบัติระดับมากพอกัน ในการฝึกอบรมเรียนรู้ในหัวข้อเนื้อหาต่างๆ ตามวิทยากรที่ถ่ายทอดให้ความรู้ เมื่อได้รับความรู้มาแล้วการฝึกปฏิบัติ โดยวิทยากรสาธิตแนวปฏิบัติต่างๆ จะทำให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง การฝึกปฏิบัตินับว่าเป็นส่วนสำคัญในการฝึกอบรม แต่การฝึกปฏิบัติต่างๆ ควรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าฝึกอบรมด้วย อาทิเช่น เกษตรกรที่เข้าฝึกอบรมทำเกษตรในพื้นที่

ที่มีน้ำมาก ควรฝึกปฏิบัติทำการเกษตรในพื้นที่ที่มีน้ำมากเช่นเดียวกัน จะได้มีแนวทางไปปฏิบัติใช้ในพื้นที่จริงของเกษตรกรผู้นั้นต่อไป

เมื่อพิจารณารายด้านศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างกันและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้านต้องการศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จแล้วระดับมากพอกัน การศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านก็มีส่วนสำคัญ เป็นการศึกษาดูงานแปลงเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จแล้ว จะได้เห็นการทำเกษตรที่ประสบความสำเร็จแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านได้มีการทำเกษตรอย่างไร เช่น การจัดแบ่งพื้นที่ในการทำการเกษตร การทำเกษตรในพื้นที่ที่มีน้ำน้อยหรือที่ดอน การทำเกษตรผสมผสาน การเพาะพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น แต่การศึกษาดูงานแปลงเกษตรกรรมไม่ได้มีการศึกษาแปลงเกษตรกรรมในพื้นที่ที่มีน้ำมาก ซึ่งอาจเป็นความต้องการของเกษตรกรกลุ่มหนึ่งซึ่งทำการเกษตรในพื้นที่ที่มีน้ำมาก

เมื่อพิจารณารายด้านระยะเวลาการฝึกอบรมระยะเวลา 5 วัน 4 คืน โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังมีความแตกต่างกับบ้านวังทองพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านวังทองพัฒนาต้องการฝึกอบรมระยะเวลา 5 วัน 4 คืน มากกว่าบ้านใหม่โนนรังอย่างชัดเจน เนื่องจากบ้านใหม่โนนรังเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ศูนย์ฯ มากที่สุดและใกล้กับปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ มากเช่นเดียวกันจึงคิดว่าต้องการระยะเวลาการฝึกอบรมน้อยกว่า 5 วัน 4 คืน ส่วนบ้านวังทองพัฒนามีความต้องการมากกว่าเพราะอยู่ห่างไกลจากศูนย์ฝึกอบรม

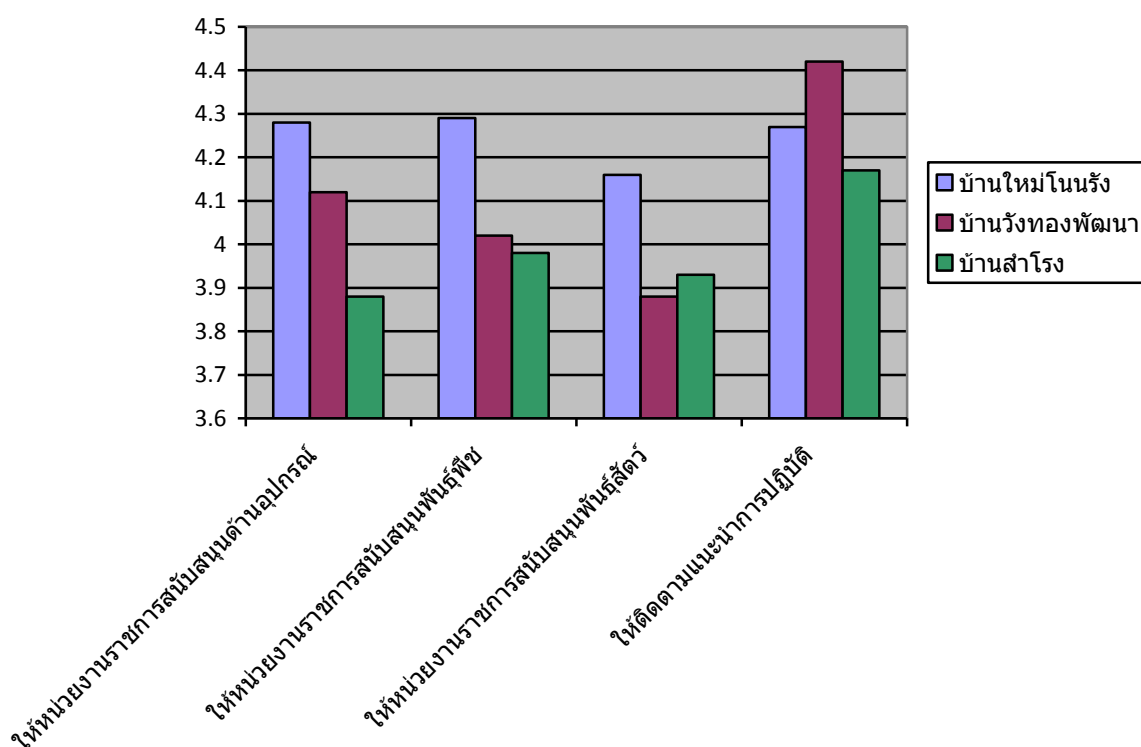
ตารางที่ 36 แสดงระดับค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม

ความต้องการของเกษตรกร	หมู่บ้าน		
	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
4. ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม	- ให้น่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ (4.28)* - ให้น่วยงานข้าราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืช (4.29)* - ให้น่วยงานข้าราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ (4.16) - ให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ (4.27)	- ให้น่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ (4.12)* - ให้น่วยงานข้าราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืช (4.02)* - ให้น่วยงานข้าราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ (3.88) - ให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ (4.42)	- ให้น่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ (3.88)* - ให้น่วยงานข้าราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืช (3.98)* - ให้น่วยงานข้าราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ (3.93) - ให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ (4.17)

หมายเหตุ ตัวเลขแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ * แสดงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$.) ในด้านนี้ระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง ดังภาคผนวก

จากตารางที่ 36 พบว่า จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 189 คน ใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่บ้านวังทองพัฒนา และหมู่บ้านลำโรง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการด้านให้น่วยงานราชการสนับสนุนอุปกรณ์ ด้านให้น่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์พืช ด้านให้น่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์สัตว์และด้านให้ติดตามแนะนำการปฏิบัติ โดยใช้แบบสำรวจเดียวกัน กลุ่มผู้วิจัยและกรรมการศูนย์ฯ กลุ่มเดียวกัน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) นำมาเปรียบเทียบกัน

ภาพที่ 11 แสดงความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรมในแต่ละด้าน เปรียบเทียบระหว่าง 3 หมู่บ้าน

จากภาพที่ 11 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา บ้านสำโรง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ ด้านให้หน่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์พืช ด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ และด้านให้ติดตามผลแนะนำการปฏิบัติต่างๆ

พบว่า ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม มีผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.28$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.12$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 3.88$) ด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืช (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.29$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.02$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 3.98$) ด้านให้หน่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์สัตว์ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.16$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 3.88$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 3.93$) ด้านให้ติดตามผลแนะนำการปฏิบัติ (บ้านใหม่โนนรัง $\bar{X} = 4.27$ บ้านวังทองพัฒนา $\bar{X} = 4.42$ บ้านสำโรง $\bar{X} = 4.17$)

โดยภาพรวมเปรียบเทียบความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม พบว่า ความต้องการในด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ ด้านให้หน่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์พืช ด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ และด้านให้ติดตามผลแนะนำการปฏิบัติต่างๆ พบว่า บ้านใหม่โนนรังมีระดับสูงสุด บ้านวังทองพัฒนามีระดับรองลงมา และบ้านลำโพงมีระดับน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณารายด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยบ้านใหม่โนนรังมีความต้องการระดับมากที่สุด ส่วน บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโพงมีความต้องการระดับมาก และเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่าบ้านใหม่โนนและบ้านลำโพง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรัง มีความต้องการในด้านนี้มากกว่าบ้านลำโพงอย่างชัดเจน ซึ่งบ้านลำโพงมีความต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนด้านอุปกรณ์น้อยกว่า

เมื่อพิจารณารายด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืชโดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยบ้านใหม่โนนรังมีความต้องการระดับมากที่สุด ส่วน บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโพงมีความต้องการระดับมาก และเมื่อมาจับคู่พิจารณาในแต่ละหมู่บ้านพบว่า บ้านใหม่โนนรังมีความต้องการมากกว่าบ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโพงมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แสดงให้เห็นว่า บ้านใหม่โนนรังมีความต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืชในการเพาะปลูกมากกว่า ส่วนบ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโพงมีความต้องการทางด้านนี้น้อยกว่าเนื่องจากการทำการเกษตรไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรจึงมีความต้องการพันธุ์พืชไปเพาะปลูกน้อยกว่า

เมื่อพิจารณารายด้านเกี่ยวกับให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างกันโดยบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโพงมีความต้องการระดับมาก และเมื่อมาจับคู่ไม่มีความแตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า ทั้ง 3 หมู่บ้านมีความต้องการให้หน่วยราชการสนับสนุนพันธุ์สัตว์มากพอๆ การเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ย่อมเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่างๆ ดึกว่าการเพาะปลูกซึ่งต้องคำนึงถึงสภาพพื้นที่เป็นสำคัญ อาทิ พื้นที่ที่มีน้ำมากและพื้นที่ที่มีน้ำน้อย การเพาะปลูกพืชต้องให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ แต่การเลี้ยงสัตว์ในสภาพพื้นที่ที่มีน้ำมากอาจเลี้ยงสัตว์ ขูดบ่อเลี้ยงปลาได้

เมื่อพิจารณารายด้านการติดตามผลแนะนำการปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่างกันโดยบ้านใหม่โนนรังและ บ้านวังทองพัฒนามีความต้องการระดับมากที่สุด ส่วนบ้านลำโพงมีความต้องการระดับมากและเมื่อมาจับคู่ไม่มีความแตกต่างกัน แสดง

ให้เห็นว่าทั้ง 3 หมู่บ้านมีความต้องการให้มีการติดตามผลและแนะนำการปฏิบัติต่างๆ หลังการฝึกอบรมมากพอๆ กัน การติดตามผลหลังการฝึกอบรมนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ เนื่องจากเกษตรกรผู้เข้าอบรมมีความรู้ มีการฝึกปฏิบัติต่างๆ แล้วแต่เมื่อเกษตรกรกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมในแปลงของตนเอง ซึ่งอาจจะมีสภาพพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากการฝึกอบรม ทำให้ผลการปฏิบัติย่อมแตกต่างกันไปอาจไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ดังนั้นการติดตามผลจากผู้รู้และมีประสบการณ์จึงมีส่วนช่วยให้การปฏิบัติของเกษตรกรที่ผ่านการอบรมได้ผลดียิ่งขึ้น

ความต้องการหลังการอบรมในด้านต่างๆ โดยรวมแสดงให้เห็นว่าบ้านใหม่โนนรังมีความต้องการระดับมากที่สุด บ้านวังทองพัฒนามีความต้องการระดับมาก และบ้านลำโรงมีความต้องการระดับมาก การที่ระดับความต้องการแตกต่างกันเหล่านี้ทำให้มีผลต่อการปฏิบัติตามแนวทางแตกต่างกันไปด้วยซึ่งจากการศึกษาลงในพื้นที่ทั้ง 3 แห่งนี้ สังเกตและสัมภาษณ์กรรมการศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที่ ประทุมภา) จึงทราบได้ว่าหมู่บ้านใหม่โนนรังมีเกษตรกรปฏิบัติตามแนวทางของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมมากที่สุด บ้านวังทองพัฒนาปฏิบัติตามแนวทางปานกลาง และเกษตรกรบ้านลำโรงปฏิบัติตามแนวทางน้อยที่สุด จากการสำรวจนี้แสดงว่าการปฏิบัติจะมีปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล เกี่ยวกับอายุ การศึกษา ภาวะเศรษฐกิจ รายได้ หนี้สิน การยอมรับของศูนย์ฯ ปัจจัยเกี่ยวกับศูนย์ฯ มีความต้องการเกี่ยวกับศูนย์ฯ ความต้องการเกี่ยวกับศูนย์ฯ ก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมที่ต่างกันดังแสดงได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น

1.1 รูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของบ้านใหม่โนนรัง

1.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิงมากกว่าเพศชาย(ร้อยละ 76.7) อายุระหว่าง 41-50 ปี มีจำนวนมากที่สุด(ร้อยละ40) ระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ70) รายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) 30,001-40,000 บาท มากที่สุด(ร้อยละ 36.7) มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000 บาท มากที่สุด(ร้อยละ27.8) ส่วนใหญ่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านมากที่สุด (ร้อยละ81.1)

1.1.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม พบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรมีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ฟังตนเองได้ทางด้านอาชีพ ($\bar{X} = 4.60$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ($\bar{X} = 4.51$) ความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม ($\bar{X} = 4.46$) ต้องการผลิตอาหารบริโภคตลอดปี ($\bar{X} = 4.33$) และต้องการทำการเกษตรผสมผสาน ($\bar{X} = 4.12$)

ความต้องการก่อนการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม ($\bar{X} = 4.34$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรกรเข้าอบรม ($\bar{X} = 4.31$) ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรกรเข้าอบรม ($\bar{X} = 4.29$) และต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯ ($\bar{X} = 4.11$)

ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการการปรับปรุงดิน ($\bar{X} = 4.36$) ความต้องการการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย (พื้นที่ดอน) ($\bar{X} = 4.27$) ความต้องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ($\bar{X} = 4.22$) ความต้องการใช้สารเคมี ($\bar{X} = 4.11$) ความต้องการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 4.07$) ความต้องการเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.01$) ความต้องการได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรม ($\bar{X} = 3.98$) ความต้องการศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.98$) ความต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ($\bar{X} = 3.96$) ความต้องการฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเนื้อหาที่อบรม ($\bar{X} = 3.89$) ความต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.87$) ต้องการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก ($\bar{X} = 3.86$) ความต้องการมีคณะกรรมการศูนย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.81$) ความต้องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน ($\bar{X} = 3.76$) และความต้องการระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ($\bar{X} = 2.84$)

ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช ($\bar{X} = 4.29$) ความต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{X} = 4.28$) ต้องการให้ติดตามผลแนะนำการปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.27$) และ ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 4.16$)

สรุปรูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของบ้านใหม่โนนรัง ดังนี้

ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร ระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพเกษตรกรรม ระดับรองลงมาได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปีและต้องการผลิตอาหารบริโภคตลอดปี

ความต้องการก่อนการฝึกอบรม ระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) ระดับรองลงมาได้แก่ ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรมและต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์

ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม ระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้มีการอบรมหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย รองลงมาได้แก่ ความต้องการการปรับปรุงดิน ความต้องการการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย (พื้นที่ดอน) ความต้องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ความต้องการงดใช้สารเคมี ความต้องการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ความต้องการเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการได้รับเอกสารประกอบการฝึกอบรม ความต้องการศึกษาคุณภาพแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ความต้องการฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเนื้อหาที่อบรมและ ความต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ต้องการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก ความต้องการมีคณะกรรมการศูนย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และความต้องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน

ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม ระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ รองลงมาได้แก่ความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช / ด้านวัสดุอุปกรณ์ / พันธุ์สัตว์ และต้องการให้ติดตามผลแนะนำการปฏิบัติ

1.2 รูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของบ้านวังทองพัฒนา

1.2.1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศชายมากกว่าเพศหญิง(ร้อยละ 57.9) อายุระหว่าง 51-60 ปี มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 33.3) มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 73.7) มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) 20,001-30,000 บาท มากที่สุด(ร้อยละ 31.6) มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000 บาท และ 20,000-40,000 บาท มากที่สุด(ร้อยละ 45.6) ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน (ร้อยละ 64.9)

1.2.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม พบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ($\bar{X} = 4.39$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ($\bar{X} = 4.32$) ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพ ($\bar{X} = 4.26$) และต้องการทำเกษตรผสมผสาน ($\bar{X} = 4.00$)

ความต้องการก่อนการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้าอบรม ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกร ($\bar{X} = 4.16$) ต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม ($\bar{X} = 4.16$) และต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯ ($\bar{X} = 4.07$)

ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ การปรับปรุงดิน ($\bar{X} = 4.54$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้มีอาหารเช้า กลางวัน เย็นและอาหารว่างที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.40$) ต้องการให้มีเอกสารความรู้ต่างๆ ประกอบการอบรม ($\bar{X} = 4.25$) ความต้องการเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.18$) ต้องการให้มีการอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว, พืชไร่, ไม้ผล, เลี้ยงสัตว์, ไม้ใช้สอย ฯลฯ ($\bar{X} = 4.16$) และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ($\bar{X} = 4.16$) ความต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ($\bar{X} = 4.14$) ความต้องการงดใช้สารเคมี ($\bar{X} = 4.12$) ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย ($\bar{X} = 4.11$) ความต้องการมีคณะกรรมการศูนย์ที่เป็นประชาชนชาวบ้าน ($\bar{X} = 4.05$) ความต้องการศึกษาดูงานแปลงของประชาชนชาวบ้าน ($\bar{X} = 4.02$) ความต้องการวิทยากรที่เป็นประชาชนชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.95$) ความต้องการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 3.88$) ความต้องการฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเนื้อหาที่อบรม ($\bar{X} = 3.75$) ความต้องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน ($\bar{X} = 3.60$) ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก ($\bar{X} = 3.40$) และความต้องการระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ($\bar{X} = 3.39$)

ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ ($\bar{X} = 4.42$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ ($\bar{X} = 4.18$) ความต้องการให้หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{X} = 4.12$) ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืช ($\bar{X} = 4.02$) และต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 3.88$)

สรุปรูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของบ้านวังทองพัฒนา ดังนี้

ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปีและ รองลงมาได้แก่ ต้องการผลิตอาหารบริโภคตลอดปี

ความต้องการก่อนการฝึกอบรม มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) รองลงมาได้แก่ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับการอบรมและต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์

ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม มีระดับสูงสุดได้แก่ การปรับปรุงดิน รองลงมาได้แก่ความต้องการให้มีอาหารเช้า กลางวัน เย็นและอาหารว่างที่เหมาะสม ต้องการให้มีเอกสารความรู้ต่างๆ ประกอบการอบรม ความต้องการเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ต้องการให้มีการอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว, พืชไร่, ไม้ผล, เลี้ยงสัตว์, ไม้ใช้สอย ฯลฯ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ความต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ความต้องการงดใช้สารเคมี ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย ความต้องการมีคณะกรรมการศูนย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ความต้องการฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเนื้อหาที่อบรม ความต้องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก และความต้องการระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน

ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม ระดับสูงสุดได้แก่ต้องการให้ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติ รองลงมาได้แก่รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการ หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณ / ด้านวัสดุอุปกรณ์ ความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช / พันธุ์สัตว์

1.3 รูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของบ้านสำโรง

1.3.1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 54.8) อายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 42.9) ระดับการศึกษาประถมศึกษาที่มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 92.9) มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก (ต่อปี) ต่ำกว่า 10,000 บาท เป็นรายได้ น้อยที่สุด (ร้อยละ 45.2) มีหนี้สินประมาณต่ำกว่า 20,000-40,000 บาท มากที่สุด (ร้อยละ 35.7) ส่วนใหญ่เคยได้รับการอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน (ร้อยละ 66.7)

1.3.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม พบว่า ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรมีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ในทางอาชีพ ($\bar{X} = 4.19$) และรองลงมาได้แก่ ความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพ

เกษตรกรรม ($\bar{X} = 4.05$) ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ($\bar{X} = 4.02$) ต้องการ
ทำเกษตรผสมผสาน ($\bar{X} = 3.92$) และต้องการผลิตอาหารบริโภคตลอดปี ($\bar{X} = 3.89$)

ความต้องการก่อนการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้
ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณ
แก่เกษตรกร ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์
ของนายจันทร์ที่ ประทุมภา ($\bar{X} = 4.21$) และความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครอง
ส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับ
อบรม ($\bar{X} = 4.10$) และความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม ($\bar{X} =$
4.10)

ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการ
ให้มีการฝึกอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย ($\bar{X} =$
4.19) รองลงมาได้แก่ ความต้องการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทฤษฎีหลักเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่พอ
กินในการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 4.10$) ความต้องการคณะกรรมการบริการศูนย์ฯ ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน
($\bar{X} = 3.93$) ความต้องการให้มีอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆ ($\bar{X} = 3.93$)
ความต้องการมีคณะกรรมการศูนย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.92$) ต้องการให้มีการแจกอุปกรณ์
การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้แก่ผู้เข้าอบรม ($\bar{X} = 3.86$) ต้องการให้ได้รับเอกสารความรู้ต่างๆ
ประกอบการอบรม ($\bar{X} = 3.86$) ต้องการให้มีการฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเนื้อหาที่ฝึกอบรม ($\bar{X} = 3.86$)
ความต้องการศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.83$) ความต้องการทำเกษตรทฤษฎี
ใหม่ ($\bar{X} = 3.80$) ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก ($\bar{X} = 3.76$) ความต้องการวิทยากร
ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.76$) ความต้องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ($\bar{X} = 3.71$) ความต้องการ
ขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 3.67$) ความต้องการงดใช้สารเคมี ($\bar{X} = 3.64$) ความต้องการทำ
เกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย ($\bar{X} = 3.45$) ความต้องการระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ($\bar{X} =$
3.02) และความต้องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน ($\bar{X} = 2.81$)

ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม พบว่า มีระดับสูงสุดได้แก่ ความ
ต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้
หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนด้าน
งบประมาณ ($\bar{X} = 3.98$) ต้องการให้หน่วยงานราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนพันธุ์พืช ($\bar{X} = 3.98$)
ต้องการให้หน่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์สัตว์ ($\bar{X} = 3.93$) และต้องการให้หน่วยงานราชการ
ต่างๆ สนับสนุนด้านอุปกรณ์ ($\bar{X} = 3.88$)

สรุปรูปแบบและกระบวนการเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของบ้านสำโรง ดังนี้

ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรมีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้พึ่งตนเองได้ในทางอาชีพ รองลงมาได้แก่ ความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ต้องการทำเกษตรผสมผสาน และต้องการผลิตอาหารบริโภคตลอดปี

ความต้องการก่อนการฝึกอบรม มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกร รองลงมาได้แก่ ความต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ของนายจันทร์ที่ ประทุมภา และความต้องการให้ศูนย์ฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยของค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม

ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการฝึกอบรม มีระดับสูงสุดได้แก่ ความต้องการให้มีการฝึกอบรมในหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย รองลงมาได้แก่ ความต้องการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทฤษฎีหลักเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่พอกินในการดำเนินชีวิต ความต้องการคณะกรรมการบริการศูนย์ฯ ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการให้มีอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆ ความต้องการมีคณะกรรมการศูนย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ต้องการให้มีการแจกอุปกรณ์การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้แก่ผู้เข้าอบรม ต้องการให้ได้รับเอกสารความรู้ต่างๆ ประกอบการอบรม ต้องการให้มีการฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเนื้อหาที่ฝึกอบรม ความต้องการศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำมาก ความต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ความต้องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ความต้องการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ความต้องการงดใช้สารเคมี ความต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำน้อย ความต้องการระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน และความต้องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน

ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม ระดับสูงสุดได้แก่ต้องการให้ติดตามผลแนะนำการปฏิบัติ รองลงมาได้แก่รองลงมาได้แก่ ความต้องการให้หน่วยราชการ หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน มูลนิธิให้การสนับสนุนงบประมาณและความต้องการให้หน่วยราชการต่างๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์พืช /พันธุ์สัตว์

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรจากศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

จากการสำรวจรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา ตามความต้องการของเกษตรกร เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ ทำให้ทราบว่าเกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรงมีความต้องการอย่างไร ความต้องการเกี่ยวกับศูนย์ฯ ความต้องการก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม จากข้อมูลการสำรวจดังกล่าวจึงนำมาสู่การศึกษาปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรจากศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา ในการศึกษาปัญหาการฝึกอบรมของศูนย์ฯ จากการสัมภาษณ์กรรมการศูนย์ เกษตรกรหมู่บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง (ดังรายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ตามภาคผนวก ง) โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ตามประเด็นสำคัญจากการสำรวจความต้องการและมีผู้ช่วยวิจัยอัดเทปในการสัมภาษณ์ตามแบบการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ถูกสัมภาษณ์จะใช้เวลาประมาณคนละ 1 ชั่วโมง เมื่อได้ทอดเทปการสัมภาษณ์ ซึ่งมีข้อมูลในประเด็นดังกล่าวตามแบบการสัมภาษณ์จึงมาสรุปลงตามกรอบแนวความคิดการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย ลงตารางปัญหาการฝึกอบรมตามตารางต่อไปนี้

2.1 หมู่บ้านใหม่โนนรัง

ตารางที่ 37 ปัญหาการฝึกอบรมของบ้านใหม่โนนรัง

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหารจัดการ	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
	- การทำเกษตรพื้นที่ น้ำน้อยเขาบอกว่าจะ หางบ - อยากให้หน่วยงาน มาส่งเสริมเรื่อง แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (ห.ป.1)			- การเผาถ่าน เรา ไม่มีอุปกรณ์ต้องมี แรงงาน (ห.ป.6)		- ปัญหาการ ถ่ายทอด ไม่มี (ห.ป.28) - เชิญอาจารย์นอก ศูนย์ มาให้ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องทั่วไป (ห.ป.8)	- ที่พักอาจจะไม่ พอทางฝั่งผู้หญิง (ห.ป.19)	- ปัญหาการเขียน หนังสือ บางทีตา มองไม่ค่อยดี เขียน ไม่ได้ อ่านไม่ออก (ห.ป.21) - ถ้าเครื่องเสียงฟัง ชัดเจนแล้วอัดเทป แจกหรือทำเอกสาร แจกก็จะดีมาก	- ปัญหาทั่วไป เกษตรกรขาดทุน, ปัจจัยการผลิตหรือ แหล่งน้ำ (ห.ป.48)	- บางทีเกี่ยวกับพื้นที่ ไม่ ทำก็มีเยอะ บางทีก็ชี้แจง (ห.ป.10)

ประเด็น หมู่บ้าน ไหมโนนรัง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหารจัดการ	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบศูนย์เน้นการเรียนการสอน - องค์กรความรู้ภูมิปัญญาที่เป็นประสพการณ์เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานถ่ายทอดจากประสพการณ์ (ห.ป.39) 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนับสนุนการอบรมคงจะมาจากกระทรวงเกษตรฯ เราไม่เสียค่าใช้จ่าย (ห.ป.2) 	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้าสนใจนางบังอรจะถามว่าไปอบรมไหม ถ้าไปก็จะเอาบัตรประชาชนลงทะเบียน (ห.ป.3) 	<ul style="list-style-type: none"> - ระหว่างอบรมเข้าอยู่ในกลุ่มมีกฎระเบียบความคิดแตกต่างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น - หลักสูตรปฎิบัติชีวิตวิถีพอใจปรับปรุงบำรุงดินต้องขัน ต้องใช้เวลาทำบัญชีครัวเรือน (ห.ป.5) 	<ul style="list-style-type: none"> - จูงใจ คือ อยากรู้ให้มีความรู้อบรมวันไหนจะแจ้งให้ทราบ (ห.ป.25) 	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรความรู้ของวิทยากรมาก (ห.ป.11) - การถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงความคิดดี - แปลงของก็มีให้ดู (ห.ป.12) - วิทยากรเป็นปราชญ์ (ห.ป.16) - เลือกที่เราคิดว่าทำแล้วได้ผล (ห.ป.17) 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องบรรยายดี - ที่พัก อาหารไม่ขาดความบกพร่อง ที่นอนก็มีพร้อม นายสมควรฯ - ไฟฟ้า น้ำประปาไม่มีปัญหา - ที่พักอาจจะไม่พอทางฝั่งผู้หญิง (ห.ป.18,19) 	<ul style="list-style-type: none"> - เอกสารประกอบการอบรมเกี่ยวกับที่วิทยากรให้ปฏิบัติ (ห.ป.31) - เอกสารที่มีทำปฎิบัติชีวภาพการเพาะการติดตาม การทำปุ๋ยคิ่ง - ฉายสไลด์ให้ดูบางทีก็มีปัญหา (ห.ป.20) 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ผ่านมาปัญหาใหญ่ๆ ไม่มีเลย แต่มีเรื่องของระเบียบทั่วไป (ห.ป.47) - หลังการอบรมสิ่งที่ประสพความสำเร็จมากที่สุดคือ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ (ห.ป.36) 	<ul style="list-style-type: none"> - การติดตามผลมีตลอด จะการทำอะไรจะไปที่เราทำ (ห.ป.24) - บางคนที่ขายการนำความรู้ให้ไปขึ้นอยู่กับผู้เข้าอบรม - จิตสำนึก (ห.ป.32) - เกษตรกรส่วนใหญ่ 60-70% นำแนวทางมาปรับใช้ (ห.ป.46) - บางคนอบรมเปลี่ยนแปลงชีวิต (ห.ป.28) - เปลี่ยนท่าเกษตรผสมผสาน (ห.ป.37)

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหารจัดการ	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
		<p>- คณะกรรมการเชื้อใจ โปร่งใส สามัคคี ไม่ค่อยมีปัญหา บางท่านไม่รับผิดชอบหน้าที่ ผมจะเป็นคนเดือนที่มามอบหมายให้จัดการ (ห.ป.42)</p> <p>- กระทรวงเกษตรให้เงินสนับสนุนหัวละ 3,000 บาทเป็นค่าที่พัก ที่นอน ค่าอาหาร ค่าวิทยากร ค่าเบรก และค่าเดินทาง (ห.ป.43)</p>	<p>- ความต้องการมากที่สุดคือแหล่งน้ำ (ห.ป.33)</p>	<p>- อบรม 5 วัน 4 คืน จะครบกระบวนการคุณ(ห.ป.25)</p> <p>- เนื้อหาการอบรมเน้นให้รู้จักตัวเอง เปลี่ยนแนวคิด เกษตรดั้งเดิมเป็น เกษตรทฤษฎีใหม่ ยามือเดียวแก้ได้ทุกโรค (ห.ป.44)</p> <p>- เกษตรกรไม่เคยทำปุ๋ยใช้เองตอนนี้ทำใช้กันเองมาก (ห.ป.25)</p>	<p>- การแปรอาหารเป็นทฤษฎีขั้น 2 เป็นวิสาหกิจซึ่งแปรรูปหวังขาย (ห.ป.30)</p>	<p>- ปฏิบัติให้เราเห็น นายสมควรฯ</p> <p>- ผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านค่อนข้างนับถืออยู่ก่อนแล้ว (ห.ป.44)</p> <p>- เราทำเป็นตัวอย่าง สามารถถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนแนวความคิดได้จริงๆ เราหากคนเป็นตัวอย่างปรับเปลี่ยนตัวเองก่อนที่จะปรับเปลี่ยนคนอื่น (ห.ป.33)</p>	<p>- สภาพแวดล้อมที่เขาอยู่</p> <p>- สถานที่ห้องบรรยาย ที่พัก ไม่มีปัญหา การอบรมชาวบ้านเป็นสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่แล้ว กระทรวงเกษตรสนับสนุนที่เขาขาด (ห.ป.45)</p>		<p>ประเมินผล</p>	<p>- ที่ได้มากคือการขยายพันธุ์พืช (ห.ป.28)</p> <p>- มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจริง, เวลานั้นอาจเป็นปัญหาการเรียนรู้อาจไม่เข้าใจครบถ้วน ปฏิบัติจริงอาจทำไม่ได้ (ห.ป.49)</p>

ประเด็น หมู่บ้าน โหมโนนรัง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหารจัดการ	สำรวจความ ต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
				- หลักสูตรเกิดจาก ประสบการณ์จริง ของปราชญ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานและยัง มีหลักวิชาอื่นๆ เพิ่มเติม (ท.ป.43)						

2.2 หมู่บ้านวังทองพัฒนา

ตารางที่ 38 ปัญหาการฝึกอบรมของบ้านวังทองพัฒนา

ประเด็น หมู่บ้าน วังทองพัฒนา	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหารจัดการ	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
		- สถานที่คืออยู่ (ว.ป.8) - ทางศูนย์มีการต้อนรับจัดเลี้ยงดี (ว.ป.9)	- เกษตรกรถือว่าเนื้อหาสาระพร้อม (ว.ป.11)	- การฝึกปฏิบัติถือว่าเป็นสิ่งที่ดี (ว.ป.14)		- วิทยากรพร้อม (ว.ป.1) - การถ่ายทอดให้ความรู้ดี (ว.ป.2) - ทัศนคติเปลี่ยนเป็นการปลุกฝังและจูงใจ (ว.ป.3)	- สถานที่ถือว่าดีอยู่ (ว.ป.18)			- มีการแจกถุงดำ แจกถังน้ำหมักชีวภาพดี (ว.ป.20)
		- ศูนย์ไม่มีปัญหาอะไร (ว.ป.10)	- ไม่มีการสำรวจ (ว.ป.12) - ความต้องการไม่เกิดปัญหา (ว.ป.13)			- พาไปดูแปลงก็มีหลายอย่างเป็นต้นแบบได้ดี (ว.ป.4) - ปัญหาให้ความรู้มีน้อย (ว.ป.5)				

ประเด็น หมู่บ้าน วังทองพัฒนา	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหารจัดการ	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่เราแตกต่างกันพื้นที่เราไม่มีน้ำ,มีน้ำน้อย (ว.ป.7) - สภาพพื้นที่เป็นดอนน้ำน้อย แห้งแล้งสูงจะเพาะปลูกอย่างไร (ว.น.1) 		<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านไม่มีทุนในการขุดสระ (ว.ป.13.1) - สำรวจความต้องการของกลุ่มเกษตรกรโดยผ่านผู้ช่วยปราชญ์แต่ละหมู่บ้าน เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน (ว.น.2) 	<ul style="list-style-type: none"> - การปรับปรุงบำรุงดินยังไม่ทันได้ (ว.ป.15) - ระยะเวลาการอบรมถือว่าไม่ค่อยเหมาะสม อบรมถึง 4 คืน5วัน (ว.ป.16) 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านจะมีความว่างอยู่บางช่วง (ว.ป.17) 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เข้าอบรมไม่ปฏิบัติตาม ไม่ค่อยได้ผล (ว.ป.6) 		<ul style="list-style-type: none"> - อยากได้เอกสารทำปุ๋ยหมัก ทำ ปุ๋ยน้ำ (ว.ป.19) 		<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติได้ครั้งหนึ่ง (ว.ป.21) - ติดตามผลถือน้อยไป (ว.ป.22) - การปรับปรุงบำรุงดิน (ว.ป.23) - อยากให้ขุดสระน้ำพันธุ์พืช(ว.ป.24) - ควรตั้งกลุ่มอาสาหรือผู้ช่วยปราชญ์ไปให้กำลังใจ (ว.น.3)

2.3 หมู่บ้านสำโรง

ตารางที่ 39 ปัญหาการฝึกอบรมของบ้านสำโรง

ประเด็น หมู่บ้าน สำโรง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหาร	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
		- บางครั้งผมมีไก่อ้าไปขายที่ศูนย์ (ส.ป.12)		- หลักสูตรน่าสนใจ เรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ, เกษตรผสมผสาน แนะนำปลูกผักกินเอง (ส.ป.1)		- ความรู้ความเข้าใจดี (ส.ป.2,14) - การถ่ายทอดความรู้ดี (ส.ป.3,13) - กระบวนการฝึกอบรมพอใช้ได้ (ส.ป.4)	- สถานที่ห้องบรรยาย, ห้องพัก, สภาพแวดล้อม ปัจจุบันดี อาหารกินทุกวัน (ส.ป.5,11)		- การปฏิบัติแรกก็สงสัย ลองปฏิบัติก็เข้าใจอยู่ (ส.ป.6) - การปฏิบัติอยู่กับสภาพพื้นที่ (ส.ป.7)	- เขามีการติดตามอยู่เรื่อยๆ (ส.ป.8) - เขามีพันธุ์พืชแจกต่อให้สมาชิก (ส.ป.9)
						- การฝึกปฏิบัติก็ทำให้ดูหมด ถ้าทำไม่ถูกก็จะบอก (ส.ป.15) - การปฏิบัติดีมากไปคูพื้นที่ปฏิบัติได้ทุกอย่าง (ส.ป.16)				

ประเด็น หมู่บ้าน ตำโอง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหาร	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
	- ต้องการบ่อเก็บกัก น้ำหรือบ่อบาดาล (ส.ป.10) - ปัญหาสำคัญคือบ่อ น้ำ (ส.ป.17)									

จากตารางที่ 37 , 38 และ 39 ผู้วิจัยนำมาสรุปปัญหาจากการฝึกอบรมของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของนายจันทร์ที่ ประทุมภา โดยสรุปในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมมีปัญหาดังต่อไปนี้ที่สำคัญเกี่ยวกับการสำรวจความต้องการของเกษตรกร การจัดทำหลักสูตร การฝึกอบรม การจัดวิทยากร การเตรียมสถานที่ฝึกอบรม การใช้สื่ออุปกรณ์ในการฝึกอบรม และการประเมินรวมทั้งการติดตามผลการฝึกอบรมดังสรุปปัญหา การฝึกอบรมดังนี้

สรุปปัญหาการฝึกรวมของศูนย์ฝึกรวมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)

1. สภาพพื้นที่ของบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง

จากการศึกษา การสำรวจ การสังเกตและการสัมภาษณ์ทำให้ทราบสภาพพื้นที่ของ 3 หมู่บ้านนี้ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านลำโรง มีความแตกต่างกันโดยบ้านใหม่โนนรัง สภาพพื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบสูงสลับลูกคลื่น บางส่วนเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่ อยู่ใกล้ลำน้ำที่สำคัญคือ ลำน้ำมาศ ทำให้ช่วยในการเกษตรดีขึ้น ส่วนบ้านวังทองพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่ห่างออกไปจากศูนย์ฯ ประมาณ 6 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ช่วงหน้าร้อนจะขาดน้ำมาก ทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร สำหรับบ้านลำโรงอยู่ห่างออกไปจากศูนย์ฯ 2 กิโลเมตร พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่ม ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย มีคุณภาพค่อนข้างต่ำ เป็นสาเหตุที่ทำให้ทำการเกษตรได้ลำบาก แม่น้ำสายสำคัญ คือ ลำน้ำมาศ ไหลผ่านพื้นที่เกษตร เมื่อถึงหน้าน้ำมาากๆ น้ำจะท่วมสูงประมาณ 1-2 เมตร ทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย บางปีทำให้พื้นที่เพาะปลูกข้าวได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งประสบปัญหาเช่นนี้ต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายปี ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปัญหาเกี่ยวกับแต่ละหมู่บ้านดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “การทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำน้อย โดยมากให้เขาช่วยตัวเอง ขุดสระแล้วมีน้ำตลอดปี มีนา สอนให้เลี้ยงปลา มีเพื่อนสระ คือ นานั้นก็มีสระนาที่มีสระสามารถดึงน้ำกันให้มันเกืออยู่ด้วยกันตัวนี้คืออยู่ได้”

นายคำมี มุ่งคุณ กรรมการศูนย์ฯ “ปัญหาเหล่านี้ ของเกษตรกรคือ (1) ที่เขาน้อย (2) ที่ดินอยู่ห่างไกลชุมชนและ (3) ไม่มีแหล่งน้ำ ....”

นางสมควรเคียงซา เกษตรกรหมู่บ้านใหม่โนนรัง “การทำเกษตรพื้นที่น้ำน้อย เขาบอกว่าจะหางบ ขอทางกระทรวงว่าให้ช่วยให้มีคลอง แต่ก็หวังไม่ได้” และ “การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์อยากให้หน่วยงานรัฐบาลมาส่งเสริมเรื่องแหล่งน้ำ ....”

บ้านวังทองพัฒนา

นายบัวผัน เพ็ญวงษ์ ผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “พื้นที่ของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีความพร้อม ไม่ใช่พื้นที่ของตนเอง พื้นที่ที่มีน้ำน้อย ชาวบ้านไม่มีทุนในการขุดสระ ทางหน่วยราชการไม่ค่อยสนับสนุนงบประมาณ”

นายทวีป ปรีชาวงศ์สกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านวังทองพัฒนาจะเป็นบ้านที่เป็นที่ดอนมากกว่าโครงการที่ต้องการจัดเรื่องน้ำน้อยเปอร์เซ็นต์มาก อยาก

ให้ทางศูนย์ฯ ลองหาข้อมูลในเรื่องพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งสูงจะบริหารจัดการเรื่องการเพาะปลูกอย่างไร”

นายบุญช่วย ศรีมหาพรหม หมอдинหมู่บ้านวังทองพัฒนา ได้กล่าวว่า “พื้นที่เราแตกต่างกัน พื้นที่เราไม่มีน้ำ”

บ้านลำโรง

นายจันทร์ ทุดปอ หมอдинหมู่บ้านลำโรง “หมู่บ้านลำโรง ปัญหาที่สำคัญคือน้ำท่วม ที่ไม่ท่วมก็มีแต่น้อย ส่วนมากท่วม เวลาฝนกลับประมาณเดือนธันวาคม เวลานั้นน้ำลงมันก็ลงไปเลยจะทำนาปรังหรือว่าจะทำเป็นอย่างอื่นก็ทำไม่ได้ น้ำท่วมแล้วก็เสีย”

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “สภาพพื้นที่น้ำท่วมเป็นภัยธรรมชาติ แต่ทางทฤษฎีใหม่หรือเศรษฐกิจพอเพียง ผมว่าทำไม่ได้ น้ำท่วมถ้าลงทุนขุดถมที่ดินให้สูงๆ ปัญหานี้ยาก เลี้ยงปลาก็หมดเวลาน้ำมา ผักบุงเวลาน้ำมาก็ใหญ่ไม่ทันเดี๋ยวก็แห้งประมาณเดือนหนึ่ง เดือนหนึ่งจะปลูกอะไรไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้ ถ้ามีน้ำพลังไฟฟ้าทำนาปลังหนิน้ำได้ ผมก็แนะนำทำนาหนิน้ำ

2. สำรวจความต้องการของเกษตรกรผู้เข้าอบรมบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโรง

ก่อนการฝึกอบรมมีกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญคือการสำรวจความต้องการของเกษตรกร ซึ่งการสำรวจความต้องการจะทำให้ทราบความต้องการและความจำเป็นในการฝึกอบรมจะมีส่วนสำคัญเกี่ยวกับจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรมจะสนองตอบความต้องการของผู้เข้าอบรมได้มากขึ้น แต่การฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ได้จัดทำหลักสูตรไว้เป็นมาตรฐาน จากการศึกษา และประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านคิดว่าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสามารถใช้กับเกษตรกรโดยทั่วไปได้เป็นอย่างดี เมื่อเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จะสามารถนำไปประยุกต์ต่อไปได้ จึงไม่ได้มีการสำรวจความต้องการของผู้เข้าอบรมก่อนการฝึกอบรม แต่มีการสำรวจความคาดหวังในวันเปิดการอบรม ซึ่งวิทยากรให้เขียนความคาดหวังของผู้เข้าอบรมคิดไว้บนกระดานบอร์ดเพื่อทราบความต้องการของผู้เข้าอบรม การให้ความรู้แก่เกษตรกรที่เป็นความรู้เกี่ยวกับการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่นั้นเกษตรกรบางคนอาจประสบปัญหาในการไปประยุกต์ใช้ต่อไปได้ เนื่องจากสภาพพื้นที่อาจมีความแตกต่างกับสภาพพื้นที่ที่ได้มีการฝึกอบรม ดังที่ได้สัมภาษณ์ปัญหาเกี่ยวกับหมู่บ้านต่างๆ ต่อไปนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “สำรวจเฉพาะความหวังของผู้เข้าอบรมในวันเปิดการอบรมต้องการอะไรก็เขียนคิดไว้”

นางบังอร ลาสาต “ปัญหาก่อนอบรม ความต้องการ ปัญหาเริ่มจากผู้เข้าอบรม เป็นปัญหา เฉพาะหน้าความต้องการก่อนเข้าอบรมส่วนใหญ่คนอยากรู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ และอยากมาปฏิบัติกับตนเองว่าสามารถพึ่งตนเองได้ไหมความต้องการมากที่สุดคือแหล่งน้ำทำ เกษตร”

นายจันทร์ที ประทุมภา “สิ่งที่ชาวบ้านทำได้ อย่าให้เกินตัว เหมือนหลักเศรษฐกิจพอเพียง เอาสิ่งที่เขาเข้าใจง่าย เอาสิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่ แต่ว่าบางที่เราคิดไม่ออก หรือบางที่เราทำไม่เป็น เรา ทำอยู่ แต่ว่ายังไม่ชัดเราก็เอาทีมวิทยากรไปสอนให้เขาได้รู้ชัดขึ้น และส่วนมากเราจะสอนคือการ ฝึกการปฏิบัติจริง”

บ้านวังทองพัฒนา

นายทวีป ปรีชาวงศ์สกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “ไม่ได้มีการสำรวจ วิชาเนื้อหา เป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้และใช้จริงในชีวิตประจำวัน”

นายบัวผัน เพ็ญวงษ์ ผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “ความต้องการของผู้เข้าอบรม ชาวบ้านไม่ ค่อยให้ความสนใจในการอบรมชาวบ้านส่วนน้อยที่ได้รับการอบรมมาแล้วปฏิบัติตามเพราะจะ ประสบความสำเร็จนั้นยาก ชาวบ้านสนใจน้อยเกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสาน ทำยาก พื้นที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีความพร้อม พื้นที่ที่มีน้ำน้อย ชาวบ้านไม่มีทุนในการขุดสระหน่วยงาน ราชการไม่ค่อยสนับสนุนงบประมาณ”

บ้านลำโรง

นายเลี่ยม สะเทินรัมย์ สมาชิกอบต.ตลาดไทร “ก่อนเข้าอบรมทางศูนย์เขามาซักถาม ซักชวนอยากจะเข้าอบรมฝึกวิชาการเกษตรไหม ถ้าสนใจเป็นสมาชิกจะเข้าอบรมจะมีการ ช่วยเหลือทางด้านพันธุ์พืช หรือสัตว์น้ำ และก็ไปฝึกความรู้ด้านทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน”

นายจันทร์ ทุดปอ หมอдинบ้านลำโรง “การบริหารจัดการสถานที่ ห้องบรรยาย ที่พัก ที่ จริงก็ดี ที่ผมไปดูบางครั้งไปตลาดก็แวะเข้าไปกินน้ำ ไปเล่น บางครั้งผมมีไก่ ผมก็เอาไปขายที่ ศูนย์ฯ เพราะเขาต้องการไก่เอาไปต้อนรับแขกที่เข้าไปอบรม ไม่มีอาหาร บางคนเอาปลาไปขาย”

3. จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)

การจัดทำหลักสูตรเป็นหลักสูตรที่ทำไว้เป็นหลักสูตรมาตรฐานโดยศึกษาค้นคว้า ทดลอง จากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้าน นายจันทร์ที ประทุมภาและคณะปราชญ์ชาวบ้าน เป็น หลักสูตรเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ทั้ง การศึกษา เรียนรู้ ศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านรวมทั้งลงมือปฏิบัติ โดยเน้นเกษตรทฤษฎี ใหม่ในขั้นที่ 1 แต่ก็มีบางเรื่องเพิ่มเติมเข้ามาเกี่ยวกับการทำน้ำมันไบโอดีเซล การอัดอิฐดินซีเมนต์

และการเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร ซึ่งเกษตรกรให้ความสนใจน้อยเนื่องจากขาดวัสดุและอุปกรณ์ เป็นต้น หลักสูตรที่คณะปราชญ์ชาวบ้านคิดไว้นี้กระทรวงเกษตรก็ได้ให้ความเห็นชอบเป็นหลักสูตรมาตรฐานสามารถใช้กับเกษตรกรทั่วไปได้ แต่การจัดทำหลักสูตรควรสนองต่อความต้องการของเกษตรกรเป็นสำคัญ ซึ่งเกษตรกรอาจมีความต้องการที่แตกต่างกัน เนื่องจากสภาพพื้นที่ในการทำเกษตรมีความแตกต่างกัน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “เมื่อหากการอบรมเน้นให้คนรู้จักตัวเองเปลี่ยนแนวคิดเกษตรดั้งเดิมเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ ผมบอกว่ายากหมีมือเดียวแก้ได้ทุกโรค”

นายจันทร์ที ประทุมภา ประธานศูนย์ฯ “เพื่อเป็นการรองรับผู้เข้าอบรม เพื่อเป็นเวทีขยายความรู้ และเพื่อสร้างทีมวิทยากรให้มีองค์ความรู้ที่จะสอนคนอื่นได้” และ “น้ำมันไบโอดีเซล ผมคิดว่าเขามีความสนใจน้อยก็เพราะว่าครอบครัวหนึ่งเขาคงไม่ได้ใช้น้ำมันเยอะ ไม่เหลือพอที่จะไปทำน้ำมันไบโอดีเซลเป็นเรื่องยุ่งยากหลายอย่าง”

นายณัฐเมศร์ ชัยศิริศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “หลักสูตรที่ทำไว้เป็นหลักสูตรมาตรฐาน”

นางสมควร เคียงชา เกษตรกร “การเผาถ่าน คือ เราไม่มีอุปกรณ์ต้องมีแรงงาน” , การทำน้ำมันไบโอดีเซล เนื่องจากเขาใช้น้ำมันไม่มากจึงไม่มีน้ำมันมากพอที่จะไปทำน้ำมันไบโอดีเซล

บ้านวังทองพัฒนา

นายทวีป ปรีชาวงศ์สกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “การฝึกปฏิบัติ ถือเป็นสิ่งที่ดี เพราะถ้าเราเรียนแต่ทฤษฎีไม่ได้เรียนปฏิบัติเราก็จะไม่รู้หลักการที่ว่าวิธีการปฏิบัติจริงๆ ทำอย่างไร การนำมาปฏิบัติ ปฏิบัติได้ประมาณ 60% ส่วนใหญ่เป็นที่ดอนจริงๆ ในเรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน เรายังไม่ได้ตามที่ต้องการเพราะขาดอุปกรณ์ และปัจจัยถ้ามีการจัดอบรมครั้งต่อไปถ้าแจกเรื่องของอุปกรณ์ น่าจะเป็นเรื่องของการปรับปรุงบำรุงดิน น่าจะได้ผลดีต่อผู้เข้าอบรมมากขึ้น แจกอุปกรณ์ประเภทถ่านน้ำมัน พันธุ์พืช”

“ช่วงเวลาการอบรมที่ผ่านมาเราถือว่าไม่ค่อยเหมาะสม เป็นช่วงเวลาที่เราต้องทำงานมากกว่า ต้องไปอบรมถึง 4 คืน 5 วัน เกษตรกรจึงไปไม่ครบ แล้วก็ขาดไปช่วงหนึ่ง เพราะมีภาระอยู่ที่บ้าน”

นายบุญช่วย ศรีมหาพรหม หมอদিনหมู่บ้านวังทองพัฒนา “การปรับปรุงบำรุงดินยังไม่ทันได้ได้น้อย”

บ้านลำโรง

นายเลี่ยม สะเทินรัมย์ สมาชิกอบต.ตลาดไทร “หลักสูตรน่าสนใจ เรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ แล้วก็เรื่องการทำเกษตรผสมผสาน เรื่องทฤษฎีใหม่ที่เขาแนะนำปลูกผักกินเองพอไม่เสียค่าใช้จ่าย”

นายจันทร์ ทุดปอ หมอдинบ้านลำโรง “การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เปลี่ยนได้เพราะว่ามีแต่คนส่วนน้อย วิทยุครั้งแรกเขาว่าเขาจะไปอบรมมาทำ แล้วคอนมาทำวิทยุก็คือวิทยุ ไม่เหมือนคนมีครอบครัวแล้วเขาไปอบรมแล้วมาทำจริง ความรู้ความเข้าใจดีมาก สอนให้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปลูกต้นไม้ การเลี้ยงปลา การเพาะพันธุ์ปลา การปลูกผักหวานคือการอบรมผู้อบรมเขาบอกให้หมด การปฏิบัติที่ดี การปฏิบัติถึงเวลาเข้าอบรมก็มีการปฏิบัติ อย่างเช่น พ่อคำมี พ่อประสาร เขาจะให้วิธีการปลูก การต่อทำให้ดูหมด ถ้าทำไม่ถูกเขาก็จะบอกว่าทำไม่ถูก ก็รู้สึกดีมากๆ เลย การปฏิบัติดีมาก เขาอบรมพาไปดูพื้นที่ปฏิบัติได้ทุกอย่าง บอกได้ทุกอย่าง”

4. จัดหาวิทยากรในการฝึกอบรม

การฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุงพานี้ วิทยากรในการฝึกอบรมจะเป็นคณะวิทยากรซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ในบ้านโนนรัง (หมู่ที่ 6) บ้านบุงพา (หมู่ที่ 15) และบ้านใหม่โนนรัง (หมู่ที่ 18) นำโดยนายจันทร์ที ประทุมภา ร่วมกันเป็นวิทยากรในการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ปราชญ์ชาวบ้านทั้งหลายก็เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ถือว่าเป็นวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์ ผ่านการฝึกอบรมการเป็นวิทยากร ได้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมจากเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน แต่ในการถ่ายทอดการฝึกอบรมกับเกษตรกรซึ่งมาจากสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน พื้นฐานส่วนบุคคลที่หลากหลาย พื้นฐานทางด้านการศึกษาและเศรษฐกิจต่างกัน อาจเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การประยุกต์ใช้ อาจทำให้เป็นปัญหาได้ คณะวิทยากรไม่ค่อยมีวิทยากรจากภายนอก ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมอาจเรียนรู้ต้องมีข้อจำกัด

เมื่อมีหลักสูตรในการฝึกอบรมจะคำนึงถึงความต้องการด้านการฝึกอบรม จึงกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม คัดเลือกเนื้อหาวิชา วิทยากรและวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสม ดังนั้นการจัดหาวิทยากรในการฝึกอบรมก็มีส่วนสำคัญจะทำให้การฝึกอบรมบรรลุตามจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม ดังที่ได้สัมภาษณ์บุคคลสำคัญจากหมู่บ้านต่างๆดังนี้

นายจันทร์ที ประทุมภา ประธานศูนย์ฯ “วิทยากรความรู้ย่อมไม่เสมอกัน บางคนความรู้ไม่เท่าเทียมกันแต่ว่ากระบวนการก็ไปได้ดีเพราะว่าเก่งด้านหนึ่งไม่เก่งด้านหนึ่งก็สามารถเป็นกระบวนการขับเคลื่อนไปได้ดี ปัญหาที่ไม่มีเท่าไร ทุกคนเป็นกระจกเงาให้กัน มองดูทีมวิทยากรในจุดอ่อน จุดแข็งตรงไหน ถ้าใครมีจุดอ่อนตรงนี้เราต้องบอกกัน แล้วค่อยปรับปรุง อย่างที่บอก

ทีมงานเราต้องพยายามค้นคว้าหาความรู้ตลอดเวลา เพื่อไปถ่ายทอดกับคนอื่นได้ และข้อสำคัญที่มหาวิทยาลัยต้องสร้างฐานให้ชัด ถ้าฐานไม่ชัดเราไปสอนคนอื่นเขาจะไม่เชื่อ”

นายประครอง บุญบา สมาชิกสภาอบต. ตลาดไทร “วิทยากร ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้ดี ความรู้ที่ปราชญ์ให้และวิทยากรที่สอนก็ดีและเข้าใจ การถ่ายทอด เปลี่ยนทัศนคติได้ดี การที่เขาถ่ายทอดสิ่งที่เขาจะเรียนรู้เป็นผลดี ปัญหาการถ่ายทอด ไม่มีปัญหา คือความรู้พื้นฐานที่เขาสอน ถ้าเราทำตามที่เขาสอนก็น่าจะสำเร็จ”

นางศศิธร แสงตะวัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่โนนรัง “พวกปราชญ์ความรู้เขาก็กว้างอยู่แล้วนี้ บางทีเรารู้เหมือนกับเขา อาจารย์จากที่ไหนก็ได้ที่เชิญเขามาสักคนหนึ่งมาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ไปการใช้ชีวิตประจำวันให้ทันเหตุการณ์”

นายทวีป ปริชาวงศ์สกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “ระหว่างการอบรม การเปลี่ยนทัศนคติ ในขณะที่อบรมอยู่การถ่ายทอดให้ความรู้วิทยากรก็สามารถถ่ายทอดให้ความรู้ได้ดีมาก ทัศนคติที่เราเปลี่ยนเป็นการปลูกฝังและจงใจให้เกษตรกรเรารักธรรมชาติ รักความเป็นอยู่ในชีวิตของเกษตรกร ในช่วงการอบรมเขาสามารถโน้มน้ำจิตใจของเรา ถือว่าน่าจะดีมาก หลังจากการอบรมผ่านมาแล้วทัศนคติกับการประกอบอาชีพเริ่มไปคนละทางเพราะปัญหาในเรื่องของภูมิประเทศ เรื่องดิน ตอนที่เขาปลูกฝังทัศนคติของเราได้แต่การปฏิบัติจริงๆ แล้วไม่ค่อยจะได้ผล”

5. จัดเตรียมสถานที่ในการฝึกอบรม

ในการฝึกอบรม สถานที่ ห้องบรรยาย ที่พักค้าง เป็นปัจจัยสำคัญทำให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานแห่งนี้เป็นศูนย์ฝึกอบรมแนวหน้า เกษตรกรให้ความสนใจเข้าอบรมศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้จำนวนมาก จึงทำให้มีผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละเดือนจำนวนมาก เดือนหนึ่งอาจจะมี 3-4 รุ่น แต่ละรุ่นประมาณ 40-60 คน ทำให้ประสบปัญหาเกี่ยวกับที่พักพอสมควร โดยเฉพาะที่พักค้างทางฝ่ายหญิงมีความแออัดพอควร ดังการสัมภาษณ์จากกรรมการศูนย์ฯ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมและข้าราชการของหน่วยงานที่สนับสนุน ต่อไปนี้

นางบังอร ลาสาต กรรมการศูนย์ฯ “ที่พักหญิงแออัด กำลังจะเปลี่ยนที่พักผู้หญิงน่าจะได้งบประมาณจากกระทรวงเกษตร”

นางสมควร เคียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “ที่พักอาจจะไม่พอ ทางฝั่งผู้หญิง ทางฝั่งชายคงไม่มีปัญหา ที่นอนเขาก็มีพร้อม ห้องบรรยาย ถ้าคนเยอะอาจจะแออัดมากเหมือนกัน ถ้า 50 คนพอดี”

นายณัฐเมศวร์ ชัยสิทธิ์ศักดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “สถานที่ห้องบรรยาย ที่พัก ไม่มีปัญหา การอบรมชาวบ้านเป็นสภาพแวดล้อมที่เขายู่แล้ว กระทรวงเกษตรสนับสนุนที่เขาขาด”
(ท.ป.45)

6. การใช้สื่ออุปกรณ์ในการฝึกอบรม

ในการฝึกอบรมสื่ออุปกรณ์ก็มีส่วนสำคัญในการทำให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามแนวทางได้ต่อไป การรู้จักเลือกใช้เครื่องมือต่างๆ อย่างเหมาะสมก็จะทำให้การดำเนินการด้านการฝึกอบรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม สื่ออุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้แก่ เครื่องเสียงที่ชัดเจน เอกสารประกอบการบรรยายเพื่อศึกษา ทบทวน ทำความเข้าใจ สำหรับศูนย์ฝึกอบรมแห่งนี้มีเครื่องเสียงที่เหมาะสม แต่เอกสารประกอบการฝึกอบรมจะมีเฉพาะบางหัวข้อวิชา ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจยากในการเรียนรู้ และทบทวนในภายหลัง ควรร่วมมือกับวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านฯ โรงเรียนและอาจารย์ในพื้นที่จัดทำเอกสารประกอบการฝึกอบรมในเนื้อหาหัวข้อวิชาต่างๆ ให้ครบถ้วนดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

คุณสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ “เอกสารประกอบความรู้ ขาดเป็นบางอย่าง เทคนิคของศูนย์ฯ หากเอกสารมีครบคนจะไม่สนใจฟังและไม่ค่อยอยากจด”

นางสมควรเคียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “ปัญหาการเขียนหนังสือ บางทีตามองไม่ค่อยดี บางคนเขียนไม่ได้ อ่านไม่ออก” และ “ถ้าเครื่องเสียงฟังชัดเจนแล้วก็อัดเทปแจกหรือทำเอกสารแจกก็จะดีมาก”

บ้านวังทองพัฒนา

นายบุญช่วย ศรีมหาพรม หมอдинหมู่บ้านวังทองพัฒนา “เอกสารอยากได้มาก เอกสารทำปุ๋ยหมัก ทำปุ๋ยน้ำหมัก”

7. การประเมินผลหลังเสร็จการฝึกอบรม

เมื่อมีการอบรมเสร็จ มีการประเมินผลการฝึกอบรมเพื่อให้ทราบผลของการฝึกอบรม จะได้ผลการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใดจากการสัมภาษณ์ปัญหาเรื่องนี้กับกรรมการศูนย์และข้าราชการที่ติดตามการประเมินผลดังนี้

นางบังอร ลาสาต กรรมการศูนย์ฯ “หลังการอบรมส่วนใหญ่เขาจะบอกว่าไม่ค่อยมีเวลา และขาดแหล่งน้ำ แต่สิ่งที่เขาทำง่าย ๆ คือ ปุ๋ยจากเศษอาหาร ลดรายจ่ายในครัวเรือนเห็นได้ผลชัด” และ “วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ผลคนมีอายุและคนระดับปานกลางกลับไปปรับเปลี่ยน”

นายณัฐเมศวร์ ชัยสิทธิ์ศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “ปัญหากระทบต่อศูนย์ฯ ตอนนี้อยู่ไม่เห็นเพราะว่าที่ผ่านมามีปัญหาใหญ่ๆ ไม่มีเลย แต่เป็นเรื่องของข้อระเบียบ ทั่วๆ ไปเรื่องการอบรม กระบวนการอบรม หรือการดำเนินการต่างๆ ตรงนี้ไม่มีปัญหา ปัญหาทั่วไปคือเกษตรกรขาดทุนทรัพย์ ปัจจัยการผลิตหรือแหล่งน้ำ การปฏิบัติมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจริง การปฏิบัติเป็นหลักสูตรที่มีเวลาน้อย ตรงนี้อาจเป็นปัญหาการเรียนรู้ อาจไม่เกิดความเข้าใจอย่างครบถ้วนเวลาปฏิบัติอาจทำไม่ได้”

“การเปลี่ยนทัศนคติ ได้เฉพาะ 5 วัน 4 คืน ที่เข้าอบรม แต่หลังจากกลับไปแล้วจากที่มีมีการประเมินผล พบว่าบางส่วนนำความรู้ที่อบรมไปปรับใช้กับตนเอง บางส่วนออกไปก็ไม่ได้ทำตามหลักการถ่ายทอดพบว่าเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ 60-70% มีความกระตือรือร้นนำแนวทางการจัดการของปราชญ์ชาวบ้านมาปรับใช้กับตัวเอง”

8. การติดตามผลหลังการฝึกอบรม

บ้านใหม่โนนรัง

นางบังอร ลาสาดี กรรมการศูนย์ฯ “ออกติดตามสมาชิก 30% ของผู้เข้าอบรมเลือกตำบลเลือกหมู่บ้านไปทุกตำบลไปทุกหมู่บ้านอย่างละ 1-2 คน”

คุณสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ “ติดตามผลน้อยเพราะอยู่ไกลแค่ไหนก็คนละ 100 บาท”

คุณศศิธร แสงตะวัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่โนนรัง “หลังการอบรมหลายคนที่เขาทำบางคนเขาก็ได้ขาย ไม่ทำก็มีเยอะ ที่ไม่ทำบางทีก็ขี้เกียจ ทำไปแล้วมันเหนื่อยไม่มีที่ขาย บางทีก็เกี่ยวกับพื้นที่ น้ำจะปลูกในบ้านก็ไม่มี ถ้าปลูกตามนาที่ไม่มีน้ำ หน้าแล้งแล้วจะไม่มีน้ำ ถ้าถึงเมฆาน้ำจะหมดแล้ว”

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “หน่วยงานราชการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ตอนก่อนพวกผมไม่ทำไม่มีใครยื่นมือมาช่วย แต่เวลาทำกันนั้นก็ยังมีหน่วยงานนั้นหน่วยงานนี้ก็มาถ้าเราไม่เริ่มต้นก่อนผมว่ายาก”

นายประครอง บุญบา สมาชิกสภาอบต. ตลาดไทร “การนำความรู้ไปใช้ ขึ้นอยู่กับผู้เข้าอบรม จิตสำนึกของผู้เข้าอบรม เมื่ออบรมไปแล้วไม่ทำก็แค่อบรม แต่ถ้าจิตสำนึกของคนนั้นอยากจะทำตรงที่ว่าอบรมมาแล้วอยากลองทำ เกี่ยวกับอุปกรณ์ งบประมาณ ยกตัวอย่างผมไปอบรมขาดอาจจะขาดปัจจัยอย่างหนึ่ง ผมจะขุดสระต้องมีต้นทุน แต่ไม่มีเลยขุดไม่ได้ ตอนแรกอยากจะทำแต่ปัจจัยไม่มี สมมุติว่าเข้าอบรม 20 คน มีเงินสนับสนุนให้ขุดบ่อ คือการนำร่องก่อน ตรงนี้เป็นแรงจูงใจ”

บ้านวังทองพัฒนา

นายทวีป ปรีชาวงศ์สกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “การติดตามถือว่าน้อยไป”

นายบุญช่วย ศรีมหาพรม หมอคินหมูบ้านวังทองพัฒนา “ปฏิบัติได้ครึ่งหนึ่ง” และ “อยากให้ชุดสระ อยากได้พันธุ์พืช ปุ๋ยสด หากได้แต่ไม่พอ อยากให้ศูนย์ฯ แจกถัง”

ปัญหาอื่นๆ ซึ่งเป็นปัญหาไม่สำคัญมากนักดังนี้

9. การบริหารจัดการฝึกอบรม

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านใหม่โนนรัง-บุรพา “คณะกรรมการไม่ค่อยมีปัญหา เชื่อใจ โปร่งใส สามัคคี อยู่ในระดับดี คณะกรรมการบางท่านไม่รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองให้เต็มที่ ผมเป็นคนเตือน นายจันทร์ที มอบให้ผมจัดการเรื่องนี้”
กระทรวงเกษตรฯ ให้งบประมาณสนับสนุนเกษตรกรหัวละ 3,000 บาท เป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าวิทยากร ค่าเดินทางฯ

นางสมควร เคียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “การสนับสนุนการอบรมจะมาจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เราไม่เสียค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม”

ตอนที่ 3 สันทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

จากการสนทนากลุ่มภายในและสนทนากลุ่มภายนอก (ดังรายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่มภายในและภายนอกตามภาคผนวก ฉ และซ) นำมาศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหากลุ่มการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มได้จากการสนทนาพูดคุยแสดงความคิดเห็นในกลุ่มแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มของการสนทนาภายใน ผู้ร่วมสนทนาประกอบด้วย ประธานและกรรมการศูนย์เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา และเกษตรกรบ้านสำโรง มีจำนวน 8 คน ส่วนการสนทนากลุ่มภายนอก ประกอบด้วย บุคคลที่ไม่ได้เป็นกรรมการศูนย์และไม่เป็นเกษตรกรในบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านสำโรงแต่เป็นนักพัฒนาภายนอกศูนย์ ได้แก่ ข้าราชการพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และนักพัฒนา จำนวน 6 คน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มตามประเด็นสืบเนื่องจากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการฝึกอบรม ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมของศูนย์ฯ และมีผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้ทำหน้าที่ในการอัดเทป และถอดเทปการสนทนากลุ่มตามแบบประเด็นการสนทนากลุ่ม และนำมาจัดหมวดหมู่เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์จะได้ข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหากลุ่มการฝึกอบรมของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาคาการฝึกอบรมของบ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนาและบ้านลำโรง

1. สภาพพื้นที่ในการทำเกษตรของเกษตรกรผู้เข้าอบรมจากศูนย์ฝึกอบรม

จากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรและจากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ในการทำเกษตรทำให้ทราบว่าสภาพพื้นที่ของ 3 หมู่บ้านนี้ มีสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันโดยบ้านใหม่โนนรังถือว่าเป็นสภาพพื้นที่ที่มีน้ำน้อย แต่ใกล้แหล่งน้ำได้แก่ ลำปลายมาศและมีระบบชลประทานทำให้ทำเกษตรได้ดีขึ้น ส่วนบ้านวังทองพัฒนาจะเป็นพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งสูง การเพาะปลูกไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร สำหรับบ้านลำโรงจะเป็นสภาพพื้นที่ที่มีน้ำมาก เมื่อมีสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน แนวทางการแก้ไขปัญหาคาการฝึกอบรมเกี่ยวกับสภาพพื้นที่นี้ย่อมมีความแตกต่างไปด้วย ควรทำการเกษตรให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ อาทิ การทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำน้อยและการทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำมาก เป็นต้น ดังที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มให้แนวทางการแก้ไขไว้ดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง จากปัญหาสภาพพื้นที่ส่วนมากถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีน้ำน้อย มีความแห้งแล้งนั้น มีผู้ให้แนวทางแก้ไขไว้ดังนี้

นายจันทร์ที ประทุมภา ประธานศูนย์ฯ และปราชญ์ชาวบ้าน “ผมได้มองเห็นแล้วที่ผมเคยผ่านไปทุกปีถ้าเราเคยทำมาก่อนมีพื้นฐานอยู่แล้ว ว่าเราต้องพัฒนาอาศัยฐานเดิมที่มั่นคงอยู่แล้วแค่พัฒนาดินเดี๋ยวก็ขึ้นมา ทำให้ชาวบ้านเขาได้เห็นพื้นที่ฟูขึ้นมาใหม่อยากจะให้ดำเนินก่อน”

นายณัฐเมศร์ ชัยศิริศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านเน้นหลักการพึ่งพาตนเองต้องนำความรู้ไปใช้ได้อีกทีหนึ่ง ส่วนพื้นที่น้ำน้อย พื้นที่แบบนี้ก็จะได้รับคำแนะนำในส่วนหนึ่ง”

“หัวใจหลักคือแนวเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านนี้เกษตรกรจะมาสมัครกันเยอะสิ้นเป้าหมายทุกปี ท่านเป็นคนค่อนข้างมีชื่อเสียง”

“ส่วนวิทยากรค่อนข้างจะเป็นคนที่มีองค์ความรู้และปฏิบัติมายาวนาน จนเกษตรกรเชื่อ มีประสบการณ์เรื่องเกษตรผสมผสาน เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคาแต่ต้องค่อยเป็นค่อยไปต้องยอมรับว่าแนวทางนี้ไม่สามารถเปลี่ยนคนจากหลังมือให้เป็นหน้ามือ ต้องใช้เวลา”

บ้านวังทองพัฒนา จากปัญหาหมู่บ้านวังทองพัฒนาจะเป็นที่ดอนหรือที่สูง พื้นที่ที่มีความแห้งแล้งสูงนั้น มีผู้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาคา ดังนี้

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “การทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำน้อยโดยมาให้เขาช่วยตนเอง ขุดสระแล้วมีน้ำตลอดปี มีเพื่อนสระ นานี้ก็มีสระสามารถดึงน้ำกันให้มันเกือกลอยด้วยกัน”

นายสนั่น สีสุโพธิ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตลาดโพธิ์ “ปัญหาอย่างที่สูงๆ เราก็แนะนำชาวบ้านให้ขุดสระน้ำไว้หน้าบ้านหน้าฝนก็เอาหน้าเข้าสระให้มันเต็มเอาไว้ใช้ตอนหน้าแล้งฤดูแล้งปลูกผักปลูกอะไร”

นายภากร คำชมพู นิติกรของอบต.ตลาดโพธิ์ “พื้นที่ทำการเกษตรที่ขาดสระน้ำ พื้นที่ว่าปัจจุบันพื้นที่สาธารณะเราเยอะ เช่น สระน้ำสาธารณะก็จะมีคูคลอง แนวทางการแก้ไข อยากจะให้ชาวบ้านนำที่สาธารณะที่เป็นคูสระน้ำไปปลูกผักปลูกพืชผักสวนครัวสามารถใช้กินเอง ไปขายเล็กๆ น้อยๆ ถ้าจะลงทุนขุดเอง ค่อนข้างใช้งบประมาณเยอะ”

บ้านลำโรง จากปัญหาสภาพพื้นที่ในการทำการเกษตรของหมู่บ้านลำโรงจะมีปัญหาเกี่ยวกับในฤดูกาลเกษตรน้ำท่วมพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ พื้นที่ที่น้ำไม่ท่วมมีเป็นส่วนน้อย ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำการเกษตรเมื่อประสบปัญหาน้ำท่วมในที่นา ทำให้พื้นที่เพาะปลูกข้าวได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมากนั้น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรในหมู่บ้านนี้ จากการสนทนากลุ่มมีผู้ให้ข้อเสนอแนะไว้หลายท่านดังนี้

นายจันทร์ ทุดปอ หมอдинหมู่บ้านลำโรง “หมู่บ้านลำโรง ปัญหาที่สำคัญคือน้ำท่วม ที่ไม่ท่วมก็มีแต่น้อย ส่วนมากท่วม เวลาฝนกลับประมาณเดือนธันวาคม เวลานั้นลมมันก็ลงไปเลยจะทำนาปรังหรือว่าจะทำเป็นอย่างอื่นก็ทำไม่ได้ น้ำท่วมแล้วก็เสีย”

“สำหรับที่มาประชุมที่นายจันทร์ที่ก็รู้สึกว่าได้ความรู้ไปมาก แต่ว่าขาดกันอีกหลายอย่างเช่น ขาดน้ำ หรือขาดอุปกรณ์แรงงาน อยากจะให้ทางนายจันทร์หรือทางราชการเข้ามาช่วยว่าที่เข้ามาอบรมก็รู้สึกว่ามีหลายคนก็พูดแต่ว่ามันก็ขาดอยู่ ที่ผมกลับไปแล้วผมก็ทำอะไรไม่ได้ อย่างทำปุ๋ยอันนี้ผมก็ได้ทำจะเป็นปุ๋ยน้ำหรือปุ๋ยอินทรีย์ ผมก็ทำอยู่เป็นประจำได้มาอบรมกับนายจันทร์ที่ก็รู้สึกดีมาก”

“บางคนขาดทางเรื่องของปัจจัย บางคนก็ขาดคน แต่ทุกอย่างก็อยู่ที่ใจเรา ถ้าใจเรานักแน่นรู้จักฝึกตนเอง หัดตนเองมันก็จะดีเอง”

นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ “ผมให้แก่งคิดลงทุนสักหนึ่งบ่อขุดบ่อให้คันคูใหญ่ที่บ่อบอก ฤดูฝนท่วมแต่ปลายฝนก็ไปหมด ทำคันคูให้ใหญ่สักหนึ่งบ่อเป็นบ่อตัวอย่าง ถ้าทำสำเร็จตรงที่บ้านลำโรงก็จะไปถ่ายทอดให้ชุมชนผมว่าทำได้ คันคูเดิม 60 เซนติเมตร ทำขึ้นมาให้ได้ 2 เมตร ไม่พอ 3 เมตร เลยขุดให้ลึกเลย”

นายประครอง บุญบา สมาชิกอบต. ตลาดโพธิ์ “เพื่อนผมอยู่นครพนมน้ำนามันขึ้นทำข้าวไม่ได้สักปี ทำนาปลาทุกปีช่วงน้ำลงจะทำนาปรังเสริมมีนาอยู่ 5 ไร่ ลงทุนทำคันคูอย่างเดียวเก็บน้ำพอน้ำลงปล่อยให้ลงไปเลย ปลาจะเข้ามาในนาเป็นปลารธรรมชาติได้ปีละ 10 โอง ดึกว่าทำนาพอน้ำลงทำนาปรังเอาไว้กิน”

คุณเลียม สะเทินรัมย์ สมาชิก อบต. ตลาดไทร “อยากจะให้ทางนายจันท์ที่ให้คัดเลือกคนไม่สนใจไม่เป็นไร คนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้เรื่อยๆ ก็ปฏิบัติไปเรื่อยๆ ผมก็พยายามปฏิบัติแต่พื้นที่ของผมมันปฏิบัติยากพอสมควร ปลูกอะไรก็ไม่ค่อยสำเร็จดินไม่ค่อยดี พยายามใส่ปุ๋ยหมักผมก็ทำอยู่เรื่อยๆ”

2. การสำรวจความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม

จากปัญหาไม่ได้มีการสำรวจความต้องการของผู้เข้าอบรมก่อนการฝึกอบรมทั้ง 3 หมู่บ้าน ควรมีการสำรวจความต้องการก่อนการฝึกอบรมจะทำให้ทราบความต้องการและความจำเป็นของเกษตรกรจากสภาพพื้นที่ต่างๆ เมื่อได้ความต้องการของเกษตรกรจะช่วยในการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรให้เหมาะสมมากขึ้น แต่มีการสำรวจความคาดหวังในวันเปิดการอบรมนั้น มีข้อเสนอแนะทางการแก้ไขปัญหากับบ้านวังทองพัฒนา และบ้านสำโรงดังนี้

บ้านวังทองพัฒนา

นายทวีป ปริชาวงศ์กุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “ควรสำรวจความต้องการของกลุ่มเกษตรกร โดยการผ่านผู้ช่วยปราชญ์ของแต่ละหมู่บ้านและก็หาบุคคลที่ต้องการ ให้เนื้อหาสาระเน้นหลักสูตรนี้ขึ้นมาตรงกับความต้องการเรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน วันนี้จะมีการอบรมหลักสูตรนี้ใครมีความต้องการ กลุ่มเป้าหมายจะถูกกำหนดมาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น”

บ้านสำโรง

นายสมชัย พันธุ์วงศ์ ประธานกลุ่มร้านค้าหมู่บ้านตาจางและอดีตสมาชิก อบต. ตลาดไทร “ทางศูนย์ฯ จะมีสำรวจไปถึงทุกครัวเรือน จะมากไป แต่ถ้าแจ้งผู้นำหมู่บ้านหรือหัวหน้าหมู่บ้านต่างๆ ให้เขาได้สำรวจตอนนี้ทางศูนย์ฯ มีโครงการอะไรบ้าง สำรวจจากสมาชิกในหมู่บ้านของเขาว่าในแต่ละครัวเรือนเขามีความต้องการที่จะอบรมอะไรบ้าง ให้ผ่านทางผู้ใหญ่บ้านแบบนี้ก็จะน่าจะได้ประโยชน์ เขาจะรู้ว่าคนไหนมีวิสัยทัศน์เข้าใจในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่บ้าง เขาจะเรียกคนนั้นมาคุยแล้วจะมีโครงการอะไรบ้างทางศูนย์ฯ เขาจะพูดจะได้บุคลากรที่เข้ามาอบรมทำเกษตรผสมผสาน ได้เต็มรูปแบบ”

นางวิลาวรรณ์ จำปามูล ประธานกลุ่มชาโบบอนของหมู่ที่ 5 “ความต้องการที่สมาชิกเข้ามาอบรมความต้องการแหล่งน้ำ สมาชิกทุกคนอยากได้ ส่วนมากต้องการสระน้ำ และพันธุ์พืชด้วย”

3. การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม

เนื้อหาการอบรมจะเน้นการเปลี่ยนแนวคิดจากเกษตรดั้งเดิมเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อให้มีบริโภคในครัวเรือนตลอดปี เหลือจากการบริโภคจึงนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ เน้นการทำเกษตรผสมผสาน หมายถึง การทำเกษตรหลายอย่างผสมผสาน อาทิ ปลูกพืชหรือ

เลี้ยงสัตว์ หรือทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปผสมผสานกัน เน้นการทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยน้ำชีวภาพใช้เองเพื่อลดต้นทุนในการทำเกษตรและทำให้เป็นการบำรุงดิน มีธาตุอาหารสมบูรณ์ขึ้น หลักสูตรจะเน้นให้ความรู้และมีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยหลักสูตรมาจากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จ จัดทำไว้เป็นหลักสูตรมาตรฐาน และเนื้อหาบางอย่างก็ไม่มี ความเหมาะสม เช่น การเผาถ่าน การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืช เป็นต้น ปกติผู้เข้าอบรมจะไม่มีอุปกรณ์ไปทำต่อหลังการฝึกอบรม ในการสนทนากลุ่มมีผู้ที่ให้ข้อเสนอแนะทางแก้ไขดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฯ “การอบรมเน้นทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 การแปรรูปอาหารเป็นทฤษฎีขั้นที่ 2 ไม่เน้น เป็นวิสาหกิจซึ่งแปรรูปวางหวังขาย”

“เนื้อหาการอบรมเน้นให้คนรู้จักตัวเองเปลี่ยนแนวคิดเกษตรดั้งเดิมเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ ผมบอกว่ายากมือเดียวแก้ได้ทุกโรค ทำเกษตรผสมผสานค่อยเป็นค่อยไป มีปลากิน มีผักกิน มีผลไม้พอเพียงกับการบริโภคมียาสมุนไพรต่างๆ ได้ทั้งด้านเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม สุขภาพร่างกาย ครอบครัวก็อบอุ่น อย่างสงสัยในหลวงท่านวิเคราะห์หมา ผมอ้างอิงถึงท่านค่อยๆ ทำไปเดี่ยวจะดีเอง”

“หลักสูตรปุ๋ยหมักเพราะว่าอาชีพเกษตรกรขาดไม้ได้ การทำน้ำยาอเนกประสงค์แต่ก่อนเคยทำ ไม่ใช่แนวทางที่จะแก้ปัญหาใหญ่ๆ ได้จะทำขายก็สู้เขาไม่ได้”

นายฉัฐเมษฐ์ ชัยศิริศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “หลักสูตร มันเกิดจากประสบการณ์จริงของปราชญ์ เป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานยังมีหลักวิชาการอื่นๆ เพิ่มเติมการถ่ายทอดเขาเป็นผู้นำที่ชาวบ้านค่อนข้างนับถืออยู่แล้ว ง่ายต่อการถ่ายทอดหลักสูตรที่ทำไว้เป็นหลักสูตรมาตรฐาน”

นางสมควร เกียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “หลักสูตรปุ๋ยชีวภาพก็พอใจเพราะว่าทำง่ายการปรับปรุงบำรุงดินเขาก็บอกเราว่าจะให้ดีก็ต้องขยัน แนวทางที่ดีมันต้องใช้เวลา”

นายจันทร์ที ประทุมภา ประธานศูนย์ฯ ปราชญ์ชาวบ้าน “ผมว่าเกษตรกรไม่เคยทำปุ๋ยใช้เองตอนนี้ทำใช้เองกันเยอะ หลักสูตรทำง่ายๆ บางคนก็เลิกใช้ปุ๋ยเคมีเลยอย่างน้อยๆ เขายังปลูกพืชผักสวนครัวได้”

นายคำมี มุ่งคุณ กรรมการศูนย์ฯ อดีตเหรียญกฐินศูนย์ฯ “ภาพรวมออกมาแล้ว หนึ่งคือใจรัก ถ้าคนที่จะทำแบบนี้ใจไม่รักสู้ไม่ไหว สอง ที่ดินเขาน้อย เขาจนอยู่แล้ว ลูกๆ เขาไปโรงเรียนยังงัย ผลพวงก็คือได้ข้าวน้อย ถ้าขายข้าวไปส่งลูกเลี้ยงก็ขาด”

นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ ผู้ช่วยปราชญ์ วิทยากรศูนย์ฯ “การอบรม 5 วัน 4 คืน จะครบกระบวนการ”

ควรเน้นให้คนรู้จักตัวเอง เปลี่ยนแนวคิดจากเกษตรดั้งเดิมเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยให้เขามีใจรักจะทำให้เกิดการ

บ้านวังทองพัฒนา

นายภากร คำชมพู นิติกรขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตลาดไทร “การเผาถ่านตามวิถีชาวบ้านที่เห็นส่วนพอมิเงินก็จะซื้อไม่ค่อยเผาเอง วิถีชีวิตเราเป็นแบบนั้น ง่ายเข้าใจในการที่จะให้ชาวบ้านมาลงมือทำเองค่อนข้างจะยาก เพราะว่าเราไม่มีตัวอย่างให้เห็น มาดูงานมาศึกษา ดูแล้วก็ไม่เป็นไรมีเงินร้อยสองร้อยเดี๋ยวก็นำเอาก็ได้ เรายังขาดความรู้ว่าวิธีการที่ถูกต้องเผาอย่างไร เผาในครัวเรือนนำไปใช้อย่างไร อยากจะเน้นในทางปฏิบัติมากกว่า บางคนมาดูแล้ว แต่เวลาไปทำทำไม่เป็นเราอยากจะรณรงค์ให้แต่ละครัวเรือนทำดำเนินการเอง”

นายทวีป ปรีชาวงศ์กุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “การฝึกปฏิบัติถือเป็นสิ่งที่ดี เราเรียนรู้แต่ทฤษฎี ไม่รู้วิธีการปฏิบัติจริงๆ ทำอย่างไร”

บ้านสำโรง

นายสมัย พันธุ์วงศ์ ประธานกลุ่มร้านค้าหมู่บ้านและอดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตลาดไทร “ขาดเพียงอย่างเดียวคือน้ำเป็นปัญหาหลัก เนื้อหาการอบรม เรื่องอัดดินซีเมนต์ ผมว่าดีมาก แต่อยู่ที่นี้ก็มีแบบ แต่อยู่ที่บ้านไม่มีสมมุติว่าบ้านผมคิดจะทำคงจะไปหาดินที่มีสีสันสวยๆ ก็ขุดเอาข้างล่างมันจะไม่มีอะไรเจอปนมาผสมกับซีเมนต์ ถ้าอยากจะทำให้ดีเข้าอบรม ศูนย์ฯ ต้องทำเป็นรูปเล่ม ขึ้นตอนรายละเอียด วิธีทำ แจกสมาชิกผู้เข้าอบรมจะดีมากเพราะว่าอัดดินซีเมนต์แข็งแรงกว่าพวกที่เขาขายตามร้าน”

4. จัดวิทยากรฝึกอบรม

จากปัญหาการจัดวิทยากรฝึกอบรมเกษตรกร อาจมีปัญหากับคณะวิทยากรจะเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมและผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม แม้วิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านและผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้านจะมีความรู้และประสบการณ์ทางด้านเกษตรกรรมสามารถถ่ายทอดและฝึกปฏิบัติให้แก่เกษตรกรแต่การถ่ายทอดของคณะปราชญ์ชาวบ้านอาจมีข้อจำกัดบางเรื่องจึงควรพิจารณาหากมีปราชญ์ชาวบ้านหรือวิทยากรผู้มีความรู้มาเสริมในการถ่ายทอดก็อาจทำให้การฝึกอบรมเกษตรกรมีความสมบูรณ์ขึ้น อาทิ อาจหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่แห้งแล้งสูง ในการเพาะปลูกพืชอย่างไรจึงมีความเหมาะสม หรือสภาพพื้นที่ที่มีน้ำมากจะดำเนินการเพาะปลูกหรือแก้ไขปัญหาที่ประสบความสำเร็จแล้วอย่างไร

โดยไม่ค่อยมีวิทยากรจากภายนอกนั้น และระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน ซึ่งมีเนื้อหาอาจลดเนื้อหาตามแนวทาง คัดทอนเนื้อหาที่ไม่จำเป็น ก็จะทำให้ระยะเวลาการฝึกอบรมสั้นลงก็อาจจะเหมาะสมต่อเกษตรกรมากขึ้นจากการสนทนากลุ่มมีผู้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดวิทยากรฝึกอบรมเกษตรกรจากบ้านใหม่โนนรังและบ้านวังทองพัฒนาดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นางสมควร เคียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “องค์ความรู้ของวิทยากรมากใช้ได้ปฏิบัติให้เราเห็นแปลงของเขาก็มีให้ดู เขาสอนให้เราว่าการอยู่ร่วมกันก็ต้องมีคุณธรรม จะทำอะไรก็ต้องมีคุณธรรม ถ้าเราไม่เข้าใจเขียนไม่ออกมองไม่เห็นวิทยากรเขาก็จะมาแนะนำ”

นายประครอง บุญบา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตลาดไพร “วิทยากรปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้เข้าใจดี”

“ปัญหาการถ่ายทอดไม่มีปัญหา ความรู้พื้นฐานที่เขาสอนเราทำตามที่เขาสอนก็น่าจะสำเร็จ”

“การถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงความคิดดี ถ้าเราตั้งใจฟังเราก็จะจับประเด็นได้ ว่าส่วนไหนที่เราควรจะปฏิบัติได้ ห้องบรรยายถือว่าดี บางทีเครื่องเสียงอาจไม่ดังพอ บางคนถ้าไม่สนใจฟังก็จะไม่เข้าใจอยู่ พอเข้าใจฟังก็ต้องจับประเด็น เคยดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ค่าใช้จ่ายมันก็เยอะ ถ้าเราฟังเขาพูดในการเปลี่ยนทัศนคติ คือ เราก็เล็กรอบบายทุกอย่าง นำความรู้ที่เขาสอนมาใช้ปฏิบัติประจำวันก็จะดีขึ้น เขาให้ทำคือบัญชีครัวเรือน”

นางบังอร ลาสาดี กรรมการศูนย์ฯ “สามารถถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนแนวความคิดเขาได้จริงๆ คือเราทำตนเป็นตัวอย่างปรับเปลี่ยนตัวเองก่อนที่จะปรับเปลี่ยนคนอื่น”

“ค่าตอบแทนตามชั่วโมง ถ้า 5 วัน 4 คืนวิทยากรจะได้คนละ 1,650 บาท 35 ชั่วโมง วิทยากร 12 คนแบ่งเท่ากัน แม่ครัวจะได้ต่างหากของแม่ครัว บางครั้งอาหารถูก บางครั้งอาหารก็แพง”

นายณัฐเมศวร์ ชัยศิริศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “การถ่ายทอดเขาเป็นผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านค่อนข้างนับถืออยู่แล้ว ง่ายต่อการถ่ายทอด”

วิทยากรต้องสามารถถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนแนวคิดของเขาให้ได้จริง วิทยากรต้องทำตนเป็นตัวอย่าง ปรับเปลี่ยนตัวเองก่อนที่จะไปปรับเปลี่ยนผู้อื่น

บ้านวังทองพัฒนา

นายสนั่น สีสุโพธิ์ รองนายก อบต.ตลาดไพร “การถ่ายทอดปรับเปลี่ยนแนวความคิด มาอบรมแล้วกลับไปปฏิบัติก็อยู่ที่ใจจะกล้าไหม ถ้าปรับเปลี่ยนแนวความคิดใหม่จากการทำนามาเอา

ผืนนาไม่ก็ไ้รมาทำเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าขยันก็ไม่จน ถ้าใครมีสระก็ปลูกผักช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย”

อาจารย์อมร เมฆมงคล อาจารย์โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์บำรุงของหมู่บ้านใหม่โนนรัง “การที่เราจะมาอบรม เราต้องมีทัศนคติที่ดีก่อนว่า เรายอมรับในจุดนี้ไหม เรายอมรับ เราจะทำเศรษฐกิจใหม่หรือวิธีการแบบใหม่ๆ ทำมาตั้งแต่เล็กจนโต บางคนอาจจะไม่ยอมรับผู้ให้ความรู้ เราต้องยอมรับทัศนคติของเขา ก่อน เมื่อเรายอมรับแล้วก็สามารถทำได้ทุกอย่างที่เขาให้เราทำ ถ้าเขาเปลี่ยนเราให้มาปลูกหลายๆ อย่างแล้วมันจะทำได้จริงไหม ถ้าสมมุติว่าเราเคยทำไร่มันแบบเก่าๆ ถ้าเรามาปลูกหลายๆ อย่างเราสามารถขายได้ไหมมีรายได้เพิ่มไหม เราคิดว่าต้องยอมรับก่อนจะเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของเรา”

“ถึงแม้ว่าตัวฉันเองเป็นคุณครูเป็นทั้งคุณพ่อคุณแม่ตอนนี้ก็มีลูกน้อยๆ สามารถให้เขาดูเราเป็นตัวอย่างปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เขา โดยการอยู่อย่างพอเพียง ทุกวันตื่นขึ้นมาเราจะเห็นว่ามืรถกับข้าวถึงเวลามาทุกวันสังเกตดูทุกบ้านจะมีรถประจำหมู่บ้าน พอรถคันนี้มาทุกคนก็จะหวังว่าเราจะได้กินได้อยู่เพราะรถคันนี้ แต่สำหรับครอบครัวดิฉันก็จะสอนลูกๆ ให้พาไปสวน ไปไร่ ทำกิจกรรมที่ทุ่งนาเก็บผักเอาปลาที่นา คุณพ่อของดิฉันก็ชอบเศรษฐกิจพอเพียงทำทุกอย่างแม้แต่การเผาถ่านในถังน้ำมันก็ยังทำ ก็จะเอาไปบ้านใช้ทุกวัน แต่พวกเราก็ยังมิแก็สแต่ก็ใช้น้อย ทำให้เขาดูเราก็ไม่ยึดติดกับรถคันที่วิ่ง เราจะต้องได้อยู่ได้กินจากสวนจากไร่จากสระน้ำในนาของตัวเอง จุดใหญ่ในครอบครัวของดิฉันพึงพอใจมากเพราะว่าจุดนี้คือเจริญรอยตามในหลวงของเรา ทำได้ทั้งครอบครัวก็เป็นตัวอย่างให้กับลูกๆ ของเรา มุมมองถึงชาวบ้านที่เขาไม่มีรายได้ ลูกส่งเงินมาให้ก็ไว้ซื้ออาหาร เขาแต่รอเงินแต่เขาซื้ออยากให้ทุกๆ บ้านสร้างจิตสำนึกให้กับลูก”

5. เตรียมสถานที่ฝึกอบรม

จากปัญหาสถานที่ที่เป็นที่พักอาศัยในศูนย์ฝึกอบรมอาจไม่สะดวกเท่าที่ควร โดยเฉพาะที่พักอาศัยของฝ่ายผู้หญิงซึ่งแออัดมาก สิ่งเหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อการฝึกอบรมได้ จากการสนทนากลุ่มมีผู้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังนี้

นางสมควร เกียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “การบริหารจัดการที่พักสถานที่ห้องบรรยายความสะดวกดี อาหารก็ไม่ขาดตกบกพร่อง แต่ว่าที่พักอาจจะไม่พอ ทางฝั่งผู้หญิง ทางฝั่งชายคงไม่มีปัญหา ที่นอนเขาก็มีพร้อมห้องบรรยาย ถ้าคนเยอะอาจจะแออัดเหมือนกัน ถ้า 50 คนพอดี”

นายประครอง บุญบา สมาชิกอบต. ตลาดไทร “ห้องบรรยายก็ขึ้นอยู่กับผู้เข้าอบรมถือว่าเหมาะสม ไฟฟ้า น้ำประปา ไม่มีปัญหา”

นายณัฐเมศวร์ ชัยสิทธิ์ศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “สถานที่ ห้องบรรยาย ที่พัก ไม่มีปัญหา การอบรมชาวบ้านเป็นสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่แล้ว การสนับสนุนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดูว่ามีความพร้อมสถานที่อบรมอย่างไร ไปสนับสนุนเรื่องอาคารสถานที่หรือสิ่งที่เขายังขาดอยู่”

ควรแก้ไขสถานที่ที่พักทางฝ่ายผู้หญิงเพราะแออัดมาก เนื่องจากรับผู้เข้าอบรมมาเป็นจำนวนมาก

6. ใช้สื่ออุปกรณ์ในการฝึกอบรม

จากปัญหาสื่ออุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับเอกสารประกอบวิชาการฝึกอบรมต่างๆ ขาดเป็นบางอย่างอาจทำให้ขาดความสนใจ มีผู้ร่วมสนทนากลุ่มให้ข้อคิดและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหานี้โดยรวมกับ โรงเรียน ให้อาจารย์ร่วมกับวิทยากรของศูนย์จัดทำเอกสารประกอบการฝึกอบรมทุกเนื้อหาวิชาและให้น่าสนใจ อาจมีภาพประกอบเป็นต้น ดังที่มีผู้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นายประครอง นุษบา สมาชิกอบต. ตลาดไทร “เอกสารประกอบการอบรม มีเอกสารเกี่ยวกับความรู้ที่วิทยากรให้มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้าฐาน”

นางสมควร เคียงชา เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง “ถ้าเครื่องเสียงฟังชัดเจนแล้วก็อัดเทปแจกหรือทำเอกสารแจกก็จะดีมาก คนอื่นได้ก็จะเป็นประโยชน์ คนที่ไม่มีเวลา เอกสารจะมีที่ทำปุ๋ยชีวภาพการเพาะการคิดตา การทาบกิ่งจะไม่มีเอกสาร จะสอนเป็นกิจกรรม”

นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ “เอกสารประกอบความรู้ ขาดเป็นบางอย่างเทคนิคของศูนย์ฯ หากเอกสารมีครบคนจะไม่สนใจฟังและไม่ค่อยอยากจด”

มีเครื่องเสียงบางครั้งอาจไม่ดังพอ ทำให้คนไม่สนใจฟัง อาจไม่เข้าใจดี เอกสารประกอบความรู้ควรมีเอกสารให้ครบตามเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ

บ้านวังทองพัฒนา จากปัญหาเอกสารประกอบการฝึกอบรมไม่ทั่วถึงทุกวิชา ขาดเอกสารประกอบการฝึกอบรม มีผู้ให้แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ไว้ดังนี้

นายสาม ประเหล่า กรรมการศูนย์ฯ “ทางศูนย์ก็ยังคงขาดอุปกรณ์อีกอย่างคือเป็นหนังสือส่วนหนังสือที่จะให้ผู้เข้าอบรมคือเวลาเราสอนไปที่เราพูดไปบางครั้งเขาอาจจะลืม ทำเป็นหนังสือให้ไปใส่กระเป๋าเอาไว้เฝ้ากลับบ้าน ไปรื้อหนังสือออกมาก็จะนึกขึ้นได้ว่าได้ความรู้อะไรมาบ้าง สมมุติการเผาถ่านที่ผมสอนไม่มีซีทเลยคือทางศูนย์ฯ ที่ยากจะจัดทำแต่ผมยังไม่ได้เขียนขอเวลาอีกซัก

หน่อยจะได้ทำบันทึกหนังสือให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้ต่อไปหลังการอบรมที่เขาอบรมไปแล้ว เขาจะได้ศึกษาว่าเขาได้อะไรมาบ้าง ที่จะแก้ไขการคิดที่จะพิมพ์หนังสือนี้แหละ”

อาจารย์อมร เมยมงคล อาจารย์โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์บำรุง “บางคนเขาจะอ่านหนังสือไม่ออกหรือว่าเขียนหนังสือฉบับที่กไม่ได้ เราต้องปฏิบัติให้ดูก็จะทำได้ดีและก็บันทึกลงในสมองของตนเองบางคนอาจจะรู้มาก่อนแล้วก็ไม่สนใจ”

บ้านลำโรง

นายสมชัย พันธุ์วงศ์ ประธานกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน อดีตสมาชิก อบต.ตลาดโพธิ์ “อยากให้จัดทำเป็นรูปเล่มสำหรับเอกสาร เวลาจบการอบรมแจกให้และก็นำขึ้นตอนรายละเอียดให้มีรูปภาพประกอบด้วย สำหรับคนที่ไม่รู้หนังสืออ่านอย่างไร ทำอย่างไร สมมุติว่าทำถ่านหรือผสมพันธุ์ปลา อะไรทำทุกอย่างที่เขาทำที่ศูนย์ฯ คือ มีขั้นตอน มีการคิดต่อกิ่ง ตา ไม่เลียบหรือว่าอะไรทุกอย่างให้ทำเป็นรูปภาพประกอบ ผมว่าจะดีมากสำหรับคนที่อ่านไม่ออก”

7. การประเมินผลหลังการฝึกอบรม

จากการประเมินผลเมื่อเสร็จการฝึกอบรม ปัญหาใหญ่ๆ ไม่ค่อยมีแต่อาจจะมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปปฏิบัติ มีผู้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ไว้ดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นางบังอร ลาสาต กรรมการศูนย์ฯ “หลังการอบรมสิ่งที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การปฏิบัติตามหลักสูตร หลังการอบรมส่วนใหญ่เขาจะบอกว่าไม่ค่อยมีเวลา ขาดแหล่งน้ำแต่ที่เขาทำง่ายๆ คือ ปุ๋ยจากเศษอาหาร ลดรายจ่ายในครัวเรือนเห็นได้ผลชัด”

นายณัฐเมศวร์ ชัยศิริศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “ที่ผ่านมามีปัญหาใหญ่ๆ ไม่มีเลย แต่เป็นเรื่องของข้อระเบียบต่างๆ ไป เรื่องการอบรม กระบวนการอบรมหรือการดำเนินการต่างๆ ตรงนี้ไม่มีปัญหา”

“มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจริงหลักสูตรที่มีเวลาน้อย อาจเป็นปัญหาการเรียนรู้ อาจไม่เกิดความเข้าใจอย่างครบถ้วน เวลาปฏิบัติจริงอาจทำไม่ได้”

ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่จะบอกว่าไม่ค่อยมีเวลา ขาดแหล่งน้ำในการทำเกษตรของเขา หลักสูตรมีเวลาน้อย ทำให้ไม่เกิดความเข้าใจอย่างครบถ้วน

บ้านวังทองพัฒนา

นายภากร คำชมพู นิติกรของอบต.ตลาดไทร “ที่ผ่านมาเจอปัญหาก็คือผู้เข้าร่วมอบรมผ่านการอบรมไปแล้วไม่นำมาปฏิบัติจริง การอบรมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เศรษฐกิจพอเพียงมันไม่มีตัวอย่าง เพราะอบรมไปแล้วก็เหมือนเดิม เรายังขาดตัวอย่างผู้ที่เข้าอบรมแล้วประสบความสำเร็จ อยากจะให้ทางศูนย์ฯ มีเครือข่ายแต่ละหมู่บ้านอบรมไปแล้วคนนี้ประสบความสำเร็จอย่างไร ในด้านไหน ส่วนของงบประมาณอบต. ตลาดไทร มีงบประมาณพร้อมที่จะสนับสนุนในเรื่องของการทำเกษตรอยู่แล้ว อยากจะให้มีเครือข่ายแต่ละหมู่บ้านเป็นตัวอย่างนำร่อง ส่วนของการติดตามคืออบรมมาแล้วก็เงียบไม่มีการติดตาม”

“หลังการอบรม พอสนับสนุนก็จะเป็นพวกอุปกรณ์ หรือไม่ก็เป็นพวกพันธุ์พืช เงินทุน หมุนเวียน เป็นลักษณะของการกู้ยืม ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถยืมทุนตรงนี้ไปดำเนินงานพอสิ้นระยะที่เรากำหนดตามเงื่อนไขในสัญญาก็นำเงินตรงนี้มาคืนและก็ทำสัญญาการกู้ยืมใหม่ มีก็ดำเนินการอยู่ในขณะนี้หลายโครงการ”

บ้านลำโรง

นายจันทร์ ทุดปอ หมอเดินหมู่บ้านลำโรง “ทฤษฎีใหม่ใครๆ ก็รู้แต่ผมไม่เป็นอย่างนั้น เพราะว่าผมปฏิบัติไปแล้ว ดั้นเข้ามาก็ต้องไปปฏิบัติ ตอนหลังนี้ก็ทำตามแนวทฤษฎีใหม่ ผมถนัดเรื่องนี้เพราะว่าผมเกิดมาก็เป็นการปลูกฝัง ปลูกผัก ปลูกของกินในครัวเรือน ผมไม่ได้ซื้อ ผมปลูกกินเองเพราะว่ามาอบรมที่นายจันทร์ที่ ได้ทำปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยอินทรีย์ เราก็อายุ แต่ผมได้ถังจากนายจันทร์ที่ไป 1 ถัง แต่ตอนนี้ 6-7 ถังแล้วได้ใช้เป็นประจำ ผมเองก็ชวนชาวบ้านอยู่เพราะว่าเขาเคยมาอบรมที่นี้เพราะไปอบรมกับนายจันทร์ที่มาแล้วก็ต้องปฏิบัติกันบ้าง คุณเลี่ยมเขาก็ทำอยู่เป็นประจำของเขา”

นายเลี่ยม สะเทินรัมย์ สมาชิกอบต.ตลาดไทร “ส่วนที่ไปอบรมจากนายจันทร์ที่มาทำปุ๋ยหมักชีวภาพ พอดีผมก็ทำแต่ก็ได้ผลมากที่สุด ถือว่าได้ปุ๋ยเป็นประจำ โยชน์ที่ดีส่วนเรื่องอบรม อยากจะให้ติดตามสมาชิกคนที่สนใจ จะให้สนับสนุนหาแนวทางช่วยเหลือเพื่อจะได้เป็นกำลังใจ”

นายประครอง บุษบา สมาชิกอบต.ตลาดไทร “ปัญหาจิตสำนึกของคนๆ นั้นจะทำหรือเปล่า จิตสำนึกก่อนว่าจะทำไหม เราอบรมไปแล้วเราไม่มีจิตสำนึกที่จะทำ ปลูกจิตสำนึกขึ้นมา ก่อน ความรู้ทุกคนศึกษาและมือจ้บประกอบคือคนที่มีความรู้แตกต่างจะเอื้อองค์ความรู้ซึ่งกันและจะนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติได้ ขาดปัจจัยก็เลยทำไม่ได้กำลังหาแนวคิดว่าจะทำอย่างไร”

8. การติดตามผลหลังการฝึกอบรม

จากปัญหาการติดตามผลเกษตรกรที่ยังทำได้น้อยอยู่อาจจะทำให้เกษตรกรได้รับการติดตามผล การแนะนำไม่ทั่วถึง อาจเป็นปัญหาในการปฏิบัติตามแนวทางของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมนั้น จากการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อคิดเห็นไว้ดังนี้

บ้านใหม่โนนรัง

นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ “บางคนอบรมชีวิตเปลี่ยนแปลง แต่บางคนชีวิตไม่เปลี่ยนกลับไปเหมือนเดิม คนที่เปลี่ยนแปลงก็คือพฤติกรรมการกิน การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ลดลง”

“ยังไม่ได้ทำในเรื่องอิฐดินซีเมนต์ที่ได้มากคือการขยายพันธ์พืช เขาไม่ให้มีทุนสนับสนุนเขาจะให้พึ่งตนเองก่อน”

“หลังจากอบรม การสนับสนุนวัตถุดิบของศูนย์ฯ เบื้องต้นเป็นต้นไม้ บางส่วนให้และจำหน่ายบ้าง”

นายคำมี มุ่งคุณ กรรมการศูนย์ฯ “การทำทฤษฎีใหม่หรือการเกษตรพอเพียง ทุกคนเราก็บริโภคอยู่ทุกวัน แต่ว่าหัวใจต้องเสริมใยเหล็ก สู้แบบตายเป็นตายว่าทำได้ไม่มากก็น้อยเพราะเราบริโภคอยู่ทุกวัน พ่อแม่ ทำมาก่อน ทำเป็นตัวอย่างมาก่อนยุคหลังวิกฤตโอกาสของนายจันทร์ที่ได้เริ่มฟื้นฟูขึ้นมาแต่คนไม่สำนึกคิดว่ามันยากแต่ที่จริงมันไม่ยาก”

นางบังอร ลาสาต กรรมการศูนย์ฯ “ปรับเปลี่ยนแนวคิดให้ทำเกษตรผสมผสานเปลี่ยนได้มาก อุปสรรคส่วนใหญ่สมาชิกบอกว่าขาดแหล่งน้ำ เขาอยากทำแต่ขาดแหล่งน้ำและภัยธรรมชาติ แต่มีกำลังใจเวลาทีมประเมินลงไป เขาก็อยากให้เราเห็นว่าเขาก็ทำได้เหมือนกัน”

นายณัฐเมษฐ์ ชัยศิริศักดิ์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการ) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา “การเปลี่ยนทัศนคติ หลังจากกลับไปแล้ว มีการประเมินผลพบว่าบางส่วนนำความรู้ที่อบรมไปปรับใช้กับตนเอง บางส่วนออกไปก็ไม่ได้ทำตามหลักการพบว่าเกษตรกร โดยส่วนใหญ่ 60-70 เปอร์เซ็นต์ มีความกระตือรือร้นนำแนวทางการจัดการของปราชญ์ชาวบ้านมาปรับใช้กับตัวเอง”

“แต่ปัญหาทั่วไปคือเกษตรกรขาดทุนปัจจัยการผลิตหรือแหล่งน้ำ”

บางคนอบรมไม่เปลี่ยนแปลง ยังทำไม่ได้บางเรื่องเช่น อิฐดินซีเมนต์ ปัญหาต่างๆ ไปของเกษตรกรคือ ขาดแหล่งน้ำและปัจจัยการผลิต

บ้านวังทองพัฒนา

จากปัญหาการติดตามผลถือว่ายังน้อย ประมาณ 30% ผู้ให้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ไว้ดังนี้

นายทวีป ปรีชาวงศ์กุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทองพัฒนา “การติดตามประเมินผลหนึ่งเป็นการให้กำลังใจของคนที่ผ่านการอบรมส่วนที่สองเขารับทฤษฎีมาแล้ว หลักปฏิบัติเขาจะสามารถบริหารจัดการตามหลักทฤษฎีได้ไหมอยากให้ไปดูส่วนนี้ ส่วนที่สามสำหรับตัวบุคคลที่จะไปติดตามประเมินผลน่าจะตั้งกลุ่มอาสาขึ้นมาหรือว่าเป็นผู้ช่วยปราชญ์ไปดูไปให้กำลังใจเป็นสิ่งที่จำเป็น คนเราก็อำนาจและผลออกมาเป็นที่น่าพอใจของตนเอง กลุ่มที่พากันอบรมมานั้นจะประสบความสำเร็จแค่ไหนให้ไปช่วยกันดูอยากให้ทางศูนย์ทำ”

นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล รองประธานศูนย์ฯ “การติดตามประเมินผลมีข้อจำกัดอยู่งบประมาณมีแต่ถ้าเราจะติดตามทุกคนได้ก็ดี แต่โอกาสวันเวลาทางศูนย์ฯ จะให้หน่วยงานอาสาเข้าไปดำเนินงานก็มีของกระทรวงเกษตรเข้าก็จัดคนที่ประเมินไม่ใช่ให้ทางศูนย์ฯ ประเมินอย่างเดียว เขาจะสุม่ไปดู ไม่ใช่ทั้งหมด จุดตรงที่จะไปสมมุติหมู่บ้านหนึ่งที่จะไปติดต่อกับผู้นำและให้ติดตามใคร คนที่ไม่สนใจคือคนในกลุ่มเขาก็รู้กันอยู่ไม่นำตาม ตามไปก็เสียความรู้สึกกันทั้ง 2 ฝ่ายเราก็ให้เกียรติกับผู้นำหมู่บ้าน ไกลที่สุดคืออยุธยา หลังจากอบรมผมจะไปที่อยุธยา เพราะ ผม.เขาจะเชิญเป็นวิทยากรช่วงที่ลงประเมินจะสร้างคนในอยุธยา”

นายภากร คำชมพู นิติกรของอบต.ตลาดไทร “ปัญหาหลังการอบรม ที่เห็นอยู่บ่อยๆ คือการติดตามผลงานหรือว่าที่อบรมไปแล้วมีการดำเนินการอย่างไร ยังขาดขั้นตอนในส่วนตรงนี้ ขอเสนอแนะอยากให้มีกลุ่มหรือมีทีมงานที่คอยไปดูที่เราอบรมมาว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ว่ามีปัญหาข้อบกพร่องอย่างไร เราจะแก้ปัญหากันอย่างไร ถือว่าเป็นสาระสำคัญที่อบรมมาแล้วไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง ถึงนำไปปฏิบัติจริงแต่มีปัญหา”

“ติดตามการประเมินงาน ทางด้านเศรษฐกิจ จะให้แนะนำในด้านการใช้จ่ายในครัวเรือนมากกว่า เช่น ปลูกไว้กินไว้ใช้ดีกว่าจะไปนึกถึงปลูกไว้ขาย ถ้าครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งทำไว้กินไว้ใช้แล้วครอบครัวอื่นพอเห็นคนอื่นเขาทำตัวเองเวลาว่างเยอะอยากจะทำบ้างก็จะเป็นการขยายผลไปเรื่อยๆ แนะนำกันไปแบบนี้ผมว่าน่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ได้ผลดี การแนะนำปากต่อปากภายในหมู่บ้านว่าปลูกอย่างนี้จะได้ผลอย่างไร”

บ้านลำโรง

นายสมชัย พันธุ์วงศ์ ประธานกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน อดีตสมาชิก อบต.ตลาดไทร “สมาชิกผู้เข้าอบรมไปปฏิบัติแล้วแต่ก็ยังพึ่งตนเอง ไม่ได้ดีเท่าที่ควร ถ้าทางศูนย์ฯ หรือกลุ่มวิทยากรจะให้กำลังใจกัน ไม่เป็นเงินก็ได้ ไปดูก่อนว่าเขามีความต้องการอะไรบ้าง ผมเชื่อว่าคนในกลุ่ม 0-20 คน ความรู้ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์ไม่เหมือนกัน ก็ไปดูแล้วก็ไปเยี่ยมไปให้กำลังใจแต่ไปไม่ไปมือเปล่า เพราะว่าเราทำเกษตรผสมผสานเรามีพันธุ์ไม้เราก็เอาไป ใครมีพันธุ์ปลาแปลกก็ไปแล้วก็ไปปลูกให้เขา ไม่ใช่เอาไปวางไว้ใครมีองค์ความรู้ติดตามต้นมะม่วง ต่อ ชมพู่มาเทียบกับต้นหว่า เขาจะ

รู้สึกดีขึ้นคือพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองด้วย เอาปลาไปปล่อย แลกเปลี่ยนแนวความคิดกันจะดี
มากเป็นการพึ่งพากันในกลุ่ม”

9. แนวทางแก้ไขปัญหาอื่นๆ จากปัญหาที่ไม่สำคัญมากได้แก่

การบริหารจัดการของศูนย์ฯ

นายประสาร พลแสน “คณะกรรมการของศูนย์บริหารจัดการศูนย์ ดำเนินไปถือว่าประสบ
ผลดี ไม่ค่อยมีปัญหา”

การแจ้งข่าวสารต่อเกษตรกรผู้เข้าอบรม

จากปัญหาการแจ้งข่าวสารนั้นมิให้ผู้ให้แนวทางการแก้ไขปัญหาการแจ้งข่าวสารดังนี้

นายภากร คำชมพู นิติกรของอบต.ตลาดไทร “การแจ้งข้อมูลข่าวสาร เรามีหนังสือไปถึง
ผู้นำในเรื่องตรงนี้ ผู้นำจะคัดรายชื่อมาโดยที่ผู้เข้าอบรมไม่รู้ ไม่มีข้อมูลว่าจะมาเข้าอบรมเรื่องอะไร
รายละเอียดไม่มีในส่วนของตรงนี้ ควรมีข้อมูลที่ครบถ้วน ให้ผู้เข้าร่วมอบรมมาด้วยความสมัครใจ
ถ้าผู้เข้าอบรมมาด้วยเต็มใจแล้ว ผลที่จะได้รับคือเขาจะทำข้อมูลตรงนี้ไปพัฒนาในส่วนของเขาเอง”

ตอนที่ 4 พัฒนารูปแบบในการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่เหมาะสม

4.1 ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บูรพา

นายจันทร์ที ประทุมภา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 138 หมู่ 6 บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร
อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 นครธรรมโท อายุ 71 ปี จาก
วิกฤตชีวิตที่ประสบการณืหนี้สินต้องนำทรัพย์สินของตนเองขาย ต้องนำที่ดินไปจำนอง กระทั่ง
ต้องไปทำงานรับจ้างที่มาเลเซีย แต่ด้วยความวิริยะ ทำงานหนัก อดออม ภายในเวลา 1 ปี จึงเหลือ
เงินกลับมาใช้หนี้และไถ่ที่นาคืนได้ เริ่มต้นวิถีเกษตรแบบผสมผสานตั้งแต่ปี 2535 จากการเรียนรู้
จากแปลงเกษตรของพ่อผาย สร้อยสะกลาง ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเริ่มจากการใช้ทุนที่มีเหลืออยู่กับตัว คือ “สองมือ” ขุดสระน้ำขนาด 20x40x3
เมตร อุปกรณ์ข้างกายได้แก่ จอบและบั้งก็ แรงงานในครัวเรือน 4 คน ใช้เวลา 3 เดือน จึงเริ่มเก็บกัก
น้ำได้ ดำรงชีวิตอย่างสมถะ ไม่โลภมาก มีที่ดินผืนเดียว ไม่มีภาระหนี้สิน สร้างอาหารไว้กินเองใน
ครอบครัวให้ “มีพอกินเหลือกินแจก เหลือแจกขาย” ใช้แรงงานภายในครอบครัว 6 คน ไม่มีการจ้าง
แรงงานภายนอก ใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างหลากหลาย ใช้องค์ความรู้ปลูกพืชหลายชนิดร่วมกัน
ผสมผสานทุกส่วนให้เกิดความพึ่งพิงอิงกัน ทั้งไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชสมุนไพร
นายจันทร์ที ประทุมภามีทัศนคติ ความรู้และประสบการณ์ที่สำคัญ โดยสรุป ดังนี้

ทัศนคติด้านการเกษตร

เดิมเกษตรกรมีการขุดสระในไร่นาเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้ปลูกอะไรเลย เมื่อจะประกอบอาหาร ก็จะเดินหาเก็บผักริมรั้ว ต่อมาเริ่มมีการปลูกผักบ้างเล็กน้อย แต่ปัจจุบันมีการปลูกผักและไม้ผลหลากหลายชนิดในไร่นา เลี้ยงปลา พร้อมน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในครัวเรือน โดยแหล่งอาหารในไร่นาที่อุดมสมบูรณ์ที่ไม่ได้ไปหาที่อื่น โดยเปลี่ยนแนวความคิดและสมาชิกในครัวเรือนเริ่มรู้จักธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกในตัวเอง ลด ละ เลิก เคมี ดินมีธาตุอาหารพร้อม มีการสร้างเพื่อนฝูงต่อ มีอาหารในไร่นา ไม่ได้ขาย มีมากก็แจกจ่าย ช่วยเพื่อน มีการขยายพันธุ์พืชจากไม้ผลจะเป็นการประหยัดรายจ่าย เน้นสอนคนอื่น สุกท้ายก็ลดหนี้ ปลอดภัย คือมีความพอเพียงความสุขแบบยั่งยืนตามหลักหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจุบันการทำเกษตรได้รับการพัฒนาขึ้น เนื่องจากมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสังคม การนำเอาเทคโนโลยีวิชาการสมัยใหม่มาใช้ในทางการเกษตร เช่นการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ตลอดจนวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว ความต้องการด้านอาหารมีมากขึ้น ชุมชนแต่ละชุมชนมีความสัมพันธ์ การติดต่อ การตลาด การค้า ให้ความสำคัญมากขึ้น การทำเกษตรผสมผสาน จึงเป็นทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่งของเกษตรกรที่สามารถนำไปปรับปรุง ประยุกต์ให้เหมาะสม ให้เกิดประโยชน์โดยการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้การเกษตร

ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น นายจันทร์ที ประทุมภา มีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากพื้นที่ จำนวน 22 ไร่ มีสระน้ำรวมกว่า 10 สระ พร้อมกับการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชสมุนไพร เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันเหมือนต้นไม้ในป่าธรรมชาติเป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ดินอันเป็นระบบนิเวศน์ที่สมดุล ใช้องค์ความรู้ปลูกพืชหลายชนิดร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพแบบเรียบง่ายไม่ติดตำราผสมผสานทุกส่วนให้เกิดความพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชสมุนไพร โดยร่วมกันคิดภายในครอบครัวว่าต้องการซื้อผักอะไรบ้างเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนจากนั้นก็วางแผนการปลูกเพื่อให้มีกินตลอดทั้งปี ขณะเดียวกันด้านการบำรุงพันธุ์พืชนั้นก็ผลิตปุ๋ยและสารกำจัดแมลงใช้เองทั้งหมด ไม่ใช้สารเคมีแต่ประการใด จึงไม่มีค่าใช้จ่ายในการปลูกพืช มีการเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ปลา และปลูกผักทุกชนิดที่ตนเองเคยซื้อกิน เพื่อลดรายจ่าย ขณะเดียวกันสามารถนำผักที่ปลูกไปจำหน่ายในตลาดข้างบ้านได้ ทำให้มีรายได้ทุกวันจากการขายผัก ส่วนรายได้หลักต่อเดือนได้จากการขายปลาและสัตว์ที่เลี้ยง สำหรับรายปีก็มีรายได้จากการขายผลผลิตของไม้ยืนต้นประเภท

ให้ผล ขณะเดียวกันก็จะแปรรูปผลผลิตในครัวเรือน อาทิ จากกล้วย น้ามะพร้าว พันธุ์พืชทุกชนิดที่ปลูกจะขยายพันธุ์ด้วยตนเองไม่ซื้อมาจากแหล่งอื่น

นายจันทร์ที ประทุมภา ได้เล่าถึงการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของตนว่า เริ่มรู้เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประมาณปี 2540-41 โดยรู้จักจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) และสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา จึงได้ศึกษาให้ชัดเจนว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไร ก็รู้มาว่าเราต้องพยายามลดรายจ่ายในครอบครัวให้มากที่สุด เมื่อศึกษาแล้วจึงรู้ว่าจริงๆ แล้วค่าใช้จ่ายประจำวันของเราก็คือ อาหารที่ต้องกิน ต้องใช้โดยซื้อผัก ซื้อปลา ต่างๆ แล้วก็มาคิดต่ออีกว่าอาหารที่เราซื้อเขากินนี้ เราทำได้หรือเปล่า ฉะนั้นก็มาคุยกันในครอบครัวว่า เราต้องปลูกทุกสิ่งทุกอย่างที่เราซื้อกินทุกวัน ดังนั้นทุกอย่างที่เราเคยซื้อเราต้องปลูกเองหมดเลย ก็เลยเกิดความแตกต่าง พอเราทำตรงนี้ วันหนึ่งที่เคยซื้อ 20-30 บาท เราก็ไม่ต้องซื้อ เงินก็ได้เก็บได้ออม

พื้นที่ทั้งหมดจะทำทุกอย่าง อย่างในสวนทุกวันนี้ ปลูกตั้งแต่พืชผักสวนครัว ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรากินและที่เราขายได้ นอกจากพืชผักสวนครัวแล้วมีไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้เศรษฐกิจ ซึ่งที่ปลูกแล้วได้ผลดี และเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป คือ พักหวานป่า ราคาดี และมีคนสนใจมาก ราคา กิโลกรัมละ 200 บาท รวมไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้เศรษฐกิจทั้งหมดก็มีรายได้หมื่นกว่าบาทต่อเดือน มีหลายๆ คนบอกว่าปลูกป่าไม่ได้ เพราะไม่มีหัวไร่ปลายนา แต่ผมก็ทำเป็นตัวอย่างใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างที่สุด คือ ปรับคันคูให้ใหญ่แล้วปลูกพืชสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้เศรษฐกิจ หลากหลาย เราต้องสร้างสิ่งแวดล้อมขึ้นมา สร้างป่าขึ้นมาเพื่อเป็นบ้านอายุชีวิตให้กับลูกกับหลาน เป็นการฝากเงินไว้กับต้นไม้ ลองคิดดูว่าต้นไม้ต้นหนึ่งปีแรกลงทุนไม่ถึง 10 บาท เมื่อผ่านไป 30 ปี แปรรูปต้นไม้เพิ่มมูลค่าเป็นเงินได้หมื่นกว่าบาท

หลังจากได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แล้วประสบผลสำเร็จ ทำให้ที่บ้านจัดเป็นศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระองค์ท่าน ขณะนี้เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้จะอบรมแก่เกษตรกรทั่วไปให้กับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้หนึ่งในจำนวน 151 ศูนย์การเรียนรู้ทั่วประเทศ ผู้ที่เข้าเรียนรู้ก็คือเกษตรกรที่สนใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ มาอบรมเปลี่ยนแนวความคิด เปลี่ยนจิตสำนึก ให้รู้จักพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองในชุมชน

นายจันทร์ที ประทุมภา บอกถึงการทำศูนย์เรียนรู้ว่า ส่วนหนึ่งที่ทำแล้วได้ผลคือการลดรายจ่ายในการทำเกษตร ก็ต้องให้ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น การขยายพันธุ์พืช เพาะเมล็ด คัดดา ทาบ กิ่ง เสียบยอด การขยายเพาะพันธุ์ปลา สอนวิธีทำหัวอาหารเลี้ยงปลา ซึ่งจะเป็นการประหยัดและลดรายจ่ายได้เป็นอย่างมาก วัตถุดิบที่ทำหัวอาหารปลาก็มาจากการเกษตรทั้งนั้น เช่น ถั่ว มัน

ข้าวโพด ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกรทำ อีกส่วนหนึ่งคือสอนการทำปุ๋ยชีวภาพ นี่เป็นเรื่องที่ศูนย์ทำอยู่ จากการทำงานเพื่อสังคมที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์จริงที่ได้สั่งสมมานั้น ทำให้นายจันทร์ที่ได้รับ การยอมรับให้เป็นปราชญ์อีสานที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจทั่วไป ในปีหนึ่ง มีผู้เข้ามาเรียนรู้และชื่นชมผลงานของนายจันทร์ที่ ไม่ต่ำกว่า 2-3 พันคน จากความมุ่งมั่นและจริงจังในการให้ความรู้เนื่องจากนายจันทร์ที่คิดว่า การที่รู้แล้วไม่ควรเก็บไว้เพียงผู้เดียว ควรถ่ายทอดสิ่งๆ ให้กับชุมชน เพราะคิดว่าตนเองเคยตกทุกข์ได้ยากมา จึงรู้ว่าถ้าเราทำอย่างถูกต้องจะทำให้สำเร็จ ดังนั้นจึงต้องขยายความรู้ให้กับคนอื่นและชุมชนต่อไป

ทักษะทางการเกษตร

นายจันทร์ที่ ประทุมภา มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการทำเกษตรผสมผสานต่างๆ โดยเฉพาะในการเพาะพันธุ์ปลา ขยายพันธุ์ผักหวานป่าและเกษตรประณีต นายจันทร์ที่ศึกษาหาความรู้ในการเพาะพันธุ์ปลา จนมีความชำนาญในการเพาะพันธุ์ปลาทำให้เปลี่ยนนายจันทร์ที่ได้เป็น ศูนย์เรียนรู้ เพื่ออบรมผู้ที่สนใจในการเพาะพันธุ์ปลาดุก โดยให้ความรู้ตั้งแต่เรื่องการเตรียมบ่อ ทำความสะอาดบ่อ การคัดพ่อแม่พันธุ์ ต้องคัดตัวที่แข็งแรง สมบูรณ์ (เลือกขนาดยาวตั้งแต่ 20 เซนติเมตรขึ้นไป) การฉีดฮอร์โมนเพื่อเร่งไข่ จำนวนฮอร์โมนที่ฉีด ขึ้นอยู่กับน้ำหนักของปลา โดยฉีดเข้ากล้ามเนื้อเหนือเส้นข้างลำตัวตรงฐานของครีบหลัง ตัวผู้ฉีด 1 ครั้ง ตัวเมียฉีด 2 ครั้ง (ครั้งที่ 2 หลังจากครั้งที่ 1 ประมาณ 6-8 ชั่วโมง) จากนั้น 10-14 ชั่วโมง จึงรัดไข่ผสมกับน้ำเชื้อ แล้วนำไข่ที่ผสมแล้วไปปักในบ่อเพาะ

การเพาะขยายพันธุ์ผักหวานป่า ผักหวานป่าเป็นผักที่มีรสชาติดี แต่หายากจะให้ยอดอ่อน เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น จึงเป็นที่ต้องการของตลาด มีราคาสูงอันดับต้นๆ สามารถขายได้กิโลกรัม ละ 150-300 บาท การปลูกผักหวานป่าควรเริ่มปลูกช่วงต้นเดือนพฤษภาคม โดยขุดหลุมขนาด 50x50x50 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักผสมกับหน้าดิน (ระยะห่างระหว่างต้น ระหว่างแถว 2x2 เมตร) ทิ้งไว้ 2-3 สัปดาห์ นำเมล็ดผักหวานป่าใส่ในหลุมหรืออาจเพาะเมล็ดในถุงดำก่อนแล้วจึงย่อนปลูกในหลุม โดยการรดน้ำให้สม่ำเสมอ ให้ต้นกล้าได้รับแสงแดดเพิ่มทีละน้อย ประมาณ 2 สัปดาห์ เทคนิคการปลูกผักหวานป่า – ปลูกแซมคู่กับต้นไม้อื่น วิธีการเพาะเมล็ดเป็นวิธีขยายพันธุ์ที่ได้ผลดีที่สุด มีโอกาสรอดสูง การเพาะเมล็ดให้นำเมล็ดผักหวานมาล้างเปลือกออกนำไปเพาะในหลุมที่เตรียมไว้ (เมล็ดผักหวานป่าควรปลูกภายใน 1 สัปดาห์ และไม่ควรเอาเมล็ดผักหวานตากแดดเพราะเมล็ดจะแห้งเกินไป) นำเศษใบไม้ หรือฟางคลุมดิน รดน้ำสม่ำเสมอ

การทำเกษตรประณีต แบ่งพื้นที่ทำเกษตรประณีต จำนวน 1 ไร่ เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาในด้านการปรับปรุงดิน การใช้ปุ๋ยหมัก แปลงที่มีดินเลว มีลักษณะเป็นหิน นายจันทร์ที่ได้นำความรู้ด้านการปรับปรุงดินโดยการนำดินหมักมาใช้ทดแทนดินเลว โดยมีส่วนประกอบการทำดินหมัก

ดังนี้ คือ 1. ดินร่วน 2. ปุ๋ยหมัก 3. แกลบดิบ 4. แกลบดำ 5. ใบไม้ (ควรวีใบที่มีขนาดเล็ก เช่น ใบมะขาม ใบจามจุรี เพราะย่อยสลายง่าย) รดน้ำให้มีความชื้นหมักไว้ 1 สัปดาห์ สามารถนำไปใช้ได้ การนำไปใช้ในพื้นที่ดินเลวให้ขุดหลุมขนาด 50x50 เซนติเมตร แล้วเอาดินหมักใส่แทนดินที่ขุดออก สามารถปลูกต้นไม้ทุกอย่างได้เหมือนดินทั่วไป

สรุปการปฏิบัติตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความพอประมาณ

เรียนรู้ด้วยตนเอง จากวิกฤตชีวิตที่ประสบภาวะหนี้สิน ต้องนำทรัพย์สินของตนเองออกขาย ต้องนำที่ดินไปจำนอง กระทั่งต้องไปทำงานรับจ้างที่ประเทศมาเลเซียแต่ด้วยความวิริยะทำงานหนัก ออกออม ภายในเวลา 1 ปี จึงเหลือเงินกลับมาใช้หนี้และไถ่ที่นาคืนได้

เริ่มต้นวิถีเกษตรแบบผสมผสานตั้งแต่ปี 2534 จากการเรียนรู้จากแปลงเกษตรของพ่อผาย สร้อยสะกลาง โดยเริ่มจากการใช้ทุนที่มีเหลืออยู่กับตัว คือ “สองมือ” ขุดสระน้ำขนาด 20x40x3 เมตร อุปกรณ์ข้างกาย ได้แก่ จอบและบั้งก็ แรงงานในครัวเรือน 4 คน ใช้เวลา 3 เดือน จึงเริ่มเก็บกักน้ำได้และใช้แรงงานภายในครอบครัว 6 คน

2. ความมีเหตุผล

ใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างหลากหลาย ใช้องค์ความรู้ปลูกพืชหลายชนิดร่วมกันเรียงง่ายไม่ติดตำรา ผสมผสานทุกส่วนให้เกิดความพึ่งพิงอิงกัน ทั้ง ไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชสมุนไพร ขยายพันธุ์พืชเองและ แปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิต เช่น ก๋วยเตี๋ยว น้ำสาวรส น้ำมะพร้าว

สำรวจกลุ่มแม่บ้านว่าต้องการซื้อผักอะไร แล้ววางแผนการปลูกพืช “ให้มีกินตลอดปี” มีรายได้รายวันจากพืชผัก รายเดือนจากปลา สัตว์เลี้ยง และรายปีจาก ไม้ยืนต้น

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี

ปิดรูรั่วด้วยการ “ทำแทนจ่าย” สร้างความมั่นคงด้านอาหารด้วย “สะสมบ้านาญชีวิตที่มีทั้ง พืชผักสมุนไพร ไม้ผล ไม้ยืนต้น” ผลิตปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชใช้เองทั้งหมด ไม้ใช้สารเคมี สร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่น ผลิต “ตำราปลูกผักหวานบ้าน” ปลูกพืชสมุนไพรนำมาใช้รักษาโรคในครอบครัวและเผยแพร่ต่อผู้อื่นในชุมชน ไม่มีภาระหนี้สินมี เงินออม และมีกลุ่มเครือข่าย แลกเปลี่ยนแบ่งปันอาหารและรวมกันขายตลาดในชุมชน

4. เงื่อนไขความรู้

เป็นผู้เรียนรู้ พัฒนาตน จนสามารถ “แก้วิกฤตตนได้และถ่ายทอดสู่ผู้อื่นได้” ขยายผล ทฤษฎีใหม่ในเครือข่าย จำนวน 23 คน

ได้รับการยอมรับเป็นปราชญ์ชาวบ้านอีสาน เป็นประธานศูนย์อบรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิทยากรร่วมกับวิทยากรเครือข่ายอีก 12 คน อบรมหลักสูตร “วปอ.ภาคประชาชน” รุ่นละ 5 วัน 4 คืน

- ปี 2550 จัดอบรมให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 18 รุ่น จำนวน 890 คน

- จัดอบรมให้ ธ.ส.ก. จำนวน 200 คน โดยผู้เข้าอบรมเป็นกลุ่มลูกค้าค้างชำระนานและกลุ่มก่อนรับเป็นลูกหนี้

5. เงื่อนไขคุณธรรม

นำหลักธรรมมาใช้กับตนเองและครอบครัวด้วยการยึดหลักคุณธรรม ชื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาและอดทน ครอบครัวไม่เกี่ยวข้องข้องกับอบายมุขทั้งปวง ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นมีความสุข ประโยคที่พูดกับลูกเสมอๆ คือ “ที่นี่ไม่มีเงินเดือนแต่มีเงินเหลือ”

สรุปการปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่

นาข้าว 10 ไร่ ปลูกข้าวพันธุ์ กข.6 ผลผลิตเฉลี่ย 540 กก./ไร่ ปลูกปีละ 1 ครั้ง หมุนเวียนและเปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่ปลูก 3 ปีต่อครั้ง เพื่อให้ข้าวกลายเป็นพันธุ์และปลูกพืชหลังนา ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเขียว และงา

ใช้ภูมิปัญญา โดยตัดแต่งกิ่งต้นไม้มบนคันทนาให้ลำต้นสูงตรง ช่วยให้แสงแดดส่องลงนาข้าว แล้วนำกิ่งไม้ที่ได้มาทำเชื้อเพลิง (ฟืน-ถ่าน) ใช้เองในครัวเรือนและนำกิ่งเล็กๆ ไปกองทับถมย่อยสลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์แก่ดินไม้ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดค่าใช้จ่าย

แหล่งน้ำ สระน้ำขนาด 20x20x3 เมตร จำนวน 3 บ่อ และสระขนาดเล็กอีก 8 บ่อ กระจายความชุ่มชื้นและเลี้ยงปลา เก็บกักน้ำฝน โดยทำคันบ่อให้มีระดับต่ำ รับน้ำช่วงฤดูน้ำหลาก ทำให้มีปริมาณน้ำสม่ำเสมอตลอดทั้งปี

จัดการน้ำให้มีน้ำสม่ำเสมอและจัดการน้ำตามสภาพความลาดเทของภูมิประเทศให้รองรับน้ำเข้าสระได้ง่าย ปี 2546 ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิวิเทศพัฒนาทำโครงการ “สระผูกเสี่ยว” โดยชาวบ้านกับมูลนิธิออกค่าใช้จ่ายขุดสระไปคนละครึ่งดำเนินการไปแล้ว 35 ราย

ไม้ผล พืชผัก พืชสมุนไพร พึ่งพิงอิงกันด้วย “ระบบวนเกษตร” ปลูกเต็มพื้นที่ผสมผสานกันอย่างสอดคล้องเกี่ยวคู่กันเหมือนต้นไม้ในป่าธรรมชาติ เป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ดิน อันเป็นระบบนิเวศที่สมดุล วางแผนการปลูกพืช “ให้มีกินตลอดปี” และ วางระบบ “บ้านบุญชีวิต” สร้างความมั่นคงด้านอาหารให้ครอบครัว บ้านพักอาศัย โรงเรียน ที่พักแรมอยู่ในบริเวณเดียวกัน เนื้อที่ 2 ไร่ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2551 น. 73-79)

การบริหารจัดการศูนย์ฝึกอบรม

ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพาของนายจันทร์ที ประทุมภา (ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หรือศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม)

1. การบริหารจัดการ ในรูปคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยนายจันทร์ที ประทุมภา เป็นประธานและกลุ่มวิทยากรหลัก วิทยากรผู้ช่วยร่วมเป็นคณะกรรมการโดยได้มีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในการฝึกอบรมด้านการเรียนรู้และการบริหารจัดการ

- ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน นายจันทร์ที ประทุมภา ขุดสระน้ำประจำไร่นาด้วยตนเอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำเกษตรผสมผสานตลอดปี
- แก้ปัญหาหนี้สินของตนเอง โดยการทำบัญชีครัวเรือน และวางแผนการเพาะปลูกให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ปลดหนี้สิน (ปลูกทุกอย่างที่ซื้อมีกิน)
- มีการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำ ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ เพื่อทำการเกษตรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยแบ่งพื้นที่เป็น นาข้าว 30 ส่วน พืชสวน พืชไร่ 30 ส่วน สระน้ำ 30 ส่วน และที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 10 ส่วน
- การขุดสระน้ำประจำไร่นา ทำให้มีแหล่งน้ำของตนเอง สามารถปลูกผัก ผลไม้ ไม้ใช้สอย เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาที่หลากหลาย ทำให้มีอยู่มีกิน เหลือกิน ได้แจก เหลือแจกได้ขาย
- ทำเกษตรประณีต 1 ไร่เวลา 18 เดือน
- นำประสบการณ์มาถ่ายทอดให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน โดยก่อตั้งกลุ่มเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ปัจจุบันมีวิทยากรช่วยกันถ่ายทอดความรู้ 11 คน
- ขยาย ผลเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการอบรมหลักสูตรการเรียนรู้กระบวนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง หรือ วปอ. ภาคประชาชน และกิจกรรมอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา

2. ให้การเรียนรู้

ศูนย์มุ่งเน้นการเรียนรู้ในด้านการพึ่งพาตนเองและผู้เข้าอบรมสามารถนำไปประกอบอาชีพเองได้เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ปลูกไม้ยืนต้นที่หลากหลาย การลด ละ เลิกอบายมุข การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การมีสุขภาพดีและสิ่งแวดล้อมดี ช่วยลดภาวะโลกร้อน ดอบสนองแนวทางพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์มีทั้งการบรรยายในและนอกสถานที่เน้นการแลกเปลี่ยนและปรับแนวคิดในการดำรงชีวิต การสาธิตและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้ปฏิบัติจริง มีจุดแปลงเรียนรู้ให้ผู้เข้าร่วมได้ทดลองปฏิบัติ มีการ

อภิปรายกลุ่ม และการศึกษาคูงาน รวมทั้งการใช้สื่อต่างๆ ในการถ่ายทอดความรู้ การสอดแทรก การเรียนรู้ผ่านเกมส์และกิจกรรมกลุ่มต่างๆ

องค์ความรู้ของศูนย์ฝึกอบรม

1. การทำการเกษตรผสมผสานปลอดภัยจากสารพิษ ด้านพืชได้แก่ การทำนา พืชผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชสมุนไพร ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ กระบือ สุกร ไก่พื้นบ้าน ด้านการประมงได้แก่ การเลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาหีบทิ้ม

2. การปรับปรุงบำรุงดิน ได้แก่ การทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ

3. การเผาถ่านค้ำยถึงน้ำมัน 200 ลิตร

4. การทำแก๊สใช้เอง โดยใช้มูลสัตว์

5. การทำอิฐดินซีเมนต์

6. แปรรูปอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ก๋วยเตี๋ยว การทำน้ำเสาวรส

7. การทำน้ำยาล้างจาน แชมพูสระผม สบู่ใช้เอง

8. การทำรองเท้าจากเศษผ้าไหม, ผ้าฝ้าย

รายชื่อวิทยากรประจำศูนย์

1. วิทยากรหลัก จำนวน 2 คน

1. นายจันทร์ที ประทุมภา อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์

2. นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน ทำปุ๋ยชีวภาพ เพาะพันธุ์ปลา ขยายพันธุ์พืช

2. ผู้ช่วยวิทยากร จำนวน 10 คน

1. นายประสาร พลแสน อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การปรับปรุงบำรุงดิน การขยายพันธุ์พืช

2. นายคำมี มุ่งคุณ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การปรับปรุงบำรุงดิน การขยายพันธุ์พืช (การเสริมราก)

3. นายประจวบ ชัยนา อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การขยายพันธุ์พืช (การทาบกิ่ง)

4. นายสาม ประหล่า อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 15 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การขยายพันธุ์พืช (การคิดค่า)

5. นายวิจิต ประทุมภา อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ – หมู่ที่ 15 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การทำปุ๋ยชีวภาพ การลดละเลิกอบายมุข

6. นายเสรี เทียงนิล อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 128 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านการปรับปรุงบำรุงดิน, เกษตรผสมผสาน

7. นายฉัฐพล จำปามูล อายุ 6 ปี เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน การละเลิกอบายมุข, วัสดุอินทรีย์, เฝ้าถ่าน

8. นางดวงจันทร์ จำปามูล อายุ 2 ปี เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน, วิทยากรกระบวนการ, การแปรรูปผลผลิต

9. นางบังอร สาลาด อายุ 0 ปี เลขที่ 82 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน , วิทยากรกระบวนการ , การแปรรูปผลผลิต

10. นางอำพร มาลัยศรี อายุ 38 ปี เลขที่ 147 หมู่ที่ 15 ตำบลตลาดไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน , วิทยากรกระบวนการ , การแปรรูปผลผลิต (ข้อมูลเอกสารของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้าน โนนรัง-บูรพานายจันทร์ที่ ประทุมภา พ.ศ. 2551)

ค่าตอบแทนของวิทยากรจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามชั่วโมง 5 วัน 4 คืน วิทยากรจะได้คนละ 1,650 บาท

อนึ่งผู้ช่วยวิทยากรที่มีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมของศูนย์ท่านหนึ่งมีประวัติ มีบทบาทช่วยศูนย์ในการบริหารจัดการและฝึกอบรมคือ นายประสาร พลแสน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

นายประสาร พลแสน (อายุ 66 ปี)

ตำแหน่ง ผู้ช่วยวิทยากร ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน นายจันทร์ที่ ประทุมภา , วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน , การขยายพันธุ์พืช (การตอน)

เดิม ทำเกษตรเชิงเดี่ยว เลี้ยงปลา กู้เงินซื้อที่ดิน กินเหล้าและติดอบายมุข

ปี 2539 เข้าร่วมประชุมกับอาจารย์เสน่ห์ จามริก, พ่อผาย สร้อยสระกลาง (ปราชญ์ชาวบ้าน , อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์) , พ่อคำเตื่อง ภาษี (ปราชญ์ชาวบ้าน กิ่งอ.แคนดง จ.บุรีรัมย์) และพ่อสุทรนันท์ ปรัชญพฤกษ์ ปราชญ์ชาวบ้าน อ.สตึก จ.บุรีรัมย์) เกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน แต่ยังไม่เล

ปี 2540 มิ่งบจากราชการ (กรมพัฒนาที่ดิน) ขุดสระให้ 3 สระ

ปี 2542-ปัจจุบัน มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตดี จังหวัดขอนแก่น โดย นพ.อภิสิทธิ์ ชำรงวารากร และ พญ.ทานทิพย์ ชำรงวารากร (ศ.นพ.ประเวศ วัชสี เป็นที่ปรึกษา) สนับสนุนจัดประชุมสัมมนาชุมชนเวียนไปตามศูนย์เรียนรู้ฯ เครือข่ายภาคอีสานทั้ง 12 แห่งทุกเดือน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ของนายจันทร์ที่ ประทุมภคต่อการฝึกอบรม เกษตรกร

มูลนิธิได้จัดทำโครงการเสนอกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และชกส. ใช้งบสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ ทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 13,000 คนๆละ 3,000 บาท เป็นเงิน 39,000,000 บาท จากชกส. 6,000 คนๆ ละ 2,500 บาท เป็นเงิน 15,000,000 บาท รวม 19,000 คน มีผู้สนใจเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานอื่นๆ อีก 1,771 คน มีผู้มาทำงาน 25,936 คน มีผู้จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของเครือข่ายไปบรรยายรวม 57 ครั้ง มีผู้ฟัง การบรรยายรวม 10,620 คน (จากรายงานประจำปี 2551 ของมูลนิธิฯ)

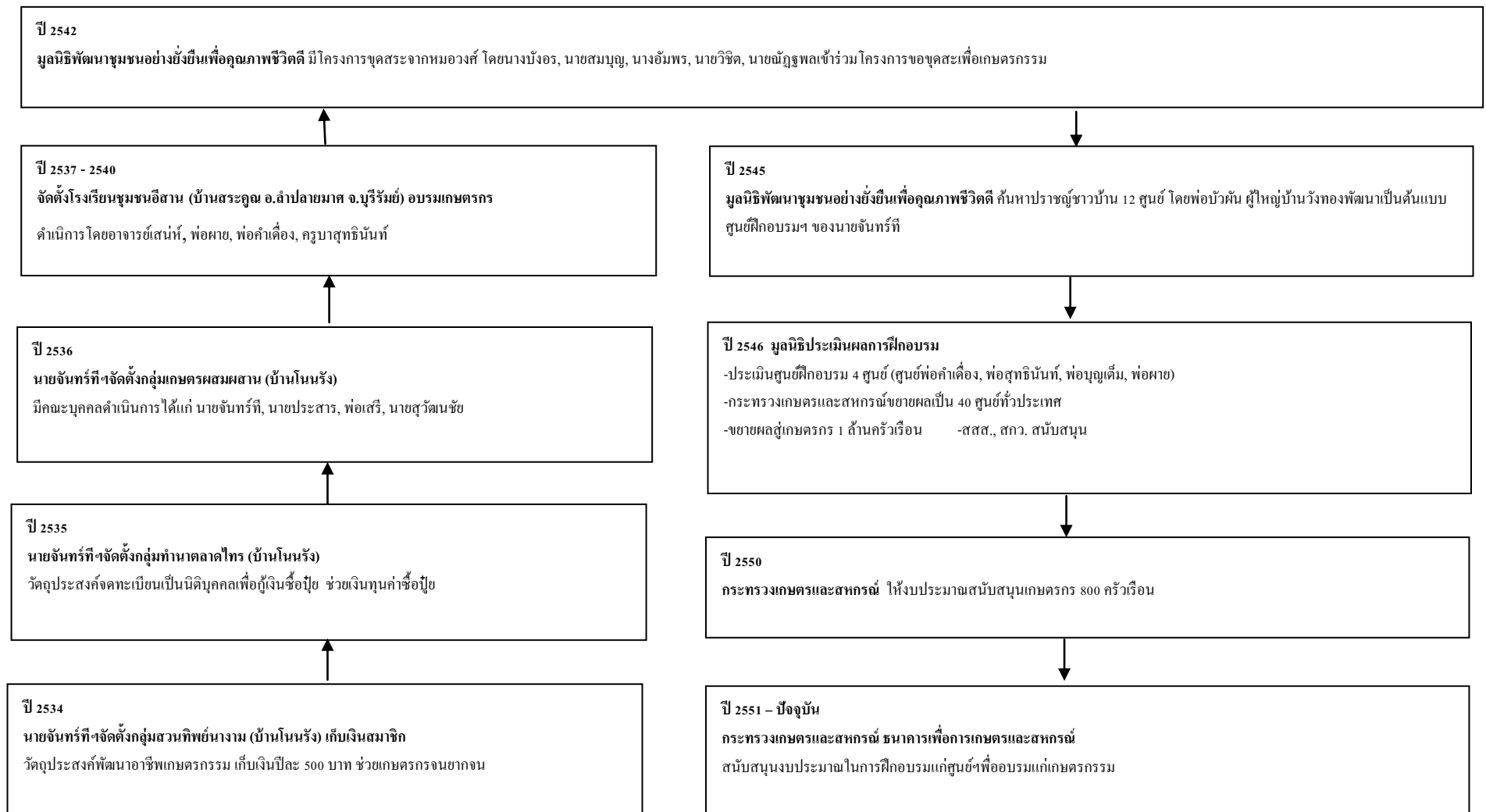
ทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านใหม่โนนรังได้เข้าอบรมหลายคน, บางคนเป็นหนี้ ชกส. เพื่อฟื้นฟูเกษตรกรรายย่อย

นายประสารฯ ได้ตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสาน ตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำปุ๋ยคอก ทำนา ปลุกมะม่วง กลัวย มะพร้าว เลี้ยงปลา รายได้จากการเพาะมะพร้าว หน่อละ 20 บาท (มีคนมาซื้อถึง ที่ จากอ.พยัคภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม จำนวน 300 กว่าหน่อ) ได้ซื้อรถปิคอัพด้วยเงินสด มีความสุข มากกว่าเดิม

สาเหตุที่ตัดสินใจทำได้เห็นตัวอย่าง นายจันทร์ที่ฯ เขาอบรมที่ศูนย์เรียนรู้, รายได้ ฐานะดีขึ้น ได้ประโยชน์

3. ผลสัมฤทธิ์ต่อการเกษตร

ศูนย์เรียนรู้ฯ มีความชำนาญและเชี่ยวชาญด้านเกษตรผสมผสาน มีกิจกรรมและความรู้ที่หลากหลายได้แก่ การทำนา พืชผัก ไม้ยืนต้น สมุนไพรนาชนิด มีความรู้ด้านปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงโคเนื้อ กระบือ สุกร ไก่พื้นบ้าน ด้านการประมง เช่น การเลี้ยงปลาจุก ปลานิล ฯลฯ ความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร การทำแก๊สมูลสัตว์ไว้ใช้เอง การทำอิฐดินซีเมนต์ การแปรรูปอาหาร เช่น กลัวยฉาบ การทำน้ำเสาวรส การทำน้ำยาล้างจาน แชมพูเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีกระบวนการจัดการเรียน ผู้เข้าร่วมได้คิด วิเคราะห์ ปฏิบัติ และเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย มีสัมพันธ์ การใช้เกมส์ การวางแผน การวิเคราะห์แปลง ฯลฯ ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาของการอบรม

ภาพที่ 12 พัฒนาการของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที่ ประทุมภา) ตั้งแต่ ปี 2534 – ปัจจุบัน

4.2 รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

จากการศึกษาการสำรวจ การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้อง กรรมการศูนย์ทำให้ทราบรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรรมที่ปฏิบัติจริง มีรูปแบบอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 40 รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง, วังทองพัฒนา,ลำโรง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหาร	สำรวจความต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
	ทุกสภาพพื้นที่	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้งบประมาณสนับสนุนหัวละ 3,000 บาท (นายประสารฯ) -รูปแบบของศูนย์เน้นการเรียนการสอนระบบ	-สำรวจความต้องการของกลุ่มเกษตรกรโดยผ่านผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน (นายทวีปฯ)	-หลักสูตรที่ทำไว้เป็นหลักสูตรมาตรฐาน -หลักสูตรเกิดจากประสบการณ์จริงของปราชญ์เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังมีวิชาอื่นเพิ่มเติม (นายฉัฐเมศร์ฯ)	-จุดใจคืออยากให้มีความรู้ วันไหนจะแจ้งให้ทราบ (นาย.ประครองฯ)	-วิทยากรเป็นผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านค่อนข้างนับถืออยู่แล้ว (นายฉัฐเมศร์ฯ) -ค่าตอบแทนตามชั่วโมง 5 วัน 4 คืน วิทยากรจะได้คนละ 1,650 บาท (นางบังอรฯ)	-สถานที่ห้องบรรยาย ที่พักไม่มีปัญหาการอบรม ชาวบ้านเป็นสภาพแวดล้อมที่เขายู่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนที่เขายาด (นายฉัฐเมศร์ฯ)	-ใช้เครื่องเสียง เอกสารขาดเป็นบางอย่างหากเอกสารมีครบจะไม่สนใจฟังและไม่อยากจด (นายสุวัฒน์ชัยฯ) -ทางศูนย์ยังขาดอุปกรณ์เป็นหนังสือ	-มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติจริง เวลา น้อย อาจเป็นปัญหาในการเรียนรู้ อาจไม่เข้าใจครบ ปฏิบัติจริงอาจทำไม่ได้ -จากการอบรมที่ผ่านมามีปัญหาใหญ่ๆ ไม่มีเลย แต่มีเรื่องของระเบียบทั่วไป	-ติดตามสมาชิก 30 เปอร์เซนต์ของผู้เข้าอบรม (นางบังอรฯ) -ติดตามผลน้อยเพราะอยู่ไกลแค่ไหนก็คนละ 100 บาท (คุณสุวัฒน์ชัยฯ) -เกษตรกรส่วนใหญ่ 60-70 เปอร์เซนต์นำแนวทางไปปรับใช้ (นายฉัฐเมศร์ฯ) -ติดตามผลถือว่าน้อยไป (นายทวีปฯ)

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง, วังทองพัฒนา,ลำโรง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหาร	สำรวจความ ต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้ง ข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่อ อุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
		<ul style="list-style-type: none"> -องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เป็นประสพการณ์เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานถ่ายทอดจากประสพการณ์ -ศูนย์ปราชญ์เน้นหลักการพึ่งตนเอง -หัวใจหลักคือแนวเศรษฐกิจพอเพียง (นายณัฐเมษฐ์ฯ) -ปัญหาก่อนอบรมไม่มาก แต่ยากเกี่ยวกับการคัดคน (นายสุวัฒน์ชัยฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -สำรวจเฉพาะความหวังของผู้เข้าอบรมในวันเปิดอบรมต้องการอะไรเขียนคิดไว้ (นายประสารฯ) -ชาวบ้านไม่มีทุนในการขุดสระ (นายบัวผันฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -เนื้อหาการอบรมเน้นให้รู้จักตนเอง เปลี่ยนแนวคิด เกษตรดั้งเดิมเป็น เกษตรทฤษฎีใหม่ ยามมือเดียวแก้ได้ ทุกโรค -อบรม 5 วัน 4 คืน จะครบ -กระบวนกร (นายสุวัฒน์ชัย) -การแปรรูปอาหารเป็นทฤษฎีขั้นที่ 2 -นายประสารฯ -ระหว่างอบรมมีกฎระเบียบ (นางสมควรฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -วิทยากรเป็นปราชญ์ชาวบ้าน (นางสมควรฯ,สมาชิกรอบค. ประครองฯ) -ให้ความรู้ดี (นายทวีปฯ) -การถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงความคิดดี (นางสมควรฯ,นายประครองฯ) -ปฏิบัติให้เห็น (นางสมควรฯ) -พาไปดูแปลง หลายอย่างเป็นต้นแบบได้ดี (นายบุญช่วยฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -สถานที่ถือว่าดี อยู่ (นายทวีปฯ) -ที่พักอาหารไม่ขาดตกบกพร่อง ที่นอนก็มีพร้อม (นายสมควรฯ) -ไฟฟ้า น้ำประปาไม่มีปัญหา (นายประครองฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -การเผาถ่านไม่มีซีทเลย (นายสามฯ) -อยากได้เอกสารทำชีวภาพ -ทำปุ๋ยน้ำ (นายบุญช่วยฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -ปัญหาทั่วไปเกษตรกรขาดทุน บังคับการผลิตแหล่งน้ำ (นายณัฐเมษฐ์ฯ) -สิ่งทีประสพผลสำเร็จมากที่สุดคือการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ -วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ผล (นางบังอรฯ) -อยากให้อุตุสระน้ำแจกพันธุ์พืช (นายบุญช่วยฯ) -วัสดุไม่มีงบประมาณให้ (นายประสารฯ) 	<ul style="list-style-type: none"> -ปฏิบัติได้ครั้งหนึ่ง (นายบุญช่วยฯ) -บางคนอบรมชีวิตเปลี่ยนแปลง (คุณสุวัฒน์ชัยฯ) -เปลี่ยนทำเกษตรผสมผสาน (นางบังอรฯ) -อยากให้อุตุสระน้ำแจกพันธุ์พืช (นายบุญช่วยฯ) -วัสดุไม่มีงบประมาณให้ (นายประสารฯ) 	

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง, วังทองพัฒนา,ลำโรง	สภาพพื้นที่	ก่อนการฝึกอบรม				ระหว่างการฝึกอบรม			หลังการฝึกอบรม	
		การบริหาร	สำรวจความ ต้องการ	จัดทำหลักสูตร	แจ้งข่าวสาร	จัดวิทยากร	เตรียมสถานที่	ใช้สื่ออุปกรณ์	ประเมินผล	ติดตามผล
				-การฝึกปฏิบัติถือเป็น สิ่งที่ดี (นายทวีปฯ)						

สภาพพื้นที่ ทุกสภาพพื้นที่

ก่อนการฝึกอบรม

รูปแบบของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านใหม่โนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) เน้นการศึกษานอกระบบ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมเน้นหลักการพึ่งตนเอง หัวใจหลักคือแนวเศรษฐกิจพอเพียง องค์ความรู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นแนวคิดทฤษฎีใหม่และประสบการณ์เกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน ถ่ายทอดจากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้าน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้งบประมาณสนับสนุนเกษตรกรในการเข้าอบรม โดยเกษตรกรไม่เสียค่าใช้จ่าย ดำรงความต้องการของกลุ่มเกษตรกรโดยผ่านผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน และมีการสำรวจความคาดหวังของผู้เข้าอบรมในวันเปิดอบรมเพื่อจะได้ทราบความต้องการของเกษตรกรโดยให้เขียนกระดาษติดไว้บนบอร์ด หลักสูตรการฝึกอบรมเป็นหลักสูตรที่จัดทำไว้เป็นมาตรฐาน เกิดจากประสบการณ์จริงของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังมีวิชาอื่นๆ เพิ่มเติม เนื้อหาการฝึกอบรมเน้นให้รู้จักตนเอง ปรับเปลี่ยนแนวคิดเป็นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและจากทำการเกษตรดั้งเดิมเป็นทำการเกษตรทฤษฎีใหม่โดยเน้นทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 การทำเกษตรแบบผสมผสาน, การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ, การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ, การปรับปรุงบำรุงดิน, การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือน การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร การอัดอิฐดินซีเมนต์ เป็นต้น การฝึกอบรมจะเน้นทั้งเนื้อหาทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ ระหว่างการฝึกอบรมมีกฎระเบียบในการปฏิบัติและ ระยะเวลาการฝึกอบรมเป็นเวลา 5 วัน 4 คืน

ระหว่างการฝึกอบรม

วิทยากรเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม วิทยากรเป็นผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านค่อนข้างนับถือ เน้นการถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงแนวความคิด ปฏิบัติให้เห็น พาไปดูแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากรได้คำตอบแทนในการฝึกอบรมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สถานที่ห้องบรรยาย ที่พักใช้ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา) หมู่ที่ 18 บ้านใหม่โนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอเมือง จ.นครราชสีมา บริการอาหาร น้ำไฟในการพักอยู่อาศัย ในห้องบรรยายมีอุปกรณ์เครื่องเขียน อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เครื่องฉายสไลด์ บางวิชามีเอกสารประกอบการฝึกอบรมแจกให้ผู้เข้ารับการอบรม

หลังการฝึกอบรม

มีการประเมินผลหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมทุกครั้ง จากการประเมินผลการฝึกอบรมที่ผ่านมามีปัญหาใหญ่ๆ มีน้อย มีปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกรขาดปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำ สิ่งที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การติดตามผลหลังการฝึกอบรมถือว่ามีน้อย โดยติดตามผลจากผู้เข้าอบรมในแต่ละรุ่นประมาณ 30% โดยวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านที่ไปติดตามผลจะได้คำตอบแทนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4.3 การเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามแนวของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ในการศึกษาการเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามแนวนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เกษตรกร 3 หมู่บ้านที่เข้าอบรมและไม่เข้าอบรม หมู่บ้านละ 4 คน โดยมีแบบสัมภาษณ์ตามที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเลือกอย่างมีเหตุผล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาถอดเทปและมาสรุปลงในตารางการเลือกของเกษตรกรในการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม (ความหมายของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ตามคำนิยามศัพท์ของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ในบทที่ 1) การลงตารางจะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำให้ทราบเหตุผลของเกษตรกรในการเลือกปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามแนวดังต่อไปนี้

ตารางที่ 41 การเลือกของเกษตรกรในการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของบ้านใหม่โนนรัง

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนด ทางเลือก	ทางเลือก	ผลการเลือก	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
กลุ่มเข้าอบรมและ ปฏิบัติ 1. นายเพชร หล้าแหล่ง เกษตรกรบ้านใหม่ โนนรัง	อายุ 75 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา ป.3 สถานะครอบครัว ลูก 4 คน	-เรื่องน้ำเป็นสิ่งสำคัญต่อ การเกษตรมาก	-สนใจเพราะต้น ไม่มีน้อยมาก เมื่อปลูกแล้วป่ามันอุดม สมบูรณ์ แหล่งอาหารก็มีมาก สัตว์ก็เริ่มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ฝนตก ตามฤดูกาล -ศูนย์อบรมให้ความรู้มาก วิธี เพาะพันธุ์ไม้ ผมได้ตัวอย่างมา ก็ไปเพาะเลย ผมอยากขยาย เครือข่ายความรู้ต่างๆเรื่องนี้ให้ มาก	แนวทาง ปราชญ์ ชาวบ้านด้าน เกษตรกรรม ตามนิยาม ศัพท์ในบทที่ 1	-ทำนา ทำผักสวนครัว ตอนนี้นำปลูกลงข้างพาราประมาณ 3000 กว่าต้น ในที่นา และปลูกลงไม้ยืนต้นประมาณ 2000-3000 ต้น ในเนื้อที่ 18 ไร่ แบ่งทำนา 10 ไร่ นอกนั้นทำการเกษตรหมด บ่อน้ำนั้นทางการขุดให้ 1 บ่อ และผมขุดเอง 1 บ่อ ใช้ เวลา 8 เดือน โดยใช้เวลาวางในการเลี้ยงวัวควาย ในตอนกลางวันขุดไปเรื่อยๆ แต่ก่อนน้ำไม่มีหากมากต้องตักน้ำ เดินทางระยะไกลมาก แต่ก่อนต้นไม้อายุนี้ ยังไม่ค่อยมีคนปลูก ผมเริ่มปลูกเป็นคนแรก -พอจะใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ มันหุคก็หุคไม่ได้เราต้องมีการผสมผสานกันไปเรื่อยๆ ปุ๋ย คอกโรยหน้าไปเรื่อยๆ ใบไม้แห้งหรือฟางแห้งก็ทำการกลบหน้าดิน ถ้าจะลด ปุ๋ยเคมีต้องค่อยๆลดลงเรื่อยๆจนเลยไม่ได้ -ชีวภาพในสูตร นำเศษอาหารหรือเปลือกกล้วย บางทีก็ใช้รำข้าวหรือผักคบขวา หรือหอยเชอร์ ใช้ได้ผลดี แต่จะใช้ครั้งละมากไม่ได้เพื่อนๆที่ทำด้วยกันทำเสร็จ นำไปฉีดข้าวทำให้ข้าวเหลืองหมด เพราะฉีดเยอะเกิน ผมบอกวิธีการทำเขาว่า 20 ลิตร ใช้ชีวภาพ 1 ช้อนโต๊ะ	-ดีขึ้นมาก แต่รายจ่ายก็เยอะ เหมือนกัน เงินหมุนเรื่อยๆ -ประหยัดเรื่องค่าใช้จ่ายให้ลดลง เพียงพอกับรายรับของเรา ผักของ ผมที่นำไปขายนั้นปลอดสารพิษ ชื่อเสียงมีน้อยมาก มีข้อดีเยอะกว่า แต่ต้องขยันในการทำเกษตร สาม รถพึ่งตนเองได้ด้วยลำแข้งของ ตนเองครอบครัวก็มีความสุข ลูก สาวที่เกษตรสนับสนุน เพราะพอก็ เริ่มแก่แล้วก็จะถ่ายทอดให้ลูก	-ปรับเปลี่ยนทัศนคติ -กล้าลงทุน -ผลผลิตเพิ่มขึ้นและ รักษาสิ่งแวดล้อม

ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนดทางเลือก	ทางเลือก	ผลการเลือก	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
หมู่บ้านใหม่โนนรัง					-ทำพอมีพอกินเหลือกินแจกญาติพี่น้องหรือจะนำไปขายได้ -ทางการก็ไม่ได้มาให้ความช่วยเหลืออะไร แต่ผมก็ไปดูตัวอย่างในจังหวัดต่างๆ ไปเรื่อยๆ และนำมาพัฒนาของตนเอง		
กลุ่มเข้าอบรม แต่ไม่ปฏิบัติ	อายุ 47 ปี อาชีพ เกษตรกร และ ทอเสื่อ 2.นางชนิด โพธิ์ธรรม เกษตรกรบ้านใหม่โนน รัง การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 2 คน	-เข้าใจและก็อยากจะทำ แต่ก็ทำไม่ได้เพราะ พื้นที่ไม่พอ มีปัญหา น้ำน้อย เงินที่จะลงทุนไม่ ค่อยมี -ทำนาทุกวันนี้มีหนี้ เยอะมาก เป็นหนี้ สหกรณ์ 30000 กว่า บาท	-ไม่มีเงินลงทุนเป็นหนี้มาก แต่ ก็ปลูกน้อยแถมกิน เราก็ปลูกแต่ ไม่มาก -เราไม่ต้องไปซื้อเขา แม่ก็ สนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่า เพราะคิดว่าถ้าใช้ปุ๋ยชีวภาพอาจ ทำให้ผลผลิตน้อย	แนวเดิม	-จากที่เคยทำปุ๋ยชีวภาพที่ผ่านมา ใช้แต่ปุ๋ยคอก ถ้าทำก็ใช้กากน้ำตาลและเศษ อาหารผสมกัน ช่วงใหม่ๆก็ทำ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ทำแล้ว สามารถนำมารดน้ำพืชผัก ผลไม่ได้ ช่วงทำไปได้ 1 ปี แมลงวันเยอะมากก็เลยท้อล้มเลิกไม่ทำต่อไป เมื่อมัน เหม็น แมลงวันเยอะเลยท้อเลิกทำแล้วไปซื้อกับนายจันทร์ที่แทน มันถึง สะดวกสบาย -การใช้ปุ๋ยเคมีใช้กับนาข้าว 12 ไร่ ใช้ปุ๋ยเคมี 6 กระสอบ การใช้ปุ๋ยเคมีนี้มีส่วนทำ ให้มันแมลง ถ้าเราไม่ใช้สารเคมีในการฆ่าแมลง แต่ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนได้ แต่ในเมื่อ คนอื่นใช้เราต้องใช้ไปอย่างนั้นมันจะมาที่หน้าเรา แล้วที่ไร่นามีปลูกดินหอมต่างๆ ก๊วยช่าย -การทำเกษตรตอนนี้ส่วนมากใช้ปุ๋ยเคมี	-ตอนนี้ยังไม่พอกับพอกิน ยังพึ่งตนเอง ไม่ได้ -การทำนาใหม่ แมลงไม่มากกินพืช แต่ด้วยเพราะทรัพยากรทางด้านคน ของเรามีน้อย ได้ผลน้อย แต่ก็ทำไป เรื่อยๆ	-ไม่ปรับเปลี่ยน ทัศนคติ -ไม่กล้าลงทุน
กลุ่มไม่เข้าอบรม แต่ปฏิบัติ	อายุ 52 ปี อาชีพ เกษตรกรและ ทอเสื่อ 3.นางบัวผัน เทพวงศ์ เกษตรกรบ้านใหม่โนน รัง การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 3 คน	-ยังไม่มีไฟฟ้าใช้เลย ต้องตักน้ำใช้เอง มีบ่อ น้ำ ลำห้วย และสระ -ไม่ได้อบรมเลยไม่รู้ รายละเอียดมากเท่าไร -ต้องไปกู้ยืมอยู่ เพราะว่าลูกเรียนก็ต้อง กู้ยืมให้ลูก	-บ้านเรามีสมาชิกในครอบครัว น้อย เราคิดว่าเราพอจะรู้วิธีการ แล้วว่าการทำเกษตรนั้นมันมัน ควรทำอย่างไรบ้าง เราก็ อยากจะไปฟังนะ แต่ไปไม่ได้ จริงๆ -พื้นฐานของคาชของเราที่ เคยทำมาแต่ก่อนแล้ว เราต้อง เป็นคนขั้นทำมาหากิน เราไม่ ต้องซื้อเขาเงิน	แนวของ ปราชญ์ ชาวบ้าน๑	- ตอนแรกก็เอาเศษอาหารที่เหลือจากการกินแล้วมาหมักลงในถัง แล้วคั้น กากน้ำตาลลงไป ก่อนที่เราจะนำเศษผลไม้หรือเปลือกต่างๆลงไปนั้น ต้องทำการ กรองด้วยผ้าเพื่อเอาเศษที่มันไม่เน่าออกก่อน เมื่อครบกำหนดที่หมักแล้วก็ สามารถนำมารดน้ำพืชผักผลไม้ ได้ผลดี ทำให้ถั่วฝักยาวมีรสหวานด้วย พอกับพอก กินเหลือกินก็แจกเพื่อนบ้านบ้าง	-ทำไปตลอดเพราะเราเป็นลูกชวานา ต้องทำเรื่อย ไม่มีข้อเสีย ไม่ได้ลงทุน มาก	-ปรับเปลี่ยนทัศนคติ -กล้าลงทุน -ผลผลิตเพิ่มขึ้นและ รักษาสิ่งแวดล้อม

ประเด็น หมู่บ้าน ใหม่โนนรัง	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนด ทางเลือก	ทางเลือก	ผลการเลือก	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
		-เคยใช้สารเคมี ใช้กับต้นข้าวเพื่อต้องการให้ได้ผลผลิตดี แต่ก็ต้องใช้พอปประมาณ 17 ไร่ ใช้ 3 กระสอบ กระสอบละ 600 บาท			-เราอยากกินอะไร มีให้เราทุกอย่าง เช่น จิง ไร่นานาง ปลุกดินหอม ผักชี กระหล่ำ ผักกาดขาว -ตามคันคูนาที่ปลูกพริก เก็บเมล็ดมาตากแห้งแล้วขายกิโลกรัมละ 100 บาท -รายได้ที่มาจากการขายของได้ เรายังนำไปซื้อสิ่งอื่นๆที่จำเป็นได้		
กลุ่มไม่เข้าอบรมและไม่ปฏิบัติตาม 4.นายสุพันธ์ มาณไชย สง เกษตรกรบ้านใหม่ โนนรัง	อายุ 50 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 2 คน	-ปุ๋ยเคมีราคาแพงเพราะยังใช้เคมีมาก ที่ยังใช้ปุ๋ยเคมีมีมากอยู่นั้นมันต่างกัน แต่ก็ยังใช้ผสมกันอยู่โดยชีวภาพและเคมี 2/1 ส่วน ถ้าใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น น่าจะดีขึ้นก็คิด เพราะถ้าใช้ปุ๋ยชีวภาพมากทำให้ดินร่วนซุยปลูกอะไรก็ขึ้นง่าย และลดค่าใช้จ่ายลง คิดว่าจะเปลี่ยนแปลงเริ่มตั้งแต่ปีนี้	-การทำนาแนวเดิม ขาดบ่อน้ำในหน้าแล้ง ในการขุดสระ จ้างผู้รับเหมาธรรมชาติให้	แนวเดิม	-ใช้ปุ๋ยเคมีเยอะประมาณ 70% ชีวภาพรองพื้นประมาณ 30 % -เขาแนะนำทำปุ๋ยชีวภาพ ใช้เศษอาหารและผักหมักลงในถังหมักด้วยกากน้ำตาล ใช้ได้ผลดีและสามารถนำไปใช้ในนาข้าวได้โดยการฉีด	-ทำนาใหม่ มันก็ทำตามแนวที่ว่า ถ้าทำตามแนวเก่ารายได้ไม่เพิ่มเลย ถ้ามีโอกาสเข้าอบรมจะเข้าถ้าตั้งใจทำนาใหม่ทำ -แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง เป็นประโยชน์มาก ทำให้เรารู้จักใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายได้ของตนเอง	-ปรับเปลี่ยนทัศนคติ -ไม่กล้าลงทุน

ตารางที่ 42 การเลือกของเกษตรกรในการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามแนวของบ้านวังทองพัฒนา

หมู่บ้าน วังทองพัฒนา	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
กลุ่มเข้าอบรมและปฏิบัติ 5. นางบัวริน เปี่ยมไธสง เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา	อายุ 41 ปี อาชีพ เกษตรกรและ ค้าขาย การศึกษา ม.ปลาย สถานะครอบครัว ลูก 2 คน	-มีหลายปัญหาปลูกแล้วพืชตายแล้ว ไม่ว่าจะเป็นต้นเนา ต้นเป็ช มันทจะมี ปัญหาหลายอย่าง ไม่รู้วิธีการรักษา หมักยาใช้เอง ใส่อาทิตย์ละ 2 ครั้ง ปุ๋ยหมักถ้ามีเวลาก็นำไปสาดในนา ไม่มีเครื่องพ่น ไม่มีเครื่องฉีดก็เลยเท ลงไป ในนา ต้องทำแบบนั้นสมมุติว่า น้ำไหลเทลงไปในน้ำให้น้ำไหล ปฏิบัติมาตลอดที่ทำมา ตรงไหนที่ น้ำไหลก็เทลงไปให้ทั่วนาและ กระจายเต็มทั่วนานี้ได้ผลดี	-ประหยัดไปหลาย (มาก) อยู่ ทุนไปหลาย ประหยัดครั้งหนึ่ง เราไม่ต้องไปใช้ปุ๋ยยาก เพราะข้าวมีได้เกี่ยวไปออกงาม เทียบปุ๋ย หมัก ปุ๋ยชีวภาพไม่ได้ใช้เคมีเลย มันก็มีเศษ ใบไม้ เศษอาหาร ที่เราเอามาหมักหน้าแล้ง ก็ไปได้เลย พอหน้าน้ำมาบั้งก็ปรับพื้นดิน ก็ ไม่ได้ใส่ปุ๋ยเคมีเลย มันก็ดี ไปอีกแบบหนึ่ง มันก็ประหยัด ถ้าเราใช้ปุ๋ยเคมีมันก็จะ ค่าใช้จ่ายเยอะนี้ก็ประหยัดไปหลาย(มาก) เศษอาหารก็ได้จากบ้านนี้แหละ ใส่ไว้ในถัง แล้วก็เอาออกไป เสร็จขยะก็คัดแยก ถ้ามี เวลาก็จะเอาเคลือบดิน แคลบเผาไปลงในนา หมักทิ้งไว้เลย พอถึงเวลาทำ ดินมันก็ดีกว่า กัน ดินมันจะร่วนซุยดี -ช่วยเกี่ยวกับการเพาะปลูก การเพาะปลูกคิด ว่าพืชดีขึ้นใหม่ พืชก็งามข้าวก็งามถ้าเทียบ กับที่ทำตอนนั้นมันก็ดี ดีหลาย ๆ คิดว่าที่ทำ ตามแนวนี้คิดว่าได้ประมาณ 80%	แนวของปราชญ์ ชาวบ้านฯ	-มีเนื้อที่ประมาณไร่กว่า ๆ แบ่งเป็นที่นา 4 ไร่ ที่สวน ประมาณไร่กว่า ๆ แล้วก็ขุดสระประมาณ 1 งาน แล้ว เป็นงานที่ดีที่ทำ น้ำก็ขาด ๆ เกิน ๆ แต่มันก็เกิดขาดน้ำ อยู่ เพราะสระมันตื้น และมันอยู่สูง น้ำไม่พอ พอประมาณเดือน 4 เดือน 5 น้ำมันก็แห้งแล้ว ก็ต้อง ลากน้ำจากสระไปรด แต่ไม่รดทุกวันอาทิตย์หนึ่งรด ครั้งสองครั้ง -ขุดสระได้ประโยชน์ น้ำก็ได้รดน้ำ แต่ปลาเลี้ยง ไม่ได้เพราะมีคนลักกิน (ขโมย) เพราะว่ามันไกลบ้าน สามกิโล เจ้าของไม่ได้กินแต่ก็เพื่อรดน้ำในสวน ถ้าไม่ มีน้ำต้นไม้ก็ตายหมด มันมีประโยชน์หลายอย่าง -การทำเกษตรแนวทฤษฎีใหม่คุณบัวรินได้ไปอบรม มา 3 ปีที่แล้ว จากที่เคยปลูกพุ่มไม้ล้มตาย พุ่มไม้ก็งาม จากการอบรมมาแล้วเรื่องการทำปุ๋ยแต่ก่อนก็ทราบ วิธีการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ได้ทำปุ๋ยหมักปุ๋ยคอกเป็น รู้ จากการใช้การทำอยู่ แต่ก่อน ไม่เคยรู้จักเลย ใส่แล้วมัน ก็ตาย ปุ๋ยหมักใช้แบบเศษอาหาร สามารถให้ความรู้สูง มาทำศูนย์ฯ ให้ความรู้ทั้งหลายที่ได้มาปรับใช้ใน ชีวิตประจำวันเกือบทุกเมื่อเลย	-จะทำแนวนี้ไปเรื่อย ๆ เพราะเศษอาหารก็ไม่ได้ไป หาซื้อที่ไหน เศษใบไม้ใบ หญ้าก็ไม่ได้ไปหาซื้อที่ไหน มาหมักเองก็เอาออกมา จากสวน ใบมันแห้งก็เอามา ใส่ถุงก็เอาไปเทในนาเลย ก็ ใช้ของในบ้านอย่างเดียวนะ เอาปุ๋ยหมักจากเศษอาหาร แล้วถ้าเอาไปเทแล้วก็เอาเศษ ใบไม้มาถมไว้แล้วเอาเศษ อาหารมาทับไว้อีก เมื่อปลูก แบบนี้ก็ทำ มันได้ผลดี จากที่ ไม่เคยเป็นผลจากแต่ข้าวไม่ งามก็เอาไปเท แล้วก็เอา ใบไม้ไปถมแล้วก็เอาเศษ อาหารไปเทอีกครึ่ง	-ปรับเปลี่ยน ทัศนคติ -กล้าลงทุน -ผลผลิตเพิ่มขึ้น และรักษา สิ่งแวดล้อม	

ประเด็น วิงทองพัฒนา	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลการเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
			-เหตุผลคือแทนที่เราจะไปซื้อก็ไม่ต้องซื้อ อยากกินผักก็ลงไปเก็บที่สวนเรา ก็กินได้ใน สวนเราแต่ก่อนจะกินอะไรก็ต้องไปซื้อ		-คนแนะนำคอยช่วยแนะนำหรือสนับสนุน เช่น เผ่าทวีป ผู้ใหญ่บัวผันช่วยสนับสนุน แนะนำให้ปลูก ปลูกนี้เดี่ยวจะขาย มี 2 คนนี้แหละนอกจากแนะนำ แล้วมีให้พันธุ์พืชใหม่ มีละ เมล็ดผักกาด ผักคะน้า หอม กระเทียม -ศูนย์ฯนี้อบรมเศรษฐกิจพอเพียงได้ความรู้เยอะ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นให้ทำกินเองให้ได้มากที่สุด เหลือจากกินให้เอาไปจำหน่าย ตามหมู่บ้าน	-ทำแนวใหม่ก็ดีขึ้นกว่าเก่า ถ้ามีเวลาเรื่อยๆ ก็ออกไปทำ เกษตร ถ้าขายก็จะสลับกันอยู่ อย่างนี้ คิดว่าการทำเกษตร แนวใหม่คุ้มค่าและได้ ประโยชน์ เหลือกินก็ขาย ส่วนมากก็จะขายและแจก ขายพวกเผือก มะม่วง กล้าย ไม่มีซื้อเสียเพราะว่าทำอย่าง ละนิดอย่างละหน่อย	
กลุ่มเข้าอบรมและปฏิบัติบ้าง 6. นายธงชัย ชงเครือ เกษตรกรบ้านวิงทองพัฒนา	อายุ 58 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา ม.ปลาย สถานะครอบครัว ลูก 4 คน	-แต่ก่อนใช้ปุ๋ยเคมีเพราะไม่รู้ -แต่ก่อน 20 กระสอบรู้พิษภัยของนี้ แหละ ก็เลยออกมา นอกจากดินจะ ลดต้นทุนด้วย ลดต้นทุนปุ๋ยเคมีจะ ทวีคูณ ปีนี้ใช้ 10 ปีข้างหน้าต้องใช้ 15 ดินก็เสีย เป็นลดเป็นหยั่งได้อีก ฝันทำไปก็ไม่ไหว อยู่ไม่ได้ก็เลย เปลี่ยน	-อบรมมาทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพใส่หอยเชอรี่ แล้วก็ประหยัดเงินไป พอไปอบรมแล้ว สนใจทางการเกษตรปี 45 ก็เลยไปอบรมที่ พ่อผาย บ้านสระคู่มั่น สาขาเดียวกันก็เลย ขยายไปอยู่กับนายจันทร์ที่ ก็มีพ่อบัวผันนี่ แหละสุขภาพไม่ดีเลยหยุด -พ่อผายขยายเครือข่ายออกไปก็เลยทยอย ออกไปเอาปุ๋ยอินทรีย์ จี๊ว จี๊ควายมาหมัก ปุ๋ยชีวภาพใช้เอง ปุ๋ยเคมี 4 กระสอบ	แนวของปราชญ์ ชาวบ้านฯ	-สุขภาพไม่ดีแต่ก็ทำอยู่ ทำไปเรื่อย ๆ มีการเพาะปลูก คิดว่าจะลงข้าว โคน แล้วมีส่วนครัว มีมะม่วง มะพร้าว 20 ต้น มีนา 30 ไร่ ใช้ปุ๋ยชีวภาพ -ทำแบบพออยู่พอกิน มีหนี้สิน ธกส. 20,000 ธรรมดา แต่เมื่อก่อนลูกเรียนอยู่ตอนนี้ลูกเรียนจบแล้ว ถ้าไม่กู้ก็ จะถูกตัดสิทธิ์ก็เลยกู้เงิน ๆ หน่อย ๆ -หอยเชอรี่ผมก็เลี้ยง แล้วปลูกบอนจืด แล้วนำหอยไป ให้กกิน มันเป็นวงจรชีวิตของมัน มันก็พอประหยัด ไปได้ด้วย	-ทำไปเรื่อย ๆ ต่อไปนี้ก็จะ ไม่ใช้สารเคมี กำลังปรับปรุง พื้นที่ถ้าใส่ปุ๋ยอินทรีย์ล้วน ๆ เลย นามันจะนี่อก ต้องถอย ไปเรื่อย ๆ ปุ๋ยชีวภาพได้ วัตถุประสงค์จาก บางที่ก็เอามา จากงานบุญ ที่เหลือทั้ง ส่วน กากน้ำตาลก็ซื้อเอา	-ปรับเปลี่ยน ทัศนคติ -กล้าลงทุน -ผลผลิตเพิ่มขึ้น และรักษา สิ่งแวดล้อม

หมู่บ้าน วังทองพัฒนา	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนด ทางเลือก	การเลือก	ผลการเลือก	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ	
				-ใครแนะนำที่แรกก็มีแต่พ่อผายต่อมาก็ นาย จันทร์ที่นี้แหละ ผู้ใหญ่บัวก็ไปพร้อม ๆ กัน ศูนย์นายจันทร์ที่กับศูนย์พ่อผายอันเดียวกันเลย เครือข่ายเดียวกัน เดียวนี้เค้าก็ตัดออก คือเอา งบประมาณจาก สสส. มาแบ่งงบบันฟอว์บัวผัน เป็นปราชญ์อยู่ที่นี้					
กลุ่มไม่เข้าอบรม แต่ปฏิบัติ 7.นางสุวรรณ ธรรมนาม เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา	อายุ 50 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 3 คน	-ปลูกข้าวแล้วใช้ปุ๋ยเคมี โรคเพลี้ย กระโดดทำไม่ใช้ปุ๋ยเคมีจึงเกิดโรค เขอะ เพราะมีแต่ปุ๋ยเคมีลงไป แล้ว มันเพลี้ยลงสาเหตุที่เคยแพร่เชื้อใน ปุ๋ยมันร้อนจัดจะอบและโตเร็ว พอ เกิดการเสียดสีทำให้เกิดบาดแผล และเกิดโรคราบาด -เป็นหนี้เพราะปุ๋ยทั้งนั้น	-หลักสูตรทฤษฎีใหม่จะไม่ใช้ปุ๋ยเคมี หลังจาก นั้นบริเวณข้างเคียงถ้าเกิดโรคราบาดได้รับการ ยืนยันจากเกษตรอำเภอสาเหตุมาจากการใช้ปุ๋ย ก็อาจมีส่วนทำให้ดินแข็งแรงขึ้น ใส่ปุ๋ยชีวภาพ มาประมาณ 2-3 ปีแล้วแต่ลดเคมีไม่ได้ -ลดเคมีไม่ได้ ก็แฟน (สามี) แหะ การใช้ปุ๋ย หมักคือข่างไรบ้าง ดีใช้แล้วผักงาม ต้นข้าวใส่ ปุ๋ยหมักด้วยไหม โรคพืชตอนนี้เป็นอย่างบ้างที่ ได้ใช้ปุ๋ยหมัก ก็ไม่ค่อยมากเหมือนคนอื่น -ลดต้นทุน ปุ๋ยชีวภาพใช้อะไรก็งาม -ได้รับแนวคิดจากทวีป และผู้ใหญ่บัวผัน ได้มี โอกาสไปดูใหม่ ไปดูบ้านคาง บ้านโนนแดง ก็ไป	แนวของ ปราชญ์ ชาวบ้านฯ	-การขุดสระของสหกรณ์ไว้เก็บน้ำเพาะปลูก -ทำเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชหลายอย่าง ปลูก แล้วพอกินพอใช้	-การเลือกทำแนวใหม่ มี ข้อเสียอะไรบ้าง ไม่มี คิด ว่าตัดสินใจทำแนวนี้ไป เรื่อย คิดว่าครายจ่ายดี คิด ว่าหนี้สินในอนาคตจะ ลดลง	-ปรับเปลี่ยน ทัศนคติ -กล้าลงทุน -ผลผลิตเพิ่มขึ้นและ รักษาสิ่งแวดล้อม		

ประเด็น วิงทองพัฒนา	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนด ทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
			-ใช้ปุ๋ยเคมีปลูกข้าวอยู่สามปีก็ไม่ชอบปุ๋ยหมักแถมบอกว่ามันซ้ำ แต่ก็ใช้ด้วย คิดว่าจะลดลงก็ไม่ชอบสุวรรณถึงชอบ แบบมันลดรายจ่าย ลดรายจ่ายเยอะ แต่สามปีไม่ชอบรดคัก --สาเหตุที่ไม่เข้าอบรมของศูนย์ เพราะอะไร มันไม่มีไปมา ไม่มีชื่อถ้ามีชื่อสนใจเข้าอบรม				
กลุ่มไม่เข้าอบรมและไม่ปฏิบัติ 8.นายประการ เจริญโชติเมธาวัฒน์ เกษตรกรบ้านวิงทองพัฒนา	อายุ 58 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 3 คน	-เกี่ยวกับน้ำไม่เต็มร้อย น้ำต้องรู้จักใช้ให้ประหยัดเราต้องแบ่งน้ำครั้งนี้ไว้ใช้ตรงโน้น แล้วแบ่งออกเราจะใช้เยอะ ๆ ไม่ได้เหมือนกรุงเทพเพราะมีบ่อน้ำใหญ่ ๆ มีคลองส่งมาให้ ในบ่อเราต้องแบ่งเพราะบ่อเราก็ไม่เยอะ มีอยู่ 1260 มิลลิเมตร เราก็แบ่งออกมา เพราะว่ามีน้ำไม่ใช้ว่าจะหมดตั้งแต่เราตัก แต่ละวันก็ละเหยไม่ใช่น้อย ๆ	-คิดว่าเลือกที่จะทำแนวใหม่ เพราะเข้าอบรมแล้วจะมีความรู้ของใหม่ ๆ เราจะเอามาปรับปรุง แต่ของเดิมเราก็ยังไม่ทิ้ง เอาเฉพาะที่เราเคยทำ แต่เดิมเอาให้ลดลง ของเดิมตรงไหนดีเราก็ทิ้งไว้ตรงไหนไม่ดีเราก็ทิ้ง คิดว่าของใหม่มีข้อเสียอะไรต้องดูก่อน พอทำได้ใหม่ -น้ำหนักคืออยากจะทำปุ๋ย เพราะเราจะได้ลดต้นทุนสารเคมีลงไป แล้วเขาก็รู้ดินมันเสีย แต่เรายังไม่รู้ต้องพึ่งเขาอยู่ ถ้าเราทำเป็นแล้วก็จะเลิกไม่ต้องการใช้สารเคมี ของเดิมทำให้ดินเสีย	แนวเดิม	-ช่วงที่จุดสระปี 48 เห็นความสำคัญจึงจุดสระถ้าเรามีบ่อนี้อยู่ในนาจะมีความต้องการเยอะครับ ใช้ประโยชน์เยอะ 1.เวลาปลูกข้าวไม่มีน้ำต้องเอาน้ำสูบน้ำออกไปใส่ข้าว 2.แล้วจะปลูกผัก พืช ถั่ว แล้วเอาน้ำในบ่อมารด -การบริหารพื้นที่ที่จุดสระ ที่นา ที่ทำสวนต่าง ๆ ตรงที่จุดสระประมาณ 400 กว่าตาราง ที่นี้เราแบ่งออกคือในบ่อเราจริง ๆ อยู่ประมาณ 100 กว่าตาราง ที่เหลือก็ปลูก ครั้งแรกก็อาจกลัวมาลงก่อน มะม่วง มะพร้าว มารอบ มะละกอ ข่า ตะไคร้ เสริมรอบสระปลูกพืชหลายอย่างคือ เราจะกินอะไรเราก็ต้องไปซื้อเขา พอเรามีบ่อแล้วเราไม่ต้องไปซื้อเราประหยัดได้ ตรงนี้ ดินตรงที่ไม่ต้องไปซื้อเขา เรามีพร้อม น้ำเราก็มีถ้ามันแห้งเราก็ตักน้ำในบ่อมารด ตอนหน้าแล้งคงเหลืออยู่ประมาณ 30% เพราะหน้าแล้งร้อนมาก ๆ ช่วงมีนาคม-เมษายน	-ใช้สารเคมีมันทำให้ดินเราเสียและ โทรม เพราะเราต้องพึ่งเขา ถ้าเราไม่พึ่งเขาเราก็ทำอะไรไม่ได้ ทำกินไม่ได้ มันต้องทำไปเรื่อย ๆ อย่างนี้ ยังไม่รู้สูตรทำปุ๋ยที่จะทำของใหม่มีสิ่งเลใหม่ คิดว่าคงไม่มีถ้าอบรมไปแล้วเราก็จะมีความคิดใหม่เสริมไปอีก	-ปรับเปลี่ยนทัศนคติ -ไม่กล้าลงทุน

ประเด็น วิงทองพัฒนา	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนด ทางเลือก	การเลือก	ภาพผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
		<p>-ใช้ปุ๋ยเคมีเพราะว่าไม่รู้ไม่ได้เข้าอบรม ยังไม่รู้จักสูตร ว่าต้องทำอะไร ต้องพื้เคมี เขาอยู่ ใช้ปุ๋ยเคมีเป็นปัญหาครับ เป็นปัญหาเยอะเกี่ยวกับดิน ดินเราจะเสีย เสีย แต่เราต้องใช้ เพราะยังไม่รู้จะยังไง ถ้าเราไม่ใช้ข้าวเราก็ไม่ได้ เพราะเรายังไม่รู้สูตร การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์นี่ย คิดว่าถ้ามี โอกาสเข้าอบรมจะเข้า คิดว่าเข้าอบรม ต้องการทำปุ๋ยหมัก</p> <p>-ใช้ปุ๋ยเคมีในปัจจุบันที่มีค่าใช้จ่ายมาก ข้าวเป็นโรคระบาด ถ้าเราใส่ปุ๋ยก็มีโรครมี ปัญหาตามกันมา พวกเพลี้ยกระโดด พวก หนอน ปีนี่หนักครับ ฝืดขายยังไม่อยู่เลย ฝืดขายต้องใช้สารเคมี ยานี้มีสารเคมี ชนิดรุนแรง จะเป็นต้นไหม้ ถ้าปีนี้ใส่ปี หน้าที่ต้องใส่อีก ต้องใส่ไปเรื่อย ๆ</p> <p>-ใช้ปุ๋ยเคมีผลข้าวที่ออกมาไม่มีรายได้คืออยู่ ครับ เพราะว่ามันเพิ่มกว่าที่เราไม่ใส่ ไม่มี ปุ๋ยอินทรีย์ เราต้องเพิ่มเคมี แต่ถ้าเราไม่ใส่ เราก็จะไม่ได้กินเลยแต่พอใส่ปุ๋ยเคมีแล้ว ปัญหาที่เยอะ</p>					

ตารางที่ 43 กาเลือกของเกษตรกรในการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามแนวของบ้านตำโรง

หมู่บ้าน ตำโรง	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัด ผลสำเร็จ
กลุ่มเข้าอบรมและปฏิบัติ 9.นายจันทร์ ทุดปอ เกษตรกรบ้านตำโรง	ประเด็น	อายุ 63 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 3 คน	-ปัญหาของผมนคือดินตรงขอบสระที่ ไรรณาไม่เป็นไร -มีปัญหาการทำขอบสระมันเป็นหิน เวลาที่ผมปลูกพริก ปลูกมะม่วง มัน จะไม่แห้งง่ายแค่หลุมเล็ก ๆ ผมได้ ไปประชุมที่กรมพัฒนาที่ดินเขามา และตอนนี้ผมไม่ได้ส่งดินไปที่กรม พัฒนาที่ดินที่โคราชพิสุจน์ดิน	-ที่นาของพ่อเป็นนาใหม่ได้แค่ 30 กว่าปี ปลูก อะไรก็ได้ผลผลิตดีผมปลูกข้าวแต่ไม่ได้ใส่ปุ๋ย ข้าวก็ยังไม่ดีผลผลิตดีกว่าของคนอื่น นาใหม่ หมายถึงว่าตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จัดไว้ให้ ไม่มี ใครทำ แต่เพิ่งมีคนมาทำก็เมื่อ 30 กว่าปีที่ผ่าน มาเอง ถ้าการใช้ปุ๋ยเคมีนาน ๆ มันอาจจะทำให้ ดินแข็งเพราะใช้เคมีมากเกินไป บางคนใช้ สารเคมีฉีดนาข้าวแต่ผมไม่เคยฉีดเลย คงใช้แค่ 1-2 กระสอบเหมือนเดิม ประมาณ 20%	แนวของปราชญ์ ชาวบ้านๆ	-ในการทำแนวใหม่ ขุดสระนี้เพิ่งเคยทำเมื่อประมาณ 3 ปี ที่ผ่านมา ตอนนั้นผมคิดว่าจะขายพันธุ์มะม่วงไว้ แต่ พอดีไฟไหมหมดก็เลยไม่รู้ว่าจะหาพันธุ์มาได้จากที่ไหน ตอนนี้ที่นาตอน ไร่ลด ไร่หน้าดินขึ้นประมาณ 15 ไร่ เพื่อ ใช้ในการปลูกมันสำปะหลัง ปลูกมะม่วง เลี้ยงปลา ประมาณ 10,000 กว่าตัว พอเวลาน้ำท่วมปลา มันก็จะออก จากสระไปหมด การทำเกษตรนี้พออยู่พอกิน เหลือก็ เหลือ ไม่มาก เหลือประมาณปีละ 2,000-3,000 ค่าครองชีพ เดือนนี้ก็สูง ถ้าวันไหนผมไม่ได้ไปหาของกินที่บ้านก็ ต้องออกไปจ่ายตลาด -แต่ตอนนี้ผมก็ยังมีปลูกพืชผักสวนครัว เช่น พริก ต้น ไม้ เช่น กระท้อน ต้นกล้วย ผักหวาน ผมปลูกเป็น จำนวนมาก ในที่นาถุ่มมันท่วมเหมือนเดิมแต่ผมก็ปลูก มาได้ 3-5 ปี ทำให้มีเงินประมาณปีละ 2-3 หมื่น ต่อมาลูก และภรรยาบอกว่ามันไม่คุ้มค่ากับแรงและเวลาที่เสียไป อีกอย่างผมลงมือทำเอง ขายเองทุกอย่าง เป็นงานที่ดู เหมือนหนักมาก แต่ผมเปลี่ยนมาปลูก เป็นช่วงหน้าแล้ง แทน พอช่วงหน้าฝนก็จะหยุดก็ปลูกข้าวแทนพอนาน เข้าน้ำมันเริ่มท่วมบ่อยขึ้นเรื่อยๆ ผมจึงตัดสินใจ	-พอทำคู่นี้พ่อคิดว่าพออยู่ พอกินแล้วไม่เป็นหนี้ ก็ พอใช้จ่ายในแต่ละวัน ถึงแม้ว่าจะเหลือขายนิด หน่อยแต่ก็ทำให้ไม่เป็นหนี้ ใช้ไหม ผมสรรคหาวิธีการ อย่างนี้มานานแล้ว ผมเคย ไปประชุมที่บุรีรัมย์ของทาง พระอาจารย์สุทธิพันธ์และ มีพระอาจารย์มาจาก กรุงเทพ	-ปรับเปลี่ยน ทัศนคติ -กล้าลงทุน -ผลผลิตเพิ่มขึ้น และรักษา สิ่งแวดล้อม

หมู่บ้าน ตำโอง	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
					<p>ปลูกยูคาแทน อย่างการปลูกมะม่วงก็ให้ผลผลิตดีมากใน ทุก ๆ ปีละ 10,000-20,000 ที่นาตอนนี้มีการปลูกข้าวและ ปลูกอย่างอื่น หลังจากที่ปลูกข้าวแล้วผมก็จะปลูกแตงกวา ปลูกถั่ว พักทอง ข้าว โปด ต้องมีการลงทุนในการปลูก เช่น ต้องมีการรดน้ำ ต้องใช้น้ำมัน ในการสูบน้ำรดพืชจะต้อง จ่ายค่าน้ำมัน ในการรดน้ำปีละ 2,000-3,000 บาทลองปลูก มันสำปะหลัง ซ้อพันธ์ของมันสำปะหลังมา 3,000 ต้นที่ นาตรงนี้การขาดสระ ตอนนี้มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพอยู่ ผมทำใส่ ไถเอาไว้และใส่ถังบ้าง ผมก็คิดเองเวลาที่ลูกหรือกรรขเข้า ไปลีดบางที่เขาผสมมากเกินไปทำให้พืชตาย โดยเฉพาะ การฉีดมะเขือถ้าฉีดมากใบมันจะกรอบ ใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ 2 กระสอบ แต่พืชอย่างอื่นผมก็ใช้ปุ๋ยของผมที่ตัวเอง ที่นา ประมาณ 20 กว่าไร่ใช้ปุ๋ยเคมีแค่ 2 กระสอบ สูตรปุ๋ยชีวภาพ ของคุณทำจากเศษอาหารที่เรากินไม่หมดหรือที่หามาได้ แล้วมันนำมาผมก็เลยเอาไปแช่และใส่กากน้ำตาล หรือฟาง หรือบางทีก็เศษของเปลือกกล้วยหรือเปลือกกล้วย สับปะรดแต่บางครั้งก็ราคาแพงเพราะมีกลิ่นเหม็นถ้าเรานำไป ใส่น้ำฝนมันจะไม่กลิ่น บางทีก็หมักง่ายก็เอาน้ำบาดาลไป ใส่บางทีก็ชอบหมักง่ายเอาน้ำตามท้องนาใส่ก็ได้ ก็ทำให้ เหม็นไม่เหมือนน้ำฝน</p>			

หมู่บ้าน ลำโรง	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการคัดเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
						-แนวใหม่ของคุณนายจันทร์ที่พอคิดว่าการเกษตรแบบผสมผสานอยู่นี้คุณพ้อมีเหตุผลการทำเกษตรแนวใหม่ก็ดี แต่ว่ามันก็ต้องมีการอาศัยเคมีอยู่บ้างจะเอาแต่ปุ๋ยชีวภาพอย่างเดียวคงไม่ทัน เอาเคมีเข้ามาผสมอยู่บ้าง ปุ๋ยชีวภาพเห็นผลช้า แต่ถ้าเราผสมเคมีมันจะเห็นผลเร็วขึ้น เราก็ต้องอาศัยทั้งสองอย่าง ทั้งข้าวและการปลูกอย่างอื่นด้วยถ้าเป็นปุ๋ย 100% เขาใช้เคมีส่วนน้อยใช้ปุ๋ยชีวภาพเป็นส่วนมาก		
	กลุ่มเข้าอบรม และปฏิบัติ 10.นางหวัน สิงห์สูงเนิน เกษตรกรบ้านลำโรง	อายุ 47 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา มัธยมศึกษา ตอนต้น สถานะครอบครัว ลูก เคน	- ถึงแม้จะใช้ปุ๋ยเคมีก็ไม่มีปัญหา เพราะการทำเกษตรมีรายได้ รายได้ดี -เกี่ยวกับพื้นที่และสุขภาพไม่ดี ไม่ค่อยแข็งแรง ก็ทำเหมือนเขา ไร่ก็ไม่ได้ไถสักทีมีแต่ข้างรถ บางคนแข็งแรงเขาก็ช่วยกันทำ อันนี้มีแต่ข้างกับข้าง แล้วรถไถมีไว้ทำอะไร -ซื้อมาเฉยๆไม่ได้ไถ เอาไว้เซ็นข้าวใส่ลาน คิดว่ามีส่วนไหมอาการ -ฐานะอยู่ในฐานะปานกลางไม่ถึงกับจน	-ตอนนี้หลังจากการอบรม มีสระก็ดี ปลูกผักปลูกอะไร ก็มีแต่วัวควายจะเข้าไปได้ แล้วตอนนี้ที่นาไม่มีสระ แต่ฉันไม่อยากขุดสระ -อยากขุดน้ำบาดาล ทำไม่คิดว่าจะใช้น้ำบาดาล น้ำมันแรง จะได้สูบน้ำเข้ามา แล้วถ้าขุดสระ มันเปลืองที่นา เอาที่นาไปขุดสระจะได้เอาที่นามาทำนาดีกว่า อยากรู้อายุขัย -พืชไม่ผล แต่ก็ยังไม่ได้อะไร เพราะว่าที่บ้านมีวัวควายจึงไม่ได้ปลูก ยังไงก็ทำปุ๋ยธรรมชาติมาใช้แทนปุ๋ยชีวภาพ ส่วนปุ๋ยเคมีจะปรับ -อยากจะปรับอยู่ รายจ่ายจะไม่มาก	แนวทาง ประชาญชาวบ้าน	-ปุ๋ยพวกนี้ก็เห็นหมด เขาก็ไปยื่นดูเราก็ทำให้ดู ปุ๋ยชีวภาพนี้คิดว่าใช้ทำไร่ของ มีฝุ่นข้าว หอยเชอร์ พวกนี้มาใส่แล้วหมักหอยเชอร์ผสมกับน้ำคาล+ฝุ่นข้าว เอาไปอัดแล้วก็ออกมาเป็นเม็ด แล้วก็เทออกมาเป็นปุ๋ยชีวภาพเป็นเม็ดๆออกมา ก่อนนี้ใช้เครื่อง ที่บ้านไม่มีเครื่อง -เขาก็ให้ไปทำที่บ้านคนที่ไม่มีเครื่อง แบบพวกลุงเขาก็ทำใส่ถังแล้วก็หมัก เวลาเปิดก็มักลื่น แล้วก็นำไปฉีดข้าวเวลามีเปลือก -ปุ๋ยนี้จะใช้ในที่นา ใช้ปุ๋ยชีวภาพรองพื้นพอน้ำมาก็เอาไปหว่าน ที่นาคือใช้ปุ๋ยประมาณก็เปอร์เซ็นต์ ประมาณ 7 -เปอร์เซ็นต์ เราคิดว่าเราควรจะทำเอง ถ้าเราทำเองเราก็ไม่มี -เครื่องต้องไปทำกับเพื่อน คิดมาใช้ทำลครายจ่ายครอบครัวดี -ไม่ต้องซื้อผักทุกอย่าง ตอนนี้ครอบครัวไม่มีหนี้สิน ที่นี้มีนาที่ไร่ มี 16 ไร่ กับนาจำ 6 ไร่ นาของอยู่บ้าน 17 ไร่ บ้านดาง อยู่โน้น	-การเข้าอบรมของสูตร นายจันทร์ที่คิดว่าดี มี แนวความรู้ให้ แนะนำ เห็นของเขาก็อยากได้ เหมือนเขาไม่ได้ซื้ออยู่ ซื่อกิน พอเพียงหมดทุก อย่าง -ครอบครัวสามารถ ช่วยเหลือตนเองได้ เพราะว่าไม่ป็นหนี้เป็น ลิน มีรายได้มีเงิน พอที่จะเก็บเอาไว้ใช้จ่าย	-เปลี่ยนทัศนคติ -กล้าลงทุน

หมู่บ้าน ลำโรง	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
			-ปกติถ้าใช้ปุ๋ยเคมีบางทีมันก็มีศัตรู มันก็เลยต้องใส่สารเคมี ใช้ยาปราบศัตรูพืช ตรงนี้บางทีก็ไม่ดีต่อสุขภาพ ก็รู้อยู่ปีนี้เป็นโรคต้องจ้างคนฉีดยา ก็อยากทำอยู่ถ้าสุขภาพแข็งแรงเราก็ทำ			ปลูกยูคาแล้วก็ให้เขาเช่าปลูกอ้อย เพราะมัน ไกล มีที่นาเยอะก็ทำให้มีฐานะที่ดีขึ้น ที่นาตรงโน้นที่นาของพ่อแม่ แม่แบ่งให้นาอยู่ที่นี้ก็ของแฟนพ่อแม่เขาแบ่งให้ ครอบครัวยุคนี้คิดว่าอยู่ในหมู่บ้านนี้อยู่ในช่วงฐานะปานกลาง ไม่ยากจน พอได้อยู่ได้กิน รายได้จากขายข้าวปีละประมาณ ปีละ 100000 บาท ถ้าเราได้ข้าวอย่างน้อย 100 ถุง ถุงละ 1000 บาท ก็ได้ 100000 บาท ทุกที่นาและทุกแปลง บางคนก็ไม่ได้น้ำท่วม ที่นาก็คิดว่าได้รายได้ประมาณสัก 70000-80000 ที่นาโน้นให้น้องชายทำอ้อย แล้วเจ้าของก็ทำยูคาครั้งหนึ่ง มีรายได้ปีหนึ่งประมาณให้เขาเช่าทำอ้อยได้ 10000 กว่าๆ ยูคายังไม่ทันที่จะขาย	-เปลี่ยนทัศนคติ -กัลลางทุน	
กลุ่มไม่อบรม ปฏิบัติบ้าง 11.นายจันทรา ชัยวิชา เกษตรกรบ้านลำโรง	อายุ 48 ปี อาชีพ เกษตรกร การศึกษา มัธยมศึกษา สถานะครอบครัว ลูก 2คน	-แนวใหม่ก็ไม่เชิงแนวเก่าก็ไม่เชิง ยังเคมีกับชีวภาพ ยังใช้หมุนเวียนกัน ถ้าเราทำนาที่ไม่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ นาเยอะแต่ทำไม่ไหว	-ที่เราไม่ตัดสินใจทำ คิดว่าไม่สะดวก ใช้ปุ๋ยเคมีแล้วพอมมาใช้ปุ๋ยชีวภาพการเจริญเติบโตจะช้า เพราะเราเคยใช้แล้วดินมันคงจะเสื่อมคุณภาพปุ๋ยชีวภาพในการลดรายจ่ายได้ ตรงกันข้ามผลผลิตจะต่ำลง นี้แหละค่ะคือปัญหา ถ้าใช้ปุ๋ยชีวภาพมีผลดีต่อสุขภาพ บางทีเราใช้ปุ๋ยเคมีบางทีมันก็มีศัตรูพืชเราก็ต้องใช้สารเคมี มีผลต่อสุขภาพเรา ถ้าไม่ใช้สารเคมี พวกแมลงก็ไม่ตาย คุณพ่อคุณแม่ที่ตัดสินใจยังใช้ปุ๋ยเคมี ประโยชน์การใช้สารเคมีมากกว่ามองในแง่ผลผลิต	แนวเคมีผสมแนวปราชญ์		-ทำนาอย่างเดิมมันก็ไม่พอใช้ ถ้าทำอย่างนี้เพิ่มเติมก็ดีกว่า ทำนาขายข้าวอย่างเดียว ตอนนี้ทำแบบนี้ไม่เป็นหนี้เป็นสินพอได้อยู่ได้กิน เป็นหนี้สินเฉพาะเรานำมาลงทุน ทำเสร็จขายของเสร็จก็ใช้หนี้ ถ้าต้องทำใช้ปุ๋ยชีวภาพทั้งหมดเลย ถ้าทำได้จะดีนะ มันไม่ได้ผลเท่าที่ควรนะ ใช้ประจำก็จะดี แนวใหม่ที่ไม่ว่าเพราะผลผลิต -การทำปุ๋ยชีวภาพเรียนรู้ ฟังมาจากวิทยุ บางทีเพื่อนบ้านก็แนะนำ ผมชอบฟังวิทยุรายการเกษตร มีวิธีทำปุ๋ยก็จำองขามา พวกหมอกกล้วย ปุ๋ยหวกกล้วย ปุ๋ยชีวภาพหวกกล้วยกรอบหมอกกล้วยก็ใช้ พวกมะกรูดมาสับละเอียดใส่กากน้ำตาล หมักไว้ 2 อาทิตย์ เกษตรผสมผสานเรียนรู้มาจากเกษตร	-เปลี่ยนทัศนคติ บ้าง -กัลลางทุนบ้าง -ผลผลิตเพิ่มขึ้น และรักษา สิ่งแวดล้อมบ้าง	

หมู่บ้าน ลำโรง	ประเด็น	ข้อมูลบุคคล	ปัญหาของเกษตรกร	เหตุผลในการคัดเลือก	กำหนดทางเลือก	การเลือก	ผลที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
						<p>ทฤษฎีใหม่ของพระเจ้าอยู่หัว ทำคิดบ้างถูกบ้าง</p> <p>-ถ้ามีโอกาสจะเข้าอบรม แต่ก่อนลูกสาวไปอบรมประจำ คุณพ่อก็ยังอยู่ที่บ้านมา 5-6 ปี มีแนวคิดก้ำกึ่งกันแนวใหม่แนวเก่า ตอนนี้ยังใช้นุ้ยเคมีอยู่ นุ้ยชีวภาพใช้ 2 อย่างผสมกัน ปลูกเสร็จก็ต้องนำมาปรับปรุแทน ไม่ใช่ขายอย่างเดียว</p> <p>-ทำไมไม่อบรมที่ศูนย์ฯ ไม่ค่อยมีเวลาเพราะทำงานอยู่แบบนี้ เมื่อก่อนพ่อเขาไปทำพอสังไม่แก่ เขาไปได้เขามีเวลา เพราะศูนย์ฯเขาจะอบรมอาทิตย์หนึ่งจะหยุดแค่วันเสาร์กับวันอาทิตย์ ก็ไม่มีเวลามาทำสวนของเรา ก็ไปไม่ได้</p>		
	<p>กลุ่มไม่อบรมและไม่ปฏิบัติ</p> <p>12.นางดุสิตี ทุดปอ เกษตรกรบ้านลำโรง</p>	<p>อายุ 48 ปี อาชีพ เกษตรกร และค้าขาย การศึกษา ป.4 สถานะครอบครัว ลูก 2 คน</p>	<p>-ไม่มีคิดว่าพอลง พอลงใช้นุ้ยเคมี เพราะใช้แล้วข้าวสวยดีเติบโตเร็ว นุ้ยเคมีที่ใช้นุ้ยทำอยู่ 9ไร่ นุ้ยชีวภาพ เคยใช้แล้วมันไม่ดีขึ้น เพราะว่าเราใช้นุ้ยเคมีมาตลอด มุ่งจะต้องการผลผลิตมาก</p>	<p>-นุ้ยเคมีถ้าหยุดใส่หน้าข้าวมันก็จะมึนค้ำชูพืช ต้องใช้สารเคมีพ่น ทุกปีไม่ได้ฆ่าแต่ปีนี้ฆ่า ปีนี้ 3 ครั้งแล้วลดยา ชุดละ 700-800 บาท</p>	<p>แนวเดิม</p>	<p>-ไม่ขุดสระ ไม่ทำเกษตรผสมผสาน ที่นายน้อยก็เลยไม่ขุดแฟนเขาซื้อเก็ชพุดต่างๆ แฟนไม่อยากจะลำบาก</p> <p>-ปัจจุบันทำอย่างเดียว ไม่มีปลูกผักสวนครัว ปลูกถั่วปลูกผัก พอลูกกิน ก็ถือว่าทำผักสวนครัว</p> <p>-เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงคิดว่าเข้าใจเป็นประโยชน์ ก็อยากเอาเข้ามาทำที่บ้าน ก็ปลูกเหมือนที่นายจันทร์ที่ปลูกผัก ปลูกต้นไม้ ถ้าน้ำไม่ท่วมก็ได้อยู่ 9 ไร่ ก็ได้ 40000 บาท แล้วก็เก็บไว้กินด้วย ค่าปุ๋ยก็ไม่ใช่น้อย แต่ค้าขายนี้ก็ไม่มีการพอละ</p> <p>-ถ้ามีเวลาวางจะเข้าอบรม อยากเข้าไปดูว่าอบรม ทำนุ้ยชีวภาพสนใจ เกษตรผสมผสานก็สนใจ ส่วนหนึ่งค้าขายด้วยมีส่วนที่ไม่ค่อยได้ไป ปกติค้าขายนี้สามช่วยค้าด้วย ยังส่งลูกเรียนได้ เป็นหนี้ประมาณ 20000 บาท</p>	<p>-ไม่ปรับเปลี่ยนทัศนคติ</p>	<p>-ไม่ปรับเปลี่ยนทัศนคติ</p>

สรุป การเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการฝึกอบรมของศูนย์ในการปฏิบัติ / ไม่ปฏิบัติตาม แนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของบ้านใหม่โนนรังดังนี้

1. การปฏิบัติตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
  - ผู้เข้าอบรม มีเหตุผลในการเลือกปฏิบัติคือ สนใจปฏิบัติเพราะเนื่องจากคัน ไม่มีน้ำน้อยมาก เมื่อปลูกแล้วป้ามันอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งอาหารมาก สัตว์ก็เริ่มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ฝนตกตามฤดูกาลและศูนย์ฯ อบรมให้ความรู้มาก อาทิวชิพะพะพันธุ์ไม้ ผมต้องการขยายเครือข่ายความรู้ต่างๆ เรื่องนี้ให้มากขึ้น (นายเพียร หล้าแหล่ง เป็นเกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง)
  - ผู้ไม่เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกปฏิบัติคือ เราพอจะรู้วิธีการว่าการทำงานเกษตรแนวใหม่นั้นควรทำอย่างไรบ้าง โดยมีพื้นฐานจากตายายของเราที่เคยทำมาแต่ก่อนแล้ว และเราเป็นคนขยันทำมาหากิน จะไม่ต้องซื้อเขากินทำให้มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น (นางบัวผัน เทพวงส์ เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง)
2. การไม่ปฏิบัติตามแนวของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
  - ผู้เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกไม่ปฏิบัติคือ แม่สนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่า เพราะคิดว่าใช้ปุ๋ยชีวภาพอาจทำให้ผลผลิตน้อย และเป็นหนี้มาก ไม่มีเงินลงทุน (นางจิต โภธิธรรม เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง)
  - ผู้ไม่เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกไม่ปฏิบัติคือ การทำนาแนวเดิม เนื่องจากขาดแหล่งน้ำในหน้าแล้ง (นายสุพันธ์ มานไรสง เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง)

สรุป การเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการฝึกอบรมของศูนย์ในการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติ ตามแนวปรัชญาชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของบ้านวังทองพัฒนาดังนี้

1. การปฏิบัติตามแนวปรัชญาชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

- ผู้เข้าอบรม มีเหตุผลในการเลือกปฏิบัติคือ ประหยัดไปมาก โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพไม่ได้ใช้เคมีเลย มีเศษใบไม้ เศษอาหาร เอามาหมัก ถ้าใช้ปุ๋ยเคมีมันก็จะมีความจำเป็นมากนี้ก็ประหยัดไปมาก, ช่วยเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชทำให้งามและไม่ต้องซื้อยากกินผักก็ลงไปเก็บที่สวน (นางบัวริน เปี่ยมโรสง เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา)
- ผู้ไม่เข้าอบรมมีเหตุผลในการตัดสินใจปฏิบัติคือ ทฤษฎีใหม่จะไม่ใช้ปุ๋ยเคมี เกิดโรคระบาดได้รับการยืนยันจากเกษตรอำเภอสาเหตุมาจากการใช้ปุ๋ยเคมี ลดเคมีไม่ได้ ก็แฟน ใช้ปุ๋ยหมักทำให้ผักงาม ลดต้นทุน ใช้ปุ๋ยชีวภาพทำให้เพาะปลูกงาม, ได้รับแนวคิดจากนายทวีป และผู้ใหญ่บัวผัน สามไม่ชอบปุ๋ยหมักบอกว่าพืชเจริญเติบโตช้า (นางสุวรรณ ธรรมนาม เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา)
- ผู้เข้าอบรมมีเหตุผลในการตัดสินใจปฏิบัติบ้างคือ อบรมมาทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพใส่ หอยเชอรี่ประหยัดเงิน (นายธงชัย ขงเครือ เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา)

2. การไม่ปฏิบัติตามแนวของปรัชญาชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

- ผู้ไม่เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกไม่ปฏิบัติคือ ของเดิมยังไม่ทิ้ง เอาเฉพาะที่เราเคยทำ แต่เคมีเอาให้ลดลง ของเดิมตรงไหนดีเราก็คงไว้ ตรงไหนไม่ดีเราก็ลด คิดว่าเลือกที่จะทำแนวใหม่ หากเข้าอบรมแล้วจะมีความรู้ของใหม่ๆ เราจะเอามาปรับปรุง ต้องการจะทำปุ๋ยชีวภาพ เพราะเราจะได้ลดต้นทุนสารเคมีลงไป ู้ดินมันเสีย แต่เราต้องพึ่งอยู่ (นายประการ เจริญโชติเมธาวัฒน์ เกษตรกรบ้านวังทอง)

สรุป การเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการฝึกอบรมของศูนย์ในการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของบ้านลำโรงดังนี้

1. การปฏิบัติตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
  - ผู้เข้าอบรม มีเหตุผลในการเลือกปฏิบัติคือ ที่นาเป็นนาใหม่ได้แค่ 30 กว่าปี ปลูกอะไรก็ได้ผลผลิตดี ถ้าการใช้ปุ๋ยเคมีนาน ๆ มันอาจจะทำให้ดินแข็ง บางคนใช้สารเคมีฉีดนาข้าว แต่ไม่เคยฉีดเลย (นายจันทร์ ทุดปอ เกษตรกรบ้านลำโรง)
2. การไม่ปฏิบัติตามแนวของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
  - ผู้เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกไม่ปฏิบัติคือ ใช้ปุ๋ยเคมีไม่มีปัญหา ทำเกษตรมีรายได้ฐานะปานกลางไม่ถึงกับจนและสุขภาพไม่ดี ไม่ค่อยแข็งแรง (นางหวัน สิ่งสูงเนิน เกษตรกรบ้านลำโรง)
  - ผู้ไม่เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกไม่ปฏิบัติคือ ใช้ปุ๋ยเคมี หากหยุดใส่หน้าข้าวก็จะมีศัตรูพืช ต้องใช้สารเคมีพ่น (นางดุสิต ทุดปอ เกษตรกรบ้านลำโรง)
  - ผู้ไม่เข้าอบรมมีเหตุผลในการเลือกปฏิบัติคือ ไม่ตัดสินใจปฏิบัติ คิดว่าไม่สะดวก ใช้ปุ๋ยเคมีแล้ว พอมาใช้ปุ๋ยชีวภาพการเจริญเติบโตจะช้า ปุ๋ยชีวภาพช่วยลดรายจ่ายได้ตรงกันข้ามผลผลิตจะต่ำลง ถ้าใช้ปุ๋ยชีวภาพมีผลดีต่อสุขภาพ บางที่ใช้ปุ๋ยเคมีก็มีศัตรูพืชต้องใช้สารเคมี ทำให้ผลต่อสุขภาพเรา ถ้าไม่ใช้สารเคมี พวกแมลงก็ไม่ตาย (นายจันทร์ ชาติวิชา เกษตรกรบ้านลำโรง)

สรุป การเลือกของเกษตรกรเกี่ยวกับการฝึกอบรมของศูนย์ในการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมเป็นไปตามทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล ตามความพอใจหรือตามชอบ เลือกปฏิบัติฯ มีเหตุผลเกี่ยวกับ ประหยัด รักษาสุขภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม

จากการศึกษารูปแบบของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมโดยมีหลักศูนย์เป็นมาตรฐานหลักสูตรเดียวใช้กับเกษตรกรทั่วไปทุกกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ซึ่งเกษตรกรไม่ได้มีส่วนร่วมในการเสนอหลักสูตร ผู้วิจัยจึงสรุปว่าหลักสูตรไม่เหมาะสมกับเกษตรกรทุกกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเกษตรกรแต่ละคนก็มาจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านที่แตกต่างกัน บางพื้นที่อาจมีสภาพปัญหาหลากหลายเช่น หมู่บ้านลำโรงพื้นที่ส่วนใหญ่ประสบปัญหาน้ำมากในพื้นที่เกษตรกรรม บ้านวังทองพัฒนาประสบปัญหาพื้นที่เป็นดอน แห้งแล้งมาก มีน้ำน้อย ส่วนบ้านใหม่โนนรังสภาพพื้นที่อาจเป็นดอน มีน้ำน้อย แต่อยู่ใกล้ศูนย์ ผู้วิจัยจึงคิดว่าการพัฒนารูปแบบควรให้

เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านมีสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขย่อมแตกต่างกันด้วย การพัฒนารูปแบบของศูนย์จึงควรให้เหมาะกับเกษตรกรของแต่ละหมู่บ้าน โดยคำนึงถึงตัวชี้วัดความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้ ราษฎรชาวบ้านเกี่ยวกับการบริหารศูนย์ (มีคณะกรรมการศูนย์ สถานที่บุคลากร อุปกรณ์ การประสานงาน) การเรียนรู้ (มีวิธีการที่หลากหลาย กระบวนการเรียนรู้ที่ดี กิจกรรมที่ทำกินหาใช้เอง) และผลสัมฤทธิ์ของเกษตรกร (ปรับเปลี่ยนทัศนคติ กล้าที่จะลงทุนทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและรักษาสิ่งแวดล้อม) ในการพัฒนารูปแบบผู้วิจัยคิดว่ามี 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่เน้นความยั่งยืน (sustainable) หมายถึง การทำการเกษตรที่อยู่ได้อย่างมั่นคงในระดับครอบครัว มีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้และสามารถจัดการกินการอยู่ได้อย่างพอเพียง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ดีกว่ารูปแบบที่ 1 และ 2 รูปแบบนี้เหมาะสมกับหมู่บ้านใหม่ในรังส่วนใหญ่มีหนี้สินน้อยกว่าบ้านวังทองพัฒนา เป็นหมู่บ้านที่สภาพพื้นที่เป็นดอน แต่ใกล้กับศูนย์และราษฎรชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบที่เน้นความพอเพียง (sufficient) หมายถึง อยู่พอดี กินพอดีไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป มีความสุขตามอัตภาพ ซึ่งรูปแบบนี้จะดีกว่ารูปแบบที่ 1 ซึ่งรูปแบบนี้ถือว่าเกษตรกรอยู่รอด ส่วนใหญ่มีหนี้สินน้อยกว่าบ้านสำโรง รูปแบบนี้ควรเหมาะกับหมู่บ้านวังทองพัฒนา เป็นหมู่บ้านที่สภาพพื้นที่เป็นดอน มีน้ำน้อย ทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผลเท่าที่ควร

รูปแบบที่ 3. เป็นรูปแบบที่เน้นถึงความอยู่รอด (survive) หมายถึง รอดจากความทุกข์ยาก อันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะส่วนใหญ่มีหนี้สินมาก ทำให้ไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มนี้จะมีปัญหามากในการทำการเกษตรด้วย ดังเช่นหมู่บ้านสำโรง เป็นหมู่บ้านที่สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ประสบปัญหาน้ำมากในพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้การทำเกษตรกรรมไม่ได้ผลผลิตที่ดี ควรเน้นเพื่อความอยู่รอดในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สร้างหลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ราษฎรชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

จากการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมของศูนย์ซึ่งเน้นให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกระบวนการฝึกอบรม การพัฒนารูปแบบของศูนย์ ก่อนการฝึกอบรม โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรซึ่งจะทำให้หลักสูตรสนองต่อความต้องการและความจำเป็นของเกษตรกรอย่างแท้จริง

ในการจัดทำหลักสูตรมีแนวทางในการจัดทำโดยจากการได้ศึกษาแนวทางการจัดทำหลักสูตรของผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ มีประเด็นในการจัดทำหลักสูตรดังนี้

1. การสำรวจความต้องการของเกษตรกร
2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการฝึกอบรม
3. กำหนดหัวข้อและเนื้อหาการฝึกอบรม
4. วิธีการฝึกอบรม
5. ระยะเวลาการฝึกอบรม
6. การติดตามและประเมินผล

หลักสูตรที่จัดทำขึ้นก็ต้องให้เหมาะสมกับเกษตรกร วิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความพึงพอใจต่อเกษตรกร จะมีผลทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของเกษตรกร ได้แก่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ กล้าที่จะลงทุนทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีผลผลิตเพิ่มขึ้นและรักษาสิ่งแวดล้อม จึงควรมีหลักสูตรที่จัดทำขึ้น 3 หลักสูตรสำหรับ 3 หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านสำโรงโดยเน้นความยั่งยืน ความพอเพียงและความอยู่รอด (เสรี พงศ์พิศ. 2550 : 53-59) ดังนี้

- บ้านใหม่โนนรัง หลักสูตรจะเน้นให้เกิดความยั่งยืน
- บ้านวังทองพัฒนา หลักสูตรจะเน้นความพอเพียง
- บ้านสำโรง หลักสูตรจะเน้นความอยู่รอด

ตารางที่ 44 หลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม

ประเด็น การจัดทำ หลักสูตร	หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
1. ความต้องการของเกษตรกร	<ul style="list-style-type: none"> - ฟังตนเองได้ใน อาชีพเกษตรกร อย่างยั่งยืน - แหล่งน้ำเพื่อการ เพาะปลูกตลอดปี (พื้นที่มีน้ำน้อย) - กระทบเกษตรกรฯ สนับสนุน งบประมาณ แก่เกษตรกรเข้าอบรม - สอบถามความ ต้องการของเกษตรกร ก่อนการฝึกอบรม - ต้องการได้รับ ข่าวสารจากศูนย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลิตอาหารบริโภค ในครัวเรือนตลอดปี - แหล่งน้ำเพื่อการ เพาะปลูกตลอดปี (พื้นที่มีน้ำน้อย) - กระทบเกษตรกรฯ สนับสนุน งบประมาณ มากแก่ เกษตรกรเข้าอบรม - สอบถามความ ต้องการของเกษตรกร ก่อนการฝึกอบรม - ต้องการได้รับ ข่าวสารจากศูนย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - อยู่รอดในอาชีพ เกษตรกร - จัดการแหล่งน้ำเพื่อ การเพาะปลูก (พื้นที่มีน้ำมาก) - กระทบเกษตรกรฯ สนับสนุน งบประมาณ มากแก่ เกษตรกรเข้าอบรม - สอบถามความ ต้องการของเกษตรกร ก่อนการฝึกอบรม - ต้องการได้รับ ข่าวสารจากศูนย์
2. จุดมุ่งหมายการฝึกอบรม	<ul style="list-style-type: none"> - ความยั่งยืน (ฟังตนเองได้) 	<ul style="list-style-type: none"> - ความพอเพียง (ผลิตอาหารบริโภค ในครัวเรือนตลอดปี) 	<ul style="list-style-type: none"> - ความอยู่รอด (ลดรายจ่าย,เพิ่ม รายได้, ลดหนี้สิน)

ตารางที่ 44 หลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม (ต่อ)

ประเด็น การจัดทำ หลักสูตร	หมู่บ้าน บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
3. หัวข้อและเนื้อหาวิชา	<ul style="list-style-type: none"> -ปรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความยั่งยืน - การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 - การทำเกษตรผสมผสาน - เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำน้อย -ปลูกข้าวพันธุ์ดี - การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ - การทำบัญชีครัวเรือน - เก็บออม 	<ul style="list-style-type: none"> -ปรับวิถีคิดและให้คุณค่าด้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความพอเพียง ลดรายจ่าย - การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ให้เหมาะกับสภาพพื้นที่น้ำน้อย - การทำเกษตรผสมผสาน - เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำน้อย -ปลูกข้าวไร่ - การทำปุ๋ยหมักชีวภาพชีวภาพเพื่อลดค่าใช้จ่าย - การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย - เพิ่มรายได้และลดหนี้สิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับวิถีคิดและให้คุณค่าด้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความอยู่รอด ลดหนี้สิน - การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1. ให้เหมาะกับสภาพพื้นที่น้ำมาก - การทำเกษตรผสมผสาน - เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำมาก -ปลูกข้าวลอยน้ำ - การทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อลดค่าใช้จ่าย - การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดหนี้สิน - ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

ตารางที่ 44 หลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม (ต่อ)

ประเด็น การจัดทำ หลักสูตร	หมู่บ้าน	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
3. หัวข้อและเนื้อหาวิชา (ต่อ)	การงดใช้สารเคมีขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ (การทำน้ำมันไบโอ ดีเซล การเผาถ่านด้วย ถังน้ำมัน การอัดอัฐิดินซีเมนต์ อบรมตาม สมัครใจ)	การงดใช้สารเคมีขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ (การทำน้ำมันไบโอ ดีเซล การเผาถ่านด้วย ถังน้ำมัน การอัดอัฐิ ดินซีเมนต์ ไม่อบรม)	การลดใช้สารเคมี ขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ (การทำน้ำมันไบโอ ดีเซล การเผาถ่านด้วย ถังน้ำมัน การอัดอัฐิ ดินซีเมนต์ ไม่อบรม)	
4. วิธีการฝึกอบรม	- วิทยากรปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย - ดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย - ฝึกปฏิบัติต่างๆ - เอกสารประกอบการฝึกอบรม	- วิทยากรปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย - ดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย - ฝึกปฏิบัติต่างๆ - เอกสารประกอบการฝึกอบรม	- วิทยากรปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำมาก - ดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำมาก - ฝึกปฏิบัติต่างๆ - เอกสารประกอบการฝึกอบรม	
5. ระยะเวลาการฝึกอบรม	5 วัน 4 คืน	5 วัน 4 คืน	5 วัน 4 คืน	
6. การติดตามประเมินผล	- สนับสนุนอุปกรณ์ - สนับสนุนพันธุ์พืช - ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติต่างๆ (20% ของผู้ผ่านการอบรม)	- สนับสนุนอุปกรณ์ - สนับสนุนพันธุ์พืช - ติดตามผล แนะนำการ ปฏิบัติต่างๆ (40% ของผู้ผ่านการอบรม)	- สนับสนุนอุปกรณ์ - สนับสนุนพันธุ์ - ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติต่างๆ (40% ของผู้ผ่านการอบรม)	

บ้านใหม่โนนรัง เป็นหมู่บ้านเกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวทางมากที่สุด

1. ความต้องการของเกษตรกร

- ฟังตนเองได้ในอาชีพเกษตรกรอย่างยั่งยืน อย่างต่อเนื่อง
- แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี เนื่องจากบางครัวเรือนยังไม่มีการขุดสระ
- กระทรวงเกษตรฯ สนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม
- สอบถามความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม
- ต้องการได้รับข่าวสารจากศูนย์

2. จุดมุ่งหมายการฝึกอบรม

- ความยั่งยืน (ฟังตนเองได้) สามารถมีอิสระในการอาชีพเกษตรกรในการผลิต

3. หัวข้อและเนื้อหาวิชา (ตามแนวของศูนย์)

- ปรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความยั่งยืน
- การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1
- การทำเกษตรผสมผสาน
- เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำน้อย การปรับปรุงบำรุงดิน
- การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ
- การทำบัญชีครัวเรือน
- การงดใช้สารเคมี ขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

(การทำน้ำมันไบโอดีเซล การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน การอัดอิฐดินซีเมนต์ ตามสมัครใจ

4. วิธีการฝึกอบรม

- วิทยากรปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย (วิทยากรของศูนย์)
- คู่มือแปลงของปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย
- ฝึกปฏิบัติต่างๆ
- เอกสารประกอบการฝึกอบรม

5. ระยะเวลาการฝึกอบรม

- 5 วัน 4 คืน

6. การติดตามประเมินผล

- สนับสนุนอุปกรณ์
- สนับสนุนพันธุ์พืช / สัตว์
- ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติต่างๆ (20% ของผู้ผ่านการอบรม)

บ้านวังทองพัฒนา เป็นหมู่บ้านเกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวทางได้บ้าง

1. ความต้องการของเกษตรกร

- ผลิตอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี เหลือจากการบริโภคจึงขาย
- แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ครัวเรือนต่าง ๆ ต้องการมาก
- กระทรวงเกษตรฯ สนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม
- สอบถามความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม
- ต้องการได้รับข่าวสารจากศูนย์

2. จุดมุ่งหมายการฝึกอบรม

- ความพอเพียง(ผลิตอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี) เนื่องจากการผลิตยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

3. หัวข้อและเนื้อหาวิชา

- ปรับวิธีคิดและการให้คุณค่าเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความพอเพียง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ผลิตเพื่อบริโภค เหลือขาย
- การทำเกษตรผสมผสาน ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หลายชนิด
- เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำน้อย การปรับปรุงบำรุงดิน
- คัดพันธุ์พืชในการเพาะปลูก
- การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ลดต้นทุนการผลิต
- การทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- การงดใช้สารเคมีเพื่อลดค่าใช้จ่าย ขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ได้

(การทำน้ำมัน ไบโอดีเซล การเผาถ่านด้วยถ่าน้ำมัน การอัดอิฐดินซีเมนต์ ไม่อบรม)

4. วิธีการฝึกอบรม

- วิทยากรปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย
- คู่มือแปลงของปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำน้อย
- ฝึกปฏิบัติต่างๆ ตามเกษตรในพื้นที่น้ำน้อย
- เอกสารประกอบการฝึกอบรม ทุกวิชา เข้าใจง่าย ภาพประกอบ

5. ระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน

6. การติดตามประเมินผล

- สนับสนุนอุปกรณ์ สนับสนุนพันธุ์พืช / สัตว์
- ติดตามผล แนะนำการปฏิบัติต่างๆมากขึ้น (40% ของผู้ผ่านการอบรม)

บ้านลำโรง เป็นหมู่บ้านเกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวทางฯได้น้อยมาก

1. ความต้องการของเกษตรกร

- อยู่รอดในอาชีพเกษตรกรรม สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปได้
- จัดการแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี จัดการพื้นที่เกษตรที่มีน้ำมากได้ ทำคั้นน้ำให้สูงขึ้น โดยหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นสนับสนุน
- กระทรวงเกษตรฯสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้าอบรม
- สอบถามความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม
- ต้องการได้รับข่าวสารจากศูนย์ โดยแจ้งข่าวสารต่างๆเกี่ยวกับการฝึกอบรม

2. จุดมุ่งหมายการฝึกอบรม

- อยู่รอดในอาชีพเกษตรกรรม มีหนี้สินมาก (ลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, ลดหนี้สิน)

3. หัวข้อและเนื้อหาวิชา

- ปรับกระบวนทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความอยู่รอด ให้เข้าใจ เห็นความสำคัญ
- การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 โดยผลิตบริโภครวมตลอดปี ขยายเพิ่มรายได้
- การทำเกษตรผสมผสาน เช่น ปลูกข้าวลอยน้ำ เลี้ยงปลา เป็นต้น
- เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำมาก ปลูกพืชชอบน้ำ เช่น ปลูกเผือกน้ำ ผักกระเฉดลอยน้ำ เป็นต้น
- การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนการเกษตร
- การทำบัญชีครัวเรือน ให้ความสำคัญมากขึ้น เพื่อลดหนี้สิน ลดรายจ่าย เป็นการเพิ่มรายได้
- การงดใช้สารเคมีเพื่อลดค่าใช้จ่าย ขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

(การทำน้ำมันไบโอดีเซล การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน การอัดอิฐดินซีเมนต์ ไม่อบรม)

4. วิธีการฝึกอบรม

- วิทยากรปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำมาก
- คู่มือแปลงของปราชญ์ชาวบ้านสำหรับพื้นที่น้ำมาก
- ฝึกปฏิบัติต่างๆ เกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำมาก
- เอกสารประกอบการฝึกอบรม ทุกวิชา เข้าใจง่าย ภาพประกอบ

5. ระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน

6. การติดตามประเมินผล สนับสนุนอุปกรณ์, สนับสนุนพันธุ์พืช/สัตว์, ติดตามผล

แนะนำการปฏิบัติโดยให้เกษตรกรผ่านการอบรมมีสัมฤทธิ์ผลร่วม (40% ของผู้ผ่านการอบรม)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา” ในครั้งนี้ได้นำเสนอตามข้อมูลต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัย
2. การสรุปผลการวิจัย
3. การอภิปรายผลการวิจัย
4. ข้อเสนอแนะการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
3. เพื่อพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลทั้ง 2 แบบจากแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แนวการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แล้วนำผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทั้งสองวิธีมาวิเคราะห์ (Analysis) หรือสังเคราะห์ (Synthesis) ในภายหลัง ทำให้ได้ข้อมูลจากวิธีการวิจัยทั้งสองประเภทซึ่งผู้วิจัยนำมาเสริมกันในช่วงตอนของการประมวลผล เพื่อให้ผลการวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามขั้นตอนดำเนินการวิจัย และการวิเคราะห์หารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ให้สอดคล้องกับปัญหาการฝึกอบรมของศูนย์ฯ และกำหนดเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในการ

ฝึกอบรมของศูนย์ต่อไป ตลอดจนการพัฒนา รูปแบบการฝึกอบรมของศูนย์ที่เหมาะสม การเก็บข้อมูลภาคสนามที่ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านบ้านโนนรัง-นุรพา และจากเกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Research) ให้ปราชญ์ชาวบ้านและเกษตรกรมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาความต้องการของศูนย์การเรียนรู้ และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางการจัดการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้กับผู้มาเข้ารับการอบรม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชน (Transformation Learning Research)

สรุปผลการวิจัย

1 รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร

ศูนย์การเรียนรู้ฯ	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
1. รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม	เป็นหมู่บ้านที่ปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมมากที่สุด	เป็นหมู่บ้านที่ปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมระดับปานกลาง	เป็นหมู่บ้านที่ปฏิบัติตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมระดับน้อยที่สุด
	<u>ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร</u> ระดับสูงสุด - ต้องการพึ่งตนเองได้ด้านอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา - แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกเพื่อผลิตอาหารไว้บริโภคตลอดปี	<u>ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร</u> ระดับสูงสุด - แหล่งน้ำเพื่อเพาะปลูกตลอดปี รองลงมา - ต้องการผลิตอาหารไว้บริโภคตลอดปี	<u>ความต้องการทั่วไปของเกษตรกร</u> ระดับสูงสุด - ต้องการพึ่งตนเองได้ด้านอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา - แหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ต้องการเกษตรผสมผสานผลิตอาหารไว้บริโภคตลอดปี

1 รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร (ต่อ)

ศูนย์การเรียนรู้ฯ	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านสำโรง
	<p><u>ความต้องการของ</u> <u>เกษตรกรก่อนการฝึก</u> <u>อบรม</u> ระดับสูงสุด - ศูนย์ฯ ต้องการร่วมมือกับอบต. รองลงมา - ร่วมกับ หน่วยงานราชการของ กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ในการ สนับสนุน ทรัพยากรแก่เกษตรกรที่ เข้ารับการอบรมและ ต้องการให้ศูนย์ติดต่อ สอบถามความต้องการ ในการเข้ารับการอบรม <u>ความต้องการของ</u> <u>เกษตรกรระหว่างการ</u> <u>ฝึกอบรม</u> ระดับสูงสุด - ต้องการ อบรมหลักสูตรเกษตร ผสมผสาน ปลูกข้าว พืช ไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ ใช้สอย รองลงมา - การปรับปรุง บำรุงดิน ทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมี</p>	<p><u>ความต้องการของ</u> <u>เกษตรกรก่อนการฝึก</u> <u>อบรม</u> ระดับสูงสุด - ศูนย์ฯ ต้องการร่วมมือกับอบต. รองลงมา - ร่วมกับ หน่วยงานราชการของ กระทรวงเกษตร และ สหกรณ์สนับสนุน ทรัพยากรแก่เกษตรกรที่ เข้ารับการอบรม และ ต้องการให้ศูนย์ติดต่อ สอบถามความต้องการ ในการเข้ารับการอบรม <u>ความต้องการของ</u> <u>เกษตรกรระหว่างการ</u> <u>ฝึกอบรม</u> ระดับสูงสุด - การปรับ ปรุงบำรุงดิน รองลงมา - ให้มีอาหาร เช้า กลางวัน เย็นและ อาหารว่างที่เหมาะสม เอกสารความรู้ประกอบ การอบรม แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง ให้มี การอบรมหลักสูตร</p>	<p><u>ความต้องการของ</u> <u>เกษตรกรก่อนการฝึก</u> <u>อบรม</u> ระดับสูงสุด - ศูนย์ฯร่วม มือกับหน่วยงานราชการ ของกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ในการ สนับสนุนงบประมาณ แก่เกษตรกร รองลงมา - ได้รับการ ติดต่อสอบถามความ ต้องการจากศูนย์ฯและ ให้ศูนย์ร่วมมือกับ อบต. ให้การสนับสนุน ทรัพยากรแก่เกษตรกรที่ เข้ารับการอบรม <u>ความต้องการของ</u> <u>เกษตรกรระหว่างการ</u> <u>ฝึกอบรม</u> ระดับสูงสุด - ต้องการ อบรมหลักสูตรเกษตร ผสมผสาน ปลูกข้าว พืช ไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ ใช้สอยรองลงมา - ต้องการปรับ เปลี่ยน แนวคิดหลักทฤษฎี เศรษฐกิจพอเพียง ต้อง</p>

1 รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร (ต่อ)

ศูนย์การเรียนรู้ฯ	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
	<p>การขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เอกสารอบรม ศึกษาดูงาน ต้องการคณะกรรมการศูนย์ฯที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่แก้ไขปัญหาพื้นที่น้ำมาก การจัดทำบัญชีครัวเรือน</p> <p><u>ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม</u></p> <p>ระดับสูงสุด – ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยราชการ อบต. เอกชน มูลนิธิระดับรองลงมา – ได้รับการจากหน่วยราชการด้านพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์ และต้องการให้หน่วยราชการมาติดตามผลและให้คำแนะนำในการปฏิบัติ</p>	<p>เกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ไม้ใช้สอย ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การงดใช้สารเคมี ต้องการคณะกรรมการศูนย์ฯที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p>ศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน ต้องการวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านด้านการขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ต้องการทำเกษตรสำหรับพื้นที่น้ำน้อยระยะเวลาการอบรม 5 วัน 4 คืน</p> <p><u>ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม</u></p> <p>ระดับสูงสุด -ต้องการให้หน่วยราชการติดตามผลและให้คำแนะนำในการปฏิบัติ</p>	<p>การคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ที่เป็นปราชญ์ ชาว บ้าน ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆและแจกอุปกรณ์การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรม เอกสารความรู้ ประกอบการอบรม จัดให้มีการฝึกปฏิบัติตามเนื้อหาที่อบรม ศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำมาก และน้ำน้อยจากวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p>การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมี การขยายพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ การจัดทำบัญชีครัวเรือน ระยะเวลาการอบรม 5 วัน 4 คืน</p>

1 รูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมตามความต้องการของเกษตรกร (ต่อ)

ศูนย์การเรียนรู้ฯ	บ้านใหม่โนนรัง	บ้านวังทองพัฒนา	บ้านลำโรง
		ระดับรองลงมา - ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จากหน่วยราชการ อบต. เอกชน มูลนิธิ	ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรม ระดับสูงสุด - การติดตามผลให้คำแนะนำในการปฏิบัติ ระดับรองลงมา - ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จากหน่วยราชการ อบต. เอกชน มูลนิธิ

2. ปัญหาและแนวทางแก้ไขในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ปัญหาในการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

2.1 สภาพความแตกต่างกันของพื้นที่

บ้านใหม่โนนรัง - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับลูกคลื่น อยู่ใกล้ลำน้ำมาศ

บ้านวังทองพัฒนา - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน อยู่ห่างจากศูนย์ฯ 6 กิโลเมตร ฤดูร้อนแห้งแล้งขาดน้ำเพาะปลูกไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

บ้านลำโรง - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มดินร่วนปนทราย อยู่ห่างจากศูนย์ฯ 2 กิโลเมตร มีลำน้ำมาศไหลผ่านพื้นที่เกษตร เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมสูงประมาณ 1-2 เมตร ทำให้ผลผลิตพืชไร่นาได้รับความเสียหาย เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาในลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายปี

2.2 ความต้องการของเกษตรกร

พบว่า เกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา บ้านลำโรง ได้ให้ความสำคัญและคาดหวังที่จะได้รับความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการ

ทำเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นอันดับแรก แต่จากสภาพความแตกต่างทางสภาพพื้นที่ของศูนย์ฝึกรวมๆ กับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าอบรม ซึ่งเกษตรกรอาจต้องประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านของตน

2.3 การจัดทำหลักสูตรฝึกรวมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา

นายจันทร์ที ประทุมภา และคณะปราชญ์ชาวบ้าน ตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้ศึกษาค้นคว้าทดลองและจัดทำเป็นหลักสูตรมาตรฐานสำหรับเกษตรกรทั่วไป โดยเน้นเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 มีการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้านการสาธิตและให้ผู้เข้าอบรมลงมือปฏิบัติจริง การทำน้ำมันไบโอดีเซล การอัดอิฐดินซีเมนต์และการเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร แต่ผู้เข้าอบรมให้ความสนใจน้อยเนื่องจากขาดวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติ

2.4 การจัดหาวิทยากรฝึกรวม

คณะวิทยากรของศูนย์ฝึกรวมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของบ้านโนนรัง (หมู่ 6) บ้านบุรพา (หมู่ 15) และบ้านใหม่โนนรัง (หมู่ 18) โดยมี นายจันทร์ที ประทุมภา ประธานศูนย์ฯ เป็นผู้นำคณะวิทยากรปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งนี้ ไม่มีวิทยากรจากภายนอก ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกรวม 5 วัน 4 คืน เนื่องจากเป็นหลักสูตรมาตรฐานผู้เข้ารับการอบรมต้องนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านของตน

2.5 การติดตามผลหลังการฝึกรวม

ภายหลังเสร็จสิ้นการอบรม คณะวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้าน จะติดตามผลการฝึกรวมเพื่อทราบว่าผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้หรือไม่ หรือได้ผลมากน้อยเพียงใดเพื่อให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น และเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ อย่างไรก็ตามการติดตามผลสมาชิกผู้เข้าอบรมยังทำได้อย่างทั่วถึง สามารถติดตามผลได้เพียงร้อยละ 30 ของผู้เข้าอบรม ซึ่งนับได้ว่ายังมีการติดตามผลผู้ผ่านการอบรมค่อนข้างน้อย และอาจเป็นปัญหาสำหรับผู้เข้าอบรมในการปฏิบัติให้ได้ผลสำเร็จ

แนวทางแก้ไขในการฝึกรวมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

2.1 สภาพความแตกต่างกันของพื้นที่

บ้านใหม่โนนรัง - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับลูกคลื่น อยู่ใกล้ลำน้ำมาศ บ้านวังทองพัฒนา - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน ฤดูร้อนแห้งแล้งขาดน้ำ บ้านลำโรง - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มดินร่วนปนทราย มีลำน้ำมาศไหลผ่านพื้นที่เกษตร เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมสูง

แนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำ สำหรับพื้นที่น้ำน้อยขาดแคลนน้ำ ควรจุดสระเพื่อรองรับน้ำฝนไว้ใช้ได้ตลอดปี หากเพื่อนบ้านมีสระน้ำก็สามารถดึงน้ำกัน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไว้ปลูกผักพืชไร่นาน้ำแล้ง ส่วนพื้นที่ที่มีน้ำมาก เมื่อถึงเวลาน้ำลงในเดือนธันวาคม น้ำจะลดลงสามารถทำนาปรัง หรือหากทำไม่ได้ควรทำคันคูให้ใหญ่สูงขึ้นมาประมาณ 2 เมตร จากคันคูเดิมประมาณ 60 เซนติเมตร โดยทำการขุดให้ลึกให้ทำคันคูสำหรับเก็บน้ำเพียงอย่างเดียว ครั้นเมื่อถึงเวลาน้ำลงปล่อยให้แห้งไป ปลาจะเข้ามาในนาเป็นปลารวมชาติได้ปีละเป็นจำนวนมากซึ่งดีกว่าทำนา และเมื่อน้ำลดลงก็สามารถทำนาปรังได้

2.2 ความต้องการของเกษตรกรก่อนการฝึกอบรม

พบว่า ที่ผ่านมามีการสำรวจความต้องการของผู้เข้าอบรมจากเกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา บ้านสำโรง จึงควรมีการสำรวจความต้องการและความจำเป็นของผู้เข้าอบรมเพื่อช่วยให้จัดหลักสูตรการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับผู้เข้าอบรมมากยิ่งขึ้น ทำการสำรวจความต้องการของเกษตรกรโดยผ่านทางผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อทราบว่าคุณคใดต้องการหรือสนใจในเรื่องใด หรือหากมีการจัดฝึกอบรมในหลักสูตรนี้ใครที่สนใจเข้ารับการอบรมบ้าง จะทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านของความต้องการและความเหมาะสมกับเนื้อหาหลักสูตร

2.3 การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม

แนวทางการเพิ่มเติมเนื้อหาสาระเพิ่มเติมจากหลักสูตรมาตรฐานสำหรับเกษตรกรทั่วไป โดยเน้นเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ควรเพิ่มหัวข้อวิชาและเนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ได้แก่ การทำเกษตรในพื้นที่ที่มีน้ำมาก เช่น บ้านแพลงน้ำ สำหรับเวลาน้ำท่วม โดยบนแพจะมีบ้านไม้ไผ่ ห้องน้ำ และปลูกข้าวบนแพ ปลูกผักในกระบะ ปลูกผักน้ำ จับปลาเป็นอาหาร เป็นต้น การทำเกษตรในพื้นที่ที่มีน้ำน้อย โดยการศึกษาดูงานบ้านแพและแปลงสาธิตของปราชญ์ชาวบ้าน

2.4 การจัดหาวิทยากรฝึกอบรม

เนื่องจากเป็นหลักสูตรของศูนย์ฯ เป็นหลักสูตรมาตรฐานซึ่งคณะวิทยากรส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับพื้นที่น้ำท่วม น้ำแล้ง ดังนั้น ควรหาวิทยากรภายนอกที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่น้ำท่วม น้ำแล้ง ที่แก้ไขปัญหาได้สำเร็จมาถ่ายทอดความรู้ พร้อมทั้งจัดทัศนศึกษาดูงานจากพื้นที่จริงให้แก่ผู้เข้าอบรมได้เห็นจากสภาพที่แท้จริง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

2.5 การติดตามผลหลังการฝึกอบรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาการติดตามผลที่ไม่สามารถติดตามได้อย่างทั่วถึง อาจทำได้ โดยการไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ และมีของฝาก เช่น กล้าไม้ เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์ปลา นำมา แลกเปลี่ยนกันผู้ใดมีความรู้เรื่องใด ก็นำไปถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในกลุ่มสมาชิกผู้เข้าอบรมด้วยกัน ก็จะเป็นการพึ่งพาเกื้อกูลกันและเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. การพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม

การตัดสินใจเลือกของเกษตรกรในการพัฒนารูปแบบตามแนวทางของศูนย์การเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม พบว่า

บ้านใหม่โนนรัง - ผู้เข้าอบรมมีความสนใจปฏิบัติเรื่องการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างเนื่องจากหมู่บ้านมีต้นไม้ไม่ค่อยมีพื้นที่ป่าขาดความอุดมสมบูรณ์ การปลูกต้นไม้จะช่วยให้มี แหล่งอาหารมากพอเพียงไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปี เมื่อถึงฤดูฝนมีน้ำมากขึ้น จะทำให้สัตว์มาอาศัย และสามารถใช้เป็นอาหารได้ ซึ่งเกษตรกรได้รับความรู้อย่างมากจากวิทยากรปราชญ์ชาวบ้าน โดยเฉพาะในเรื่องการเพาะ พันธุ์กล้าไม้ และเกษตรกรต้องการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ความรู้ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

บ้านวังทองพัฒนา - ผู้เข้าอบรมมีความสนใจปฏิบัติเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมี มุ่งเน้นการประหยัดลดรายจ่ายการซื้อปุ๋ยเคมี เพราะวัสดุที่นำมาใช้ทำปุ๋ยหาได้ง่าย ได้แก่ เศษใบไม้ เศษอาหารนำมาหมักรวมกัน ช่วยในการปรับปรุงบำรุงดิน การเพาะปลูกพืช ให้ผลงาม ปลอดภัยในการบริโภคและเกษตรกรสามารถมีแหล่งอาหารไว้ในครัวเรือนได้ตลอดปี

บ้านลำโรง - ผู้เข้าอบรมมีความสนใจปฏิบัติเรื่องทำนาข้าวอินทรีย์ เนื่องจากเป็นที่นา ใหม่ทำการปลูกข้าวมาแล้วประมาณ 30 ปี เกษตรกรไม่เคยใช้สารเคมีในนาข้าว เพราะจะทำให้ ดินแข็งและผลผลิตข้าวที่ได้จะปนเปื้อนสารเคมี มีความสนใจทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิต ต่อไร่ได้มากขึ้น

บทสรุปการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้าน เกษตรกรรม : กรณี ศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ผู้วิจัยขอนำเสนอการ พัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

(ดูรายละเอียดตามตารางสรุป)

3.. การพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม

หมู่บ้านเป้าหมาย	รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม	เหตุผลในการเลือก
<p>บ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัด นครราชสีมา</p>	<p>รูปแบบการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน (Sustainable) - เป็นรูปแบบที่มี จุดมุ่งหมายให้เกษตรกรปรับเปลี่ยน ทัศนคติให้มาประกอบอาชีพ เกษตรกรรม การทำเกษตร ผสมผสานวิถีชีวิตเศรษฐกิจ พอเพียงตามแนวทางของศูนย์การ เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้าน เกษตรกรรม ให้เกษตรกรสามารถ พึ่งตนเองได้ในระดับครอบครัวมี อาหารบริโภคตลอดปี เพื่อลด รายจ่าย หากมีเหลือนำไปขายเพื่อ เพิ่มรายได้ ลดภาระหนี้สิน เป็น การพัฒนาอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ พันธุ์พืช ดิน น้ำ ป่า รักษา สิ่งแวดล้อมด้วยการใช้ปุ๋ยชีวภาพ แทนการใช้สารเคมี พืชที่ปลูกใช้น้ำ น้อย เช่น ตะเคียนทอง ยางนา แดง สัก พะยูง พะยอม แคน มะรุม ทุเรียน สะตอ ผักหวาน ฟาง แยม ไม้กล้วย ฟักข้าว มะค่า ดีควาย หวาย ฯลฯ</p>	<p>สภาพพื้นที่เป็นหมู่บ้านที่ ขาดแคลนน้ำ อยู่ใกล้กับ ศูนย์ฯ และปราชญ์ ชาวบ้านที่มีความพร้อม ให้ในการสนับสนุน ติดตามผลได้ง่าย</p>
<p>บ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูม อำเภอชุมพวง จังหวัด นครราชสีมา</p>	<p>รูปแบบการพัฒนาเพื่อความ พอเพียง (Sufficient) - เป็นรูปแบบ ที่มีจุดมุ่งหมายให้เกษตรกร ปรับเปลี่ยนทัศนคติในระดับการให้ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>สภาพพื้นที่เกษตรกรรม เป็นที่ดอนขาดแคลนน้ำ เพาะปลูกไม่ได้ผลดีเท่าที่ ควร อยู่ห่างจากศูนย์ฯ 6 กิโลเมตร</p>

3. การพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ประชาชนบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม (ต่อ)

หมู่บ้านเป้าหมาย	รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม	เหตุผลในการเลือก
บ้านวังทองพัฒนา หมู่ 12 ตำบลโนนตูม อำเภอชุมพวง จังหวัด นครราชสีมา	เน้นการปรับปรุงบำรุงดิน ด้วยการทำปุ๋ยชีวภาพ และจัดหาพันธุ์พืชที่ใช้น้ำน้อย แต่สามารถผลิตพืชที่เป็นอาหารได้ตลอดปี จัดหาพันธุ์สัตว์เพื่อเลี้ยงสำหรับเป็นอาหารภายในครอบครัวเนื่องจากผลผลิตอาจไม่มากพอในบางปี หากเหลือพอนำไปขายเพิ่มรายได้ พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็นพืชที่ปลูกใช้น้ำน้อย เช่น สั้กตะเคียนทอง ยางนา แดง พะยูง ฝาง แสม ไม้ พะยอม แคน มะรุยม ทุเรียน สะตอ ผักหวาน กัลยัย พัก ข้าว หวาย มะคำดีควาย หมี่เหม็น ฯลฯ	
บ้านลำโรง หมู่ 7 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัด นครราชสีมา	รูปแบบการพัฒนาเพื่อความอยู่รอด (Survive) – เป็นรูปแบบที่มีจุดมุ่งหมายปรับเปลี่ยนทัศนคติเกษตรกรที่มีความสามารถในการปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ ได้ในระดับน้อย เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม ในฤดูน้ำหลาก เกษตรกรต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยดูตัวอย่างของแนวคิดโลกหนองนาโมเดล ของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง การให้ความรู้แก่เกษตรกรในเบื้องต้นเกี่ยวกับ	สภาพพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มประสบภัยน้ำท่วม แนวคิดโลกหนองนาโมเดล ของดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึงจังหวัด ชลบุรี

3. การพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่เหมาะสม (ต่อ)

หมู่บ้านเป้าหมาย	รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม	เหตุผลในการเลือก
	แนวทางของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตร อาจต้องประสานกับศูนย์การเรียนรู้อื่นๆ ที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาแล้ว นำมาประยุกต์ใช้กับบ้านตำโรงต่อไป	แนวคิดของ”บ้านแพลายน้ำ” ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เรียนรู้การพึ่งตนเองของ “สัตยาไส” ของ ดร.อาจอง ชุมสาย (ดูรายละเอียดในข้อเสนอแนะ)

อภิปรายผล

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเน้นเรื่องการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น **ต้องสร้างพื้นฐาน** คือ ความพอกมี พอกิน พอใช้ ของประชาชน ส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการ และอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง**ความเจริญและฐานเศรษฐกิจ**ขั้นสูงโดยลำดับต่อไป

ผลจากการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการเรียนรู้และต้องการทำเกษตรผสมผสานตามแนว”ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเกษตรกรสามารถบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการจัดแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน มีการคำนวณ โดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี เกษตรกรรายย่อยต้องวางแผนตามทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง และทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม โดยต้องสร้าง**พื้นฐาน** คือ ความพอกมี พอกินพอใช้ ในเบื้องต้นก่อนจึงค่อยสร้าง**ความเจริญและฐานเศรษฐกิจ**ขั้นสูง

เกษตรผสมผสาน เป็นแนวคิดของการผสมผสานการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ควบคู่ไปกับการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนเป็นที่ตั้ง ซึ่งจะสามารถช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ และเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศได้อย่างยั่งยืน จากการศึกษาให้ชาวบ้านได้ตระหนัก และเห็นคุณค่าจากการได้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ที่ปลูก

“พออยู่” คือ การปลูกต้นไม้ที่ใช้น้ำน้อยและไม้เชิงเศรษฐกิจให้เป็นป่า ไม้กลุ่มนี้เป็นไม้อายุยาวนานซึ่งจะเน้นประโยชน์ในเนื้อไม้เพื่อสร้างบ้าน ทำเครื่องเรือน และถือได้ว่าเป็นการ

ออมทรัพย์เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคตต้นไม้กลุ่มนี้ เช่น ตะเคียนทอง ยางนา แดง สัก พะยูง พะยอม เป็นต้น

“พอกิน” คือ การปลูกต้นไม้ที่กินได้ รวมทั้งใช้เป็นยาสมุนไพร ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น แคนมะรุ่ม ทูเรียน สะตอ ผักหวาน ฟาง แสม่ กล้วย พักข้าว เป็นต้น

“พอใช้” คือ การปลูกต้นไม้ให้เป็นป่าไม้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน อาทิ ทำฟืน เผาถ่าน ทำงานหัตถกรรม หรือทำน้ำยาซักล้าง ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น มะค่าคิงคอง หวาย ไม้หมีเหม็น เป็นต้น

“พอร่มเย็น” คือ ประโยชน์ที่เกิดจากการปลูกป่า 3 อย่างที่กล่าวมาข้างต้น จะนำมาซึ่งความ “พอร่มเย็น” เป็นการช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศดินและน้ำ ให้กลับอุดมสมบูรณ์ร่มรื่นและลำธารขึ้นมา

ดงพืชมรดกฉบับที่ 9 ขึ้นสู่ความพอเพียง ที่ผู้นำไปปฏิบัติควรทำตามขั้นตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางแนวทางไว้อย่างชัดเจน ขอเพียงผู้ปฏิบัติมุ่งมั่นไปดำเนินการ ดังนี้ (สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2552 , ออนไลน์)

สรุปฉบับที่ 9 ขึ้นสู่ความพอเพียง

ฉบับที่ 1-4 เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน

ขั้นที่ 1 พอกิน แนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “ทำอะไรจึงจะพอกิน” ทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดี

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอร่มเย็นเกิดขึ้นได้พร้อมกันด้วยคำตอบเดียวคือ ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งป่า 3 อย่างจะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรสำหรับรักษาโรคทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัยและให้ความร่มเย็นกับบ้าน

ฉบับที่ 5-9 เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า

ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทานที่ไม่เน้นการแลก เปลี่ยนทางการค้าแต่เน้นการทำบุญเกื้อกูลแบ่งปันซึ่งกันและกัน

ขั้นที่ 7 เก็บรักษา พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือ การรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อน ซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อให้พอมีกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา“ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป

ขั้นที่ 8 ขาย เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขาการค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับ

ขั้นที่ 9 เครือข่ายกองกำลังเกษตรโยธิน คือ การสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือ การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปหลักการและแนวทางสำคัญตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ดังนี้

1. เป็นการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ ชุมชน ต้องมีความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยทุกครัวเรือน ควรปลูกข้าวเพื่อให้มีข้าวพอกินตลอดปี ไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง โดยจำเป็นต้องขุดสระน้ำ เพื่อให้มีน้ำเพียงพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี ตามหลักการจัดแบ่งที่ดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในอัตราส่วนคร่าว ๆ 30:30:30:10 เป็นหลักการ โดยประมาณเกษตรกรสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ดินปริมาณน้ำฝนและสภาพแวดล้อม

3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมและศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมสนับสนุนงบประมาณการฝึกอบรมให้กับศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านทั่วประเทศเป็นผู้ให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง ตามแนวทางเดียวกับ “ทฤษฎีใหม่” เพื่อการพึ่งตนเอง และเลี้ยงตัวเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตาม 3 ขั้นตอน คือ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง และทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม โดยต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ในเบื้องต้นก่อนจึงค่อยสร้างความเจริญและฐานเศรษฐกิจขั้นสูง โดยให้มีการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ การรวมกลุ่มในการผลิตและการตลาดเพื่อการลดต้นทุน สร้าง สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน และชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การสร้างเครือข่าย การประสานความร่วมมือจากภาครัฐและ ภาคธุรกิจ องค์การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรกลุ่มเกษตรกร เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเข้มแข็งในระดับประเทศให้เกิดผลงานด้านนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีชีวภาพ ทาง การเกษตรและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นระบบ

ดังผลการวิจัยที่พบว่า เกษตรกรทั้ง 3 หมู่บ้าน มีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่จะนำไปปฏิบัติที่หมู่บ้าน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสามารถของเกษตรกรในการประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ จากผลสำเร็จของการพัฒนา ตามแนวทางการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-นุรพา ของนายจันทร์ที่ ประทุมภา กล่าวคือ เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง นำความรู้ไปปฏิบัติเรื่องการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ส่วนเกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา นำความรู้ไปปฏิบัติเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ และเกษตรกรบ้านสำโรง นำความรู้ไปปฏิบัติเรื่องทำนาข้าวอินทรีย์และการทำปุ๋ยชีวภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพกับการผลิตปศุสัตว์

กรมปศุสัตว์ ได้กำหนดรูปแบบแนวทางการทำเกษตรกรรมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพกับการผลิตปศุสัตว์ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกษตรกรอาจเลือกใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือเป็นระบบการเกษตรผสมผสานที่มุ่งถึงการใช้อาหารในท้องถิ่น สร้างความพอเพียงให้ครอบครัวเกษตรกรรายย่อย เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่จำกัดว่าจะใช้การผลิตรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมทางสังคม เศรษฐกิจของแต่ละชุมชน ดังนี้

- 1) เกษตรแบบยังชีพ (subsistence agriculture)
- 2) เกษตรแบบการค้า (commercial agriculture)
- 3) เกษตรผสมผสานแบบประณีต
- 4) วนเกษตร (agro-forestry)
- 5) เกษตรปลอดสารพิษ
- 6) เกษตรทฤษฎีใหม่
- 7) เกษตรธรรมชาติ (natural farming)
- 8) เกษตรอินทรีย์ (organic agriculture)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความพร้อมให้การสนับสนุนทางวิชาการและงบประมาณทั้งในส่วนความรับผิดชอบของกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรกรรมยั่งยืน และกรมปศุสัตว์ หากเกษตรกรที่มีความสนใจในการประกอบอาชีพเกษตรผสมผสานในรูปแบบใด อาจแจ้งความต้องการได้ที่ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านจะได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับการสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อไป

2. การนำนโยบายพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมไปสู่การปฏิบัติ ในทุกระดับ

ในการจัดฝึกอบรมของศูนย์ฯ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนรู้ และเกษตรกรสามารถเข้าใจเกิดทักษะและนำไปปฏิบัติได้จริง การจัดการฝึกอบรมควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่ใช้ในการฝึกอบรมตามหลักทฤษฎีการสื่อสาร S M C R คือ วิทยากร ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการเข้ารหัส (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีเจตคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสม และง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ วิธีการส่งข่าวสารและ ช่องทางในการส่ง (Channel) โดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสารข้อมูล สามารถรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น ซึ่งผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความเข้าใจของข้อมูลข่าวสาร ที่ได้รับสามารถแปลความหมายที่วิทยาการถ่ายทอด หรือสามารถถอดรหัสสาร (decode) เป็นผู้ที่มีเจตคติ ระดับความรู้และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เช่นเดียวกัน กับวิทยาการหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสาร จึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้น ได้ผลสอดคล้องกับงานวิจัยของปาจริย์ อ่อนสะอาด (2553) เรื่อง การวิเคราะห์ห้องปฏิบัติการ การสื่อสารที่สร้างความสำเร็จต่อ “วิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง” กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้วิถีกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี พบว่าผู้เข้าอบรมมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด รวมถึงการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองอันนำไปสู่การใช้ชีวิตแบบพอเพียงได้จริง โดยหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ เรื่อง “การพัฒนาวิถีกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถ ทำได้ ทำเป็นจริง ต่อมาศูนย์แม่ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นเครือข่ายวิถีกรรมธรรมชาติที่มีศูนย์ฝึกอบรม (ศูนย์ลูก) ขยายพื้นที่เต็มทั่วประเทศ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการนี้ นับเป็นช่องทางการสื่อสารสำคัญที่ต้องอาศัยคุณลักษณะของผู้ส่งสาร (วิทยากร) ที่ก่อปรด้วยความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ตรง ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเสียสละ ฯลฯ จนเป็นที่เชื่อถือศรัทธารวมถึง การสร้างสารโน้มน้าวใจ ด้วยคำพูดของวิทยากรและการเขียนที่มีความหมาย กระตุ้นเตือนใจผ่านข้อความต่างๆ บทเพลงที่มีเนื้อหาสำนวนคล้องจองรวมถึงการใช้สัญลักษณ์อื่นๆ เช่น เสื้อ สีร หัสมือ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนมีนัยยะกระตุ้นเตือนให้ผู้รับสาร (ผู้เข้าอบรม) ตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม โดยมีกองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืนและกรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มีความพร้อมให้การสนับสนุนทางวิชาการและงบประมาณที่ให้การสนับสนุนแก่ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งควรมีการสื่อสารและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อไป

3. แนวทางแก้ไขปัญหาน้ำท่วม : “ฝ่าวิกฤติด้วยวิถีบ้าน” ของศูนย์วิถีกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานศูนย์วิถีกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ได้กล่าวถึงโครงการต้นแบบที่มีชื่อว่า “วิถีบ้าน บ้าน ผ่านวิกฤติด้วย

โคก-หนอง-นา โมเดล” เป็นโมเดลที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ดินน้ำ คือ การปลูกป่า สร้างฝายชุ่มชื้น ทำป่าเปียก ปลูกแฝก เป็นโมเดลที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบลุ่มต่ำลงมาด้วยโมเดลวิถีบ้าน บ้าน “โคก หนองนา” เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมกับการเพาะปลูก วิถีชีวิตที่มีโคก มีนา มีหนองนั้น ทำให้บรรพบุรุษของไทยอยู่รอดได้มาจนถึงทุกวันนี้ เพราะเมื่อย่างเข้าฤดูน้ำหลากบนโคกก็จะเป็นที่สำหรับทำกิน มีต้นไม้ที่ปลูกไว้ เป็นที่หลบน้ำของคนและสัตว์ อีกทั้งยังเป็นที่ยึดอาหารด้วยऊงนางของคนในสมัยก่อน โมเดล โคก-หนอง-นา จึงเป็นโมเดลที่เครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ ใช้เป็นต้นแบบตั้งต้น โครงการฟื้นฟูชุมชนในที่ราบลุ่มภาคกลาง ส่วนตอนบนที่เป็นพื้นที่เป็นภูเขา ก็จะดำเนินการรณรงค์การทำฝายเพื่อการเก็บกักน้ำบริเวณพื้นที่ดินน้ำบนภูเขาให้ได้มากที่สุด

จากโมเดลที่กล่าวมานี้ มีหลักคิดที่ว่า จากปริมาณน้ำที่หลากมาในปีนี้ (ปี 2555) 25,000 ล้านลบ.ม. หากน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาได้ถูกจับไปแล้วส่วนหนึ่ง จากฝายชะลอน้ำให้ซึมซับลงสู่ดิน บ้านละ 10,000 ลบ.ม. หากทำทุกบ้าน ล้านครอบครัว น้ำก็จะถูกเก็บไว้บนภูเขาไปแล้ว 10,000 ล้าน ลบ.ม. ในขณะที่น้ำที่ไหลบ่าลงจากป่าเขาลงมาในพื้นที่ราบก็รณรงค์ให้ชาวนา ชาวไร่ ขุดบ่อเพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำ นำดินที่ได้จากการขุดบ่อมาทำเป็นโคกตามโมเดล “โคก-หนอง-นา” ทำเช่นนี้อีกล้านครอบครัว สามารถเก็บน้ำไว้บ้านละ 10,000 ลบ.ม. ต่อครอบครัว รวมเป็นจำนวนน้ำที่เก็บกักไว้ได้อีกหนึ่งล้านลูกบาศก์เมตร

กล่าวโดยสรุป น้ำฝนที่ตกลงมา 25,000 ล้านลบ.ม. ถูกเก็บไว้บนเขาจำนวน 10,000 ล้านลบ.ม. ไหลลงมาข้างล่าง และทุกบ้านช่วยกันเก็บไว้อีก 10,000 ล้าน ลบ.ม. เหลือจำนวนที่ไหลลงมาจริงๆ เพียง 5,000 ล้าน ลบ.ม. ถ้าจำนวนมวลน้ำในระดับนี้จังหวัดต่างๆ ตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ลงมาถึงสมุทรปราการก็ปลอดภัยจากการถูกน้ำท่วม แล้วถ้าพื้นที่ตอนล่างเปิดช่องทางช่วยกันให้น้ำหลากลงไปในท้องนา ลงไปในพื้นที่ทางน้ำหลากในร่องสวน ในนา ซึ่งได้เตรียมการรองรับไว้ดีแล้ว ด้วยวิธีการทำนาที่เข้าใจธรรมชาติ ปลูกข้าวด้วยวิถีเกษตรอินทรีย์ ค่อยๆ ปล่อยให้ น้ำไหลลงไปในนา ข้าวจะไม่ตาย

การทำนาด้วยวิถีเกษตรอินทรีย์นี้ เหมาะกับพื้นที่น้ำหลากเพราะรากของข้าวจะเกิดขึ้นจำนวนมากและหยั่งรากลึก โดยไม่จำเป็นต้องเลือกพันธุ์ข้าวแต่อย่างใด พันธุ์ข้าวธรรมดาๆ ที่เป็นพันธุ์พื้นเมืองต้นข้าวสามารถเจริญเติบโตแบบทะเลาะขึ้นมาเหนือน้ำได้หากปลูกด้วยวิถีอินทรีย์ หากน้ำค่อยๆ ไหลลงมาวันละนิด วันละหน่อย ข้าวก็จะทะเลาะขึ้นมา สูงขึ้นทันได้ สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องที่จะมานั่ง คิด พุด สันกันเล่นๆ แต่เป็นสิ่งที่ชาวนาคนไทยสมัยก่อนมีชีวิตอยู่กับมันจริงๆ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร หรืออาจารย์ยักษ์ เล่าว่า สมัยตอนที่ท่านยังเป็นเด็กน้ำท่วมหลากมาทุกปีก็ทำอย่างนี้แล้วข้าวก็ก่อนไม่เคยเสียหาย ทั้งๆ ที่ไม่ต้องเป็นข้าวพันธุ์พิเศษอะไร ข้าวขาว ข้าวเหลือง ข้าวเหลืองประทิว เหลืองบางใบ แจกเซย ข้าวอะไรก็แล้วแต่ที่เป็นพันธุ์ไทยแท้ๆ มีชื่อเสียง โด่งดังมาใน

อดีต สามารถหนีน้ำได้ในระดับ 2-3 เมตร เป็นเรื่องปกติ เป็นเรื่องเล็ก หากว่าเราจะสื่อให้คนเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ได้ และสามารถที่จะช่วยกันทำคนละไม้ คนละมือทุกภาคส่วนได้ ก็จะทำให้เกิดทางรอดของสังคมไทย หากสิ่งใดที่เกินกำลังภาคประชาชนได้ภาครัฐเข้าไปช่วยสนับสนุนก็จะเยี่ยมยอด

ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เคยตรัสไว้ว่า การขุดสระ ขุดแหล่งน้ำ ประชาชนทำเองไม่ได้ เนื่องจากไม่มีกำลังพอภาครัฐก็ต้องเข้าไปช่วย หรือหากภาคเอกชนรายใดเข้าใจในทิศทาง การดำเนินงานในลักษณะนี้ ก็ควรเสนอความช่วยเหลือเข้าไปได้ ภาควิชาการ โรงเรียน วัด ก็เข้าไปสนับสนุนในด้านข้อมูลเพื่อให้ประชาชนมั่นใจว่า วิธีบ้านนี้จะสามารถทำให้ตัวเองอยู่ได้ สังคมอยู่ได้ ประเทศชาติก็อยู่ได้ ส่วนภาคประชาชนนั้นมีหน้าที่หลัก คือ ต้องลงมือทำด้วยตนเอง โดยการรวมกลุ่มกันร่วมมือกันลงมือทำในบ้านตัวเองหรือในที่ดินของตัวเอง ถ้าคนไทยหกลีบกว่า ล้านคนช่วยกันทำประมาณ 2-3 ล้านคน อย่างจริงจัง ปัญหาน้ำท่วมแทบจะไม่ก่อปัญหาให้กับประชาชน ทั้งนี้ ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจแล้วเพียรพยายามช่วยกันทำ

ในความเป็นจริงแล้ว รูปแบบหรือโมเดลที่สามารถปฏิบัติให้เห็นผลได้จริงไม่จำเป็นต้องเป็นของ ใหม่ คิดใหม่ หรือจากต่างประเทศ หากแต่เป็นโมเดลที่อยู่คู่กับภูมิปัญญาไทยเรามาแล้ว แต่ถูกหลงลืมหรือสูญหายไปดังเช่นวิถีชีวิตแบบ “โลก หนอง นา” ของบรรพบุรุษชาวนาไทย

ภาพที่ 13 โลก หนอง นา โมเดล

(วิวัฒน์ ศัลยกำธร, สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง, 2554 ,ออนไลน์)

4. แนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วม : “บ้านพลอยน้ำ” ศูนย์การเรียนรู้การพึ่งตนเองของโรงเรียนสัตยาไส

ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ก่อตั้ง โรงเรียนสัตยาไส ต.ลำานารายณ์ อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี ซึ่งโรงเรียนได้ถูกน้ำท่วมอย่างหนักเมื่อปี พ.ศ. 2553 ดร.อาจอง ชุมสายฯ ตระหนักดีว่า ปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้โรงเรียนและผู้ปกครองร่วมกันวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหาดังนี้

1. การปลูกหญ้าแฝก ต้นไผ่ รอบโรงเรียนเพื่อดูดซับน้ำ
2. การขุดสระในโรงเรียนเพื่อรองรับน้ำ ทำให้ปี พ.ศ. 2554 โรงเรียนสามารถรับมือได้ดี ไม่เกิดน้ำท่วมรุนแรงเหมือนพื้นที่อื่นๆ ในเขตภาคกลาง
3. การชักซ้อมการอพยพให้กับเด็กนักเรียนทุก 3 เดือน 6 เดือน
4. การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เรียนรู้ภาวะโลกร้อน และการอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นการแก้ไขปัญหานี้ในระยะยาวที่ยั่งยืนให้กับเด็กนักเรียนทุกคนอีกด้วย

สาเหตุที่ทำให้สภาพอากาศแปรปรวน เนื่องจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย การทำลายป่าไม้ นำมาปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนปัญหาด้านมลพิษจากโรงงาน การขนส่ง ยานพาหนะต่างๆ ทำให้สมดุลของธรรมชาติค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป ฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ ในฤดูฝนก็น้ำมากจนก่อให้เกิดอุทกภัยดังที่เรากำลังประสบอยู่ในขณะนี้ แต่อาจารย์อาจอง มีแนวคิดที่ไม่จำเป็นต้องเครียด หรือกลัวต่อความไม่แน่นอน ปัญหาไว้เพื่อเรียนรู้ซึ่งโรงเรียนสัตยาไสเป็นตัวอย่างที่ดี จากการป้องกันน้ำท่วมได้สำเร็จในปีที่ผ่านมา

สภาพภูมิสังคมของโรงเรียนสัตยาไส ตั้งอยู่เหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จ.ลพบุรี ซึ่งปี พ.ศ. 2553 น้ำท่วมโรงเรียนอย่างหนัก เพราะเขื่อนป่าสักกักเก็บน้ำเกินไป 25% เพื่อป้องกันไม่ให้ น้ำท่วมกรุงเทพฯซึ่งท่าน ได้บอกเตือนให้ทุกคนเฝ้าระวังสังเกตว่าน้ำไหลเข้ามาในโรงเรียนผ่านทาง ไหลบ้าง จุดไหนมีน้ำซึมเข้ามา และอุดทุกจุดที่น้ำซึมเข้าได้ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2554 น้ำจึงไม่ท่วมโรงเรียนแม้ว่าเขื่อนป่าสักฯ จะกักเก็บน้ำในเขื่อนเกินไปถึง 36% ด้วยเหตุนี้ อาจารย์อาจอง ได้ชี้แนะการแก้ปัญหาน้ำท่วมในประเทศไทย ก็ควรใช้วิธีเดียวกันคือสังเกตว่าน้ำท่วมหนักปีที่ผ่านมาเกิดขึ้นเพราะอะไร น้ำไหลลงมาทางจุดไหนแล้วเราจึงไปแก้ไขตรงนั้น ให้น้ำสามารถไหล ผ่านลงสู่ทะเลได้อย่างรวดเร็ว ถ้าน้ำระบายได้เร็ว น้ำก็ไม่ท่วม ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมตัวรับมือกับปัญหาดังกล่าวต่อไป คนไทยจะต้องประสบอยู่ทุกๆ ปี และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้น ทุกคนจึงควรเรียนรู้วิธีการเอาตัวรอดและพึ่งตนเองให้ได้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

จากปัญหาดังกล่าว จึงได้มีแนวคิดในการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้เพื่อพึ่งตนเองและเอาตัวรอดในสถานการณ์ฉุกเฉิน” เพื่อให้ความรู้กับคนทุกคนที่จะต้องประสบกับปัญหาจากภัย

ธรรมชาติเหมือนกัน และสามารถเอาตัวรอดผ่านพ้นวิกฤตไปได้ โดยเริ่มจากให้ความรู้กับนักเรียนและขยายผลไปสู่ชุมชนใกล้เคียงบริเวณโรงเรียน “โครงการบ้านแพลอน้ำเพื่อการเรียนรู้การพึ่งตนเองในสถานการณ์ฉุกเฉิน” เป็นอีกหนึ่งโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) โดยวางเป้าหมายการทำงานไว้ 2 ระยะ กล่าวคือ ระยะสั้น ต้องการให้นักเรียน ครู อาจารย์ และบุคลากรที่อยู่ภายในโรงเรียนสัตยาไส ได้รับความรู้จากศูนย์การเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และเป็นต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ที่ให้กับบุคคลที่รู้จักหรือสนใจ ส่วน ระยะยาว นั้นต้องการให้ศูนย์การเรียนรู้เผยแพร่ความรู้และผลิตเมล็ดพันธุ์สัตยาไส ให้กระจายออกไปสู่สังคมเพราะเด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า และชาวบ้านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

นวัตกรรมและองค์ประกอบของ “บ้านแพลอน้ำ”

“บ้านแพลอน้ำ” นับว่าเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่น่าสนใจยามภัยพิบัติมาเยือน ซึ่ง “บ้านแพลอน้ำ” ของโรงเรียนสัตยาไส มีนวัตกรรมหลักๆ อยู่ทั้งหมด 6 อย่างด้วยกัน ประกอบด้วย

1. เครื่องกรองน้ำ แม่แพจะลอยอยู่เหนือน้ำ แต่น้ำรอบๆ ตัวยังไม่สะอาดพอที่จะนำมาอุปโภคหรือบริโภคได้ จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการทำให้สะอาดก่อน ในบ้านแพลอน้ำจะให้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ถ่าน กรวด ทรายหยาบ ทรายละเอียด มาทำให้สะอาด ใช้ชะล้างได้ แต่ถ้าจะดื่มกิน ควรจะต้มอีกครั้งหนึ่ง
2. ผักลอยน้ำ สร้างแพขนาดเล็กเทียบเท่ากับแพใหญ่ มีกระบะสำหรับใส่ดินและปุ๋ยคอก แล้วปลูกผักโตเร็ว จำพวกผักบุ้ง ผักกาด เพื่อนำมาใช้เป็นอาหารในยามน้ำท่วมมานานๆ
3. พลังงานแสงอาทิตย์ ในที่นี้หมายถึงการใช้แสงอาทิตย์ในการหุงหาอาหารโดยตรง เช่น การหุงข้าวด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งมีกระบวนการพิเศษที่ใช้เวลาไม่นานนัก
4. โซลาร์เซลล์ หลังคาของแพจะติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ไว้ มีแบตเตอรี่ เก็บไฟ เพื่อใช้สำหรับหลอดไฟส่องสว่างเวลากลางคืน
5. อีเอ็มบอล เพื่อจัดการกับน้ำเสียรอบๆ แพ
6. พืชไฮโดรโพนิก เป็นการปลูกพืชโดยไม่ใช้ดิน

การติดตามประเมินผลโครงการ

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน(สสค.) โดย ดร.พิณสุดา สิริธรังศรี หัวหน้าคณะติดตามประเมินผลสนับสนุน โครงการพัฒนานวัตกรรมการในพื้นที่จังหวัดอุทกภัย กล่าวว่า ที่มาของการสนับสนุนโครงการเกิดจากสถานการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2554 พบว่า ปัญหาหลักเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของคน สสค.จึงเปิดสนับสนุนโครงการพัฒนานวัตกรรมการสร้างสรรค์การเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดอุทกภัย เพื่อให้

โรงเรียนในจังหวัดที่ประสบอุทกภัย พลิกวิกฤตเป็นโอกาสโดยใช้ประสบการณ์จากเหตุการณ์น้ำท่วม นำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียน ซึ่งมีโรงเรียนทางเลือกเข้าร่วมจำนวน 77 แห่ง ส่วนใหญ่กว่า 50% มาจากภาคกลาง เพราะประสบปัญหาหนักที่สุด ซึ่งโดยภาพรวมจากที่โรงเรียนได้จัดทำโครงการ พบว่าส่วนใหญ่จัดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และหาความรู้เพื่อรับมือกับอุทกภัย โดยจะมีการพัฒนาให้เกิดเป็นหลักสูตรของโรงเรียนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และนอกจากนักเรียนจะได้ประโยชน์แล้ว โรงเรียนส่วนใหญ่ยังมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและผู้ปกครองอีกด้วย

อาจารย์ลัดดา จุลวงษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนสัตยาไส กล่าวว่า จากภาวะน้ำท่วมเมื่อ 2-3 ปี ก่อนน้ำท่วมโรงเรียนแทบทุกปี แม้ว่า ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้ก่อตั้งโรงเรียน จะเชื่อมั่นว่าโรงเรียนอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 45 เมตรไม่น่าจะเกิดภาวะน้ำท่วม แต่เมื่อถึงหน้าฝนน้ำกลับท่วมสาเหตุเนื่องจากน้ำทะเลหนุนและเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์กักน้ำไม่ให้น้ำท่วมในเขตภาคกลาง เพราะฉะนั้นทางโรงเรียนสัตยาไส จึงบูรณาการ การเรียนรู้โดยใช้น้ำเป็นฐาน ให้นักเรียนและบุคลากรทุกคนสามารถเรียนรู้และอยู่กับน้ำให้ได้ ดังเช่นเหตุ การณ์น้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ. 2554 ทุกพื้นที่ถูกน้ำท่วมทั้งหมด แต่ทางโรงเรียนกลับไม่ท่วม อาจเป็นเพราะทางโรงเรียนเตรียมการมาดี และโครงการบ้านแพลอยน้ำ สร้างเป็นนวัตกรรมเพื่อสู้กับภัยน้ำท่วม โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน(สสค.)เป็นบ้านที่มีพร้อมทุกอย่าง ประกอบด้วย เครื่องกรองน้ำดื่ม เครื่องกลั่นน้ำดื่ม การปลูกผักลอยน้ำเพื่อเก็บไว้เป็นอาหาร ยามประสพภัย การหุงข้าวด้วยแสงอาทิตย์ การใช้ไฟฟ้าด้วยโซลาร์เซลล์ การผลิตอิเอ็มบอลเพื่อบำบัดน้ำเสีย และปลูกพืชไฮโดรโปนิก มีระบบการจัดการของเสียที่มีคุณภาพ และที่เก็บน้ำฝนไว้สำหรับดื่มกิน บ้านหลังนี้สามารถอยู่ได้จริงโดยอาจารย์ ดร.อาจอง ยืนยันแล้วว่าท่านจะอยู่เอง

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในโครงการ

นายศรัณญ์ ถาวรกุล นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในฐานะประธานนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส กล่าวว่า ตั้งแต่เรียนที่โรงเรียนนี้เจอกับน้ำท่วมแทบทุกปี แต่เมื่อปี พ.ศ. 2554 น้ำไม่ท่วมนักเรียนทุกคนจึงต้องทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครช่วยผู้ประสบภัย ในเขตพื้นที่ใกล้เคียง เช่นที่อำเภอบ้านหมี่ ส่วนนักเรียนคนอื่นๆ ได้ช่วยกันกรอกน้ำดื่ม เพื่อนำไปช่วยเหลือคนที่ถูกน้ำท่วม เนื่องจากโรงเรียนมีโรงผลิตน้ำดื่มเป็นของตัวเอง ส่วนบ้านแพลอยน้ำนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ช่วยกันสร้าง ช่วยกันทดลอง นวัตกรรมต่างๆ ที่นำมาใช้ในบ้านหลังนี้ เช่น มีการทดลองหุงข้าวด้วยแสงอาทิตย์ มีการตั้งเวลาข้าวที่จะสุกในเวลาที่นาที่ มีการคิดค้นเครื่องกรองน้ำในรูปแบบใหม่ ๆ รวมถึงการช่วยกันผลิตอิเอ็มบอลด้วย

บทสรุป โครงการ “บ้านแพลงน้ำ” เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์มากสามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และที่สำคัญทำให้นักเรียนได้รู้ว่าเราควรอยู่กับน้ำอย่างไร (โรงเรียนสัตยาสัย ,2551 ,ออนไลน์)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา ผู้วิจัยขอเสนอแนะทำการวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำรูปแบบต่างๆของศูนย์ฯไปปฏิบัติ การพัฒนาหลักสูตรต่างๆ ของศูนย์ฯ กับกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรที่หลากหลาย โดยเน้นการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด การให้คุณค่า และทักษะของเกษตรกร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับด้านการเกษตรในพื้นที่หลากหลายทางชีวภาพ เช่น การเกษตรในสภาพพื้นที่ต่างๆ คัดเลือกพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ชนิดต่างๆที่เหมาะสมกับพื้นที่เทคนิคต่างๆ ทางการเกษตร และเป็นการเกษตรที่รักษาระบบนิเวศ เป็นต้น
3. ควรมีการศึกษาวิจัยประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรของศูนย์ฯ เพื่อการส่งเสริมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้ผ่านการฝึกอบรม เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไป ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติอาจประสบปัญหา จากสภาพกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป
4. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำนโยบายด้านนี้สู่การปฏิบัติในระดับจุลภาค เพื่อศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำสู่การปฏิบัติ อันทำให้เกิดการพัฒนาการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมปศุสัตว์. (2552). รูปแบบการทำเกษตรกรรม. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2553
จาก www.dld.go.th/biodiversity/chm/research/document.
- กิตติมา คุณประยูร. (2552). การจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน
เกษตรและสหกรณ์ กรณีศึกษาจังหวัดนครปฐม. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุลชลี ไชยน์นตา. (2539). กระบวนการตัดสินใจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ประยูรวงศ์.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2538). ประชากรกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (2536). โครงสร้างและการเข้าถึงเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบใน
ชนบท : กรณีรับจ้างเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป. ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ตุลา มหาสุธานนท์. (2545). หลักการจัดการ หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์
- จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, (บรรณาธิการ). (2527). การบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ:
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จังหวัดนครราชสีมา. (2552). แผนที่จังหวัดนครราชสีมา. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2552
จาก <http://www.novabizz.com/Map/36.htm>.
- ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์. (2528). การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมประชากรศึกษาลำหรับชาวเล จังหวัด
กระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประชากรศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชาย โพธิสิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). บทความประกอบการประชุมเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่
สังคมวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ปัญญา เมืองรีน. (2552). การศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณี
เครือข่ายศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดระยอง. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ปนัดดา พงศ์ภาพิไล. (2543). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม : การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. ปรินญาวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ,กาญจนา แก้วเทพ , กนกศักดิ์ แก้วเทพ และอานันท์ กาญจนพันธ์. (2535). วิชัวิทยาศึกษาสังคมไทยวิธีใหม่แห่งการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย.
- ปาจริย์ อ่อนสอาด . (2553). การวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารที่สร้างความสำเร็จต่อ วิธีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้วิถีกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ .
- พิรพงศ์ ทิพนาค. (2540). วิทยากรฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร. (2542). หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มนตรี แสนสุข. (2552). อาชีพนี้มีความสุข เกษตรพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อนิเมทกรุ๊ป.
- มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. (2549). การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ. (2552). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ วันที่ 18 มิถุนายน 2552 จาก <http://agrinature.or.th/node/169>.
- วรเดช จันทรศร . (2551). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ . พิมพ์และปรับปรุงครั้งที่ 2 พิมพ์ที่บริษัท ฟริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- วิจิตร อวาทกุล. (2551). การฝึกอบรม . ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์ . กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 2.
- วิน เชื้อโพธิ์หัก. (2537). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง. (2540). พัฒนาการกิจกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจ . กรุงเทพฯ : มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ.
- ศลิษา ศัลยกำธร . (2553). การศึกษากระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ศึกษากรณี เครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยบูรพา
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ . (2551). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 8 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมคิด บางโม. (2539). **เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม**. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). **หลักการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ชีวิตพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 1. พิมพ์โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2551). **การประกวดผลงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (2552). **ข้อมูลจังหวัดนครราชสีมา** สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2552. จาก <http://www.khaoyaizone.com> .
- เสีี่ยม กอนไชสง. (2553). **การเปรียบเทียบระบบการจัดการเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้ของรัฐ และศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรเชิงระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสนห์ จุ้ยโต. (2552). **การฝึกอบรมเชิงระบบ** . โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งคณาจารย์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช .
- เสรี พงศ์พิศ . (2550) . **เศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้ ถ้าใจปรารถนา** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลังปัญญา .
- องค์การบริหารส่วนตำบลตลาดไทร. (2552). **ข้อมูลตำบลตลาดไทร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2552 จาก<http://www.taladcai.go.th>.
- องค์การบริหารส่วนตำบลโนนตูม. (2552). **ข้อมูลตำบลโนนตูม** . สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2552 จาก<http://www.nonrung.go.th>.
- อนันต์ แสงสีวัฒนกุล. (2545). **การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อภิชัย พันธเสน, (บรรณาธิการ). (2550). **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง** . พิมพ์ครั้งที่ 3 . กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- อภิชัย พันธเสน. (2544). **พุทธเศรษฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) .

อรศุคา เจริญรัถ . (2545) . การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ แนวทางการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย.ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .

Anderson,J.D . (1979) . **Public Policy-Making**. New York : Holt, Winston & Rinehart.

Easton, D. (1965). **A System Analysis of Political Life**. New York.

Johnson, Richard B. (1967). **Determining Training Needs In Training and Development Handbook**. Edited by Robert L. Craig. New York : McGraw-Hill, Inc.

Taba, Hilda. (1962). **Curriculum Development theory and Practices**. New York : Harcourt, Brace and World, Inc.

Van Meter, D. and Van Hom, C.E. (1975). **The policy implementation process : A conceptual framework**. Administration and Society. Vol. 6(4) pp. 45-488.

Stuart S. Nagel. (1980). **Improving Policy Analysis**. Beverly Hills, California : Sage Publications, pp. 7-10.

Schumacher, E.F.(1973). **Small is beautiful, economics as if people mattered**. New York : Harper & Row Publishers.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสำรวจ

ภาคผนวก ก แบบสำรวจ

หมายเลขแบบสำรวจ

แบบสำรวจ

เรื่อง การศึกษาความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจ

ของ นายจันทร์ที ประทุมภา

โดยนายสุวินัย เกิดทับทิม

สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยนายสุวินัย เกิดทับทิม โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจของ นายจันทร์ที ประทุมภา เพื่อนำผลการศึกษาครั้งนี้ไป วิเคราะห์กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจของ นายจันทร์ที ประทุมภา ความคิดเห็นของท่านครั้งนี้มีประโยชน์ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านฯ กรุณาแสดงความคิดเห็นที่ตรงกับความต้องการของท่านมากที่สุด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

แบบสำรวจครั้งนี้ประกอบด้วยชุดคำถามจำนวน 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ ประกอบด้วยคำถาม 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วยคำถาม 4 ข้อ ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรในการเข้าอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเศรษฐกิจของนายจันทร์ที ประทุมภา ประกอบด้วยชุดคำถาม 47 ข้อ

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสำรวจ โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือเขียนข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

 ชาย หญิง

2. อายุของท่านในปัจจุบัน

 20 – 30 ปี 31 – 40 ปี 41 – 50 ปี 51 – 60 ปี 61 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพการสมรส
- โสด   สมรส   หย่า/หม้าย
4. จำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่าน (นับรวมตัวท่าน)
- 1 – 3 คน   4 – 6 คน
- 6 – 10 คน   10 คนขึ้นไป
5. ระดับการศึกษาของท่าน
- ประถมศึกษา
- มัธยมศึกษาตอนต้น   มัธยมศึกษาตอนปลาย
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพ   อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
- ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า   สูงกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
6. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพหลัก คือ (กรุณาตอบเพียงข้อเดียว)
- ทำนา ทำสวน ทำไร่ (กสิกรรม)   เลี้ยงสัตว์
- ทำประมง   อุตสาหกรรมในครัวเรือน   ค้าขาย
- รับราชการ   อื่นๆ (ระบุ).....
7. ปัจจุบันท่านมีรายได้จากการ ประกอบอาชีพหลัก ปีละเท่าใด
- ต่ำกว่า 10,000 บาท   10,001 – 20,000 บาท   20,001 – 30,000 บาท
- 30,001 – 40,000 บาท   40,001 – 50,000 บาท   50,000 บาทขึ้นไป
8. ปัจจุบันท่านมีหนี้สินอยู่ประมาณเท่าใด
- ต่ำกว่า 20,000 บาท   20,001 – 40,000 บาท   40,001 – 60,000 บาท
- 60,001 – 80,000 บาท   80,001 – 100,000 บาท   100,001 บาทขึ้นไป
9. ในการประกอบอาชีพของท่าน ท่านเคยได้รับการอบรมทางด้านใดบ้าง
- เคยได้รับการอบรม   ด้านทำนา ทำสวน ทำไร่ (กสิกรรม)
- ด้านเลี้ยงสัตว์   ด้านประมง
- ด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือน   ไม่เคยได้รับการอบรม
10. ท่านมีค่าใช้จ่ายประจำวันในการซื้อหาอาหารเพื่อบริโภคในครอบครัวอย่างไร
- ไม่ต้องซื้อ (ผลิตได้เองในบ้านและไร่นา)
- ซื้อเป็นส่วนน้อย (ส่วนใหญ่ผลิตได้เอง ซื้อเฉพาะที่ผลิตไม่ได้)
- ซื้อเป็นส่วนใหญ่ (ผลิตได้น้อย ต้องซื้อเป็นส่วนใหญ่)
- ซื้อทุกอย่าง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

11. ท่านทราบเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่
 ทราบ ไม่ทราบ (กรุณาข้ามไปตอบข้อ 16)
12. ถ้าท่านทราบเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากแหล่งใด (ตอบได้หลายข้อ)
 วิทยู โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์
 การประชุมชาวบ้าน การอบรม/ศึกษาดูงาน การแนะนำจาก
 หน่วยงาน
 อื่นๆ ระบุ.....
13. ท่านเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับความรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่หรือไม่
 เคย ไม่เคย
14. ท่านทราบเรื่องศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียง หรือไม่
 ทราบ ไม่ทราบ
15. ท่านเคยได้รับการอบรมของศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียง
 หรือไม่
 เคย ระบุ ณ ศูนย์ฯ..... ไม่เคย

ส่วนที่ 3 การศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการเข้าอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตาม

แนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของ นายจันทร์ที ประทุมภา

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมายในช่องที่ตรงกับระดับความต้องการของท่าน ความต้องการมากที่สุด ความ
 ต้องการมาก ความต้องการปานกลาง ความต้องการน้อย และความต้องการน้อยที่สุด เพียงช่องเดียว

ประเด็น	ระดับความต้องการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ความต้องการของเกษตรกรผู้เข้าอบรมจากศูนย์ฯ					
16. ท่านความต้องการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนตลอดปี ระดับใด					
17. ท่านความต้องการมีแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี ระดับใด					
18. ท่านความต้องการทำการเกษตรผสมผสาน					
19. ท่านความต้องการอยู่ดีมีสุขในอาชีพเกษตรกรรม					
20. ท่านความต้องการให้พึ่งตนเองได้ทางด้านอาชีพ					

ประเด็น	ระดับความต้องการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก่อนการฝึกอบรม					
21. ท่านต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม ระดับใด					
22.ท่านต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยของค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม					
23.ท่านต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่เกษตรกรเข้ารับอบรม ระดับใด					
24.ท่านต้องการให้ศูนย์ฯร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน,มูลนิธิสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม					
25. ท่านต้องการได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา					
26.ท่านต้องการได้รับข่าวสารการเข้าฝึกอบรมจากศูนย์ฯของนายจันทร์ที ประทุมภา					
27. ท่านต้องการให้มีห้องบรรยายสำหรับการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสม					
28. ท่านต้องการให้มีที่พักค้างที่มีความเหมาะสม					
29. ท่านต้องการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ด้าน ไฟฟ้า,ประปาที่มีความเหมาะสม					
ระหว่างการฝึกอบรม					
30. ท่านต้องการคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ระดับใด					
31. ท่านต้องการให้มีการอบรมในหลักสูตร เกษตรผสมผสาน ปลูกข้าว ,พืชไร่ , ไม้ผล,เลี้ยงสัตว์, ไม้ใช้สอย ฯลฯ ระดับใด					

ประเด็น	ระดับความต้องการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
32. ท่านต้องการให้มีเนื้อหา การฝึกอบรม ประกอบด้วย					
32.1 การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่พอกินในการดำเนินชีวิตฯ ระดับใด					
32.2 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ระดับใด					
32.3 การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ระดับใด					
32.4 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ					
32.5 การปรับปรุงบำรุงดิน					
32.6 การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์					
32.7 การอัดอิฐดินซีเมนต์					
32.8 การเผาถ่านด้วยถังน้ำมัน 200 ลิตร					
32.9 การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว					
32.10 การจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายในครัวเรือน					
32.11 การทำน้ำยาเอนกประสงค์					
32.12 การแปรรูปอาหาร					
32.13 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อย (พื้นที่ดอน)					
32.14 การเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมาก					
32.15 การทำการเกษตร ด้วยการงดใช้สารเคมี					
33. ท่านต้องการวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน					
34.ท่านต้องการให้มีแจกอุปกรณ์การอบรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้แก่ผู้เข้าอบรม					
35.ท่านต้องการได้รับเอกสารความรู้ต่าง ๆ ประกอบการฝึกอบรม					
36. ท่านต้องการให้มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรม					
37.ท่านต้องการให้มีกิจกรรมตอนเช้า (เวลา 05.00-06.00 น..) โดยการออกกำลังกาย					

ประเด็น	ระดับความต้องการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
38. ท่านต้องการให้มีอาหารเช้า กลางวัน เย็น และอาหารว่าง ที่เหมาะสม					
39. ท่านต้องการให้มีฝึกปฏิบัติต่าง ๆตามเนื้อหาที่อบรม					
40.ท่านต้องการให้มีอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนรู้ สำหรับกลุ่มย่อยต่างๆ					
41. ท่านต้องการให้มีศึกษาดูงานแปลงของปราชญ์ชาวบ้าน					
42. ท่านต้องการให้มีกิจกรรมตอนค่ำ (เวลา 19.30 - 20.30 น.) โดยการ สรุบบทเรียน					
43. ท่านต้องการระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน					
หลังการฝึกอบรม					
44. ท่านต้องการให้ศูนย์ฯสนับสนุนวัสดุคิบและวัสดุแก่ผู้เข้าฝึกอบรม ระดับใด					
45. ท่านต้องการให้หน่วยงานราชการ,หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น,เอกชน,มูลนิธิ ให้การสนับสนุนด้าน งบประมาณ ระดับใด					
46. ท่านต้องการให้หน่วยงานราชการ,หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น,เอกชน,มูลนิธิ ให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ระดับใด					
47. ท่านต้องการให้หน่วยงานราชการ ต่าง ๆ ให้การสนับสนุนด้าน พันธุ์พืช ระดับใด					
48. ท่านต้องการให้หน่วยงานราชการ ต่าง ๆ ให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์					
49. ท่านต้องการให้ติดตามผล แนะนำ การปฏิบัติตามแนวฯ					

50. ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียงและ
 ทฤษฎีใหม่ของนายจันทร์ที ประทุมภา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

51. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรมจากศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางหลักเศรษฐกิจ
 พอเพียงและทฤษฎีใหม่ของ นายจันทร์ที ประทุมภา

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ท่านให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ครั้งนี้.

ภาคผนวก ข
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ANOVA

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ANOVA

ผู้วิจัยได้ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA) เพื่อศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบความต้องการของเกษตรกรก่อน ระหว่างและหลังการฝึกอบรมในด้านต่างๆเกี่ยวกับศูนย์ฯจากกลุ่มตัวอย่าง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหม่โนนรัง บ้านวังทองพัฒนา และบ้านตำโรง ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า Sig. < 0.05) ดังแสดงผลดังนี้

1. ความต้องการทั่วไปของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที่ ประทุมภา)

ตารางที่ ข.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านผลผลิตอาหารบริโภคตลอดปีของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.49638	2	3.24819	4.355255	0.014174
Within Groups	138.7206	186	0.745809		
Total	145.2169	188			

ตารางที่ ข.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปีของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.835673	2	3.417836	4.929042	0.008206
Within Groups	128.9739	186	0.693408		
Total	135.8095	188			

ตารางที่ ข.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการพึ่งตนเองได้ทางเกษตรกรรมของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.500808	2	3.250404	6.355331	0.002139
Within Groups	95.12882	186	0.511445		
Total	101.6296	188			

2. ความต้องการของเกษตรกรระหว่างการอบรมเกี่ยวกับศูนย์ฯ

ตารางที่ ข.4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการทำปุ๋ยหมักชีวภาพของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.764968	2	3.882484	6.350962	0.002147
Within Groups	113.7059	186	0.611322		
Total	121.4709	188			

ตารางที่ ข.5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4.73584	2	2.36792	3.078365	0.048387
Within Groups	143.0737	186	0.769213		
Total	147.8095	188			

ตารางที่ ข.6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำน้อยของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	19.36756	2	9.683779	9.125773	0.000166
Within Groups	197.3732	186	1.061146		
Total	216.7407	188			

ตารางที่ ข.7 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการทำเกษตรสำหรับพื้นที่มีน้ำมากของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.348956	2	3.674478	3.665402	0.02746
Within Groups	186.4606	186	1.002476		
Total	193.8095	188			

ตารางที่ ข.8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านการงคใช้สารเคมีของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	6.401142	2	3.200571	3.141222	0.045532
Within Groups	189.5142	186	1.018894		
Total	195.9153	188			

ตารางที่ ข.9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืนของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10.26424	2	5.132122	4.332926	0.01448
Within Groups	220.3072	186	1.184447		
Total	230.5714	188			

3. ความต้องการของเกษตรกรหลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับศูนย์ฯ

ตารางที่ ข.10 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนอุปกรณ์ของ 3 หมู่บ้าน

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4.53619	2	2.268095	4.090197	0.018273
Within Groups	102.5862	185	0.55452		
Total	107.1223	187			

ตารางที่ ข.11 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ด้านให้หน่วยงานราชการต่างๆ สนับสนุนพันธุ์พืช

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3.975745	2	1.987872	3.288149	0.039504
Within Groups	112.4475	186	0.604557		
Total	116.4233	188			

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 เรื่องปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรฯ

ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ครั้งที่ 1

เรื่องปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรฯ

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาจากการฝึกอบรมศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที่ ประทุมภา

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที่ ประทุมภา

ชื่อ-สกุลผู้ให้สัมภาษณ์ ..... อายุ ..... ปี พ.ศ. .... ที่อยู่บ้านเลขที่ .....
 หมู่ที่ ..... ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
 ระดับการศึกษา ..... อาชีพ .....

1. ความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรมจากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที่ ประทุมภา

.....
 .....
 .....
 .....

2. ทรัพยากรด้านการฝึกอบรมจากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที่ ประทุมภา

.....
 .....
 .....
 .....

3. กระบวนการฝึกอบรมจากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที่ ประทุมภา

.....
 .....
 .....

.....
 4. ปัญหาจากการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที ประทุมภา

.....
 .....
 .....
 .....

5. ผลกระทบจากปัญหาจากการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที ประทุมภา

.....
 .....
 .....
 .....

6. สาเหตุของปัญหาจากการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที ประทุมภา

.....
 .....
 .....
 .....

7. แนวทางการแก้ไขปัญหาจากการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ นายจันทร์ที ประทุมภา

.....
 .....
 .....
 .....

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ที่ให้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ที่ให้สัมภาษณ์

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	อายุ	ที่อยู่	การศึกษา	อาชีพ
1	นายจันทร์ที ประทุมภา	ประธานศูนย์ฝึกอบรม เกษตรผสมผสานบ้าน โนนรัง-บุรพา ปราชญ์ ชาวบ้านดีเด่น	71	138 หมู่ 6 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาโท	เกษตรกร
2	นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล	รองประธานศูนย์ฯ ผู้ช่วยปราชญ์วิทยากร ศูนย์ฯ	54	หมู่ 6 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	เกษตรกร
3	นายประสาน พลแสน	ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการศูนย์ฯ	66	45 หมู่ 18 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร และ ทำ สวน
4	นางบังอร ลาสาดี	ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการศูนย์ฯ	40	หมู่ 18 ต.ตลาดโพธิ์ อ. ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร
5	นางสมควร เคียงชา		49	120 หมู่ 18 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร บ้านใหม่ โนนรัง
6	นายประครอง บุษบา	สมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบล (อบต.)	43	37 หมู่ 18 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	ทำนา ช่างไฟฟ้า
7	นางศศิธร แสงตะวัน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่ โนนรัง	43	8 หมู่ 18 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา		ค้าขาย
8	นายจันทร์ ทุดปอ	หมอดินหมู่บ้านสำโรง	63	10 หมู่ 7 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร
9	นายเลี่ยม สะเทินรัมย์	สมาชิกอบต.ตลาดโพธิ์	52	26 หมู่ 7 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	เกษตรกร
10	นายทวีป ปรีชางค์สกุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทอง พัฒนา	38	22 หมู่ 12 ต.โนนดุม อ. ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	เกษตรกร
11	นายบุญช่วย ศรีมหาพรม	หมอดินหมู่บ้านวังทอง พัฒนา	60	25 หมู่ 12 ต.โนนดุม อ. ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร หมอดิน หมู่บ้านวัง ทองพัฒนา
12	นายณัฐเมศวร์ ชัยศิริศักดิ์	นักวิเคราะห์นโยบาย และแผน (ชำนาญการ)	38	สำนักงานเกษตรและ สหกรณ์ จ.นครราชสีมา	ปริญญาตรีทาง เศรษฐศาสตร์	รับราชการ

ภาคผนวก จ
ประเด็นการสนทนากลุ่มภายในเรื่องแนวทางในการแก้ปัญหา
การฟีกอบรม

ภาคผนวก จ การสนทนากลุ่มภายใน เรื่องแนวทางในการแก้ปัญหาการฝึกอบรม

ปัญหาก่อนการฝึกอบรม

- การได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (ของนายจันทร์ที ประทุมภา)
- การได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา (ของนายจันทร์ที ประทุมภา)
- ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับการอบรม
- ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน, มูลนิธิสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม
- ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับโรงเรียน, วัดในหมู่บ้าน

ปัญหาระหว่างการฝึกอบรม

- การถ่ายทอดปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
- เนื้อหาการฝึกอบรม การอัดอืดดินซีเมนต์, การเผาถ่านฯ การทำน้ำมัน ไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว มีความต้องการระดับใด
- กิจกรรมตอนค่ำ (เวลา 19.30-20.30 น.) ต้องการระดับใด
- ระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน
- ได้รับเอกสารความรู้ต่างๆ ประกอบการฝึกอบรม

หลังการฝึกอบรม

- การนำไปปฏิบัติตามแนวทางที่อบรม
- สภาพพื้นที่เป็นอุปสรรค เป็นที่สูง, น้ำท่วมในฤดูทำนา
- ในพื้นที่ทำการเกษตร ขาดสระน้ำ
- การติดตามผลมาน้อยเพียงใด, ในการให้คำแนะนำ คำลึงใจ
- การสนับสนุนวัสดุ, อุปกรณ์, พันธุ์พืช, พันธุ์สัตว์ และงบประมาณจากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม, หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิต่างๆ

ภาคผนวก ฉ
รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบุคคลภายใน

ภาคผนวก ฉ รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบุคคลภายใน

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	อายุ	ที่อยู่	การศึกษา	อาชีพ
1	นายจันทร์ที ประทุมภา	ประธานศูนย์ฝึกอบรม เกษตรผสมผสานบ้าน โนนรัง-บุรพา ปราชญ์ ชาวบ้าน	71	138 หมู่ 6 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	นักธรรมโท	เกษตรกร
2	นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล	รองประธานศูนย์ฯ ผู้ช่วย ปราชญ์วิทยากรศูนย์ฯ	54	166 หมู่ 18 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	เกษตรกร
3	นายคำมี มุ่งคุณ	ปราชญ์ชาวบ้าน อดีต เหรียญกษัตริย์ กรรมการ ศูนย์ฯ	60	42 หมู่ 18 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	เกษตรกร
4	นายสาม ประหล่า	ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการศูนย์ฯ	59	96 หมู่ 15 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร
5	นายจันทร์ ทุดปอ	หมอดินหมู่บ้านสำโรง	63	10 หมู่ 7 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร
6	นายประครอง บุญบา	สมาชิกอบต.ตลาดไทร	43	37 หมู่ 18 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	เกษตรกร และ ช่าง ไฟฟ้า
7	นายเลี่ยม สะเทินรัมย์	สมาชิกอบต.ตลาดไทร	52	26 หมู่ 7 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	เกษตรกร
8	นายทวีป ปริชาวังศ์สกุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวังทอง พัฒนา	38	22 หมู่ 12 ต.โนนตูม อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษาตอน ปลาย	เกษตรกร

ภาคผนวก ข
ประเด็นการสนทนากลุ่มภายนอกเรื่องแนวทางในการแก้ปัญหา
การฟีกอบรม

ภาคผนวก ข การสนทนากลุ่มภายนอก เรื่องแนวทางในการแก้ปัญหาการฝึกอบรม

ปัญหาก่อนการฝึกอบรม

- การได้รับข่าวสารการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้าน โนนรัง – นูรพา (ของ นายจันทร์ที่ ประทุมภา) ร่วมมือกับโรงเรียน, วัดในหมู่บ้าน
- การได้รับการสอบถามความต้องการจากศูนย์ฝึกอบรมฯ
- ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุนทรัพยากรแก่เกษตรกรเข้ารับการอบรม
- ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน, มูลนิธิสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้เข้ารับการอบรม
- ศูนย์ฝึกอบรมฯ ร่วมมือกับโรงเรียน, วัดในหมู่บ้าน

ปัญหาระหว่างการฝึกอบรม

- การถ่ายทอดปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
- เนื้อหาการฝึกอบรม การอัดอัฐดินซีเมนต์, การเผาถ่านฯ การทำน้ำมัน ไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว มีความต้องการระดับใด
- กิจกรรมตอนค่ำ (เวลา 19.30-20.30 น.) ต้องการระดับใด
- ระยะเวลาการฝึกอบรม 5 วัน 4 คืน
- ได้รับเอกสารความรู้ต่างๆ ประกอบการฝึกอบรม

หลังการฝึกอบรม

- การนำไปปฏิบัติตามแนวทางที่อบรม
- สภาพพื้นที่เป็นอุปสรรค เป็นที่สูง, น้ำท่วมในฤดูทำนา
- ในพื้นที่ทำการเกษตร ขาดสระน้ำ
- การติดตามผลมากน้อยเพียงใด, ในการให้คำแนะนำ กำลังใจ
- การสนับสนุนวัสดุ, อุปกรณ์, พันธุ์พืช, พันธุ์สัตว์ และงบประมาณจากศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม, หน่วยงานราชการ, หน่วยงานปกครองท้องถิ่น, เอกชน, มูลนิธิต่างๆ

ภาคผนวก ซ

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบุคคลภายนอก

ภาคผนวก ซ รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบุคคลภายนอก

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	อายุ	ที่อยู่	การศึกษา	อาชีพ
1	นายสนั่น สีสุโพธิ์	รองนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบล (อบต.) ตลาดไทร	55	97 หมู่ 8 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	นักการเมือง ท้องถิ่น
2	นายภากร คำชมพู	นิติกรของอบต.ตลาดไทร	30	129 หมู่ 4 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ปริญญาตรี	พนักงาน ท้องถิ่น
3	นายสมัย พันธุ์วงศ์	ประธานกลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน ตาง อดีตสมาชิก อบต.ตลาดไทร	46	79 หมู่ 5 บ้านตาง ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกร
4	อาจารย์สงวน นาคนวล	อาจารย์โรงเรียน บ้านโพธิ์ศรี	51	59 หมู่ 10 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ปริญญาตรี	รับราชการ
5	อาจารย์อมร เมฆมงคล	อาจารย์โรงเรียนวัดเจริญ ราษฎร์บำรุง	40	86 หมู่ 13 ต.โนนตูม อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ปริญญาตรี	รับราชการ
6	นางวิลาวรรณ จำปามูล	ประธานกลุ่มชาไบหมอน ของหมู่ที่ 5	49	203 หมู่ 5 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนปลาย	เกษตรกร

ภาคผนวก ฅ
แบบสัมภาษณ์ครั้งที่ 2 เรื่อง การเลือกอย่างมีเหตุผล

ภาคผนวก ฅ แบบสัมภาษณ์ครั้งที่ 2

เรื่อง การเลือกอย่างมีเหตุผล

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ..... อายุ ..... ปี อาชีพ .....

การศึกษา ..... บ้านเลขที่ ..... ตำบล .....

อำเภอ ..... จังหวัด ..... สถานะ .....

เบอร์โทรศัพท์มือถือ .....

1. ความรู้ ความเข้าใจ การทำเกษตรของเกษตรกรผู้นั้น

.....

.....

.....

2. ปัญหาของเกษตรกรผู้นั้นในปัจจุบัน

.....

.....

.....

3. เหตุผลสำคัญในการเลือกทำเกษตรตามแนวปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมหรือแนวเดิม

.....

.....

.....

4. การทำเกษตรในปัจจุบัน ได้ทำเกษตรอะไรบ้าง อาทิ การขุดสระ เกษตรผสมผสาน การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การงดใช้ปุ๋ยเคมี ฯลฯ

.....

.....

.....

5. ผลการเลือกได้ทำแล้วพึงพอใจ และแก้ปัญหาได้อย่างไร เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร (พออยู่ พอกิน เหลือแจก ขาย การพึ่งตนเอง)

.....

.....

.....

6. คำนิยาม เป้าหมาย / ตัวชี้วัดผลสำเร็จของเกษตรกรเกี่ยวกับ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเอง กล้าที่ลงทุนทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและ ผลผลิตเพิ่มขึ้น รวมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

.....

.....

ภาคผนวก ๓

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่อง เลือกร้อยที่มีเหตุผลในการปฏิบัติ
ตามแนวปรัชญาชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

**ภาคผนวก ญ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เรื่อง เลือกร้อยที่มีเหตุผลในการปฏิบัติ
ตามแนวปรัชญาชาวบ้านด้านเกษตรกรรม**

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	อายุ	ที่อยู่	การศึกษา	อาชีพ
1	นายเพียร หล้าแหล่ง	กลุ่มเข้าอบรม และปฏิบัติ	75	หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่ที่ 18 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษา ปีที่ 3	เกษตรกร
2	นางชนิด โพธิธรรมา	กลุ่มเข้าอบรม แต่ไม่ปฏิบัติ	47	หมู่บ้านใหม่โนนรัง หมู่ที่ 18 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรและทอเสื่อบ้าน ใหม่โนนรัง
3	นางบัวผัน เทพวงศ์	กลุ่มไม่เข้า อบรมแต่ปฏิบัติ	52	หมู่บ้านใหม่โนนรัง	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรและทอเสื่อบ้าน ใหม่โนนรัง
4	นายสุพันธ์ มาณไรสง	กลุ่มไม่เข้า อบรมและไม่ ปฏิบัติ	50	หมู่บ้านใหม่โนนรัง	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรบ้านใหม่โนนรัง
5	นางบัวริน เปี่ยมไรสง	กลุ่มเข้าอบรม และปฏิบัติ	41	หมู่บ้านวังทองพัฒนา หมู่ ที่ 12 ต.โนนตูม อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนปลาย	เกษตรกรและค้าขายบ้าน วังทองพัฒนา
6	นายธงชัย ขงเครือ	กลุ่มเข้าอบรม และปฏิบัติ	58	หมู่บ้านวังทองพัฒนา หมู่ ที่ 12 ต.โนนตูม อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนปลาย	เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา
7	นางสุวรรณ ธรรมนาม	กลุ่มไม่เข้า อบรมแต่ปฏิบัติ	50	หมู่บ้านวังทองพัฒนา	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา
8	นายประการ เจริญโชติเมธาวัฒน์	กลุ่มไม่เข้า อบรมและไม่ ปฏิบัติ	58	หมู่บ้านวังทองพัฒนา	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรบ้านวังทองพัฒนา
9	นายจันทร์ ทุดปอ	กลุ่มเข้าอบรม และปฏิบัติ	63	หมู่บ้านสำโรง หมู่ที่ 7 ต. ตลาดไทร อ.ชุมพวง	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรบ้านสำโรง
10	นางหวัน สิงห์สูงเนิน	กลุ่มเข้าอบรม แต่ไม่ปฏิบัติ	47	หมู่บ้านสำโรง หมู่ที่ 7 ต. ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ. นครราชสีมา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	เกษตรกรบ้านสำโรง
11	นายจันทร์ ชัยวิชา	กลุ่มไม่อบรมแต่ ปฏิบัติบ้าง	48	หมู่บ้านสำโรง หมู่ที่ 7	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรบ้านสำโรง
12	นางคุณิทธิ์ ทุดปอ	กลุ่มไม่อบรมแต่ ไม่ปฏิบัติ	48	หมู่บ้านสำโรง หมู่ที่ 7	ประถมศึกษา ปีที่ 4	เกษตรกรและค้าขาย บ้านสำโรง

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

ภาคผนวก ฎ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา

ที่ ศธ.0564.14/695

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

18 มีนาคม 2553

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาเครื่องมือในการทำคูนุญนิพนธ์

เรียน ดร.ทวิช บุญศิริสมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วย นายสุวินัย เกิดทับทิม นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กำลังทำคูนุญนิพนธ์เรื่อง “พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่” โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษาคูนุญนิพนธ์ ดังนี้

1. ดร.ชนัญญา กาญจนรังษิณนท	ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.ชินรัตน์ สมสืบ	กรรมการ
3. ดร.ดวงรัตน์ กมโลบล	กรรมการ

ในการทำคูนุญนิพนธ์ครั้งนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด ทางบัณฑิตวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถทางด้านการศึกษาเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาดังกล่าวจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ เศรษฐขจร)
รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2473-7000 ต่อ 1810

ภาคผนวก ก
ภาพประกอบการทำวิจัยในพื้นที่

ภาคผนวก ฎ
ภาพประกอบการทำวิจัยในพื้นที่

แปลงเกษตรของนายจันทร์ที ประทุมภา
ประธานศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน
บ้านโนนรัง – บุรพา

แปลงเกษตรของนายประสาร พลแสน กรรมการศูนย์ฝึกอบรมฯ

สภาพบ้านเรือนของชาวบ้านใหม่โนนรัง
หมู่ที่ 18 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา

สภาพบ้านเรือนของชาวบ้านลำโรง
หมู่ที่ 7 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา

นายจันทร์ที ประทุมภา (คนกลางภาพ)
กำลังให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการฝึกอบรมของศูนย์

นางบังอร ลาสาต (คนกลางภาพ)
กรรมการศูนย์ฝึกอบรมฯ
กำลังให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการฝึกอบรมของศูนย์

การสนทนากลุ่มภายใน
ณ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน
บ้านโนนรัง – บุรพา (นายจันทร์ที ประทุมภา)

การสนทนากลุ่มภายนอก
ณ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสาน
บ้านโนนรัง – บุรพา

การสัมภาษณ์นายประการ เจริญโชติเมธาวัฒน์ (คนขวามือ) จากหมู่บ้านวังทองพัฒนา
 เกี่ยวกับการตัดสินใจของเกษตรกรในการปฏิบัติ
 ตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้าน

การสัมภาษณ์นายจันทร์ ทุดปอ (คนซ้ายมือ) จากหมู่บ้านลำโรง
 เกี่ยวกับการตัดสินใจของเกษตรกรในการปฏิบัติ
 ตามแนวทางปราชญ์ชาวบ้าน

ถังใส่ปุ๋ยหมักชีวภาพของนายจันทร์ที ประทุมภา
 ประธานศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานฯ
 ณ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานฯ

การเพาะพันธุ์กล้าไม้ของนายจันทร์ที ประทุมภา
 ประธานศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานฯ
 ณ ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานฯ

ภาคผนวก ฐ
ข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมของ
นายจันทร์ที ประทุมภา

ภาคผนวก ฐ ข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ของนายจันทร์ที ประทุมภา

1. ชื่อปราชญ์ / ระดับการศึกษา / ที่อยู่ / หมายเลขโทรศัพท์

ชื่อ นายจันทร์ที ประทุมภา / ชื่อศูนย์การเรียนรู้ นายจันทร์ที ประทุมภา อายุ 69 ปี จบการศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 , นักรรรมโท ที่อยู่เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอบუნพวง
จังหวัดนครราชสีมา โทรศัพท์มือถือ 089-9484737

2. ความเป็นมา

จากวิกฤตชีวิตที่ประสบการณืหนี้สินต้องนำทรัพย์สินของตนเองขาย ต้องนำที่ดินไปจำนอง
กระทั่งต้องไปทำงานรับจ้างที่มาเลเซีย แต่ด้วยความวิริยะ ทำงานหนัก ออกอม ภายในเวลา 1 ปี จึงเหลือ
เงินกลับมาใช้หนี้และไถ่ที่นาคืนได้ และเริ่มต้นวิถีเกษตรแบบผสมผสานตั้งแต่ปี 2535 จากการเรียนรู้
จากแปลงเกษตรของพ่อผาย สร้อยสะกลาง ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลโคกกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด
บุรีรัมย์ โดยเริ่มจากการใช้ทุนที่มีเหลืออยู่กับตัว คือ “สองมือ” ขุดสระน้ำขนาด 20x40x3 เมตร อุปกรณ์
ข้างกายได้แก่ จอบและบั้งก็ แรงงานในครัวเรือน 4 คน ใช้เวลา 3 เดือน จึงเริ่มเก็บกักน้ำได้ ดำรงชีวิต
อย่างสมถะ ไม่โลภมาก มีที่ดินผืนเดียว ไม่มีภาระหนี้สิน สร้างอาหารไว้กินเองในครอบครัวให้ “มีพอ
กินเหลือกินแจก เหลือแจกขาย” ใช้แรงงานภายในครอบครัว 6 คน ไม่มีการจ้างแรงงานภายนอก ใช้
ประโยชน์พื้นที่อย่างหลากหลาย ใช้องค์ความรู้ปลูกพืชหลายชนิดร่วมกัน ผสมผสานทุกส่วนให้เกิด
ความพึ่งพิงอิงกัน ทั้งไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชสมุนไพร

3. ความชำนาญพิเศษและองค์ความรู้ของศูนย์ฝึกอบรม

3.1 การทำการเกษตรผสมผสานปลอดภัยจากสารพิษ ด้านพืชได้แก่ การทำนา พืชผัก ไม้ผล ไม้
ยืนต้น พืชสมุนไพร ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ กระบือ สุกร ไก่พื้นบ้าน ด้านการประมงได้แก่
การเลี้ยงปลาอุก ปลานิล ปลาตะบึก

3.2 การปรับปรุงบำรุงดิน ได้แก่ การทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ

3.3 การเผาถ่านด้วยถังน้ำมัน 200 ลิตร

3.4 การทำแก๊สไข่เอง โดยใช้มูลสัตว์

3.5 การทำอิฐดินซีเมนต์

3.6 แปรรูปอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ก๋วยเตี๋ยว การทำน้ำเสาวรส

3.7 การทำน้ำยาล้างจาน แชมพูสระผม สบู่ไข่เอง

3.8 การทำรองเท้าจากเศษผ้าไหม, ผ้าฝ้าย

4. รายชื่อวิทยากรประจำศูนย์

4.1 วิทยากรหลัก จำนวน 2 คน

1. นายจันทร์ที ประทุมภา อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ขยายพันธุ์พืช, สัตว์
2. นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน ทำปุ๋ยชีวภาพ เพาะพันธุ์ปลา ขยายพันธุ์พืช

4.2 ผู้ช่วยวิทยากร จำนวน 10 คน

1. นายประสาร พลแสน อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การปรับปรุงบำรุงดิน การขยายพันธุ์พืช
2. นายคำมี มุ่งคุณ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การปรับปรุงบำรุงดิน การขยายพันธุ์พืช (การเสริมราก)
3. นายประจวบ ชัยนา อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การขยายพันธุ์พืช (การทาบกิ่ง)
4. นายสาม ปุระหล่า อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 15 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การขยายพันธุ์พืช (การติดตาม)
5. นายวิจิต ประทุมภา อายุ 32 ปี บ้านเลขที่ – หมู่ที่ 15 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้าน เกษตรผสมผสาน การทำปุ๋ยชีวภาพ การลดละเลิกอบายมุข
6. นายเสรี เทียงนิล อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 128 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านการปรับปรุงบำรุงดิน, เกษตรผสมผสาน
7. นายณัฐพล จำปามูล อายุ 33 ปี เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน การละเลิกอบายมุข, อัฐดินซีเมนต์, เผาถ่าน
8. นางดวงจันทร์ จำปามูล อายุ 49 ปี เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน, วิทยากรกระบวนการ, การแปรรูปผลิตภัณฑ์
9. นางบังอร สาลาด อายุ 46 ปี เลขที่ 82 หมู่ที่ 18 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน , วิทยากรกระบวนการ , การแปรรูปผลิตภัณฑ์
10. นางอำพร มาลัยศรี อายุ 38 ปี เลขที่ 147 หมู่ที่ 15 ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา วิทยากรด้านเกษตรผสมผสาน , วิทยากรกระบวนการ , การแปรรูปผลิตภัณฑ์

5. โครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน บ้านพัก สามารถรองรับผู้เข้าฝึกอบรม

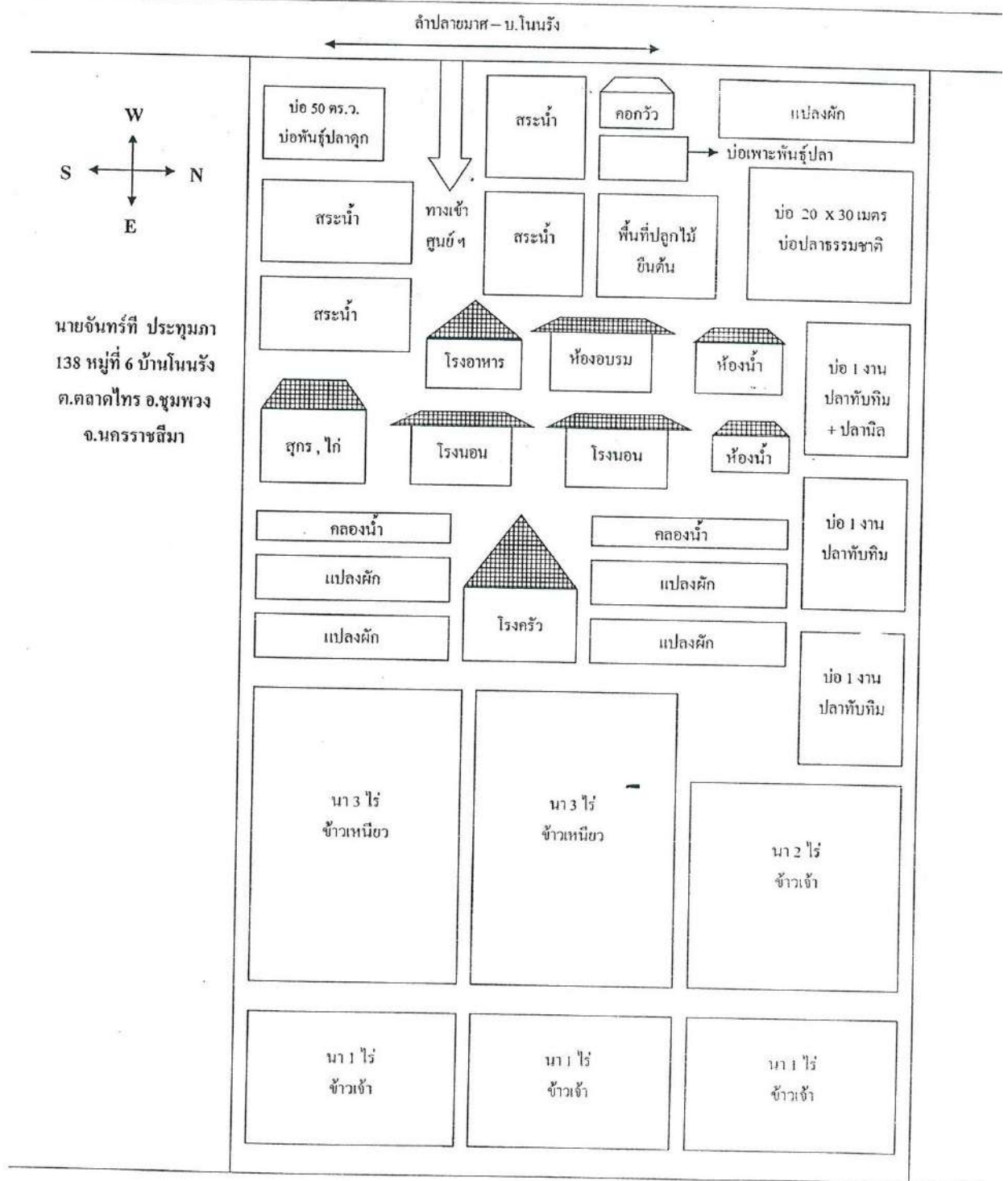
5.1 อาคารฝึกอบรม 1 หลัง

5.2 อาคารนอน 2 หลัง รองรับได้ 50 คน

5.3 โรงอาหาร 1 โรง

5.4 ห้องน้ำ 10 ห้อง ห้องอาบน้ำ 10 ห้อง

6. แผนผังของศูนย์

แผนผังแปลงเศรษฐกิจพอเพียงของนายจันทร์ที่ ประทุมภา

หลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกร
ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง – บุรพา
(นายจันทร์ที ประทุมภา)

สถานที่ตั้ง เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
 โทรศัพท์มือถือ 081-0742843
 ชื่อหลักสูตร : การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
 ระยะเวลา 5 วัน 4 คืน

เนื้อหาและสาระสำคัญของหลักสูตร

1. การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
2. การทำเกษตรทฤษฎีใหม่, การทำเกษตรแบบผสมผสาน
3. การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ, การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ
4. การปรับปรุงบำรุงดิน
5. การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์
6. การอัดอัฐิดินซีเมนต์
7. การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร
8. การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว
9. การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน

กำหนดการฝึกอบรม

วันที่ 1

เวลา	10.00 – 11.00 น.	รายงานตัว / ลงทะเบียน / รับประทานอาหารว่าง
เวลา	11.00 – 12.00 น.	พิธีเปิด “ทักษิณาวัตร” ความคาดหวัง “หัวใจสีชมพู”
เวลา	12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา	13.00 – 14.00 น.	เกษตรผสมผสานเพื่อบ้านาณูชีวิตสู่เศรษฐกิจพอเพียง (นายจันทร์ที ประทุมภา)
เวลา	14.00 – 15.00 น.	กิจกรรมแตก / ไม่แตก
เวลา	15.00 – 15.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
เวลา	15.15 – 17.15 น.	กิจกรรม “ทุกข์ของแผ่นดินไทย” และ “ทฤษฎีต้นไม้”
เวลา	17.15 – 18.15 น.	เดินแปลงศึกษาดูงาน เกษตรผสมผสานแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

	เวลา	18.15 – 19.45 น.	รับประทานอาหารเย็นและทำธุรกิจส่วนตัว
	เวลา	19.45 – 20.45 น.	บรรยาย “เชื่อมโยงทุกซ์ของแผ่นดินไทย” (นายจันทร์ที ประทุมภา)
	เวลา	20.45 – 21.15 น.	สรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
	เวลา	20.15 น.	เข้าที่พัก
	วันที่ 2		
	เวลา	05.00 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
	เวลา	06.00 – 07.00 น.	ทำธุระส่วนตัว
	เวลา	07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
	เวลา	08.00 – 09.00 น.	ศึกษาคูงาน ปรับปรุงดินและฝึกปฏิบัติ (พื้นที่ นายคำมี มุ่ง คุณ)
	เวลา	09.00 – 10.00 น.	กิจกรรม “หัวใจทองคำ”
	เวลา	10.00 – 10.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
	เวลา	10.15 – 11.15 น.	หัวใจทองคำ (ต่อ)
	เวลา	11.15 – 12.15 น.	คุณธรรมนำชีวิต
	เวลา	12.15 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
	เวลา	13.00 – 13.15 น.	กลุ่มสัมพันธ์
	เวลา	13.15 – 15.15 น.	การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน
	เวลา	15.15 – 15.30 น.	รับประทานอาหารว่าง
	เวลา	15.30 – 17.30 น.	ศึกษาคูงาน การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ชีวภาพและฝึกปฏิบัติ
	เวลา	17.30 – 18.30 น.	กิจกรรมสื่อสาร
	เวลา	18.30 – 19.30 น.	รับประทานอาหารเย็น
	เวลา	19.30 – 20.30 น.	ทำธุระส่วนตัว สรุปบทเรียน
	เวลา	20.30 น.	เข้าที่พัก
	วันที่ 3		
	เวลา	05.00 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
	เวลา	06.00 – 07.00 น.	ทำธุระส่วนตัว
	เวลา	07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
	เวลา	08.00 – 10.00 น.	ศึกษาคูงาน การทำเกษตรผสมผสาน (พื้นที่ นายประสาน พลแสน)
	เวลา	10.00 – 10.15 น.	รับประทานอาหารว่าง

เวลา	10.15 – 12.15 น.	กิจกรรม สายธารชีวิต (แบ่งกลุ่ม 5 กลุ่ม)
เวลา	12.15 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา	13.00 – 13.15 น.	กลุ่มสัมพันธ์
เวลา	13.15 – 14.15 น.	บรรยายเรื่อง การขยายพันธุ์พืช ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น
เวลา	14.15 – 14.30 น.	รับประทานอาหารว่าง
เวลา	14.30 – 16.30 น.	ฝึกปฏิบัติการขยายพันธุ์พืช ได้แก่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น (แบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม) ได้แก่ (1) การตอน (2) การติดตา เสริมราก (3) การทาบกิ่ง การต่อยอด (4) การเพาะเมล็ดผักหวาน ไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชตระกูลถั่ว
เวลา	16.30 – 17.30 น.	เกมส์ ต่อหลอด
เวลา	1.30 – 18.30 น.	รับประทานอาหารเย็น
เวลา	18.30 – 19.30 น.	ทำธุระส่วนตัว
เวลา	20.30 น.	เข้าที่พัก

วันที่ 4

เวลา	05.00 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
เวลา	06.00 – 07.00 น.	ทำธุระส่วนตัว
เวลา	07.00 – 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา	08.00 – 10.00 น.	บรรยายเรื่อง การขยายพันธุ์ปลานิล ปลาตะบึง และปลาอุก
เวลา	10.00 – 10.15 น.	รับประทานอาหารว่าง
เวลา	10.15 – 12.15 น.	กิจกรรม “ชักแพงแผ่นดินไทย”
เวลา	12.15 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา	13.00 – 13.15 น.	กลุ่มสัมพันธ์
เวลา	13.15 – 15.15 น.	ฝึกปฏิบัติ การอัดอิฐดินซีเมนต์
เวลา	15.15 – 15.30 น.	รับประทานอาหารว่าง
เวลา	15.30 – 16.30 น.	ศึกษาดูงาน การเผ่าถ่านด้วยถังน้ำมัน 200 ลิตร
เวลา	16.30 – 17.30 น.	การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว
เวลา	17.30 – 18.30 น.	รับประทานอาหารเย็น
เวลา	18.30 – 20.30 น.	ทำธุระส่วนตัว สรุปรบทเรียน
เวลา	20.30 น.	เข้าที่พัก

วันที่ 5

เวลา	05.00 – 06.00 น.	ออกกำลังกาย
เวลา	06.00 – 07.30 น.	ทำธุระส่วนตัวและรับประทานอาหารเช้า
เวลา	07.30 – 09.30 น.	ทำแผนสู่การมีสุขภาพดี สุขภาพชีวิตดี และสิ่งแวดล้อมดี ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
เวลา	09.30 – 09.45 น.	รับประทานอาหารเช้า
เวลา	09.45 – 11.45 น.	นำเสนอแผนสู่การมีสุขภาพดี คุณภาพชีวิตที่ดี และ สิ่งแวดล้อมที่ดีภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
เวลา	11.45 – 12.45 น.	บรรยายสรุป การสร้างสุขแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจ พอเพียง / แสดงความคิดเห็น / ตอบข้อซักถาม
เวลา	12.45 – 13.15 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา	13.15 – 14.15 น.	พิธีปิดการฝึกอบรม

ภาคผนวก ๓

หนังสือเผยแพร่บทความวิจัยในระดับชาติ

ที่ ศธ ๐๕๔๖.๑๑/ว๐๐๒๕

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อำเภอเมืองสุรินทร์
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๒๑ มกราคม ๒๕๕๓

เรื่อง คอบริการส่งบทความ

เรียน อาจารย์สุวิทย์ เกิดทับทิม

ตามที่ อาจารย์สุวิทย์ เกิดทับทิม ได้ส่งบทความวิจัยในหัวข้อเรื่อง “พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อนำเสนอในงานประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ครั้งที่ ๔ ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ นั้น

บัดนี้ ทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้รับบทความเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และอยู่ระหว่างการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิอ่าน เพื่อปรับแก้บทความที่จะนำเสนอต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

hr

(นางเสาวณิต รัตนรวมการ)

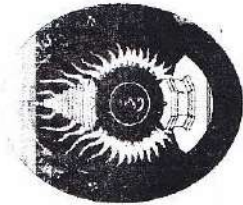
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รักษาราชการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๔๖๔-๑๕๕๖

E-mail : Thipvb@hotmail.com

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ขอเชิญสมัครรับหนังสือเพื่อแสดงว่า

นายสุวิทย์ เกียรติบัณฑิต

นำเสนองานวิจัยแบบบรรยาย

ได้๑๑ พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ราชภัฏสุรินทร์ตามแผนองบการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อ

ในการประชุมวิชาการเสนองานวิจัย ระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ ๔

ในชั้นที่ ๒๐ - ๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๓

ขอให้มีคุณสมบัติ ความเจริญและเป็นที่น่าตั้งสัตย์ในการพัฒนาการวิจัยของตนเองต่อไป

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ เดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๓

นายประยุทธ์ คงอินทร์
(คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย)

(รองศาสตราจารย์ ดร. อดิชา ภาณุรัตน์)
รักษาการแทน เลขาธิการบัณฑิตวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตวันชัย เกิดทับทิม¹

ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์²

ชินรัตน์ สมสืบ³

ดวงรัตน์ กมลโบล⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางฯ และพัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางให้สมบูรณ์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยชุมชน โดยศึกษาวิจัยสนาม ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของนายจันทร์ที ประทุมภา (ปราชญ์ชาวบ้าน) การพัฒนารูปแบบมีขั้นตอนสำคัญ คือ ศึกษาความต้องการในการฝึกอบรมของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน โดยเลือกหมู่บ้านที่ศึกษา 3 หมู่บ้าน, สร้างรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ฯ, ทดลองใช้รูปแบบฯ และประเมินผลรูปแบบฯ

จากการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นองค์กรของชาวบ้าน, บริหารโดยคณะกรรมการศูนย์ซึ่งเป็นชาวบ้าน, วิทยากรของศูนย์ฯเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านทุกคน เคยประสบปัญหาจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวหรือเกษตรเพื่อขาย ยิ่งทำยิ่งเป็นหนี้ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ต่อมาได้เรียนรู้ ปรับเปลี่ยนวิธีคิด ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรกรรม ไม่มีหนี้ มีเงินออม ชีวิตมีความสุข จึงมาจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรคนอื่นๆ ต่อไป, หลักการฝึกอบรมเกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน วิธีการฝึกอบรมมีการบรรยาย, ฝึกปฏิบัติและศึกษาดูงาน

คำสำคัญ : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ทฤษฎีใหม่, ปราชญ์ชาวบ้าน, ศูนย์การเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

² คร. ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

³ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขามนุษย์นิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

⁴ อาจารย์ ดร. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Abstract

The research on development of learning center form of local wisdom based on sufficient economic philosophy. Aims to study the training process of such center. Moreover, it aims to completely develop forms of the center following the guideline. This research is a research to learn and change community by community. The research was conducted at the learning center of Mr. Chantee Pratumpa (local wisdom). The development of learning form has the significant process in studying the need of training of agricultures related to learning center of local wisdom. The chosen villages are 3 villages. The form of learning center was constructed and use of form and evaluation of form were conducted.

From the study, it was found that learning center of local wisdom based on sufficient economic philosophy is the local people's organization administrated by center committee. The center guest speakers are local wisdom people in the field of agriculture. All these people used to encountered the problem from doing single agriculture or agriculture for sale. The more the agricultures work the more they have been in debt. Moreover, the environment have been deteriorated. Later on, they learned to adjust their way of thinking by applying the principle of sufficient philosophy and new agricultural their theories. As a result, agricultures are successful in their work without debt and happily. Therefore, learning center has been established to transfer knowledge to other agricultures. The training course on integrated agriculture, training methods, lecture, practice and study visit are conducted/implemented.

Keywords : Sufficient Economic Philosophy, New Theory, Local Wisdom, Local Wisdom Learning Center

บทนำ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภัยสงครามและผลจากการนี้ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจหลายด้าน รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศดังกล่าว รัฐบาลไทยได้ขอให้ธนาคารโลกตั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยสำรวจภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยและได้มีการเสนอรายงานชื่อ "โครงการพัฒนาการของรัฐบาลสำหรับประเทศไทย และ ในรายงานนี้ เสนอให้จัดตั้งสถาบันการวางแผนเศรษฐกิจให้เป็นการถาวร ต่อมารัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับใหม่เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2502 พร้อมกับจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อรับผิดชอบวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติขึ้น

ประเทศไทยเริ่มมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมานั้นแม้จะก่อให้เกิดผลดีในบางด้าน แต่หากพิจารณาโดยรวมแล้วกล่าวโดยสรุปได้ว่าไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรและผลจากการพัฒนา ที่อาศัยกรอบแนวคิดจากทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้นและทฤษฎีภาวะทันสมัยเป็นสำคัญแต่มีการใช้แนวคิดต่างๆ บ้าง ตามความเหมาะสมในสภาวการณ์ต่างๆ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบให้กับสังคมไทย อย่างมากหลายด้าน เช่น ด้านการกระจายรายได้และความเหลื่อมล้ำในสังคม ในด้านของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านวิถีชีวิตที่ดีงามของคนไทย (มัญญ มุกข์ประดิษฐ์ 2549 : 29-43)

วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540-42 ซึ่งเกิดขึ้นในปีแรกของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ทำให้ต้องมีการปรับแผนพัฒนา ในทันที โดยต้องกำหนดกรอบของแผนและปรับแผน ให้สอดคล้องกับกรอบการดำเนินงานนโยบายภายใต้คำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่กำหนดไว้ในหนังสือแสดงเจตจำนง ขอความช่วยเหลือทางการเงินและวางยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคือไป ท่ามกลางการขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจทั้งภาครัฐและเอกชน เกิดปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด และยังมีประเด็นปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ผลกระทบอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจฟองสบู่แตก

จากบทเรียนและประสบการณ์ที่ได้รับจากผลของการพัฒนาประเทศในสี่ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาประเทศอันอย่างมาก โดยมีการตั้งจุดมุ่งหมายของเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 โดยนายตีปพนธ์ เกตุทัต ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีหนังสือลงวันที่ 22 ตุลาคม 2542 กราบบังคมทูลขอพระ เสด็จแทนพระองค์พระราชทานอนุญาตน้อมเกล้าฯ ถวายพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีเปิดงานฉลองครบรอบ 100 ปีชาตกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าปี 2542 นี้เป็นปีแห่งเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีหนังสือลงวันที่ 22 ตุลาคม 2542 กราบบังคมทูลขอพระ เสด็จแทนพระองค์พระราชทานอนุญาตน้อมเกล้าฯ ถวายพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีเปิดงานฉลองครบรอบ 100 ปีชาตกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าปี 2542 นี้เป็นปีแห่งเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีหนังสือลงวันที่ 22 ตุลาคม 2542 กราบบังคมทูลขอพระ เสด็จแทนพระองค์พระราชทานอนุญาตน้อมเกล้าฯ ถวายพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีเปิดงานฉลองครบรอบ 100 ปีชาตกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าปี 2542 นี้เป็นปีแห่งเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) คิ้ว (ฉันทูพงศ์ ทองภักดี 2550 : 8)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ก็เป็นแผนที่ได้อัญเชิญแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนา

และบริหารประเทศ โดยยึดหลัก ทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพสมดุลและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 หลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศอย่างพอเพียง ไม่ก้าวกระโดด ดังเช่น

“การเป็นเสือนั้น ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”

“ทำโครงการอะไร ก็จะต้องนึกถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่า อัศภพ หรือกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น การที่จะทำโครงการอะไร จะต้องทำด้วยความรอบคอบ และอย่าตาโตเกินไป”

การศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเวลานานและต่อเนื่องกว่าสามทศวรรษแล้ว ทรงมีกระแสพระราชดำรัสให้ผู้บริหารประเทศและประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาที่สมดุล มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้น ไม่เน้นเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เช่น พระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2517 ที่ว่า

“ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว... การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดเพราะผู้ที่มิอาจชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นไปได้โดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันการผิดพลาดล้มเหลว” (ฅฎฐทงศ์ ทองภักดี 2550 : 6-8)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทไว้หลายทาง พระราชดำรัสซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ เรื่อง “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” และ “การเกษตรทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ทฤษฎีใหม่ของในหลวง” พระราชดำรัสทั้งสองประการนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ผสมผสานและต่อเนื่องกัน ในส่วนนี้จึงถือว่า “ทฤษฎีใหม่ของในหลวง” มี

แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพึ่งตนเองเป็นทางสายกลางในการดำเนินชีวิตเหมาะสมสำหรับเกษตรกรทั่วไปในสังคมชนบทไทย ทำให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างยั่งยืน และอยู่ดีมีสุข หออยู่พอกิน หมายถึง พอประมาณ ใบป้จจ้ย 4 ตมวณณมีจ้าวปลาอาหารเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนแล้ว ใจนำใไปแลกเปลี่ยนหรือขายเพื่อการเพิ่มรายได้ จึงเป็นการวางรากฐานและสร้างความสมดุลให้กับชีวิตและตั้งคณใให้อ่างเข้มแข็ง มั่นคง เกษตรกรควรทำการเกษตรหลายอย่าง ไม่ใช่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวแบบเดิม ผสมผสานกัน คณแบบทฤษฎีใหม่ โดยแบ่งเนื้อที่เป็นส่วนๆ ส่วนแรก ร้อยละ 30 ปลูกอะไรก็ได้ที่สามฤดูและปลูกข้าวไร่ ใองเลี้ยงปลาด้วย ส่วนที่สอง ร้อยละ 30 ทำนาข้าว , ร้อยละ 30 ปลูกพืชไร่ – พืชสวนผสมผสานกัน ส่วนที่สาม ร้อยละ 10 เป็นที่อยู่

โครงการ: ศึกษาค้นคว้ารายงานวิจัยระดับปริญญาตรี ครั้งที่ 4 : 20-22 กุมภาพันธ์ 2553 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

อาศัย อาจทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ แนวทางนี้เกษตรกรจะต้องขยันและเรียนรู้มากขึ้น เหลือจากการบริโภคจึงนำไปขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรควรลดรายจ่ายต่างๆอาจทำให้ต้นทุนการผลิตลดน้อยลงเช่น ทำปุ๋ยใช้เองจากปุ๋ยหมักชีวภาพ ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ศึกษาเทคนิคการเพิ่มผลผลิตต่างๆ เช่น การปลูกข้าวให้ได้ต้นใหญ่ผลผลิตดีเป็นต้น เกษตรกรควรรู้จักการออมให้มากขึ้น แนวทางเหล่านี้จะทำให้หนี้สินจะลดน้อยลง จะทำให้เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้นและ ลดความยากจนได้ (อภิชัย พันธเสน 2550 : 53 - 60)

ในขณะที่เดียวกัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เห็นว่า การทำเกษตรในรูปแบบ “เกษตรทฤษฎีใหม่” หรือ “เกษตรผสมผสาน” หรือ “เกษตรพอเพียง” ที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน” เป็นการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ มีต้นทุนต่ำและรักษาระบบนิเวศ จึงนำไปสู่การพึ่งตนเอง ได้นับเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อยที่แม้แต่ผู้มีพื้นที่เพียง 1 ไร่ก็อยู่ได้

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังเห็นด้วยกับวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรายย่อยของปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ ซึ่งมีรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ว่าทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยมีความเชื่อมโยงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกัน และเป็นรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ชาวบ้านสอนชาวบ้านด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดความเข้าใจที่จะนำไปปฏิบัติได้ง่าย

โดยเหตุนี้ ในปีงบประมาณ 2550 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ทดลองการทำงานในรูปแบบที่กระทรวงเข้าไปสนับสนุนศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านจำนวนหนึ่งให้ทำการอบรมเกษตรกรรายย่อยโดยกระทรวงได้จัดสรรงบประมาณ 60 ล้านบาทให้กับศูนย์ปราชญ์จำนวน 40 ศูนย์ ให้ทำการอบรมเกษตรกรรายย่อยจำนวนประมาณ 20,000 คน ซึ่งผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณพบว่า “ปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ ได้ทำการอบรมเกษตรกรไปแล้วรวม 22,943 ราย และใช้งบประมาณไปทั้งสิ้นในโครงการนี้ 60 ล้านบาท และในการประเมินผลเกษตรกรที่ผ่านการอบรมพบว่ามีความพึงพอใจ

ในปีงบประมาณ 2551 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดแผนที่จะขยายจำนวนศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านที่กระทรวงฯ จะเข้าไปสนับสนุนให้กว้างขวางขึ้นเพื่อให้จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการประโยชน์จากโครงการมีจำนวนเพิ่มขึ้น (ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อพัฒนาการเกษตร ปีพ.ศ. 2551 กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ : 1)

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ให้ข้อสรุปที่สำคัญข้อหนึ่งว่า การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่ออภิปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ก้าวไปข้างหน้าได้ทันการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์การเรียนรู้ที่อย่างเข้มข้น แต่ สสช. ยังไม่มีแนวคิดชัดเจนว่าจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร กระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องทำกันอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง เกี่ยวกับเรื่องนี้

การเรียนรู้ดังกล่าว ไม่ใช่เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อรักษาระบบเก่า หากแต่เป็นความรู้เพื่อสร้างระบบใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงนี้ กระบวนการเรียนรู้เป็นองค์สำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และจิตสำนึกของผู้คนในชุมชน

ผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้จะปรากฏให้เห็นในรูปร่างของการปฏิเสธความคิดแบบทุนนิยมและหันมารับเอาความคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงหรือหันมาแสวงหาแนวทางเพื่อนำเอาความคิดนี้ไปปฏิบัติท่ามกลางเรียนรู้จากประสบการณ์(อภิชัย พันธเสน 2550 : 159-162)

ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่าการศึกษากระบวนการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนสำคัญในการขยายผลการปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดปัญหาความยากจน แต่การฝึกอบรมของศูนย์ยังมีปัญหาอุปสรรคต่างๆ อาทิ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องทำกันอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้างที่จะสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เช่นนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์ฯ จึงควรพัฒนากระบวนการและรูปแบบการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ให้สมบูรณ์ขึ้น จะเป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมอย่างมากต่อไป

วัตถุประสงค์

1. วิเคราะห์กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. พัฒนารูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวทางฯ ให้สมบูรณ์

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยชุมชนมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

1. ศึกษาและเตรียมการวิจัย ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ทฤษฎีใหม่, ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการฝึกอบรม, เลือกหมู่บ้านที่ศึกษา 3 หมู่บ้านและมีการอบรมนักวิจัยของชุมชนทำให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัยและพื้นที่ที่วิจัย
2. ศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรม เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านโดยใช้แบบสำรวจ ซึ่งผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ทราบความต้องการเกี่ยวกับการฝึกอบรมฯ ของเกษตรกร 3 หมู่บ้าน
3. ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรม ของศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านร่วมกับชุมชน โดยการสัมภาษณ์ เชนลิกและสนทนากลุ่ม (Focus Group) ที่สำคัญ 2 กลุ่มคือ 1. กลุ่มกรรมการศูนย์ฯและเกษตรกร 2. กลุ่มข้าราชการและนักพัฒนาจากภายนอก ทำให้ทราบแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้
4. พัฒนาระบบการฝึกอบรมของศูนย์ฯ โดยนำความต้องการของเกษตรกร, ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการฝึกอบรมและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชน มาสร้างรูปแบบการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้
5. พัฒนาองค์ความรู้แบบทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่วิจัยเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรที่เลือกมาอบรม ซึ่งเคยไปศึกษาฝึกอบรมและปฏิบัติตามกิจกรรมต่างๆ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
6. ประเมินผลดูรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่สร้างขึ้นมาโดยมีเกณฑ์การประเมินที่ให้แก่ผู้ใช้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เกี่ยวกับการฝึกอบรมที่ผ่านมาได้
7. สังเคราะห์องค์ความรู้ต่างๆ ที่ได้ศึกษา, ทดลองใช้, ประเมินผล, ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้นมา

ผล/สรุปผลการวิจัย

ประเทศไทยพัฒนาประเทศโดยใช้แนวคิดของประเทศทุนนิยมตะวันตกมาไม่น้อยกว่า 40 ปี การพัฒนาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ได้ประสบไปแล้ว ๓ ครั้งสำคัญ เพราะการพัฒนาประเทศตามแนวทางของประเทศทุนนิยมตะวันตกนั้นไม่เหมาะสมกับประเทศไทย ทำให้คนไทยไม่สามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้มีฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจไม่ดีและคุณภาพชีวิตต่ำ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทดลองแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจและสังคมไทยประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นที่ยอมรับของประชาชนทุกภาคส่วนซึ่งเป็นการพัฒนาทางเลือก

ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทุกคนต่างก็เคยประสบปัญหาความทุกข์ยากจากเกษตรเชิงเดี่ยว เกษตรเคมี หรือเกษตรเพื่อขายทั้งสิ้น ด้วยความคิดอย่างรวดเร็ว นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ญาติพี่น้องแตกแยกกัน คนอพยพย้ายถิ่น วัฒนธรรมภูมิปัญญาถูกหลงลืม สุขภาพกายทรุดโทรม สุขภาพจิตเสื่อม ครอบครัวแตกแยก ยิ่งทำยิ่งแย่ ยิ่งมีปัญหา

แต่ด้วยความมีเหตุผลและสติปัญญา ในการคิดใคร่ครวญถึงเหตุแห่งทุกข์ เหตุแห่งหนี้ ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ ค้นพบทางออกนั่นคือ การทำเกษตรกรรมโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากการออมน้ำ จุดสระเพื่อเก็บน้ำทำการเกษตร ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือกินแจก เหลือแจกขาย อนุรักษ์หรือรื้ออายุพืชทั้งหมด ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงสนองต่อการอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี ชีวิตความเป็นอยู่จึงดีขึ้นตามลำดับ

ในการทำเกษตรกรรม ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ จะเรียนรู้ตั้งสมประสงค์อยู่เสมอ จนนำไปสู่การทำเกษตรประณีต ที่ใช้พื้นที่คุ้มค่าทุกตารางนิ้ว ทั้งใต้ดิน บนดิน และบนอากาศ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์อนุรักษ์ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว จนสามารถมีรายได้ทั้งรายวัน รายเดือน รายปี ซึ่งเมื่อสำเร็จในพื้นที่หนึ่งๆ แล้วจึงค่อยขยายการทำเกษตรประณีตออกไปสู่พื้นที่อื่นๆ ตามกำลังของตัวเอง

แนวปฏิบัติของปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ นอกจากจะสามารถปลดหนี้สินได้แล้ว ยังมีเงินออม เนื่องจากไม่มีรูรั่ว นำไปสู่ชีวิตที่มีความสุข ธรรมชาติสมดุล ครอบครัวสุขสันต์ มีความเจริญทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ สามารถพึ่งพาตนเองและพึ่งพาผู้อื่นได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ความสำเร็จของปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ ทำให้เกิดขึ้น มิได้บังเอิญจากอิทธิพลของเกษตรกรรอบตัว หากแต่เจือจางแผ่ขยายไปสู่เกษตรกรรายอื่นและผู้คนที่ทั่วไปในสังคม โดยใช้พื้นที่ทำการเกษตรของตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กินศึกษาดูงาน เป็นโรงเรียนแก่กัน เป็นศูนย์ประสานงาน เกิดเป็นเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านฯ และสหภาพภาคอีสาน ที่มีหลักสูตรวิทยากรกระบวนการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเองหรือเรียกย่อว่า วปอ.ภาคประชาชน หลักสูตรการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโดยมีเป้าหมายร่วมกันที่ 1 ด้านครอบครัวในปี พ.ศ. 2560

จากประกาศเกียรติคุณในยกย่องเชิดชูและรางวัลที่หน่วยงานต่างๆ มอบให้ปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ แต่ละคนนั้น เป็นเพียงเครื่องชี้วัดความสำเร็จในระดับหนึ่งเท่านั้น สิ่งที่ไม่มืออย่างเดียวในตอนนี้คือ "ไม่มีหนี้" และปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ ยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่า สิ่งที่พวกเขาทำล้วนเป็นการดำเนินตามรอยพระยุคลบาท

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่

ดังนั้น แนวปฏิบัติของปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ จึงเป็นการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพและอรรถภาพของตนเอง เริ่มจากการขุดสระเก็บน้ำ แบ่งพื้นที่ทำนา ปลูกพืชสวน ไม้ยืนต้น เลี้ยงสัตว์ และสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งแนวปฏิบัติที่เน้นแม้จะเรียกเกษตรประณีต แต่แก่นแท้ของการทำเกษตรปราชญ์ชาวบ้านทุกคนล้วนยืนยันว่านั่นคือ “เกษตรทฤษฎีใหม่” โดยการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากพื้นที่และย่อส่วนลงมาทำในพื้นที่ที่สามารถทำได้ก่อนตามกำลังศักยภาพของตนเอง ทั้งนี้ก็เพื่อพิสูจน์ว่าเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถทำได้ในทุกขนาดและทุกสภาพของพื้นที่ ซึ่งเกษตรกรทุกคนสามารถทำได้โดยเริ่มจากเล็กไปหาใหญ่ ให้เหมาะกับกำลังของตนเอง และให้เห็นผลชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรกรรมจึงต้องการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่เกษตรกรอื่นๆ ค่อยไปจึงช่วยกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นองค์กรชาวบ้าน มีคณะกรรมการซึ่งเป็นชาวบ้านช่วยกันบริหารงานฝึกอบรมของศูนย์ฯ โดยหลักสูตรการฝึกอบรมจะเน้นเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน เนื้อหาและสาระสำคัญของหลักสูตรได้แก่ การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง, การทำเกษตรทฤษฎีใหม่, การทำเกษตรแบบผสมผสาน, การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ, การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ, การปรับปรุงบำรุงดิน, การขยายพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์, การอ็อกซิเจนซิเมนต์, การเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร, การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว, การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน โดยอบรมเป็นระยะเวลา 5 วัน 4 คืน โดยมีวิทยากรเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนผู้เข้ารับการอบรมซึ่งเป็นเกษตรกรจากพื้นที่ต่างๆ โดยมีหน่วยงานสนับสนุนให้เข้าอบรมและมีค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการอบรมให้อาทีหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ความถนัดของศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านอาจพิจารณาได้จาก 1. ระบบการบริหารโดยมีคณะกรรมการศูนย์, แผนยุทธศาสตร์, สถานที่ บุคลากร อุปกรณ์ต่างๆ, การประสานงาน 2. การเรียนรู้มีรูปแบบหลากหลาย, มีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี, มีกิจกรรมที่ท้าทายใช้เอง, มีระบบการจัดการชุมชน 3. การพึ่งตนเอง โดยมีการปรับวิถีคิดของตนเอง, กล้าที่ลงทุนทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ, มีความเป็นตัวของตัวเอง, ได้สร้างระบบการเรียนรู้และจัดการตนเอง, ความมีอิสระในการจัดการระบบชีวิตของตนเองทั้งหมด (เสรี พงศ์พิศ 2550 : 90-92)

อภิปรายผล

ซึ่งสรุปได้ว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านตามแนวฯ จะได้นำไปประยุกต์ได้นั้นจำเป็นต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้น แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร กระบวนการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องเริ่มอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง หลักสูตรที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายงานวิชาการและการวิจัยที่มีหน้าที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ควร จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแสวงหาค้นหาคำตอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยการวิจัยแบบ Transformative Action and Learning Research ปัจจัยที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ระดับชุมชน ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ กระบวนทัศน์และค่านิยมเกี่ยวกับวิถีการผลิต วิถีคิด และวิถีการดำรงชีวิตของผู้นั้นในชุมชน (อภิรักษ์ พินเสม 2550 : 159-162) จะทำให้เกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ได้รับการตอบสนองความต้องการในการฝึกอบรม เกิดทัศนคติ มีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติตาม

แนวทางฯ และสามารถพึ่งตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. จากปัญหาในการฝึกอบรมของเกษตรกรซึ่งมีจำนวนไม่น้อย สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์ฯ ที่ต้องพัฒนาให้เหมาะสมเพื่อให้ก่อประโยชน์ต่อเกษตรกรให้มากที่สุด จึงควรศึกษาแนวคิดในการฝึกอบรมเพื่อนำมาใช้ อาทิ ศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการอบรมของศูนย์ฯ ควรมีหลักสูตรและเนื้อหาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่างๆ มากขึ้น, ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2. ควรให้หน่วยงานภายนอกเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือศูนย์ฯ มากขึ้น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ ช่วยสนับสนุนด้านที่พักของผู้เข้าฝึกอบรม, หน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ พัฒนาชุมชน, สาธารณสุข, ศึกษาธิการ, เกษตร ช่วยสนับสนุนด้านวิชาการ, งบประมาณ พี่ชาพันธ์ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์:

ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อพัฒนาการเกษตร ปีพ.ศ. 2551.

ฉันทิพร พงศ์ ท่องภักดี. บทความประกอบการประชุมเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงเคียงคู่สังคมวิจัย จัดโดยสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ.2550.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ . การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กับหลักการในพระพุทธศาสนา. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2549

เสรี พงศ์พิศ. เศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้ ถ้าใจปรารถนา. สำนักพิมพ์พลังปัญญา . 2550

อภิวิช พันธ์เสน (บรรณาธิการ). สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). พิมพ์ครั้งที่ 3. 2550

<http://www.sujficyeconomy.org>

ภาคผนวก ฅ
สำเนาอนุมัติบัตรภาษาอังกฤษ

BANSOMDEJCHAOPRAYA
RAJABHAT UNIVERSITY

This is to certify that

Suwinai Kirdtabtim

Attended

ENS4101 University English for Academic Studies

Short Course

From

3rd May 2005 – 13th May 2005

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'James Cross'.

Associate Professor Jim Cross
Associate Dean
International & Commercial
Edith Cowan University

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Supol Wuthisen'.

Dr Supol Wuthisen
President
Bansomdejchaopraya
Rajabhat University

BANSOMDEJCHAOPRAYA
RAJABHAT UNIVERSITY

This is to certify that

Suwinai Kirdtabtim

Attended

MAT4113 Research Preparation

Short Course

From

3rd May 2005 – 13th May 2005

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Jim Cross'.

Associate Professor Jim Cross
Associate Dean
International & Commercial
Edith Cowan University

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Supol Wuthisen'.

Dr Supol Wuthisen
President
Bansomdejchaopraya
Rajabhat University

This is to certify that

Suwinai Kirdtabtim

Attended

**SCT4101 New Technology for Locality
Development
16-27th October, 2006**

and is awarded this

Certificate of Attendance

This course was delivered and assessed by
Edith Cowan University

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Supol Wuthisen', written over a horizontal dotted line.

A/Professor Supol Wuthisen
President
Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Thailand

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jim Cross', written over a horizontal dotted line.

A/Professor Jim Cross
Associate Dean, International
Edith Cowan University
Australia

**College of International Education and Exchange
Tianjin Normal University
Tianjin, China**

This is to certify that
Mr. Suwinai Kirdtabtim

successfully participated in the
Advanced Training Program of China Education System for
Ph.D. students from BSRU, Thailand at
the College of International Education and Exchange,
Tianjin Normal University
from Oct.2nd to Oct.14th, 2005.

Prof. Zhong Yinghua

Dean of the College of International Education and Exchange
Tianjin Normal University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายสุวินัย เกิดทับทิม
วันเดือนปีเกิด	25 กุมภาพันธ์ 2500
วุฒิการศึกษา	ระดับปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต(ธรรมศาสตร์) พ.ศ.2522 ระดับปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ.2531
ประสบการณ์ทำงาน	นักพัฒนาชุมชน และนักวิชาการฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2523 - 2534
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ประสบการณ์การฝึกอบรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การศึกษาหลักสูตร “ การศึกษาหลังปริญญาโทมุ่งความเป็นผู้นำทางการศึกษา ” คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. Training Course on “ Human Resources Development for Rural Development ” University of Social Sciences and Humanities – Hanai 3. The Lecture on “ Vietnamese Educational Background and Development” At Hochiminh City of Pedagogy 4. Attended ENS4101 University English for Academic Studies Short Course at Edith Cowan University 5. Attended Mat4113 Research Preparation Short Course at Edith Cowan University 6. Attended SCT4101 New Technology for Locality Development at Edith Cowan University 7. The Lecture on “ Cambodian Educational Background and Development ” At Chamroeun University of Poly – Technology , Cambodia 8. The Lecture on “ Education for Locality Development” at University of The Philippines 9. Successfully participated in the “ Advanced Training Program of China Education System” at Tianjin Normal University,China
สถานที่ทำงาน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา